NICOLE VALÉRY-GROSSU

Binecuvîntată fii, închisoare...

UNIVERS

ISBN 973-34-0865-4

NICOLE VALÉRY-GROSSU

BINECUVÎNTATĂ FII, ÎNCHISOARE...

Redactor: DIANA CRUPENSCHI
Tehnoredactor: CONSTANTIN NIȚĂ

NICOLE VALÉRY-GROSSU
Bénie sois-tu, prison
© Librairie Plon, 1976

Toate drepturile asupra acestei versiuni
aparțin Editurii UNIVERS

NICOLE VALÉRY-GROSSU

BINECUVÎNTATĂ FII, ÎNCHISOARE...

o fostă deţinută politică din România vorbeşte

Traducere de MIOARA IZVERNA

Cuvînt înainte de ANA BLANDIANA
Note biografice de MARIANA IONESCU

Editura UNIVERS
Bucureşti • 2002

ISBN 973-34-0865-4

ÎNCHISOAREA, CA EXPERIENȚĂ MISTICĂ

Mi-ar fi greu să spun cîte memorii de închisoare am citit în ultimii ani. Ele au fost mu l lte şi – în pofida faptului că descriau aproape aceeaşi realitate obiectivă – extrem de diferite. De altfel, diferite au fost nu numai textele, ci şi privirea mea asupra lor. Pe unele le-am citit în manuscris, în timp ce-şi căutau editorul (scrisul de mînă, tremurat de bătrînețe, descriind torturile şi persecuțiile care au spulberat tinerețea, rămîne pentru mine simbolul cel mai acut al nenorocului unei generații); pe altele le-am citit după ce intraseră într-o vogă aproape mondenă şi erau folosite ca argumente politice şi ca monedă de schimb. Pe autorii unora dintre ele i-am simțit încordați, scriind fără plăcere, cu singurul gînd al salvării adevărului şi al datoriei care trebuia îndeplinită cu un ultim efort; pe alții i-am descoperit uluită, ca pe nişte scriitori în stare să modifice prin apariția lor – fără să intenționeze şi chiar fără să-şi dea seama – ordinea valorică a literaturii contemporane.

Dar dincolo de valoarea lor literară şi dincolo de importanța lor ca document (pentru că fiecare dintre aceste cărți colorează o părticică a imensei pete albe pe care o reprezintă istoria ultimei jumătăți de secol, nescrisă din lipsa documentelor, care au fost sau falsificate, sau distruse, sau interzise), memoriile de închisoare se împart în două categorii, diametral opuse, chiar dacă relatează din punct de vedere epic aceleaşi fapte. Din perspectiva unora, închisoarea apare ca un loc al urii, din perspectiva altora, închisoarea apare ca un loc al iubirii. Cartea Nicolei Valery-Grossu face parte, în mod evident, din această ultimă categorie. Dar dacă, pentru cei dintîi, perioada detenției este timpul în care au fost torturați, schingiuiți, umiliți, bătuți, degradați, amintirea selectînd şi detaliind aproape cu masochism chinurile fizice, perversiunea diabolică a celor ce comandau supliciile, cruzimea subumană a celor ce le executau;

dacă, pentru ceilalți, dimpotrivă, închisoarea este locul unde suferința exorcizează răul, întărește spiritul și face bunătatea și solidaritatea posibile; pentru Nicole Valéry-Grossu, închisoarea este spațiul unde îl descoperă și îl întîlnește pe Dumnezeu – *se* întîlnește cu Dumnezeu, ar fi poate mai exact spus – într-un fel de-a dreptul miraculos, dacă la o asemenea intensitate a trăirii deosebirea dintre natural și miracol ar mai avea vreo semnificație. Astfel, primul sfert al cărții – descrierea primelor trei luni de anchetă și izolare – este jurnalul unei experiențe spirituale comparabile cu cele ale marilor mistici, al unei *străluminări* petrecute la limita suportabilului și a normalului, atît de orbitoare încît șterge contururile circumstanțiale. De altfel, ceea ce singularizează această carte în seria memoriilor de închisoare, căreia totuși îi aparține, este tocmai strania ei capacitate de a fi o minuțioasă, extrem de obiectivă, aproape albă relatare și, în același timp, o vibrantă, extatică mărturisire de credință și rugăciune, desprinse cu desăvîrșire din contingent. Lumina pe care gardienii o descopereau uluiți în fața „nebunei din celula 24", care le zîmbea și-i obliga astfel să plece ochii, umple întreaga carte și uimește cititorul, care nu știe dacă să atribuie epifaniei sau numai artei literare puterea de iradiere a textului. (De altfel, și pentru că vorbim de lumină, lectura acestei neobișnuite cărți mi-a adus în minte o întrebare pe care mi-am pus-o pentru prima oară în adolescență, pe vremea cînd învățam că spectrul luminii este format la stînga din undele herziene și infraroșii, la mijloc din banda subțire a luminii vizibile, iar la dreapta din domeniul fără limită cunoscută însumînd razele ultraviolete, razele x, razele gama. Dar dacă, îmi spuneam atunci, spectrul luminii umane este la fel? La stînga *infra* și *sub*conștientul, la mijloc banda îngustă a conștiinței, iar la dreapta, cîmpul infinit al ultraconștiinței, strîngînd de-a valma intuiție, geniu, puteri parapsihologice, puteri magice, puterea credinței?) În orice caz, cartea scrisă de Nicole Valéry-Grossu în limba franceză și apărută în 1976 la editura pariziană Plon spune mult – chiar mai mult decît am fi fost, înainte de lectura ei, dispuși să acceptăm în registrul logicii noastre obișnuite – despre această concentrare a puterilor sufletești care este definiția credinței. Pagină de pagină, ea pare ilustrarea celebrei fraze a lui Roger Bacon care susține că „putem mai mult decît știm", ceea ce înseamnă, în același timp, că putem mai mult decît știm că putem, și că puterea noastră e mai mare decît știința noastră.

Cu un titlu împrumutat din Soljenițîn, *Binecuvîntată fii, închisoare...* este o carte de proză simplă și intensă, a cărei simplitate și intensitate o

apropie în mare măsură de definiția poeziei. De altfel, episoadele epice sînt rare (episodul trădării de dinaintea arestării, episodul scrierii cu un sîmbure de nucă pe perete a Psalmului 90, episodul recuperării Bibliei și al citirii ei în fascicole) și totuși, cartea se parcurge cu sufletul la gură, pentru că în dosul fiecărui rînd se simte o încordare și o forță spirituală devenite, rînd pe rînd, artă dramatică (atunci cînd sînt relatate scenele interogatoriilor și ale confruntărilor cu mai marii închisorii), sau artă a portretului (atunci cînd se realizează cu o rară economie de mijloace personaje absolut memorabile, ca minunata Sabine Wurmbrand, ca sarcastica directoare a închisorii, ca blînda și umila Cathy), sau artă a descrierii (atunci cînd, din cîteva linii, se creionează tabloul obsedant al grădinii de legume de la Jilava, curtea în pantă a închisorii Malmaison, fosta mănăstire Mislea). Dar, paradoxal, cartea se citește cu sufletul la gură mai ales datorită lirismului ei vibrant, lirism al bucuriei de a fi descoperit, dincolo de aparențe, esența (extraordinarele pagini despre bucuria nopții de Crăciun petrecute în izolarea celulei de pedeapsă), lirism al rugăciunii capabile să dea sens suferinței și singurătății, lirism al exultării de a putea înfrînge spaima („Cel veșnic este cu mine, nu mă tem de nimic. Ce mi-ar putea face oamenii?"). Neobișnuitul *suspense* pe care această lectură reușește să-l întrețină pe parcursul celor aproape două sute cincinci zeci de pagini se naște din speranța cititorului că va descoperi în cele din urmă el însuși secretul miraculoasei forțe care face să vibreze limitele fiecărui gest și ale fiecărui cuvînt; că Dumnezeul iubirii despre care se vorbește cu fervoare nu este asemenea celei mai joase note a orgii, atît de profundă încît nimeni nu o poate auzi.

Poate că cea mai ciudată dintre caracteristicile acestei cărți ciudate este faptul că, deși este povestea unei detenții politice (autoarea, rudă prin mamă cu Iuliu Maniu, a aparținut tineretului țărănist și a fost arestată în 1949 pentru răspîndire de manifeste anticomuniste), ea nu se desfășoară nici o clipă în planul politic, ci mult dincolo de el, acolo unde, pe frontiera mereu nesigură dintre viață și moarte, se naște vibrația mistică, religia *(re-ligare),* care se întoarce la propria ei etimologie și leagă înțelesurile într-un tot indestructibil. Dar această schimbare de registru și lume nu se realizează nici o clipă prin eludarea adevărurilor acestei lumi, ci, dimpotrivă, prin pătrunderea și depășirea lor. În acest sens – și în relatarea ei calmă, de dincolo de suferință – cartea Nicolei Valéry-Grossu (numele literar al Nicolei Bruteanu-Grossu) reprezintă o cutremurătoare dezvăluire a metodelor de tortură psihică și fizică folosite în închisorile comuniste din România anilor '50. Căci doctrina cristianică a iubirii,

iertării şi întoarcerii celuilalt obraz nu presupune eludarea crimelor, ci puterea de a le cunoaşte şi de a-ţi fi milă de cel ce le săvîrşeşte. Fericirea care picură din fiecare rînd al acestei mărturisiri (un adevărat „jurnal al fericirii" *avant la lettre)* demonstrează că nenorocit cu adevărat nu este cel ce îndură răul, ci acela care – fără măcar să înţeleagă de ce – îl face.

Asemenea magnetului care, mişcat pe deasupra unei pilituri de fier, obligă particulele să se ordoneze potrivit liniilor de forţă ale cîmpului pe care îl creează, credinţa în crucea mişcată pe deasupra infernului închisorii obligă durerile să se încarce de sens şi ajută omul să devină ceea ce este, adică mult mai mult decît îşi imaginase că poate fi.

ANA BLANDIANA

„Toţi scriitorii care au vorbit despre închisoare fără să fi trecut prin ea s-au simţit obligaţi să-şi arate simpatia faţă de deţinuţi şi să blesteme închisoarea. Eu am stat acolo mult timp, acolo mi-am făurit sufletul şi pot spune fără ocol: BINECUVÎNTATĂ FII, ÎNCHISOARE..., binecuvîntat fie rolul pe care l-ai jucat în existenţa mea!"

ALEXANDR SOLJENIŢÎN

CELULA 24

Ofițerul de la biroul de încarcerare sună şi cei doi gardieni, ce trebuiau să mă ducă în celulă, intrară. Terminasem de răspuns la întrebările de rutină necesare pentru completarea fişei mele de intrare în închisoare. Înainte de asta, fusesem obligată să predau cele cîteva lucruri mărunte pe care le luasem cu mine: o geantă cu acte şi cîteva fotografii, nişte obiecte de toaletă şi, bineînțeles, cordonul şi fularul. Unul dintre gardieni îmi întinse o pereche de papuci şi îmi făcu semn să-i pun în picioare, după care îmi luă pantofii şi îi puse pe masă lîngă lucrurile deja confiscate.

Nimeni nu spunea nici un cuvînt. Gesturile erau automate. Ofițerul rosti scurt numărul 24. Unul dintre gardieni, luîndu-mă de umeri, mă întoarse spre uşă şi mă apucă de braț. Celălalt gardian, ce stătea în spatele meu, îmi acoperi ochii cu un fel de ochelari din postav, fixați cu un elastic. După asta, am simțit că trece înaintea noastră ca să ne deschidă uşa. Cel care mă ținea de braț îmi spuse: „Mergi înainte". Pierdută în întuneric, nu mă mai simțeam stăpînă pe picioarele şi pe mişcările mele, aşa că mă lăsam dusă. După cîțiva paşi, gardianul ce mergea înaintea noastră se opri şi „cavalerul" meu îmi apăsă brațul, făcîndu-mi în acest fel semn să încetinesc pasul. Auzii un „Psst, psst!"

După cîteva clipe, pornirăm din nou, luînd-o – cred – spre stînga. Cu o apăsare sub cot, mi se făcu semn să ridic piciorul şi să trec un prag; apoi am mers drept înainte. Ne-am oprit după şaisprezece, şaptesprezece paşi. În fața mea cineva deschise o uşă. Auzii un zgomot metalic de încuietoare şi mîna ce mă ținea de braț îmi dădu drumul. Două labe puternice mi se lipiră de umeri şi mă

împinseră din spate. După ce simții că greutatea lor nu-mi mai apasă spatele, o mînă, cea care mă ținuse de braț, îmi scoase „ochelarii". Înainte de a avea timp să mă întorc, „amabila mea călăuză" dispăruse, izbind ușa. Auzii cum trage zăvorul și cum pune siguranța, menită să facă închizătoarea și mai inviolabilă încă; urmă un zgomot aproape imperceptibil, precum acela făcut de o pagină pe care o întorci.

Rămăsei imobilă, în poziția în care mă lăsase călăuza mea, nefiind în stare să fac nici o mișcare... Cînd, după cîteva zile, am rememorat primele minute petrecute în acest nou univers, mi-a venit în minte un joc din copilărie; acela al „statuii", în care, cîteva momente, erai obligat să stai țeapăn, într-o anumită poziție, pentru ca apoi, brusc, să fii eliberat. Regula jocului era că trebuia să stai nemișcat în poziția în care te punea grupul de jucători, în timp ce conducătorul jocului și toți ceilalți participanți încercau, prin toate mijloacele, să te facă să rîzi sau să te miști, pierzîndu-ți în felul acesta statutul de „statuie", fapt ce aducea după sine o pedeapsă... Ce joc crud! îmi spuneam, evocîndu-l, în celulă, după atîția ani... Cît sadism inconștient se ascundea în el!...

Dar cerberii mei nu avuseră nevoie de prea multă imaginație ca să mă facă să-mi pierd imobilitatea din primele clipe petrecute în celulă. Zgomotul, ce semăna cu acela făcut de o pagină întoarsă, pe care-l auzisem la început și la care nu reacționasem în nici un fel, se repeta la intervale scurte și ajungea la mine ca într-un vis. Deodată simții că un bărbat, care intrase în celulă fără ca eu să-l văd, mă apucă de umeri și mă întoarce cu brutalitate spre ușă. Era „altul". Îmi făcu semn să citesc textul intitulat „Regulament", scris pe un carton atîrnat deasupra ferestruicii de la ușă. Mi-l arătă cu mîna stîngă, căci cu dreapta mă apucase de ceafă. După ce plecă și zgomotul zăvoarelor încetă, privii „Regulamentul". Cuprindea cincisprezece paragrafe care, în termeni seci, exprimau cincisprezece interdicții. Tocmai încălcasem una dintre ele: „Cel închis nu are dreptul să stea cu spatele la ușă".

Citii „Regulamentul" de cîteva ori, dar nu reținui prea mare lucru. În schimb, orele și zilele ce aveau să urmeze îl vor înscrie în memoria mea cu litere de foc, făcîndu-mă să înțeleg cît de bine studiate fuseseră cele cincisprezece oprelişti. Cît rafinament pentru

a mai întemnița o dată un om deja întemnițat! Se merge pînă într-acolo încît i se răpesc pînă şi cele cîteva momente de evadare pe care poate să i le dea somnul... Regulamentul spune, de exemplu, că „deținutul nu are dreptul să doarmă cu fața la perete". Or, acest ordin şi mai ales pedepsele grave la care ducea nerespectarea sa mă obligau (pe mine şi pe atîți alți nefericiți ca mine) să păstrez, chiar şi în timp ce dormeam, obsesia poziției reglementare, fapt care excludea somnul adînc şi feeria visării.

În aceste prime ore petrecute în celulă mi-am putut da seama cît de uşor îi este direcției închisorii să controleze şi să impună aplicarea regulamentului. Zgomotul de pagină întoarsă, auzit la intervale regulate, menținea un control permanent asupra atitudinii deținuților. Din două în două minute, gardianul ridica oblonul ce acoperea ochiul de sticlă de la uşă şi cerceta cu privirea cei patru pereți înguşti şi goi, provocînd în sufletul deținutului, în afară de senzația neplăcută că este supravegheat continuu şi de o anumită stare de tensiune la gîndul că a încălcat regulamentul, şi sentimentul penibil şi umilitor de a şti că orice gest şi orice privire, oricît de neînsemnate, sînt publice şi impudice.

Cu privirile fixate pe cartonul cu Regulamentul, stînd în poziție reglementară, adică „cu fața spre uşă", treceam cu ochii peste rînduri fără să le citesc; pleoapele îmi clipeau în ritmul pleoapei metalice de la ochiul de sticlă al uşii. În mediul atît de nou şi atît de străin în care fusesem scufundată, simțurile mele nu mai reacționau: nu mai vedeam, nu mai auzeam, nu mai simțeam cum trece timpul. Golul din minte mă făcea să nu mai pot lega clipele între ele; trăiam fără să-mi simt personalitatea, fără să înțeleg atrocitatea momentului prezent şi fără să-i prevăd urmările.

Poate că din pricina asta nu am auzit cum zăvorul se deschide pentru a doua oară. În fața mea, în pragul uşii, îşi făcu apariția un alt individ. Văzîndu-mi privirea pierdută, se hotărî să intre. Ca s-o poată face, trebui să mă împingă. Acum, mă aflam cu el în celulă.

– Ascultă-mă, îmi şopti, în seara asta n-ai porție de mîncare. Şi cum este ora de culcare, fă-ți patul şi culcă-te.

Cum continuam să tac şi să-l privesc în chip ciudat, bărbatul se aplecă spre pat şi trase pătura, scoțînd la vedere un cearşaf gălbui şi o pernă umplută cu paie.

– Culcă-te!

– Dar nu mi-e somn, răspunsei eu. Cît e ceasul?

– N-are importanță cît e ceasul! Aici nu tu ții socoteala timpului, ci noi.

– Dar nu mi-e somn, repetai eu.

– Ascultă, ai avut la dispoziție șase ore ca să citești regulamentul. Ești tîmpită sau o faci pe tîmpita? N-ai citit că deținutul trebuie să respecte ora de culcare? De-abia ai venit și ai și început să dai semne de nesupunere? Treci în pat! Nu mai avem ce discuta. Vezi cum te porți și fii ascultătoare. Căci noi trebuie să facem, în fiecare zi, un raport către Direcție; la anchetă și după, se ține seamă de ele. Ai înțeles?

Ce era de înțeles?

Am înțeles, după ce gardianul plecă și ușa fu din nou ferecată, că „Fă-ți patul și culcă-te!" însemna că trebuie să ridic o pătură mizerabilă de postav cenușiu și să mă bag sub ea, așa îmbrăcată cum eram; să mă întind pe o saltea de paie ce nu fusese aerisită niciodată și care era acoperită cu un cearșaf murdar; să nu-mi pot ține capul pe pernă pentru că era umplută cu prea multe paie; pătura, aspră și rău mirositoare, te acoperea fără să te încălzească, dîndu-ți mai curînd o senzație de frig și de umezeală...

Doamne! Cu cîtă asprime am judecat în prima mea seară de închisoare acest pat din celula 24! Cît m-am sucit și răsucit ca să găsesc un colț în care să pot dormi fără să uit că trebuie să rămîn, așa cum cerea Regulamentul, cu „fața spre ușă"!... De cîte ori m-am tot mișcat de pe brațul drept pe spate și invers, incomodată ba de paiele din saltea, ce parcă mi se înfundau în carne, ba de lumina orbitoare a lămpii mereu aprinsă, ba de perna tare...

De unde puteam să știu că, în curînd, acest pat, ca o serie de alte lucruri din multe alte închisori prin care aveam să trec, va reprezenta, pentru bietul meu trup sfîrșit, o oază mult dorită?... De unde puteam să bănuiesc că vor veni zile cînd patul cu salteaua de paie, sau patul fără saltea, cu cearșaful îngălbenit sau pătat de puroi și de sînge, va fi la un pas de mine fără să mi se îngăduie „să-l fac", adică să mă strecor sub pătura urît mirositoare și să-mi întind sub ea brațele și picioarele dureroase?

De unde puteam să ştiu că va veni o zi cînd a sta aşezată pe marginea patului, cu spatele drept, cu braţele încrucişate pe piept sau întinse pe genunchi va fi un lucru la care voi rîvni? Şi că „a te culca în patul tău“ s-ar putea să fie un ideal greu de atins... De unde puteam să ştiu că, mai tîrziu, cel căruia i se îngăduia să doarmă într-un pat era tratat drept „turnător“ şi că „o boală grea“ putea să-ţi aducă aceeaşi favoare? Ah! după cîteva zile de temniţă, cît de mult aş fi dorit să pot pune în aplicare, cu toată rigoarea, pasajul în care se spunea că: „Deţinutul trebuie să respecte ora de culcare!“ Dar, din păcate, regulamentul impus deţinutului putea fi schimbat de direcţia închisorii, la cererea judecătorilor de instrucţie care, pentru a ne chinui, transformau noaptea în zi şi ziua într-o nesfîrşită cazană; odihna, hrana şi întreaga existenţă din celulă depindeau de ei...

*

Din tot ceea ce spusese gardianul şi din toate ameninţările sale, nu reţinusem decît un singur lucru ce îmi părea ciudat: „Ai avut şase ore ca să citeşti regulamentul“... La gîndul că trăisem şase ore fără să-mi dau seama de asta şi fără să păstrez nici o amintire despre felul cum s-au scurs ele, mă cuprindea panica. Aceste cuvinte mă obsedau. La un moment dat, înfricoşată, am vrut să sar din pat, dar mi-am dat seama că nu aveam voie s-o fac. Şase ore! Era mult, avînd în vedere conţinutul lor atît de sărac! Acest vid mi se părea că pune un nor des şi opac între mine şi ai mei. Inerţia acestor şase ore mă despărţise de tot cea ce existase pentru mine înainte de întemnițare.

Uitînd de inconfortul patului, de poziţia incomodă în care trebuia să stau, de oboseala pe care mi-o pricinuia lampa mereu aprinsă, începui să-mi adun gîndurile, să pun fiecare lucru la locul lui şi să leg cele două capete invizibile ale acestui pod de şase ore...

...Cînd au terminat percheziţia era ora trei. Cel care percheziţionase dormitorul Sabinei se întorsese în încăperea unde mă aflam şi unde mă aşteptau, fără să spună nici un cuvînt, ceilalţi doi ce cotrobăiseră prin toată casa. La ora trei eram deci toţi, din nou, laolaltă: cei doi bărbaţi care ne păzeau în hol şi cei trei care făcu-

seră percheziție. Mustăciosul cu care vorbisem la început „între patru ochi“ părea a fi un inspector. Supraveghea totul trecînd dintr-o încăpere în alta. În sfîrşit, eram „gata“. Frecîndu-şi mîinile ca şi cum ar fi făcut o afacere bună, mustăciosul spuse:

– E bine că nu s-a găsit nimic la percheziție. Nu există nici o probă împotriva dumneavoastră. Vă rog să veniți cu mine aşa cum v-am spus de la început. Ne ducem la miliție, unde vom sta vreo oră.

Apoi, întorcîndu-se spre bătrînul meu tată:

– Nu vă fie teamă, domnule, o voi aduce acasă chiar eu.

Bietul tata schiță un surîs ironic şi amar şi nu răspunse nimic. Ochii lui albaştri îşi pierduseră orice urmă din proverbiala lor blîndețe.

Ca să pun capăt acestei scene de nesuportat, spusei, adresîndu-mă părinților mei pe un ton vesel şi sigur:

– Dragii mei, a venit momentul cel mai greu. Vă rog să fiți curajoşi şi să nu plîngeți, nici acum şi nici după plecarea mea. Nu uitați că sînt adultă şi mai ales că toți avem un Stăpîn care ne hotărăşte soarta şi ne ocroteşte. El va avea grijă de fiecare dintre noi şi ne va ajuta să ne revedem. Vă las în mîinile Lui şi, plecînd, mă încredințez Lui.

Nimeni nu plînse.

Alice îmi strigă:

– Domnul Iisus să te însoțească!

În timp ce mă îndreptam spre ieşire, mama le spuse securiştilor:

– Dumnezeu să vă ierte pentru marele păcat pe care-l săvîrşiți acum!

Peste imaginea celor dragi mie, aşa cum mi se imprimase ea în minte în momentul plecării, se suprapuneau amintirile trecutului. O vedeam pe mama încreţindu-şi sprîncenele ca să nu plîngă. Şi, dincolo de chipul ei crispat, o vedeam rîzînd, ca altădată, de glumele mele. Ce față luminoasă şi distinsă avea! Cine putea să creadă că mă voi întoarce peste o oră? Era cu neputință. Tuturor oamenilor pe care-i smulgeau din casele lor, securiştii le spuneau că se vor întoarce acasă peste o oră, două... Ai mei mai ştiau şi că, de zile întregi, eram supravegheată. Eram urmărită pînă şi cînd mergeam la biserică! Dar mulți prieteni îmi spuseseră că securitatea obişnuia să-i supravegheze pe suspecți în preajma zilei de 23

August, marea sărbătoare a „eliberării“ de sub jugul nazist, şi să-i aresteze pentru două, trei zile, pentru ca – după ce trecea „sărbătoarea“ cu marile ei defilări – multora dintre ei să le dea drumul. Or, era tocmai în preajma lui 23 August. Două zile, precum şi în ziua de 24 August, am stat la o prietenă de-a mamei. Sabina îmi telefonă apoi că maşina ce staţiona pe o străduţă din apropiere dispăruse; m-am întors la Sabina, unde locuiam provizoriu.

După ce-am schimbat ultimele cuvinte şi priviri cu ai mei, am ieşit în curte, însoţită doar de doi agenţi. Ceilalţi plecaseră. Pe tonul unei conversaţii banale, îmi dădură cîteva indicaţii: să nu mă opresc pe drum, să nu strig, să merg ca şi cum m-aş plimba. În felul ăsta, trecătorii nu vor observa că se petrece ceva deosebit: vor vedea doar doi tineri însoţind o femeie tînără. Ce poate fi mai firesc? La colţul străzii staţiona o maşină elegantă şi confortabilă. În faţă, lîngă şofer, se afla un tînăr. Să fie oare unul dintre cei trei ce plecaseră înainte? Cît de bine seamănă între ei! Cu un gest elegant, cineva îmi deschide portiera şi sînt invitată să mă urc în limuzină. Pe această străduţă nu prea se văd asemenea maşini. Trecătorii care m-au văzut urcînd şi-or fi zis, poate, cu un grăunte de invidie: „Cît de fericită trebuie să fie!“ sau „Ce tipi bine o înconjoară! Cine-o fi?“

Limuzina porni. Priveam cu aviditate casele, străzile, oamenii, mişcarea străzii: îmi adunam „provizii“.

– Ai grijă, nu face nici o mişcare, mă ameninţă unul dintre ei, arătîndu-mi pumnul.

Tonul lor mieros se schimbase dintr-o dată.

Şoferul ocoli Piaţa Naţiunii şi o luă pe Calea Rahovei, devenită celebră, unde se află o ciudată închisoare militară transformată în închisoare pentru deţinuţi politici. După cîteva minute, unul dintre „cavalerii“ mei îmi spuse:

– Lasă-te pe spate şi pune-ţi ochelarii ăştia. Nu ai dreptul să ştii unde ne ducem.

În întunericul în care mă scufundasem, îmi veni în minte o scenă care se întîmplase cu un an înainte. Era o după-amiază senină; în timp ce mă aflam la un stop şi aşteptam semnalul verde ca să traversez bulevardul, am văzut trecînd cîteva maşini demodate şi apoi una modernă, mare şi elegantă, în care se aflau cîţiva bărbaţi,

dintre care unul purta ochelari de motociclist. Ca şi mine acum, era aşezat pe banca din spate, la mijloc... Cum de n-am înțeles atunci unde îl duceau? Dar eram grăbită să nu întîrzii la concert. Şi astăzi, cine ştie cîți trecători grăbiți nu m-or fi privit cu indiferență!

Atentă la gîndurile mele, mă lăsam dusă; şoferul dădea ocol unor case, înainta, o lua la dreapta, vira la stînga, ca să nu-mi dau seama în ce direcție merg. Deținutul nu trebuie să ştie la ce închisoare este dus. Gîndurile parcă îmi erau spulberate, eram parcă într-un gol, mă simțeam scufundată în afara timpului. Cei doi agenți ce mă însoțeau păreau nervoşi şi nerăbdători. Voiau să isprăvească mai repede cu mine, ca să se poată întoarce la treburile lor. Poate aveau întîlnire cu logodnica sau îi aştepta acasă soția... „Cum poți iubi asemenea oameni?" mă întrebam, în clipa cînd maşina se opri. Portiera se deschise, în timp ce nişte bărbați veneau în întîmpinarea mea. M-au ajutat să cobor şi m-au condus înăuntru, ținîndu-mă de braț. Un cîine mare se lipi de mine; de teamă să nu-l calc – căci mai purtam încă ochelarii negri –, făcui o mişcare în lături. Apoi îi pusei mîna pe spinare. În clipa aceea am auzit o voce de bărbat, ce-mi spunea:

– Eşti curajoasă: ăsta nu-i cîine de salon, ci un cîine dresat să-i prindă pe bandiții din munți. Ai să vezi...

*

Vîrtejul amintirilor, mai cu seamă amintirea orelor care abia trecuseră, mă aduse la realitate; îmi apărea limpede mai ales tabloul despărțirii de ființele dragi. Şi apoi, dintr-o dată, mă întorceam în „prezent", un prezent definit prin toate sentimentele caracteristice detenției: nervozitate, panică, disperare, revoltă. Ca şi cum m-aş fi trezit dintr-o lungă letargie, acum vedeam şi înțelegeam bine că, pe de o parte, totul era sfîrşit şi că, pe de altă parte, totul începea. Ştiam de mulți ani că voi fi arestată. Şi totuşi, după ce trecuse prima emoție, în momentul în care trăiam această realitate, încercînd să-i simt întreaga cruzime, eram cuprinsă de teamă, dezorientată, incapabilă să-mi impun calmul şi stăpînirea de sine pe care le avusesem aproape întotdeauna cînd îmi imaginasem clipa arestării.

În 1947, cînd comuniştii începuseră să-i aresteze pe membrii marcanți ai partidele democratice, şi mai ales pe cei ai Partidului

Național-Țărănesc, ce se bucura de adeziunea majorității populației, procesele politice s-au ținut lanț. Cel mai important și cel mai odios proces a fost acela al președintelui partidului, Iuliu Maniu, condamnat, împreună cu mulți alți „capi" ai partidului, la pedepse foarte mari. Pe acea vreme, eu și cîțiva prieteni de-ai mei duceam o viață destul de agitată, căci ne temeam ca poliția să nu pună mîna și pe noi.

Înrudită, prin mama mea, cu Iuliu Maniu, dușmancă înverșunată a nazismului, crezusem că este de datoria mea să mă alătur activității juste a Partidului Național-Țărănesc; am făcut asta încă din 1942, cînd partidul ducea o susținută luptă antifascistă pentru a răsturna, pe cale diplomatică, guvernul mareșalului Ion Antonescu, care determinase intrarea României în război alături de Hitler. Această activitate clandestină mi-a transformat întreaga viață. Tineretul, cu entuziasmul și dorința sa de dreptate, de adevăr și de libertate, susținea această acțiune politică și națională. În timpul războiului, am cunoscut emoțiile clandestinității și apoi bucuria – din nefericire, de foarte scurtă durată – a „eliberării" țării de jugul fascist. Am urmat PNȚ-ul cu speranța că, în scurt timp, opresiunea sovietică va fi înlăturată și că aliații ne vor ajuta, după cum ne făgăduiseră, să ne eliberăm țara de rușinoasa ocupație a comuniștilor sovietici.

Dar curînd am aflat, prin vești venite din Occident, că, la Ialta, fuseserăm vînduți Uniunii Sovietice. Ne așteptau ani grei. De fapt, sovieticilor le-au fost de ajuns trei ani pentru a-și forma, cu ajutorul trădătorilor de țară, o serie de organizații comuniste.

În 1944, numărul comuniștilor români era mai mic de o mie. Printr-o luptă grea, dar mai ales datorită poliției lor secrete, și-au creat cadre care să poată pătrunde în armată. De îndată ce au stăpînit armata și poliția, nenorocirile au început: procese, distrugerea partidelor democratice, arestări... Îmi așteptam rîndul... cu resemnare.

Parcă o văd pe mama, alergînd la fereastră și întorcîndu-se să-mi spună:

– Individul care era ieri aici mai e și acum; ăsta nu-i un semn bun.

Biata de ea, cît de mult se temea pentru mine! Gîndul la părinți nu mă părăsea nici o clipă; în noaptea aceea, prima pe care o petreceam în închisoare, mă gîndeam la suferința lor mai mult decît la soarta care mă aștepta.

Ştiam că mă aflu în vestita închisoare Malmaison, unde judecătorii de instrucţie lucrau sub controlul N.K.V.D.-ului. Cum să nu cunosc locul acesta? În 1945, fusesem închisă aici timp de cîteva săptămîni, după care m-au lăsat să plec, fără ochelari, singură pe stradă. Cu acest prilej, văzusem că, după un trotuar înclinat, urma poarta ce se deschidea spre libertate. Or, de data asta, după ce maşina ajunsese la poarta închisorii, simţeam cum urcă o pantă. Mi-am dat seama şi de faptul că eram închisă într-un alt coridor decît cel din 1945. A doua zi, cînd a venit momentul aşa-zisei activităţi „sanitare", am aflat că celula mea se afla pe un coridor ce dădea spre Calea Plevnei. De cîte ori nu trecusem prin faţa zidurilor groase ale acestei închisori! Treceam adeseori pe Calea Plevnei, însoţită de o prietenă, care fusese arestată şi ea în 1947 şi eliberată după trei luni, ca şi cum ceva ne-ar fi atras spre aceste locuri de adîncă suferinţă. Ni se părea că o privire aruncată spre ferestruicile ce se zăreau în spatele zidurilor groase era ca un mesaj de bunătate trimis celor ce erau torturaţi în celule sau celor al căror interogatoriu nu se terminase încă. N-am descoperit decît mai tîrziu că anchetele începeau pe la ora zece seara şi se terminau pe la cinci, şase dimineaţa. Rareori un deţinut era chemat la anchetă în timpul zilei.

După şocul arestării, începeam – în sfîrşit – să-mi regăsesc eul. Gîndul îmi trecea de la un lucru la altul, în dezordine. Eram încă departe de a fi ceea ce se numeşte o fiinţă conştientă.

Oblonul ferestruicii de la uşă se ridica şi cobora în acelaşi ritm; mi se părea firesc sau, mai curînd, absorbită de goana rătăcitoare a gîndurilor mele, nu-i dădeam nici o atenţie. N-am observat nici faptul că, afară, era oarecare agitaţie: zgomot de uşi ce se deschid, pocnituri de degete. După cîteva zile, am înţeles că aceste mişcări marcau venirea zorilor, cînd deţinuţii se întorceau în celulă de la anchetă.

Dar, după puţin timp, din toate celulele se auzea un înfricoşător concert de plînsete. Vocile femeilor şi ale bărbaţilor bătuţi cu cruzime se uneau; unii scoţînd strigăte de durere, alţii urlînd: „Mamă! Nu mai pot îndura!" Cît de îngrozitor este să-i auzi, mai ales pe bărbaţi, plîngînd şi repetînd: „Nu mai pot!" Bineînţeles că, după ce-i lăsau cîteva minute să se vaite, paznicii interveneau, intrau în celule (îi auzeai şuşotind, căci paznicii de închisori nu vorbesc niciodată

tare) şi, ca prin minune, se lăsa din nou liniştea, întreruptă, doar din cînd în cînd, de cîte un suspin adînc.

*

Era dimineaţă sau, mai bine spus, foarte de dimineaţă. Curînd, în celulă pătrunseră toate zgomotele străzii; zgomotul camioanelor şi al paşilor trecătorilor se suprapunea peste acela al uşilor de la coridor, ce se deschideau şi se închideau fără încetare. Cînd îmi veni rîndul, paznicul intră, se apropie de patul meu şi îmi şopti:

– Scoală-te, e ora „sanitară".

Mi-am potrivit fusta sub pătură şi am ieşit din pat, întrebîndu-mă ce însemna „ora sanitară". Paznicul îmi puse ochelarii negri, mă apucă de braţ şi pornirăm. La capătul culoarului se deschise o uşă. După ce trecui pragul, paznicul îmi scoase ochelarii şi îmi spuse încetişor:

– Aici sînt closetele; fă-ţi repede nevoile. Nu ai cu ce te spăla şi nici cu ce să te ştergi. Mai tîrziu, ţi se va da săpun şi un şervet. Hai! Repede!

Nu trecuseră trei minute cînd cineva îmi bătu în uşa closetului.

– Hai! Grăbeşte-te! Ce faci acolo? Întrebarea lui idioată m-a făcut să rîd. Dar, după ce mai bătu o dată, deschise uşa; mă ridicai brusc, înainte de a termina. Dar paznicului nu-i păsa de asta; „ora sanitară" nu trebuia să depăşească cinci minute, în care intrau şi duşul şi întorsul în celulă.

După ce mişcarea pricinuită de „ora sanitară" luă sfîrşit, deschisul şi închisul uşilor începu din nou. Se servea „micul dejun"... Am primit şi eu o ceaşcă cu un lichid brun şi o bucată de pîine neagră. Îmi era foame. Am terminat totul din cîteva înghiţituri. Era atît de puţin! Cînd paznicul veni să-mi ia ceaşca, îmi şopti:

– Dejunul se serveşte prin ferestruica de la uşă. Pe marginea ei se pune ceaşca sau farfuria. Cînd vei auzi că se apropie căruţul cu mîncare, vino la uşă. Altceva: atîta timp cît nu eşti chemată la anchetă, poţi să stai culcată.

Ieşi, trase zăvorul şi, pînă la prînz, nu se mai întîmplă nimic. Cu excepţia zgomotului făcut de „ochiul de metal", nimic nu mai tulbură liniştea ce mă înconjura.

M-am sculat din pat şi am început să mă plimb prin celulă, trei metri înainte şi trei metri înapoi. Gîndul anchetei iminente începea

BIBLIOTECA UNIVERSITARA
„ŞT. O. IOSIF"
Str. Popa Tatu nr. 78

să mă înspăimînte. Mă aşteptam să fiu bătută şi să fiu supusă la tot felul de alte torturi de care auzisem vorbindu-se pe cînd eram în libertate... Treptat, frica mă cuprinse şi începui să tremur, ca şi cum mi-ar fi fost frig. M-am ghemuit din nou sub pătură, căci nu voiam să fiu văzută astfel, tremurînd ca o frunză. Mă cuprinsese o groază atît de mare, încît nu mă mai puteam gîndi decît la anchetă, la anchetatori şi la tot ceea ce se putea ascunde sub aceste cuvinte. Curajul pe care îl aveam cînd, în libertate, îmi imaginam momentul arestării mele era undeva departe. Nu izbuteam să-mi explic frica de acum. Mă cuprindea panica la gîndul că voi fi torturată, că mă voi afla în faţa unor brute ce mă vor trata ca pe toţi cei pe care îi ţineau închişi. Vinovată sau nu, mă vor obliga să dau declaraţii împotriva mea şi a celorlalţi; mă vor distruge, aşa cum îi distruseseră pe toţi cei de dinaintea mea, şi nu voi mai ieşi de aici niciodată...

În închisoare domnea o linişte lugubră. După „cafea" şi după deschisul şi închisul uşilor, totul fu cuprins din nou de o nemişcare sinistră, întreruptă doar de cîte un suspin discret sau de cîte un acces de tuse.

Paznicii continuau să ne controleze prin ferestruica de la uşă, dar nu-i auzeai mergînd de la o celulă la alta, căci, ca şi deţinuţii, erau încălţaţi cu şoşoni de postav. Liniştea părea că acoperă pînă şi zgomotele străzii. Şi, pe măsură ce liniştea mă pătrundea, gîndurile mă asaltau şi tulburarea pe care ele mi-o provocau, diluată în calmul din jur, mă îndepărta de tot ceea ce nu era realitatea celor patru ziduri murdare ale celulei. Frica! Frica ce mă împiedica să-mi regăsesc starea normală şi să mă gîndesc la altceva decît la torturile ce aveau să urmeze, mă făcea să mă scufund într-o panică ce atingea disperarea.

Încercai să gîndesc logic: „Nu eşti singura care ai fost arestată. Ştiai bine ce te aşteaptă. I-ai criticat pe cei care au trădat de frică. Te-ai pregătit pentru suferinţă... şi acum ţi-a venit rîndul. Curaj!" Dar, oricît de bun mi-ar fi fost raţionamentul, nu izbuteam să mă conving. Aş fi vrut să fi fost închisă mai demult, pentru ca acum să am experienţă.

Arestarea mea din 1945 avusese cu totul alt caracter. Ea nu-mi putea folosi ca exemplu pentru ceea ce avea să se petreacă. În

1945, în această închisoare, se putea vorbi cu deţinuţii din celulele învecinate... Uneori paznicii interveneau, dar numai ca să poată spune că şi-au îndeplinit datoria. O animaţie plăcută făcea ca timpul să treacă repede. Zilele pe care le petrecusem atunci aici îmi apăreau în memorie ca un fel de aventură. La dreapta se afla Adriana, iar, la două uşi mai departe, alte prietene. Ne strigam pe nume şi ştiam că libertatea e aproape. În celulă, e adevărat, murdăria era groaznică. Ploşniţele mişunau, înfometate, chiar şi în timpul zilei. Noaptea erau şi mai multe şi, în ciuda tuturor măsurilor pe care le luam, ne chinuiau într-atît încît nu puteam dormi deloc. Dar felul în care se făcea ancheta ne dădea impresia unui joc „de-a arestarea". Poate şi din pricină că, fiind mai tinere, eram mai puţin conştiente? Cine ştie?

De fapt, poliţia secretă comunistă, această instituţie primordială, nu era încă organizată, şi paznicii se temeau, ca şi noi, de noua conducere a N.K.V.D.-ului. Asta îi făcea să se poarte corect faţă de noi. Nu ridicau vocea decît atunci cînd, la capătul coridorului, apărea vreun membru din conducerea închisorii, venit în inspecţie.

După două săptămîni de la arestare, un paznic mă întrebase printr-o crăpătură a uşii:

– De ce eşti aici?

I-am răspuns că nu ştiu.

– Ai un număr de telefon al unor rude ce-ar putea fi neliniştite?

I-am mulţumit şi i-am dat numărul de telefon. După două zile, cînd îşi reluă serviciul, îmi spuse:

– Am telefonat de la o cabină publică şi am vorbit cu mama ta. I-am spus că eşti sănătoasă şi i-am cerut să-ţi trimită un pachet cu lenjerie curată. Biata femeie nu mă lăsa să pun receptorul jos; îmi punea tot felul de întrebări, dar mi-a fost frică şi am încheiat brusc convorbirea.

Cînd am fost eliberată, o lună mai tîrziu, am aflat cum se petrecuseră lucrurile. Imediat după arestarea mea, mama telefonase unor prieteni influenţi ca să-i pună la curent cu „evenimentul". Aceşti prieteni, nişte militari americani, făceau parte din Comisia Aliată de Control. Ei ceruseră imediat o audienţă la Ministerul de Interne, unde fuseseră primiţi de un general, secretar de stat. Prie-

tenii noştri îi vorbiseră despre arestarea mea şi îşi manifestaseră nedumerirea pe care le-o stîrnise un asemenea fapt.

– Această fată, spuseseră ei, a luptat în clandestinitate pentru doborîrea regimului dictatorial şi acum face parte dintr-un partid democratic care a participat la coaliția guvernamentală stabilită după 23 August. I-am adus un pachet cu lucruri necesare şi garantăm că este un element cu adevărat democratic, ce nu poate fi bănuit, în nici un caz, că ar fi duşman al poporului.

De îndată ce înțelese că prietenii noştri veniseră să pledeze în favoarea unui deținut, generalul le spuse că va cerceta cazul, dar că, de vreme ce fusesem arestată, nu puteam fi decît un duşman al poporului sau un fost element fascist. Acesta fu motivul pentru care prietenii noştri făcuseră acea declarație. Desigur, generalul dădu dovadă de înțelegere, şi, la cererea lor, începu să se intereseze de mine prin telefon. Ceru un serviciu şi apoi un altul, dar din toate părțile i se răspunse că nu figuram pe nici o listă de deținuți. Ca să scape de cei ce se interesau de mine, le spuse:

– Nu vreau să vă mai rețin şi să vă fac să pierdeți un timp prețios. Mă voi interesa de protejata dumneavoastră şi, de îndată ce voi şti unde se află şi motivul arestării sale, vă voi telefona.

I-au mulțumit, dar au insistat să li se ia pachetul pentru ca, dacă mă găseşte, să-l pot primi mai repede. Generalul acceptă. Timp de trei săptămîni, n-a dat nici un semn de viață. Între timp, paznicul închisorii îi telefonase mamei, care le spuse prietenilor noştri că mă aflam într-o închisoare din Bucureşti şi că ceream nişte lenjerie (pentru a evita orice risc, paznicul nu indicase numele închisorii). Prietenii noştri, nemulțumiți, telefonară din nou la Ministerul de Interne şi îi declarară generalului că aveau s-o informeze despre cazul meu pe Ana Pauker (ministrul Afacerilor Externe din acel timp). Speriat, generalul ordonă să mi se dea pachetul, fapt ce se petrecu chiar în ziua în care telefonaseră prietenii noştri. Într-o după-amiază, pe coridor se lăsă o linişte deplină şi îşi făcu apariția directorul închisorii, procurorul şi un alt militar, ce se îndreptară spre celula mea. Cînd deschiseră uşa, îi văzui pe toți trei, gravi şi solemni; unul dintre ei îmi zise:

– Eşti ocrotită de Misiunea Americană de Control... Uite ce-ți trimit prietenii tăi. Mănîncă şi fii mulțumită.

După cîteva zile, am fost chemată la anchetă pe la ora opt seara. Era aceeaşi anchetă privitoare la nişte manifeste. Eu nu aveam nici o legătură cu acest grup clandestin ce tipărise manifeste împotriva regimului şi, în special, împotriva Anei Pauker. Cunoşteam cîţiva tineri din acest grup, dar nu aveam nici o legătură cu ei. Povestea arestării mele era mult mai tristă. Spun tristă, fiindcă m-a făcut să descopăr minciuna şi perfidia unora dintre prietenii mei...

Cînd rememoram cele treizeci de zile petrecute în această închisoare în 1945, figura Corinei şi a soţului ei îmi apăreau ca nişte umbre hidoase, menite să-mi sporească şi mai mult tulburarea. Povestea era pe cît de simplă, pe atît de odioasă. După cîteva luni de la „actul istoric" din 23 August, directorul ziarului *Dreptatea*, organ al Partidului Naţional-Ţărănesc, îi angajă ca reporteri, mai mult de milă decît din necesitate, pe Ion şi Corina U. Erau slabi şi prost îmbrăcaţi, arătau jalnic. La puţin timp de la angajare, directorul, care avea o inimă de aur, hotărî să sărbătorească căsătoria lor. Evenimentul se petrecu în prezenţa unor colegi din redacţie. Tinerii căsătoriţi primiră daruri şi bani pentru ca, în aşteptarea a ceva mai bun, să poată închiria o cameră mobilată (era mare criză de locuinţe, căci sovieticii rechiziţionaseră multe clădiri pentru armată şi mai ales pentru agenţii secreţi care împînzeau ţara)... Eram fericită că tinerii căsătoriţi au găsit de lucru şi un adăpost şi căutam să mă apropii de Corina, căci în redacţie eram foarte puţine femei.

Într-o bună zi, Corina veni la mine înnebunită, spunîndu-mi că Ion fusese arestat şi că proprietarul locuinţei o dăduse afară, nevrînd să aibă de-a face cu suspecţi. Mă rugă să-i permit să doarmă la mine, oriunde, într-un colţ al camerei sau chiar pe jos, dar să o primesc, căci e prea necăjită şi prea singură. Am găzduit-o şi mi-am împărţit patul cu ea. Plîngea şi îmi mulţumea întruna. Cum lucram într-un birou al Partidului Naţional-Ţărănesc, plecam de acasă şi o lăsam pe Corina cu părinţii mei. Corina, ca reporter, nu avea ore fixe.

Mamei nu-i plăcea, aşa că mă întreba mereu: „Cînd o să plece femeia asta?" Îi răspundeam că va pleca îndată ce va reglementa problema soţului ei. Pe vremea aceea, arestările nu se făceau pentru perioade lungi, iar pedepsele erau benigne, doar ca să înfricoşeze populaţia. De-abia peste doi sau trei ani s-a trecut la acele grele

condamnări, cînd un nevinovat putea primi zece ani... Îi luam partea Corinei şi o rugam pe mama să fie drăguţă cu ea.

Seara, cînd mă întorceam acasă, îi povesteam ce am făcut în timpul zilei, cu cine m-am întîlnit, cu cine am stat de vorbă şi ce am mai aflat. Toată conversaţia noastră se învîrtea în jurul problemelor politice, căci Corina era, şi ea, în Partidul Naţional-Ţărănesc şi urmărea cu mare interes evenimentele, dorind soluţionarea lor fericită, adică plecarea comuniştilor sovietici.

Într-o zi, în timp ce toţi ai casei stăteau la masă, am adus un manifest redactat de un vechi prieten şi camarad de luptă. Despre existenţa lui nu ştiam decît noi, el şi cu mine. Acceptasem să-l strecor seara, în cutiile de scrisori. L-am citit cu voce tare în faţa părinţilor mei şi a Corinei. Corina mi-a cerut să i-l dau pentru cîteva ore ca să-l multiplice la sediul Partidului Naţional-Ţărănesc şi să-l împartă, acolo, tinerilor, ce urmau să-l pună, pe furiş, în cutiile de scrisori. I l-am dat şi ea mi l-a adus înapoi seara.

După o săptămînă, Corina mi-a dat vestea bună că soţul ei a fost eliberat, dar m-a rugat să o mai găzduiesc pînă ce Ion va găsi o locuinţă. Am acceptat. După cîtva timp, Ion ne-a făcut o vizită, aducîndu-ne o sticlă de şampanie şi pişcoturi. Ne-a mulţumit că i-am ajutat soţia, după care au plecat împreună spre noul lor apartament. După două, trei zile, poliţia a venit să mă aresteze. Au făcut o percheziţie amănunţită, dar n-au găsit în casă nimic compromiţător. Apoi m-au condus la Ministerul de Interne, unde a început ancheta. Anchetatorul avea în biroul lui manifestul cu pricina. I-am spus că văzusem manifestul, pretinzînd că l-am găsit în cutia mea de scrisori şi că l-am aruncat. Anchetatorul susţinea că îl păstrasem, îl multiplicasem şi îl difuzasem cu ajutorul unor prieteni din Partidul Naţional-Ţărănesc. Am negat tot timpul, chiar şi după cele patrusprezece ore de nesomn la care m-au obligat anchetatorii. Timp de patrusprezece ore am fost ţinută în picioare şi interogată de anchetatori care se schimbau între ei ca să se ducă să se odihnească... Am cerut puţină apă, dar am fost refuzată. Şi, pentru a mă chinui într-un mod şi mai rafinat, au lăsat să curgă robinetul de la chiuveta din birou, pentru ca zgomotul apei să-mi aţîte şi mai mult setea. Dar nu l-am denunţat pe autorul manifestului şi mi-am menţinut prima declaraţie.

La un moment dat, anchetatorul dădu ordin să fie adus „martorul“. Şi, spre marea mea uimire, l-am văzut apărînd pe Ion U.

– Unde ai găsit manifestul? l-a întrebat anchetatorul.

– Sub catifeaua de pe pianul ei.

Am tresărit de indignare şi l-am întrebat:

– Cînd ai intrat în salonul meu şi ai descoperit manifestul?

– În ziua cînd l-ai adus acasă.

– În ziua aceea erai încă în închisoare, iar apoi, cînd ai venit după soţia ta, nu ai intrat în salon. Aţi stat tot timpul în camera mea.

– Minte, tovarăşe inspector, spuse Ion U. Am fost adeseori la ea acasă şi am intrat în salon, unde ştiam că este ascuns manifestul.

Discuţia continuă între el şi mine, între anchetator şi noi doi. Din fericire, anchetatorul, furios acum pe Ion U. şi văzînd că lucrurile nu sînt clare, mă lăsă să-i descriu în amănunt cum se petrecuseră faptele. Pretinzînd, în continuare, că l-am găsit în cutia de scrisori, am recunoscut că l-am citit părinţilor mei şi Corinei, care mi-a cerut să i-l dau pentru cîteva ore. N-am spus că voia să-l multiplice, ca să nu le fac rău tinerilor de la PNŢ.

Dar ceea ce i-a spus anchetatorul lui Ion m-a uluit:

– Cu alte cuvinte, nu tu, aşa cum te-ai lăudat, ai intrat în casa domnişoarei, ci soţia ta; ea ţi-a adus pe tavă toate informaţiile şi manifestul. Banditule, cum nu puteai să te introduci tu însuţi în casa domnişoarei, ţi-ai trimis nevasta. Cum ţi-ai permis să mă minţi o lună întreagă, aducîndu-mi rapoarte despre tot ceea ce face şi despre acest manifest, ca şi cum tu le-ai fi redactat şi să-mi ceri bani ca să-i cumperi flori şi tot felul de lucruri bune cînd, în realitate, tu n-ai călcat prin casa ei decît o singură dată?

– Recunosc, spuse Ion, că, dat fiind că nu o puteam urmări îndeaproape pe domnişoara Bruteanu, pe care o aveam în sarcina mea, am născocit „acea arestare“, ceea ce mi-a îngăduit s-o introduc în casa ei pe soţia mea...

– Şi manifestul cine l-a făcut? Cine l-a difuzat?

– Manifestul a fost adus de domnişoara Bruteanu, care a spus că l-a găsit în cutia de scrisori, dar soţia mea n-a crezut-o; i-a cerut să i-l împrumute, sub pretext că vrea să-l multiplice, şi mi l-a adus unde locuiam. Pentru a da o şi mai mare importanţă faptului şi ca să vă dovedesc că am fost acasă la domnişoara Bruteanu, v-am

adus manifestul şi v-am spus că l-am găsit în salon, sub învelitoarea de pe pian.

– Deci m-ai minţit chiar de la început. Dar măcar nevas- tă-ta a văzut manifestul?

– Da. Am vrut să vă dovedesc că pot lucra pentru voi; acesta e motivul pentru care am folosit-o pe nevastă-mea.

Dîndu-mi seama că Ion pierduse orice credit şi că avusesem de-a face cu nişte delatori infami, am spus:

– Domnule inspector, cum totul în familia U. era şi rămîne minciună, vă rog să mă credeţi că am găsit manifestul în cutia de scrisori. L-am citit părinţilor mei (găseam că e foarte bine scris) şi apoi, la insistenţele Corinei, i l-am dat. Seara, cînd mi l-a adus înapoi, l-am rupt. Asta-i tot. După o săptămînă, cînd Ion a venit la mine acasă, nu mai era nici urmă de manifest.

– Bine, dar cine l-a făcut? Nu cred că l-ai găsit în cutia de scrisori.

– Credeţi-mă, vă rog; nu-i pentru prima oară cînd găsesc în cutie tot felul de hîrtii tipărite. De fiecare dată, le-am aruncat la gunoi. Din nefericire, am păstrat manifestul. Dar nu regret, căci în felul ăsta am avut prilejul să descopăr ce şerpi încălzeam la sînul meu şi ce mizerabili profitau de mine... şi de alţii.

Ion U. fu scos din birou şi anchetatorul continuă cu întrebările; apoi ieşi şi nu l-am mai revăzut. În seara aceleiaşi zile am fost urcată într-o maşină şi dusă la închisoarea Malmaison, unde se aflau prietenii mei acuzaţi că au înfiinţat o organizaţie clandestină şi că au împărţit manifeste. După cîteva zile de cercetări s-a stabilit că între manifestul lor şi manifestul „meu“ nu era nici o legătură. Cînd au fost interogaţi, cei ce mă cunoşteau au negat, fireşte, că aş face parte din grupul lor. Dar cei care conduc anchetele au întotdeauna nevoie de noi detalii şi riscam să rămîn în închisoare încă mult timp.

Prietenii mei americani cerură o audienţă la Ana Pauker. Îi primi şi ei îi relatară cazul meu. Ana Pauker îl chemă imediat pe şeful Securităţii, care veni în cîteva minute. Îi prezentă faptele, cerîndu-i să facă un raport chiar în noaptea aceea şi ordonă ca, dacă inculpata este găsită nevinovată, să fie eliberată fără întîrziere.

Americanii o rugară să le îngăduie să-i lase să aştepte întoarcerea şefului Securităţii într-o cameră alăturată. Ea fu de acord.

În timpul acesta, mă aflam, ca în fiecare seară, în fața comandamentului militar, care încerca să mă determine, prin toate mijloacele, să mărturisesc că fac parte din organizația „T“ și că manifestul fusese conceput de membrii acestui grup. Ca de fiecare dată, negam cu încăpățînare, susținînd versiunea cutiei de scrisori.

La un moment dat, auzii cum cineva intră în încăperea învecinată și întreabă:

– Cine este însărcinat cu rezolvarea cazului Bruteanu?

– Maiorul Dumitriu, să trăiți, tovarășe general.

– Unde e maiorul?

– Tocmai o interoghează pe inculpată.

– Să vină imediat aici!

Maiorul se ridică și ieși, căci era greu să nu auzi vocea tunătoarea a generalului.

Rămînînd singură în încăpere, îmi era ușor să le urmăresc conversația și să înțeleg că ocupanții biroului învecinat erau atît de speriați de vizita neașteptată a șefului lor suprem, încît nu avuseseră timp să mă scoată de acolo ca să nu aud ce vorbeau.

– Tovarășe maior, ce-i cu deținuta asta? întrebă generalul, fără să-i zică nici măcar un „bună seara“.

– Facem cercetări, tovarășe general, nu știu încă exact care este adevărul.

– Ce învinuire i se aduce?

– Că face parte dintr-o organizație secretă ai cărei membri se află aici.

– V-au spus ei că face parte din grupul lor?

– Nu, tovarășe general. Nici unul nu spune asta.

– Atunci, de ce o mai țineți aici?

– Pentru că vrem să o obligăm să recunoască ea însăși adevărul.

– Fiți atenți! De cîte ori trebuie să vă repet că poliția secretă trebuie să evite, pentru moment, să aresteze persoane ce se află în legături strînse cu Occidentul sau cu reprezentanții occidentali ce sînt acum în România? Persoana aceasta are prieteni la *Comisia Americană de Control*. Ați înțeles? Vă cer să faceți imediat un proces-verbal și s-o eliberați. Mai tîrziu, vom mai vedea...

– Am înțeles, tovarășe general, așa vom face.

Generalul plecă aşa cum venise, fără să schiţeze nici un fel de salut. Maiorul se întoarse în birou. Părea stingherit. Fără să facă vreun comentariu, zise:

– Pentru seara asta, am terminat.

Mă conduse pînă la uşă, de unde mă luă în primire un gardian. În timp ce mergeam spre celulă, acesta îmi spuse:

– Am auzit ce a zis generalul. Cred că foarte curînd vei fi eliberată. Ai noroc. Ştii, e cel mai puternic om din poliţia politică.

În noaptea aceea n-am putut dormi deloc. Nu îndrăzneam să-mi fac planuri şi nici să mă las în voia viselor...

Dimineaţa, pe la ora nouă, îşi făcu apariţia directorul închisorii, însoţit de un gardian. Mă duseră într-un birou. Luai cu mine tot ce aveam în celulă, căci aşa îmi ceruse directorul. La birou, mi se spuse că voi fi eliberată. Îmi dădură înapoi geanta şi mă invitară să mă pieptăn şi să mă spăl la chiuveta dintr-un colţ al încăperii; îmi dădură chiar şi sfatul să mă fardez puţin. Eram atît de uimită de toate aceste atenţii, încît îmi trecu prin minte gîndul că mă pregăteau să asist la vreun proces şi că aşa-zisa „eliberare" nu era decît o cursă. Curînd, directorul închisorii intră în încăpere şi îmi spuse cu multă amabilitate:

– Eşti gata? La zece fix trebuie să ieşi pe poartă.

– Dacă e aşa, vă rog să daţi tot ce am primit de la prietenii mei americani unei deţinute care e însărcinată. (Aveam o vecină de celulă care spunea că e însărcinată şi că nu are cu ce să-şi înfeşe copilul cînd va veni pe lume.)

– Lasă pachetul! I-l vom da.

Se uita mereu la ceas. La zece fix, mă scoase afară, într-o curte mică, în pantă. Cînd am ajuns la poartă, directorul fu salutat de doi soldaţi înarmaţi ce stăteau de pază. Fără să-mi întindă mîna, îmi spuse în şoaptă: „Noroc", şi mă lăsă să ies pe poartă. Nu-mi venea să cred. Nu ştiam unde să mă duc. Făcui cîţiva paşi spre o staţie de taxiuri, cînd – deodată – auzii în spatele meu claxonînd o maşină; cînd mă întorsei, văzui o limuzină cu steag american, în care se aflau prietenii mei. După ce mă urcai în maşină, îmi povestiră tot ce se întîmplase; în noaptea din ajun, după ce generalul ieşise de la Ana Pauker, cu care avusese o conversaţie foarte scurtă, aceasta îi chemase din nou în biroul ei ca să le spună:

– Prietena voastră a fost găsită. Pînă în prezent nu i s-a descoperit nici o vină. Mîine, la ora zece, va fi eliberată; puteți merge în întîmpinarea ei în fața închisorii Malmaison. Dar, dacă mai tîrziu va fi învinovățită de un delict oarecare, nu vă mai deranjați să interveniți. Favoarea ce vi se face acum este singura.

*

Oh! cît de departe mă purtau gîndurile! Ce deznodămînt minunat avusese acea lună de detenție! Dar acum?... Prietenii mei americani nu mai erau aici. Ceilalți prieteni erau la închisoare sau în primejdie de a fi închiși. Și cine ar mai îndrăzni astăzi să intervină pentru cineva? Și la ce poartă să bați? Nici chiar rudele apropiate nu puteau afla în ce închisoare ești; de altfel, asta nu știa nici deținutul. I se acopereau ochii ca unui condamnat la moarte și, de îndată ce intra în celulă, liniștea apăsătoare îi dădea impresia că se află în casa morții.

Și totuși, în dimineața asta gîndurile mele rătăcitoare mă mai învioraseră. Aveam mintea limpede și asta îmi dădu puterea să mă ridic din pat și să fac cîțiva pași prin celulă. Mă simțeam ca într-o convalescență și luam contact, treptat, cu mediul înconjurător. Ceasurile ce trecuseră îmi fuseseră de ajuns ca să mă obișnuiesc cu celula mică și săracă în care mă aflam și ea nu mai avea asupra mea efectul neplăcut de la început. Nu mai dădeam nici o atenție mișcării regulate a oblonului ferestruicii de la ușă și liniștea în care eram cufundată nu mi se mai părea de nesuportat.

Gîndurile mele rătăceau în toate părțile și nu încercam să le opresc. Aveam impresia că mișc o lampă și că o plimb prin toate ungherele, ca să descopăr nu se știe ce. Pe măsură ce timpul trecea, și fără să simt, pe cînd visurile mi se risipeau, în mine își croia drum un sentiment luminos și calm, care creștea mereu și prindea contur... El părea că se așază peste divagațiile mele, înăbușindu-le, și că se întinde dincolo de ființa mea, luminînd întreaga celulă. Mă învăluia, mă domina, mă întărea, mă desăvîrșea, mă pătrundea ca o puternică rază de lumină, deloc dureroasă. În același timp, simțeam că mă cuprinde o bucurie tainică, ca o presimțire a ceva fericit ce avea să se întîmple, ca o așteptare a unei fericiri îndelung

visate. Parcă ceva mi-ar fi umplut sufletul cu un parfum consolator, oprind avalanşa de gînduri ce mă frămîntaseră şi potolindu-mi simţămintele tulburi. Acest ceva îşi avea izvorul în sufletul meu şi iradia o stare de linişte în întreaga-mi fiinţă.

Mai simţisem această bucurie, ce avea puterea să străbată jungla gîndurilor care mă asaltau, cu un an înainte, într-o după-amiază, în casa prietenei mele Sabina, ce mă primise la ea după ce familia mea trebuise să plece din frumosul apartament pe care îl aveam în Bucureşti. Acum, în celulă, aveam impresia că retrăiesc clipele din toamna anului 1948, cînd, într-o după-amiază liniştită, ascultam cuvintele blînde şi drepte spuse de un om credincios, venit în vizită la Sabina. Am înţeles atunci o mulţime de adevăruri esenţiale, ce pot fi rezumate în cîteva cuvinte simple: „Viaţa omului pe pămînt nu are sens decît dacă e trăită pentru a te bucura de veşnica împărăţie a Cerurilor". Cînd, la auzul cuvintelor rostite de acest om al credinţei, am îngenuncheat lîngă el şi l-am rugat pe Iisus să ia, pentru totdeauna, viaţa mea în mîinile Sale, sufletul mi s-a umplut de aceeaşi bucurie senină şi de aceeaşi lumină ce pătrundea în toate ungherele sufletului meu, de aceeaşi putere şi de aceaşi dorinţă de a trăi ca şi în dimineaţa asta, în celula în care mă aflu.

Dar, pe măsură ce gîndurile mi se îndreptau spre El, în sufletul meu îşi făcea apariţia un fel de judecător sever ce începea să scoată la iveală, din străfundurile conştiinţei şi din anii cei mai îndepărtaţi ai vieţii mele, toate păcatele, toate greşelile şi toate slăbiciunile învăluite într-o întunecată uitare. Îmi aduc aminte, de exemplu, că noaptea următoare (autorităţile judecătoreşti mă lăsaseră liniştită şi de astă dată), stînd întinsă pe pat în poziţie reglementară, am început să-mi analizez, moment cu moment, toţi anii trăiţi înainte de a-mi închina viaţa lui Iisus. Trăindu-mi din nou viaţa, cronologic, zi după zi, graţie unei treziri subite a memoriei, izbutii să scot la lumină toate faptele ce mă îndepărtaseră de la drumul cel drept. Toate actele, gîndurile, gesturile necinstite, nedrepte, uitate sau ascunse mie, ieşiră la suprafaţă, în faţa „instanţelor de judecată". Eram singură în faţa lui Dumnezeu. Lucrurile cele mai mărunte, pierderea de vreme, cuvintele nelalocul lor (fără să mai vorbesc de greşelile grave pentru care cerusem iertare încă de la prima mea întîlnire cu Iisus), toate aceste fapte considerate de către mulţi

oameni normale şi naturale au fost pentru mine, cînd le-am trecut prin minte cu de-amănuntul, timp de nouă nopţi, prilej pentru a doua convertire sau, dacă pot să spun astfel, pentru o a doua etapă a vieţii mele spirituale. Trebuie să mai adaug că nu mai eram cinică precum altădată faţă de aceste defecte şi greşeli, iar conştiinţa mea de acum mă făcea să plîng amar şi să adresez rugi fierbinţi Singurei Fiinţe ce putea să domolească focul ce mă ardea.

Nu puteam să mă rog sau să plîng cu voce tare şi asta îmi mărea durerea. Ce aş putea spune despre starea în care mă aflam cînd, după fiecare noapte de aspră judecată, se iveau zorile? Reintrarea în normă, executarea programului, cafeaua, coaja de pîine, masa de prînz, apoi masa de seară – toate aceste lucruri mă împiedicau să-mi continuu privirea cercetătoare pe care o aruncam asupra trecutului. Aşteptam cu nerăbdare noaptea ca să-mi pot continua şi termina analiza şi ca să-mi primesc sentinţa, pentru ca – în sfîrşit – să mă eliberez de cancerul ce mă mistuia. Cînd se iveau zorile, nu aveam decît o dorinţă: „Doamne, fă ca ancheta să nu înceapă în noaptea care vine. Acordă-mi nopţile de care am nevoie ca să mă împac cu Tine. Nu îngădui ca acest examen de conştiinţă, atît de important şi de necesar, să fie întrerupt".

Cînd, la capătul celei de-a doua nopţi, scosesem totul la lumină (sau măcar făcusem un efort uriaş ca să nu-mi scape nimic), şi cînd, în hohote de plîns, încheiasem judecata printr-o rugăciune în care imploram iertarea şi graţia divină, o pace de nedescris îmi cuprinse sufletul pînă în adînc. Dar asta n-a fost tot: mi se păru, dintr-o dată, că nu mai eram aşa cum fusesem cu trei zile în urmă. Şi, lucru greu de exprimat, aveam impresia, care a durat ani de zile, că o parte din „greutatea mea spirituală specifică" dispăruse... Eram mai uşoară. Părea că o dulce bucurie umplea un gol. Da, în mine exista un gol ce trebuia umplut, ca şi cum, după ce scosesem afară răul, rămăsese săpată o cavitate.

S-ar fi zis că trăiam ca într-o poveste cu zîne. Şi lucrul cel mai minunat era că ştiam, oricît de greu de crezut ar părea asta, că povestea era adevărată. Nimic din greutatea detenţiei nu mă atingea. Frica de necunoscut nu mă mai tulbura şi nici faptul că, după trei zile de la arestare, nimeni nu mă chemase încă la interogatoriu. Ştiam că va urma, dar aşteptam acest moment fără nici o teamă.

Aflîndu-mă într-o asemenea stare de spirit, am hotărît aproape inconştient să-i surîd gardianului de fiecare dată cînd serviciul îl obliga să-mi deschidă uşa. Se uită la mine uluit şi apoi, repede, lăsa ochii în jos...

Dar chiar şi în acele zile binecuvîntate, mă tulbura un lucru. În fiecare dimineaţă, în zori, mi se părea că se înfig în mine nişte cuţite cînd auzeam urletele de durere pe care le scoteau deţinuţii bătuţi în timpul interogatoriului. Gardienii aveau însă grijă să le „potolească" cît mai repede. Se deschideau uşile şi se auzeau cuvinte spuse în şoaptă, desigur ameninţări; apoi totul intra într-o linişte de mormînt. Dar, oricît de puţin ar fi durat strigătele acestea, ecoul lor se prelungea mult în sufletul meu.

Mi-am petrecut ziua ce-a urmat după cea de-a doua noapte de „judecată", deci cea de-a treia zi de la arestare, în linişte şi într-o neîntreruptă rugăciune, spunînd psalmi şi gîndindu-mă la ai mei şi la cei ce sufereau ca şi mine.

Spre seară, mi s-a părut că ferestruica a rămas deschisă mai mult ca altădată... S-ar fi zis că un alt ochi mă privea. „Cu siguranţă, nu-i decît o impresie, mi-am spus, căci cine poate deosebi un ochi de altul printr-o gaură atît de mică? Dar, de mai multe ori, ferestruica rămase deschisă mai mult timp... Probabil că cineva „mă studia".

Brusc, îmi veni gîndul că se apropie momentul marii confruntări. Trebuia să mă aştept la asta. Poate că mîine dimineaţă hohotele mele de plîns se vor împleti cu cele ale altor deţinuţi. N-aş putea să spun că gîndul acesta mi-a plăcut, ci dimpotrivă. În această închisoare, totul contribuia la crearea unei atmosfere de teamă: necunoscutul, misterul ce învăluia orice lucru, ora tîrzie la care oamenii erau chemaţi la interogatoriu... şi ce poate fi mai greu de îndurat decît să nu ştii ce-i cu tine?

Aşteptam cu teamă masa de seară, căci după trei, patru ore, uşile se deschideau pentru „exodul" spre încăperile unde aveau loc interogatoriile. Cu toată lipsa mea de experienţă, mi-am dat seama că anchetele începeau la ora zece seara şi că se terminau în zori.

Deodată mi se păru că aud un verset repetat de nenumărate ori la reuniunile de la Sabina: *Domnul e cu mine, deci nu mă tem de nimic; ce pot să-mi facă nişte oameni?* (Psalmul 117.6). E greu de exprimat tot ceea ce spun aceste cuvinte sfinte. Cine mi le adusese

din nou în memorie şi cît de bine se potriveau cu momentele prin care treceam! Ele aveau să mă călăuzească fără încetare şi să devină deviza pe care o repetam de fiecare dată cînd, cu ochii acoperiţi, eram dusă la anchetă. Mai mult încă, mi le spuneam în gînd, în timpul interogatoriului, atunci cînd ameninţările, loviturile şi alte torturi fizice şi morale se abăteau asupra mea.

*

După două seri de la tulburătoarele mele meditaţii, începu un lung şir de nopţi de anchetă.

Uşile se deschideau şi se închideau întruna; apoi veni rîndul meu. M-am ridicat de pe marginea patului şi l-am lăsat pe gardian să mă lege la ochi. După ce mă apucă de braţ, o pornirăm pe culoarul pe care îl cunoşteam. Apoi, coborîrăm cîteva trepte. Simţeam că mă cuprinde un uşor frison, dar îmi repetam fără încetare cuvintele miraculoase: „Domnul e cu mine, deci nu mă tem de nimic; ce pot să-mi facă nişte oameni?"

Am intrat într-o încăpere plină de fum. Gardianul mă dezlegă la ochi. Mă trezii în faţa unui birou lung şi lat la care erau aşezaţi trei civili ce-i făcură semn gardianului să plece. În faţa biroului se afla un scaun. În restul încăperii nu mai era nici un fel de mobilă. Bărbatul din mijloc avea mîna stîngă bandajată. Părea să aibă cam patruzeci de ani. Cel din dreapta lui era mai tînăr. Cel de-al treilea era aşezat mai la o parte şi avea în faţa lui un teanc de foi albe; cu tocul în mînă, se pregătea să scrie. Ne cercetam reciproc cu mare atenţie. Nu ştiu cît timp s-a scurs pînă la prima întrebare. Îi fixam cu privirea nu ca să le ţin minte figurile, ci pentru că îmi spuneam: „Iată nişte *oameni*, nu mi-e teamă de ei, căci Dumnezeu este cu mine şi ei nu-mi pot face nici un rău". Cel din mijloc, care conducea ancheta, spuse brusc:

– Numele, prenumele, domiciliul.

Am răspuns la toate cu mult calm.

– Anul naşterii, locul, profesia etc., etc. După ce se terminară formalităţile „inaugurale", „şeful" îmi spuse:

– Stai jos.

– Mulţumesc.

– De ce ai fost arestată?

– Nu mi s-a comunicat motivul arestării. Am fost ridicată acum cîteva zile, cînd mi s-au dat asigurări că voi lipsi de acasă vreo două ore, timp în care urma să merg la Miliție să dau o declarație. Asta e tot ce știu.

– Și ai crezut că ești dusă la Miliție doar pentru două ore?

– De ce n-aș fi crezut, de vreme ce așa mi s-a spus?

– Ah! Ai și început să ne înfrunți! Fii politicoasă și răspunde la întrebări! Noi punem întrebările, și nu tu. Repet: ai crezut că vei fi dusă la Miliție sau aici?

– La drept vorbind, aș putea crede că mă aflu la Miliție. De ce nu? De fapt, nu știu unde mă aflu. Spuneți că sînt „aici"... Or, acest „aici" poate fi, la fel de bine, la Miliție...

– Văd că vrei s-o faci pe grozava. Sfîrșește cu gluma, nu-i momentul...

– În cazul ăsta, vă rog să schimbați întrebarea. Nu pot să răspund, căci nu e clară.

– Întrebarea e foarte clară, dar te prefaci că nu înțelegi. Fii atentă, repet: cînd ai fost arestată, te-ai gîndit că ar putea fi vorba de o chestiune politică? Da sau nu?

– Cînd am fost arestată, am crezut că voi fi interogată la Miliție, sau – mai bine spus – de Miliție.

– Despre cine sau despre ce?

– M-am gîndit că, poate, era nevoie de mărturia mea pentru lămurirea vreunei probleme din multele ce există astăzi.

– Adică...

– De exemplu, în privința vreunui furt sau pentru a da o declarație din care să reiasă purtarea corectă a cuiva acuzat pe nedrept.

– Ai prieteni arestați la Miliție?

– După cîte știu, nu. Dar se poate întîmpla orice, mai ales că, în ultimul timp, am pierdut legătura cu mulți dintre prietenii mei.

– De ce?

– Pentru că am fost evacuată din casa unde locuiam cu familia mea și n-am avut timp să le spun oamenilor pe care-i cunosc că mi-am schimbat adresa. Așa că...

– Deci, te gîndeai că „altcineva" avea un motiv să te cheme la Miliție pentru vreun „fleac". De ce ne spui tot felul de baliverne?

– Oricum, n-am nimic pe suflet. Nici chiar în cele mai groaznice coşmaruri nu m-am văzut vreodată arestată şi dusă la Miliţie sau în vreo altă parte...

– Bine... Văd că te socoteşti nevinovată şi că n-ai habar de motivul pentru care te afli aici, în faţa noastră.

– Adevărat. Trebuie să vă spun că aşteptam cu nerăbdare să fiu chemată ca să mi se explice din ce cauză am fost arestată.

– A, asta-i culmea! Cea care cere lămuriri eşti tu, iar noi trebuie să-ţi dăm explicaţii! Poate că pretinzi să-ţi cerem scuze pentru că te-am adus aici! Ei, află că n-o să fie aşa. Eşti aici ca să ne spui tot ce-ai făcut în cadrul activităţilor politice duse de partidul din care făceai parte; ne vei da şi toate lămuririle despre relaţiile clandestine pe care le-ai avut cu duşmanii poporului şi cu agenţii imperialişti. Ai un dosar încărcat. Îţi urmărim încă de mult timp toate acţiunile, toate legăturile, toate maşinaţiile îndreptate împotriva regimului popular. Avem la dosar tot felul de probe împotriva ta; deţinem declaraţii făcute de „prietenii" tăi, ajunşi – acum – în mîinile noastre. Te prevenim încă de la început: n-ai nici un interes să ne răpeşti timpul spunîndu-ne minciuni sau făcînd-o pe naiva. Dosarul tău e aproape complet; nu lipseşte decît mărturia ta că tot ceea ce ştim noi e adevărat, aşa cum şi este, de altfel. Cu cît te încăpăţînezi mai mult, cu atît ancheta va fi mai grea pentru tine. Timpul nostru e preţios; bandiţii de felul tău sînt numeroşi şi noi trebuie să ne ocupăm de toţi. Te sfătuim să nu ne opui rezistenţă şi să ne spui tot adevărul. Dacă nu te porţi cum trebuie, avem noi mijloacele necesare să te aducem pe calea cea bună. Dacă ne împiedici să ne facem treaba, vei suporta urmările. Noi nu umblăm cu mănuşi. Eşti în mîinile noastre şi putem folosi toate metodele ca să ne atingem scopul. Ai înţeles?

– Oricum, am auzit. De înţeles, am înţeles cîte ceva. Dar vă spun de la început, şi veţi putea să o constataţi curînd, că nu mă simt vinovată de nici una dintre faptele de care mă acuzaţi. În ceea ce priveşte piesele de la dosar şi mărturiile, nu văd de unde le-aţi putut lua. N-am făcut nimic împotriva Statului şi n-am dus nici un fel de activitate clandestină. Am făcut parte dintr-un partid politic democratic. E adevărat că am lucrat în clandestinitate, dar asta s-a întîmplat în timpul războiului, cînd am îndeplinit misiunile pe care mi le-au încredinţat conducătorii luptei antifasciste din România.

– Cine?... Cine a dus lupta antifascistă din România? Ticăloşii ăştia din Partidul Naţional-Ţărănesc, vînduţi nemţilor şi apoi americanilor?

– În nici un caz nu-i puteţi acuza că s-au vîndut nemţilor. Ştie oricine că actul de eliberare de la 23 August este, aproape în întregime, opera Partidelor Naţional-Ţărănesc şi Liberal.

– Cum îţi permiţi să vorbeşti despre „istorie“ cu noi? Hai, ridică-te în picioare! Eşti prea obraznică şi n-ai dreptul să stai jos. Vorbeşte, dar stînd în picioare. Răspunde: cine a dus lupta împotriva naziştilor?

– Conducătorii partidelor Naţional-Ţărănesc, Liberal, Socialist şi cîţiva membri ai Partidului Comunist.

– Membrii Partidului comunist erau doar „cîţiva“? Dar ceilalţi unde erau? Unde erau comuniştii? Îi înghiţiseră naţional-ţărăniştii care nu le dădeau dreptul să lupte pentru eliberarea ţării?

– Pentru că mă întrebaţi şi vreţi răspunsuri exacte cu care, de altfel, nu aveţi ce face, căci le cunoaşteţi mai bine decît mine, vă voi spune ce cred şi ce ştiu. Comuniştii n-au fost „devoraţi“ de democraţi. Am spus „cîţiva“, pentru că – în acel moment – comuniştii erau în număr mic. O parte dintre ei erau în închisoare, o altă parte nu era cunoscută; vreau să spun că activau în clandestinitate şi că unii dintre cei care erau liberi au făcut parte din Comitetul de eliberare.

– Deci, vrei să spui că ceilalţi formau majoritatea şi că noi, comuniştii, eram doar „cîţiva“...

– Nu putea să fie altfel, de vreme ce atunci Partidul Comunist nu avea mai mult de o mie de membri!

O palmă uriaşă mă lovi peste obraz. Lovitura fu foarte dureroasă şi am simţit cum capul începe să mi se învîrtească.

– Asta pentru primul din cei o mie de comunişti! Şi îţi promit că îţi voi da cîte o palmă toţi ceilalţi. Apoi, adresîndu-se individului din dreapta lui, spuse:

– Tovarăşe, cred că va trebui să procedăm cu metodă... Căci, în afară de mîrşăviile pe care le-a săvîrşit, la ordinul stăpînilor ei, o mai face şi pe îndoctrinata.

– Aveţi dreptate, tovarăşe maior, este un element foarte duşmănos şi perfid.

– Ascultă aici! Te vei întoarce în celulă. Nu ai voie să stai culcată decît între orele zece seara şi şase dimineaţa. Vei sta în picioare toată ziua de mîine; nu ai voie să te aşezi jos decît pentru masă. Te vei gîndi la toate balivernele pe care ni le-ai spus în seara asta şi vei reflecta mai bine, pentru ca mîine să-ţi putem scrie declaraţiile; repet, declaraţiile tale, adică *mărturisirile pe care le vei face tu însăţi.* Noi cunoaştem faptele. Nu vrem să vedem decît în ce măsură eşti sau poţi fi sinceră cu noi. Aminteşte-ţi că eşti în mîinile noastre şi că nu vei ieşi de aici înainte de a ne fi mărturisit tu însăţi tot ce ai complotat împotriva guvernului şi a poporului. Dosarul tău este aproape complet, ca şi acela al bandiţilor ca tine. Ţi-am mai spus-o. Este inutil să minţi şi încă şi mai inutil să „filosofezi" cu noi. Gata cu discuţiile. Scoate-ţi din minte că ai putea să ne duci. Ori spui adevărul, ori vei avea de suferit... Ai înţeles?

– Am auzit, domnule maior.

– Ce vrei să spui prin „am auzit"? Ce diferenţă faci între „am auzit" şi „am înţeles"?

– Nu înţeleg nimic din ameninţările astea. Spuneţi că aveţi un dosar complet în care eu figurez împreună cu alţii. Spuneţi că aceşti „alţii" au dat declaraţii împotriva mea, că ştiţi totul, că nu-mi mai rămîne decît să confirm conţinutul dosarului. Dar nu ştiu ce fapte pot să mi se reproşeze şi nici cine ar putea să mă acuze de ceva.

– Cei care te acuză sînt mulţi. Mai mulţi dintre ai tăi. Dar, mai tîrziu, acuzatorii tăi vor fi şi mai mulţi, căci ei vor fi întregul popor.

– N-am făcut nimic împotriva poporului meu. Sînt mîndră că sînt româncă. Îmi iubesc ţara.

– Bineînţeles, ai iubit-o, dar nu sub forma ei de astăzi. O iubeai pe vremea cînd voi, burghezii, eraţi la putere. Aceea e ţara pe care o iubeai şi o slujeai, lucrînd pentru imperialişti şi dîndu-le informaţii mincinoase. Iubeai o Românie stăpînită de capitalism. Visai ca printr-o luptă politică dusă împotriva poporului, să intri în diplomaţie, să mergi în străinătate şi să sugi sîngele poporului fără să faci nimic pentru el... Nu-i aşa? Ambiţia ta era să lucrezi într-o ambasadă în America, la Paris, sau mai ştiu eu unde.

Această afirmaţie a maiorului corespundea întru totul dorinţelor pe care le nutrisem cu cîţiva ani înainte. Simţii că mă trece un fior şi mă gîndii, deodată, că dosarul despre care îmi vorbise există

şi că el conţine o serie de probe împotriva mea. Cu toate că dorinţa de a lucra într-o ambasadă nu mi se părea a fi un lucru condamnabil, vorbele maiorului începură să mă preocupe.

După ce m-am mai liniştit, i-am spus:

– Nu cred că-i o crimă să vrei să lucrezi într-o ambasadă. Da, m-am gîndit la asta pe vremea cînd eram mai tînără. Îmi place mult să călătoresc.

– A, vezi, te-ai dat de gol! Vezi cît sîntem de informaţi! Îţi ştim pînă şi dorinţele şi gîndurile cele mai intime. Ce să mai vorbim despre fapte!

– De fiecare dată cînd îmi veţi pune o întrebare la care vă pot răspunde, spunîndu-vă adevărul, fie că e vorba de un gînd, de o idee sau de o faptă, vă voi răspunde, vă asigur. Dar nu voi accepta niciodată să semnez sau să mărturisesc lucruri pe care nu le-am făcut şi gîndit, oricît de mult m-aţi ameninţa sau tortura.

– Aşa crezi tu. Dar destulă vorbărie pentru astăzi. Ţi-am spus să te gîndeşti bine la toate lucrurile şi să-ţi aduci aminte de tot ceea ce ai făcut împotriva Statului proletar. La viitorul interogatoriu vom cerceta dosarul în mod sistematic.

Sună. Gardianul veni pe dată. Îi spuse:

– Manej de la ora şase dimineaţa pînă la ora douăzeci şi doi.

– Am înţeles! răspunse respectuos gardianul.

Cu aceleaşi gesturi ce aveau să se repete în tot timpul anchetei, mi s-au pus ochelarii negri şi am fost dusă de braţ pînă în celulă, unde am rămas singură. Domnea o linişte desăvîrşită. Aproape toţi ceilalţi deţinuţi erau la interogatoriu. Cred că era ora unsprezece şi jumătate, căci interogatoriul meu nu durase prea mult. Am încercat să-mi amintesc întreaga discuţie. Îmi veneau în minte epitetele de „obraznică“ şi de „neruşinată“. Şi mi se părea groaznic să fiu tutuită de nişte străini. Dar rugăciunea îmi dădu din nou curaj. „Doamne, nu mă lăsa.“ Acesta fu primul gînd care îmi aduse liniştea.

Cred că nu pot fi înţeleasă decît de cei care au fost în închisoare şi mai ales de cei care au fost închişi pentru credinţa lor sau de cei ce şi-au găsit credinţa în spatele gratiilor. Puţini dintre cei ce s-au aflat în această situaţie sînt ostili lui Dumnezeu. Orice om care suferă găseşte o alinare în rugăciune, fie că e vorba de o boală, de pierderea unei fiinţe dragi sau de orice altă nenorocire.

Arareori suferința îl face pe om mai dur sau mai rău. Am văzut asemenea oameni în viața mea sau în închisoare. Dar cînd aceşti „înrăiți“ îl întîlnesc pe Dumnezeu, sufletul lor se înmoaie la căldura Adevărului regăsit şi devine din nou uman, agățîndu-se cu toate forțele de puternica speranță pe care o naşte credința.

Îmi dau seama că un profan în problemele spiritului poate considera că limbajul pe care îl folosesc este uneori de neînțeles sau ridicol. Îmi dau seama de asta cu atît mai bine cu cît eu însămi mi-am petrecut o mare parte din viață departe de orice preocupare creştină. Credeam în Dumnezu, dar mai curînd ca deistă. Mă duceam uneori la biserică, dar trăiam ca atîtea milioane de oameni ce se socotesc creştini pentru că au un certificat de botez.

Am pomenit mai înainte de „înrăiții“ ce-l pot descoperi pe Dumnezeu. Despre ce-i vorba? Iată un exemplu: o asemenea situație am trăit eu însămi, ca orice tînăr entuziasmat de frumos şi de bine care se avîntă în căutarea unui ideal şi care – crezînd că l-a găsit – constată că s-a înşelat amarnic.

*

În timpul copilăriei şi adolescenței mele, mama mi-a vorbit mult despre doctrina creştină. Dar, ca mulți alții, n-am ştiut să-i prețuiesc adevărul şi frumusețea. De altfel, tulburările vîrstei, influența nefastă a celor pentru care a trăi înseamnă a gusta cît mai intens prezentul şi unele decepții pricinuite chiar de cei care se pretindeau „slujitori“ ai lui Dumnezeu au stins şi ultima scînteie care mai ardea încă în mine. Cu sufletul obosit şi pătat înainte de vreme, căutam fericirea în satisfacțiile vieții. Înfățişarea plăcută, talentul muzical şi artistic îmi aduceau multă mulțumire şi anii de tinerețe se scurgeau ca un vis dulce, ca un nor mînat de o uşoară adiere de primăvară.

Dar cînd, pe la douăzeci şi doi de ani, am început să înțeleg latura superficială a vieții mele, deşi eram stăpînită de o mare dorință de stabilitate, de aspirația spre bine, dreptate şi adevăr, am pus capăt nebuneştilor mele piruete şi am încercat să-mi găsesc împlinirea în tot felul de filosofii zadarnice. Am ajuns chiar să mă pasionez de ocultism. Şi în el căutam acea apă miraculoasă despre care se spune că, dacă o bei, nu vei mai fi însetat niciodată. După

un timp, renunţam, din ce în ce mai obosită şi mai dezamăgită. Dar, graţie puterilor inepuizabile ale vîrstei, de fiecare dată porneam din nou spre „altceva“ plină de nădejde.

Aşa am intrat în viaţa politică. Dar vai! mirajul primelor impresii şi satisfacţiile din primii ani de activitate se risipiră curînd. Am descoperit părţile rele ale acestei activităţi, realizările trunchiate şi decepţia.

Voiam să găsesc la ceilalţi perfecţiunea, dar niciodată nu mi-a trecut prin minte să-mi cercetez, ca într-o oglindă magică, portretul meu interior. Îmi dezvoltasem spiritul critic în aşa măsură încît nimeni nu mai corespundea „idealului“ elaborat de mintea mea înfierbîntată.

Nu vreau să micşorez influenţa negativă pe care au avut-o asupra mea exemplul anumitor oameni ce se pretindeau credincioşi. Insist asupra acestui lucru, pentru ca responsabilii spirituali ai unei comunităţi să ştie ce influenţă poate avea fiecare gest, cuvînt sau gînd al lor asupra celorlalţi. Cei ce au sarcina să se ocupe de sufletele oamenilor sînt vinovaţi pentru toţi cei ce se îndepărtează de Dumnezeu din pricina greşelilor lor. În ceea ce mă priveşte, atitudinea majorităţii celor pe care i-am cunoscut m-a rănit, m-a descurajat şi m-a îndepărtat de Dumnezeu.

Ajunsă la vîrsta marii răscruci, Dumnezeu mi se părea foarte departe şi nu mă adresam niciodată Lui, nici chiar în momentele cele mai grele. De fapt, fiind foarte mîndră din fire, nici măcar cînd mă aflam la necaz nu voiam să cer ajutorul nimănui. Cu atît mai mult nu l-aş fi rugat pe Dumnezeu pe care – îmi dădeam seama de asta – Îl ignorasem, Îl părăsisem şi chiar, dacă e să dau crezare cuvintelor grave spuse de mama mea, Îl hulisem. Nu, în nici un caz nu m-aş fi adresat Lui.

Închistată în acest orgoliu, rămas neştirbit în ciuda numeroaselor lovituri ale vieţii, îmi continuam activitatea politică. După cum am mai spus, văzusem lipsurile mişcării din care făceam parte, dar nici nu-mi trecea prin minte s-o părăsesc. Arestările însă începuseră. Ne întrebam cu nelinişte pînă unde va merge represiunea comunistă. Ai mei m-au sfătuit să ies din partid, ca să scap de arestare. Dar, perseverentă în idei, am rămas pînă la dizolvarea partidului şi la intrarea lui în clandestinitate. Nu voiam să fiu

socotită laşă. M-am supus demnităţii mele şi am rămas aşa pînă la capăt. Ce ecou dureros stîrneau în mine cuvintele „pînă la capăt“! Cui i-am rămas credincioasă „pînă la capăt“? Cîtorva oameni plini de păcate, aşa cum sînt toţi cei ce nu-l cunosc pe Dumnezeu. Căci cei din partid erau şi ei doar nişte oameni, nişte oameni faţă de care îmi voi păstra totdeauna ataşamentul şi stima pe care o merită pentru lupta pe care o duceau împotriva oricărui fel de dictatură.

Acum, în liniştea din celulă, după primul meu contact cu anchetatorii, îmi dădeam seama că toate acuzaţiile lor sînt legate de activităţile mele politice. În mine se născu o nouă „autoacuzaţie“: aceea de a-mi fi pierdut timpul rămînînd „credincioasă pînă la capăt“ unui partid politic, cînd de fapt n-ar fi trebuit să-mi leg viaţa decît de Iisus.

*

Pe coridoare începu o uşoară mişcare. Privind pe ferestruica celulei, am înţeles că zorii zilei aveau să se ivească în curînd, deşi lumina electrică de pe coridoare mai era încă aprinsă. Nu mă înşelasem, căci, o dată cu venirea dimineţii, tovarăşii mei de suferinţă se întoarseră de la interogatoriu, ca întotdeauna. Aceleaşi plînsete, aceleaşi uşi deschise, aceleaşi şoapte, aceleaşi zgomote, şi apoi liniştea absolută, întreruptă din cînd în cînd de un strigăt înăbuşit sau de lungi suspine, ce exprimau durerea...

După „ora sanitară“ şi micul dejun, uşa celulei se deschise brusc. Mă mai aflam încă pe marginea patului. Paznicul şi un militar pe care nu-l cunoşteam intrară în celulă şi se îndreptară spre mine.

– Ieri seară ţi s-a spus că trebuie să stai în picioare şi să mergi fără oprire prin celulă, din pricină că ai avut o comportare impertinentă şi ca să te poţi gîndi la tot ce-ai făcut împotriva clasei muncitoare şi a regimului ce o reprezintă. Executarea!

Plecară. Miliţianul lăsă în urma lui un iz de colonie de proastă calitate.

M-am ridicat din pat ca să-mi încep plimbarea prin celulă, am făcut cîţiva paşi spre uşă şi m-am întors spre peretele din fund, unde se afla radiatorul. În timp ce mergeam, ca să nu mă las cuprinsă de gîndurile autoacuzatoare ce ar fi putut să mă tulbure

spiritual şi chiar fizic, am început să recit cînturi, poeme, psalmi în versuri şi în proză. Din cînd în cînd, mă opream la unele pasaje; erau unele mai frumoase decît altele. Astfel, „plimbarea“ pe care am făcut-o întreaga dimineață nu mi s-a părut prea grea. Bineînțeles, ochiul de la ușă funcționa fără întrerupere, dar nu eram atentă la asta. Singura mea dorință era să mă scufund cu totul în lumea mistică, să-mi iau de aici puterea binefăcătoare şi să las ca tot restul să se desfăşoare în mod automat. În ciuda gîndurilor negre ce mă tulburau cu cîteva ore mai înainte, îmi simțeam sufletul stăpînit de o minunată pace.

Mersul de dimineață nu izbutise să mă obosească. Totuşi, cînd a trebuit să-mi reiau „manejul“, după ce mă odihnisem cîteva minute pe marginea patului, în timp ce-mi înghițeam supa, picioarele îmi păreau mai grele. Dar nu aveam să mă las doborîtă pentru atît de puțin. Începui să merg din nou, cu un pas mai sportiv, fredonînd încet un cîntec ce-mi plăcea încă din copilărie:

La picioarele mele urlă oceanul;
În jurul meu şuieră vîntul...
Pe Christos, stînca mea, îmi întemeiez
Speranța şi credința,
Stînca mea, fortăreața mea,
Refugiul meu ocrotitor,
Ajutorul meu în nefericire
Este Iisus, Mîntuitorul...

De cîte lucruri nu mi-a amintit acest cîntec de bucurie, dătător de putere, pe care l-am fredonat în sinea mea! Îl ştiam de cînd eram mică, pentru că avusesem privilegiul să aud Cuvîntul Domnului; după ce fusesem, cu mama, prin bisericile tuturor confesiunilor (căci şi ea îşi căuta calea), am început să frecventăm, mama fiindcă aşa voia, eu dusă de ea, o bisericuță evanghelică din oraşul Braşov, oraş unde mi-am petrecut primii zece ani din viață. Am spus că avusesem fericirea să cunosc Cuvîntul Domnului; mai mult ca oricînd, eram conştientă că fusese pentru mine un privilegiu ale cărui roade începeau să se arate...

Pe acea vreme, cînd voința mamei îmi mai domina copilăria, citirea Bibliei era, pentru mine, o corvoadă. Mama mi-o impunea

cu severitate şi pasiune, aşa cum ştia ea să-şi impună convingerile religioase, care alcătuiau micul univers pe care-l stăpînea cu autoritate, constrîngîndu-şi „supuşii“ să accepte despotismul credinţei sale. Ani în şir, atîrnată de fusta sau de braţul ei, mergeam împreună la biserică, la întruniri şi în familii de credincioşi, vizitam bolnavii din spitale, bătrînii din aziluri, săracii şi orfanii, oameni cărora ea le aducea alinare şi milostenie.

Cum era de aşteptat, o asemenea copilărie, lipsită aproape de orice bucurie şi plină de tristeţi refulate, ca şi o adolescenţă închistată în principii rigide, au dus, mai tîrziu, la îndepărtarea mea de viaţa creştină.

Cînd am ajuns la majorat, mă aflam într-o stare sufletească jalnică. Apoi, lucrurile s-au agravat din ce în ce mai mult. Spiritul critic şi privirea mea lucidă descopereau, treptat, în fiecare manifestare religioasă, tot felul de fisuri, de pete, de contradicţii. Sufletul îmi deveni rece, indiferent, pietrificat. Preţioasele versete biblice (învăţate pe dinafară la şcoala de duminică) mi se şterseră treptat din minte pînă cînd le-am uitat cu totul; căci acum, cînd eram liberă să-mi aleg singură calea, nu mă mai duceam la biserică, pe care o părăsisem. Biblia, legată în roşu, zăcea la capul patului meu, neatinsă. Lîngă ea îşi găsiseră loc cărţile tinereţii mele, romane, poeme, biografii, citite şi recitite de nenumărate ori.

Într-o zi, observînd că Biblia mamei se învechise şi avea marginile roase, i-am oferit-o pe a mea. Mama mi-a făcut reproşuri: „Păstreaz-o pentru tine şi nu uita să o deschizi din cînd în cînd! Citeşte-o şi nu uita să-i mulţumeşti lui Dumnezeu că ţi-a dat-o! Poate că, odată, vei vrea să o citeşti şi n-o să mai poţi!“

Oare mama îmi vorbea astfel pentru că îmi văzuse privirea neîncrezătoare? Sau poate pentru că surprinsese pe faţa mea o uşoară şovăială, o scurtă consimţire izvorîtă din adîncul sufletului... Fapt este că, apoi, cu orice prilej, ea mi-a repetat mereu acele cuvinte ameninţătoare, însoţite de o mişcare a degetului arătător, pe care îl îndrepta în sus, şi de o privire ridicată spre cer.

Acest gest îmi aducea aminte de vremea cînd trebuia să iau parte la întrunirile frăţeşti. Totul începea într-o linişte desăvîrşită: un cînt (pe care mama îl acompania la orgă), o rugăciune, şi apoi

textul din Biblie. În acel moment se declanşa pentru mine „catastrofa". Căci Dumnezeul predicat şi comentat era un Dumnezeu care admonesta, lovea, pedepsea, lucruri pe care sufletul meu, plin de iubire, nu le putea înţelege. Dacă, la toate astea, se adăuga lectura calamităţilor din Apocalipsă şi previziunea sfîrşitului foarte apropiat al lumii, mişcarea pe care mama o făcea, ridicînd privirile spre tavan şi arătînd cu degetul în sus, materializa, în ochii mei, gravitatea primejdiilor şi însăşi direcţia de unde aveau să vină focul, trăsnetul, sunetele de trîmbiţă şi ploaia de lăcuste...

Copilul căruia nu i se spuneau basme cu zîne, potrivite cu vîrsta lui, era cuprins de teamă de fiecare dată cînd i se deschidea această poartă a Cerului şi simţea că-i vine să se ascundă sub masă de frică.

Nu vreau nicidecum să o ridiculizez pe mama şi nici să-i condamn în vreun fel credinţa. Judecata mea de acum şi experienţa mea actuală mă fac să mă înclin, cu respect, în faţa ei. Personalitatea sa inflexibilă nu putea să-i inspire decît imaginea unui Dumnezeu neîndurător. Ea I-a închinat întreaga-i inimă şi gîndire şi L-a slujit întotdeauna „cu teamă"...

În izolarea celulei, bucuria de nedescris pe care o simţeam mă făcea să mă gîndesc la mama, regretînd că ea nu s-a bucurat niciodată de blîndeţea lui Dumnezeu. Oare era sortită să nu iubească decît un Dumnezeu neiertător? Oare era bine sau rău? Oare n-ar fi mai bine, pentru mine, să simt uneori ameninţarea biciului răzbunător al Domnului? Oare teama nu m-ar ajuta să-mi pot impune un şi mai mare echilibru?

De fapt, cauza principală care m-a îndepărtat de Dumnezeu e că mi-a fost înfăţişat, încă din fragedă copilărie, ca un Dumnezeu al mîniei, al pedepsei şi al asprimii, fapt pe care eu nu-l puteam concepe, după cum mi se părea de neexplicat şi de neadmis că oamenii ce-L concep în acest fel se consideră fericiţi să rămînă lîngă El pe veşnicie. Socoteam că perseverenţa lor în credinţa creştină era o constrîngere pe care şi-o impuneau ca să cîştige ceva: în primul rînd, bunăvoinţa divină şi apoi viaţa veşnică. Cînd, mai tîrziu, adolescentă fiind, încercam să-l regăsesc pe Dumnezeu, nu mi-l puteam închipui decît ca pe o personificare a Iubirii, Milei şi Bunătăţii. Dacă sufletul omenesc este uneori capabil să iubească pînă la sacrificiu, cît de mare trebuie să fie iubirea şi bunătatea lui

Dumnezeu! Ele sînt, cu siguranță, nesfîrșite, depășind putința noastră de înțelegere. Singurele pagini din Biblie care îmi mai încălzeau încă inima vorbeau despre mila și bunătatea Sa nesfîrșită, despre izvorul de iubire ce este Dumnezeu.

Dar, vai! pînă în 1948, cînd m-am închinat cu tot sufletul acestui Dumnezeu al viselor mele din copilărie, cît de mulți ani au trecut fără ca eu să fac ceva pentru El! Au fost ani în care nu numai că nu m-am închinat Lui, dar m-am îndepărtat de credință aproape cu totul.

*

Întîlnirea mea cu Sabina a precedat și mi-a pregătit convertirea. Pentru mine, Sabina a fost, încă de la început, chipul omenesc al lui Christos cel bun și blînd, miel sacrificat pentru păcatele oamenilor, izvor de pace și de bucurie adevărată.

Mama îi întîlnise pe Richard și pe Sabina Wurmbrand în timpul celui de-al doilea război mondial. După ce i-a cunoscut, nu s-a mai despărțit de ei niciodată. Se ducea la serviciile religioase unde Richard își ținea predicile, pe care ea le asculta cu încîntare, și mergea la toate întîlnirile pe care soții Wurmbrand le organizau în diferite familii. Cînd mama a încercat să-mi vorbească despre ei, nici măcar n-am vrut să o ascult. Cînd mi-a propus să merg cu ea la întruniri, i-am răspuns prin aluzii răutăcioase și ironice. Dar mama nu s-a dat bătută.

În timpul războiului, evreii erau persecutați și drepturile lor civile mult îngrădite de guvernarea militară a generalului Ion Antonescu. Soții Wurmbrand erau vizați atît ca evrei, cît și ca fervenți creștini. Stăpînirea îi urmărea pe toți cei care nu țineau de o biserică oficială, adică pe cei care aparțineau confesiunilor evanghelice: baptiști, adventiști etc. Sabia atîrna deasupra capetelor lor. Și totuși, soții Wurmbrand își duceau mai departe activitățile religioase, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. După cum spuneam, creștinii evanghelici nu aveau dreptul să se întîlnească. Casele le erau supravegheate. Mulți creștini au fost arestați și condamnați. Printre ei au fost soții Wurmbrand.

Mama, care era perseverentă în idei, găsi un mijloc să mă oblige să-i cunosc. Ea invită la un fel de *garden party* mai multe

familii de evrei pe care îi cunoşteam bine şi, printre ei, şi pe soţii Wurmbrand. Spuse că i-a invitat la dorinţa mea de a-l face pe Richard să vorbească în faţa acestor evrei, în speranţa că, ascultîndu-l, unii dintre ei s-ar putea converti. În seara fixată pentru vizită, toată lumea era adunată la noi acasă. Serata trebuia să înceapă înăuntru, după care urma să luăm cina în grădină. Stăteam din politeţe, dar nu-mi făcea nici o plăcere. Se adunaseră aproape toţi invitaţii, cînd cîţiva oameni umplură, brusc, casa: era Richard Wurmbrand cu „grupul lui", cum îi ziceam eu, căci toţi cei care îl însoţeau îl adorau. Am văzut asta din prima clipă. Printre femei era şi Alice, o prietenă din copilărie, a cărei mamă se convertise datorită strădaniilor mamei şi marii lor prietenii. Mama o convinsese cu greu pe Alice să-i frecventeze, dar după prima vizită pe care o făcuse soţilor Wurmbrand, ea s-a legat puternic de el şi de familia lui şi a devenit o foarte bună misionară, gata să le împărtăşească soarta, riscînd chiar şi închisoarea.

Prezentările s-au făcut cum s-a nimerit, căci Richard şi cu cei ce îl înconjurau umpleau casa, aşa că nu m-am lămurit de la început care este doamna Wurmbrand. Am întrebat-o pe Alice, care mi-a arătat-o: era mică de statură, brunetă, fragilă, dar cu un surîs blînd care nu o părăsea niciodată, nici în cele mai grele momente. Sabina stătea liniştită, aşezată pe un scaun, ca o fetiţă timidă şi bine crescută. Richard îi cucerea pe toţi. Se pregătea, cu mult tact, să le vorbească despre Christos. Apoi le cîntă unul dintre cîntecele lui preferate, „Bunul Păstor". Îmi ceru să-l acompaniez la armoniumul mamei. Am făcut-o, fiind convinsă că încerca prin asta să se apropie de mine ca „să-mi vorbească". Atît pe el cît şi pe toţi ai lui îi duşmăneam atît de mult, încît rîdeam în sinea mea, zicîndu-mi: „Dacă crezi c-o să-ţi meargă..." Cîteva persoane dintre cele venite cu Richard cîntară şi recitară poezii. Invitaţii noştri evrei au acceptat totul cu amabilitate. Apoi au început tot felul de discuţii însufleţite, care s-au prelungit mult după cină.

Din acea seară nu mi-a rămas în minte decît figura şi atitudinea Sabinei. N-am uitat niciodată surîsul ei luminos şi purtarea ei plină de umilinţă creştină. Mi-a apărut ca fiind întruchiparea omului ce trăieşte întru Christos. Ceva mă făcea să-i acord toată încrederea mea. Această convingere născu în mine dorinţa irezistibilă de a şti

mai mult despre ea. Mama nu mi-a spus prea multe. „Este o sfîntă“, repeta ea mereu. Într-o zi, am rugat-o pe Alice să vină pe la noi. Ea mi-a spus mai multe lucruri despre „Bințea“, cum i se spunea de către prieteni: o tinerețe risipită departe de Dumnezeu, chiar şi de cel iudaic, o viață plină de plăceri mondene petrecută cu Richard, pe care îl adora; apoi, convertirea lui Richard, care o adusese la o asemenea stare de disperare, încît a vrut să se sinucidă; în sfîrşit, propria-i convertire şi colaborarea sa cu Richard, în scopul de a atrage spre Christos tot mai mulți evrei. Între timp, ea trecuse prin multe şi mari încercări, dintre care cea mai îngrozitoare a fost descoperirea faptului că părinții şi cîțiva frați ai ei fuseseră asasinați la Buchenwald.

Aş fi vrut să-i vorbesc, să-i aud vocea, căci, în seara cînd făcusem cunoştință, nu stătuse de vorbă cu mine, dar m-a privit de mai multe ori, iluminîndu-mă cu surîsul ei strălucitor care, se vedea bine, venea din adîncurile unui suflet unde stăpînea pacea şi fericirea. Dar cum să mă duc să o văd fără motiv? Ar fi putut crede că m-am convertit...

O dată cu trecerea timpului, Sabina îmi ieşise din minte. Aveam o mulțime de griji, războiul ne copleşea, bombardamentele se întețeau... cum aş mai fi putut găsi timp să mă gîndesc la Dumnezeu? Săraca de mine!...

Am întîlnit-o pe Sabina, dar mult mai tîrziu. Richard şi fratele meu fuseseră arestați în 1948. Dacă arestarea lui Richard m-a durut, vă închipuiți cît de mult m-a afectat cea a fratelui meu!

Nimeni nu ştia unde erau duşi deținuții; se zvoni totuşi că fratele meu se afla la Jilava, o închisoare subterană, cu celule umede, întunecoase şi reci.

M-am hotărît să mă duc la această închisoare, cu un pachet de alimente, ca să încerc să aflu dacă era acolo şi să-i las pachetul. Cu cîteva minute înainte de plecarea mea, Sabina îi telefonă mamei să o întrebe dacă avea veşti de la fratele meu. Mama mi-a dat receptorul; am vorbit cu Sabina şi, în cîteva cuvinte, am aranjat să ne ducem, la Jilava, împreună. Sabina voia şi ea să vadă dacă Richard nu este acolo. Urma să mergem cu maşina Misiunii norvegiene, pentru care Richard lucra înainte de a fi arestat. Mi-e greu să descriu emoția pe care am simțit-o vorbind cu ea la telefon

şi nerăbdarea de care eram cuprinsă aşteptînd-o să vină să mă ia de acasă. Nu-mi puteam explica această stare de nervozitate. Mi se părea că ne întoarcem dintr-o țară îndepărtată pentru a ne întîlni din nou, după multe călătorii... Da, asta trebuie să fie, îmi spuneam, în sinea mea, încercînd să-mi înțeleg tulburarea.

M-am dus cu Sabina la Jilava. Închisoarea se afla în afara Bucureştilor şi drumul a fost destul de lung. Mă simțeam ca alături de o ființă dragă pe care o revezi după mult timp. Sabina nu-mi vorbi despre Christos, nu-mi spuse că păcătuiesc şi nici că moartea ne pîndea la fiecare pas şi că trebuie să ne împăcăm cu Dumnezeu; nu-mi vorbi nimic despre liniştea ei sufletească, despre bucuria ei lăuntrică şi nici despre sursa acestor sentimente. Dar, din banala conversație purtată în timpul drumului, am înțeles că Sabina trăia cunoscîndu-L pe Domnul, în deplină conformitate cu El şi întru El. Ea mă făcu să-mi dau seama că Dumnezeu poate să transforme o ființă umană, înălțînd-o către o stare superioară pe care slaba noastră concepție despre perfecțiune o numeşte sfințenie. M-am convins de asta în acea jumătate de zi petrecută cu Sabina, lucru care mi-a fost de-ajuns ca să nu mă mai despart de ea niciodată.

*

După-amiaza trecu fără să se întîmple nimic deosebit. Se lăsă seara şi se împărți masa. Aşteptam să se facă ora zece ca să mă pot culca, dacă nu cumva aveau să mă cheme la interogatoriu, după cum mi se spusese. Eram obosită, mă dureau picioarele şi şalele. Capul îmi vîjîia. Simțeam toate astea cînd eram atentă la mine şi cînd, după atîtea ore de mers neîntrerupt, îmi cercetam senzațiile. Dacă izbuteam însă să mă las purtată de gînduri înalte şi de rugă, senzația de greutate şi durerile trupeşti se ştergeau treptat, aproape dispărînd.

Cînd veni ora de „întîlnire“ a deținuților, uşa celulei se deschise din nou. Pe drumul spre biroul de anchetă cuvintele din Psalmul 117, „Ce pot să-mi facă nişte oameni?...“, îmi dădură putere să-mi stăpînesc emoția. E adevărat însă că unii oameni pot să facă foarte mult rău. Şi ei mi-au făcut mult rău începînd din acea seară şi în tot timpul cît am stat închisă în celula solitară de la Malmaison.

Trupul meu a suferit îngrozitor; nervii mi-au fost supuşi la grele încercări; aceşti „oameni“ mi-au călcat adeseori demnitatea

în picioare, copleşindu-mă cu epitete care mai de care mai umilitoare. Am suferit fizic zile şi nopţi întregi. Nu voi enumera aici metodele pe care le folosesc aceşti „oameni" ca să te facă să mărturiseşti ce n-ai făcut sau să-i acuzi pe alţii de lucruri ce nici măcar nu le-au trecut acestora prin minte.

În ciuda slăbiciunii mele fizice şi poate chiar mentale, îmi stabilisem, în timpul acestor zile indescriptibile petrecute în celulă, un fel de îndreptar pe care mă străduiam să-l am întotdeauna în minte. Îl repetam mereu ca să mi se întipărească în creier, astfel ca, în cazul cînd călăii mei ar fi izbutit să-mi domine trupul golit de substanţă şi, în parte, chiar şi raţiunea, să fiu salvată graţie acestui îndreptar încrustat în adîncul fiinţei mele. El mă va ajuta să mă stăpînesc şi să-mi păstrez cu hotărîre credinţa şi devotamentul pe care voiam să le nutresc mereu faţă de Christos.

Iată cam ce cuprindea acest îndreptar:

– Dumnezeu este iubire.

– Dumnezeu nu va îngădui să mă îndepărteze de drumul ce duce spre El.

– Mă aflu în închisoare pentru că Iisus mă pregăteşte pentru o sfîntă întîlnire, dîndu-mi prilejul să mă purific, să-mi întăresc credinţa şi să mă ridic din punct de vedere spiritual.

– Nu trebuie să mă rog niciodată să scap de suferinţă şi nici chiar de condamnare la moarte. După cum un bijutier ce ţine în flacără o bucată de argint pentru a face din ea un obiect de artă trebuie s-o ţină cu cleştele şi să n-o scoată din foc decît în momentul cînd este destul de maleabilă ca să i se poată da forma dorită, tot astfel Iisus mă va face să trec prin focul suferinţelor pînă cînd mă voi modela după voia Sa. M-a dus în închisoare, trebuie să aştept cu supunere ca El să-mi dea forma voită. Întocmai ca bijutierul, El mă va scoate din focul durerilor cînd mă va socoti aptă să mă transform, în întregime, după voinţa Sa.

– Dumnezeu nu ne pune niciodată la vreo încercare care să ne depăşească puterile. Deci nu trebuie să spun niciodată: „Nu mai pot" sau „Scapă-mă, Doamne!"

– Trebuie să profit de timpul petrecut în spatele gratiilor ca să mă schimb din punct de vedere spiritual, să fiu folositoare celorlalţi, să învăţ ce e răbdarea şi valoarea sacrificiului făcut pentru

aproapele meu şi să nu simt niciodată nici cea mai mică urmă de ură faţă de cei care mă torturează.

Uneori mă chinuia un gînd: cum voi putea să vin în ajutorul celorlalţi, cînd eu însămi sînt doar la începutul drumului, lipsită de experienţa şi de cunoaşterea de care ai nevoie ca să poţi îndrepta un suflet spre Dumnezeu? Dar pe dată îmi venea în minte ziua cînd, aşteptînd să fiu arestată (eram deja urmărită), Alice mi-a spus, ca să mă încurajeze: „Dacă va îngădui să fii arestată, înseamnă că Iisus are nevoie de tine în închisoare". Apoi, după ce i-am mărturisit teama mea că nu ştiu ce trebuie să fac ca să-i îndrept pe semenii mei spre Iisus şi după ce ne-am rugat împreună, am deschis Biblia ca să căutăm în ea un cuvînt de încurajare; am dat peste versetele 6-9 ale profetului Ieremia (*Cîntul I*): „«Doamne! nu ştiu să vorbesc, căci sînt doar un copil!» Şi Domnul mi-a spus: «Nu spune: sînt un copil. Te vei duce lîngă toţi cei spre care te voi trimite şi le vei spune ce îţi voi porunci. Să nu-ţi fie teamă; căci Eu sînt cu tine ca să te izbăvesc», a spus Domnul..."

Aceste gînduri mă întăreau şi-mi dădeau noi puteri ca să pot merge pe calea îngustă a suferinţei, îngăduindu-mi să înaintez fără să cad pradă duşmanului şi fără să nutresc nici o ură faţă de vreo fiinţă.

Asta nu mă împiedica însă să ard, uneori, de nerăbdarea de a vedea realizîndu-se, cît mai repede, făgăduielile lui Dumnezeu. „Cui îi voi putea veni în ajutor dacă voi rămîne singură în celulă?" Trebuie să mărturisesc că n-am avut nici un prilej să le spun judecătorilor mei fie şi un singur cuvînt despre existenţa lui Dumnezeu şi despre imperioasa necesitate de a ne întoarce faţa spre El. De abia am izbutit să le spun că cred în Dumnezeu şi că El este izvorul puterii mele de a rezista. Căci, am mai spus-o, ei se mirau că pot să rezist la atît de multe „teste".

Cît despre gardieni, cum le-aş fi putut fi de folos? Ei mă numeau între ei (aveam să aflu mai tîrziu) „nebuna de la 24" (acesta era numărul celulei mele). Mă socoteau nebună, pentru că, încă de la început, le surîsesem, pentru că vedeau, prin ferestruica de la uşă, cum mi se mişcă buzele, pentru că, în plină anchetă, mă auzeau uneori cîntînd încetişor, şi pentru că observau pe figura mea o expresie luminoasă. Şi toate astea într-un moment cînd epuizarea şi suferinţele mele erau atît de mari, încît pînă şi ei

păreau a le înțelege. Dar eu eram pentru ei „nebuna de la 24“ şi nimic mai mult. Ei n-au bănuit niciodată şi eu nu le-am putut spune că, în ciuda chinurilor trupeşti, spiritul meu îşi păstra seninătatea şi bucuria. N-am putut să le spun, niciodată, că nu simțeam față de ei nici o ură, că, dimpotrivă, încercam să-i iubesc şi că mă rugam pentru ei cu milă, chiar şi atunci cînd aruncau peste mine găleți cu apă ca să mă trezească din leşin sau cînd mă amenințau cu bătaia dacă nu mai puteam merge.

Într-o noapte, un anchetator, cel mai rău dintre ei, îmi strigă în față:

– Dacă nu mărturiseşti tot adevărul, aici îți rămîn oasele!

– Cum va fi voia Domnului, i-am răspuns eu.

– A cui voie? A Domnului?... S-a sfîrşit cu El şi cu toate tîmpeniile celor ce credeau în El. Eu sînt Dumnezeu. Aici fac ce vreau eu şi nu ce vrea Dumnezeu.

Apoi, pînă dimineața, îmi adresă tot felul de injurii, găsind, în limbajul lor murdar, un repertoriu bogat şi variat de invective împotriva lui Dumnezeu şi a tot ce e sfînt. Niciodată n-am fost atît de înspăimîntată ca în noaptea aceea. Mă învinuiam că prin cuvintele mele l-am incitat pe acest om la ură şi blasfemie împotriva Creatorului.

Mai avusesem un prilej să aud vorbindu-se astfel împotriva lui Dumnezeu, deşi, de data aceea, cuvintele fuseseră mai alese. Aceste două feluri de a-L insulta pe Dumnezeu mi-au umplut sufletul de o adîncă tristețe. Era într-o seară, la Sabina... Mi-am reluat marşul prin celulă ca să-mi aduc aminte de acea tristă întîmplare...

*

Într-o seară, ne adunasem în jurul mesei ca să ascultăm cuvîntul lui Dumnezeu. Deodată, soneria din vestibul sună de două ori. Era prea tîrziu ca să fie vorba de vizita vreunui prieten. Privirile ni s-au încrucişat, ca şi cum ne-am fi întrebat: „Oare cine dintre noi va fi arestat?“ Am schițat gestul de a mă duce spre uşă ca să-i primesc pe securişti şi să le spun: „Vă aşteptam...“ E rîndul meu, gîndeam eu. Ca atîția alții, voi pleca spre necunoscutul închisorii... Îmi voi părăsi familia şi prietenii... Oare cînd îi voi mai revedea?

Absorbită de aceste gînduri, n-am observat că prietena mea ajunsese la uşă. Am văzut-o întorcîndu-se în încăperea în care ne aflam. Nu era singură. Lîngă ea stătea un bărbat fără vîrstă, de talie mijlocie, slab, ras în cap, cu privirile fixe, înspăimîntate, neîncrezătoare.

Prietena mea Sabina ne spuse:

– Aşezaţi-vă. Domnul ne aduce veşti din închisoarea din care vine.

Apoi, adresîndu-i-se:

– Vă rog să vă simţiţi ca între fraţi.

Bietul nostru oaspete se aşeză pe un scaun cu aceeaşi privire indiferentă.

Povestea lui semăna cu aceea a nenumăraţilor alţi oameni arestaţi, loviţi, închişi, terorizaţi fără nici un motiv. Luat de acasă pentru o oră, se întorcea înapoi după patru ani... De ce fusese arestat? Securitatea născocise o acţiune de spionaj în favoarea imperialiştilor, în care îl implicase. În calitatea sa de ziarist, el avea legături, bineînţeles exclusiv profesionale, cu reprezentanţii presei străine. Din pricina asta a avut de îndurat interogatorii nocturne, deosebit de severe, într-o închisoare specială a N.K.V.D.-ului, şi suplicii inimaginabile la care l-au supus ca să obţină de la el mărturii compromiţătoare.

El vorbea întruna, dar eu nu mai ascultam, cuprinsă de ameţeală. Vorbea repede şi repeta mereu numele închisorii în care anchetele erau conduse de sovietici. Prietenii noştri au plecat, pe rînd, unul cîte unul. Cînd rămase singur cu trei femei, dintre care una era Alice, prietena casei, îndrăzni să transmită mesajul încredinţat de soţul Sabinei.

Cu puţin înainte de a i se da drumul, fusese transferat de la închisoarea N.K.V.D.-ului în subsolurile Ministerului de Interne. Aici l-a întîlnit pe Richard, cu care a stat în celulă. Ne dădu toate detaliile necesare şi ne asigură că soţul Sabinei nu era nici maltratat, nici bolnav, nici flămînd şi nici trist. Ce mai puteai spune? Ştiam că realitatea se deosebea cu totul de această descriere... Vizitatorul nostru neaşteptat fusese torturat într-un chip sălbatic şi iată-l susţinînd că Richard se bucura de un regim mai blînd... Era o minciună naivă, pornită din bună intenţie! L-am lăsat să-şi continue vorba, fiindu-i recunoscătoare că-şi asumase

riscul de a veni la noi acasă şi că-şi dă osteneala să ne încurajeze. La urma urmei important era că soţul prietenei mele era în viaţă.

Deodată, cu un surîs blînd pe buze, Sabina spuse:

– Binecuvîntat fie Domnul! Să-i mulţumim cu toţii că v-a eliberat din închisoare şi pentru veştile pe care mi le-aţi adus. Dumnezeu să vă binecuvînteze.

La auzul acestor cuvinte, musafirul nostru fu cuprins de furie.

– Doamnă, ştiu că sînteţi nişte creştini fanatici. Dar, vă rog, nu mă obligaţi să devin nepoliticos. Nu vorbiţi de Dumnezeu în faţa mea. Nu cred în El. Nu cred în Dumnezeu. Dumnezeu nu există.

Ochii înfundaţi în orbite i se dilatară, privirea ştearsă i se aprinse, pielea flască de pe obraz începu să-i tremure; pe fruntea-i palidă venele i se umflară de mai să-i crape. „De unde îi venea o asemenea forţă?“, mă gîndeam eu, uluită. Cu cîteva clipe înainte, vocea îi era stinsă şi puterea sa părea epuizată de cei patru ani de suferinţă. Ce schimbare radicală!

– Dar, domnule, nu trebuie să ne duşmăniţi pentru că noi credem în Dumnezeu, spuse prietena mea pe acelaşi ton liniştit.

– Nu vă duşmănesc, doamnă, ci, mai rău: mă indignaţi cu totul! Trăiţi în infernul acesta, aveţi un soţ în subsolurile ministerului morţii, dumneavoastră înşivă sînteţi pe jumătate închisă şi nu vă hotărîţi încă să renunţaţi la aceste degradante plecăciuni în faţa Divinităţii. Vă închinaţi şi aduceţi mulţumiri unui Dumnezeu care nu există! E o ruşine, mai ales pentru voi, intelectualii. Atitudinea voastră este pe cît de laşă, pe atît de revoltătoare. Aflaţi, doamnelor, că singurul Dumnezeu, Dumnezeul meu este ura şi răzbunarea. Această zeiţă m-a susţinut cît am fost în închisoare; ea mi-a dat putere să rezist în toţi aceşti ani de calvar petrecuţi în vestita celulă 24. Şi vă rog să-mi îngăduiţi să vă spun că noi toţi, mai des decît ne închipuim, sîntem supuşii credincioşi ai acestei zeiţe. Căci toţi ne urîm unii pe alţii; căci noi toţi aşteptăm cu nerăbdare ziua în care Istoria ne va îngădui să ne punem în aplicare crezul nostru, supunîndu-i pe cei care ne-au lovit la suplicii încă şi mai îngrozitoare.

– Dacă înţeleg bine, doctrina dumneavoastră ar putea fi comparată cu o roată care, învîrtindu-se, îngăduie, pe rînd, membrilor „templului“ din care faceţi parte să-şi satisfacă dorinţa de răzbu-

nare. Dacă-i aşa, ce veţi face cînd „Istoria“ vă va duce din nou în închisoare?

– Ne vom strădui să revenim în partea de sus a roţii.

– Dar, domnule, să vorbim serios: n-aţi simţit niciodată, în ciuda urii care vă animă, cît sînteţi de mic şi de slab şi cît de rău şi de josnic vă face ura şi dorinţa de răzbunare? N-aţi zărit niciodată în sufletul dumneavoastră acel colţ senin pe care Dumnezeu şi-a pus pecetea Sa, pecetea Iubirii, a aspiraţiei spre El, a nevoii de a vă înclina şi de a vă supune voinţei Sale? Nu v-aţi gîndit niciodată să-i cereţi să vă dea credinţă şi înţelepciune?

– Cui să-i cer înţelepciune? Vidului?

– Şi dacă El există?... Căci El există şi vă aude. Aţi spus că aţi fost eliberat „printr-un miracol“, şi acum...

– „Printr-un miracol“ e un mod mai pitoresc de a mă exprima. Voiam să spun că securitatea mi-a dat drumul fără ca eu să-i pot înţelege argumentele logice. Dar ştiţi la fel de bine ca şi mine că această „logică“ lipseşte din toate hotărîrile unei guvernări revoluţionare. Prin „miracol“, eu înţeleg o lipsă de logică în favoarea mea. O coincidenţă! Vă deplîng că-i acordaţi Dumnezeului vostru toată credinţa şi energia. Sînteţi nişte nefericiţi, căci, dacă privim lucrurile în faţă, pe cine adoraţi cu atîta naivitate? Un Dumnezeu nedrept, neputincios, neîndurător, un Dumnezeu ce-i biciuieşte şi îi loveşte mai ales pe cei care cred în El. Mi se face milă cînd văd cît de supuse sînteţi faţă de divinul vostru asupritor.

– Tăceţi! Vă poruncesc să tăceţi! Ajunge! strigă brusc Sabina. Vă faceţi vinovat de blasfemie, domnule, mă tem pentru dumneavoastră. Vă rog să încetaţi să mai vorbiţi; să păstrăm o clipă de tăcere şi să ne liniştim.

Bărbatul lăsă capul în jos, dar păstră aceeaşi expresie de dispreţ. Noi, cei trei martori ai mîniei sale, îl rugam pe Dumnezeu să-i acorde iertarea lui.

După cîteva clipe, se ridică să plece.

Sabina, calmă şi surîzătoare, îi întinse mîna şi îi spuse că locuinţa ei îi va fi întotdeauna deschisă.

– Vă rog să mă scuzaţi, v-am jignit. Ştiu, sînt violent şi peste măsură de nervos. Trăiesc într-o continuă stare de agitaţie; îmi caut drumul în noua viaţă ce începe...

– O viață nouă, cu un suflet bătrîn? întrebă cu timiditate Alice.

– Şi totuşi, îi şopti repede Sabina în clipa cînd ieşea pe uşă, Dumnezeu există şi El vă iubeşte. Datorită Lui sînteţi acum eliberat din închisoare. Dumnezeu aşteaptă să vă căiţi ca să vă dea pacea Lui.

Privirea bărbatului se pierdu în noapte. Ochii lui aveau o lucire ciudată.

– Binţea, cine este acest om ciudat care a venit să te vadă?

– Se numeşte Grigore Antropomovici. E tot ce ştiu despre el.

– N-am auzit niciodată de numele ăsta.

– Cred că-i de origine străină.

*

În celula din vestita închisoare Malmaison, ziua trecea încet. Din cînd în cînd, liniştea de mormînt era întreruptă de dangătul îndepărtat al clopotelor vreunei biserici, de vocile copiilor de la şcoala din apropiere, de zgomotul rarelor maşini ce treceau pe stradă.

Brusc, mă cuprinse un fel de ameţeală, o perfidă slăbiciune asemenea unei otrăviri. Picioarele nu mai voiau să se mişte şi am rămas în mijlocul celulei într-o totală imobilitate. Nu după mult timp, auzii cum paznicul îmi strigă prin ferestruica de la uşă:

– Mişcă-te, mişcă-te!

Dar, vai, nu mai puteam s-o fac. Trupul nu mai asculta de voinţa mea. Capul îmi vîjîia şi mîinile îmi tremurau pe lîngă corp.

– Mişcă-te! Mişcă-te! Mişcă-te!

Gardianul intră în celulă. Se apropie de mine, mă scutură, încercă să mă mişte din locul unde mă oprisem. În zadar. Ieşi să caute o găleată cu apă.

Printr-un efort uriaş, am izbutit să mă pun în mişcare. Un pas, încă un pas, un al treilea pas... M-am întors spre perete, apoi spre uşă. Paznicul era pe culoar. Îi „simţeam“ privirea rea din spatele ferestruicii. Dar o greutate uriaşă îmi atîrna din nou de picioare. Nu mai ştiam dacă merg sau dacă stau pe loc. „Doamne, dă-mi certitudinea că îmi auzi ruga. Fă-mă să înţeleg că mă auzi. Că eşti aici lîngă mine.“

Eram lîngă perete. Îmi sprijineam fruntea de zid. Îmi plăcea că era rece. Răceala lui îmi dădu pe loc puteri.

– Mişcă-te! strigă gardianul, şi am pornit spre uşă.

Cînd, la întoarcere, mi-am lipit fruntea de peretele alb, un val de lumină şi de fericire m-a cuprins dintr-o dată. Ochii mei împăienjeniţi de oboseală vedeau limpede acolo, pe perete, sub fruntea mea care absorbea răcoare, nişte litere, nişte cuvinte, nişte cuvinte gravate pe zid: DOAMNE, TU SINGUR ÎMI DAI PUTERE. NUMAI TU MĂ POŢI ELIBERA DE AICI.

Cu sufletul întărit, mi-am continuat „plimbarea", mişcîndu-mă cu greu, dar în extaz: citisem, pentru prima oară de la arestare, nişte cuvinte care semănau cu o rugăciune.

Puterile mi-au mai crescut în timpul prînzului, cînd mi se îngăduia să-mi mănînc supa stînd pe pat. După ce-am mîncat, m-am îndreptat repede spre zid, ca să văd din nou acele cuvinte atît de dragi mie. Erau acolo, gravate discret; uluită, am descoperit în partea dreaptă, sub aceste rînduri minunate, o semnătură care era a lui... Grigore Antropomovici.

*

După ani de zile, eliberată din închisoare şi căutînd să dau de urma lui Grigore, am aflat că murise împuşcat în timpul unei lupte dintre partizani şi securişti.

Oare urcase în munţi ca să-L caute pe Dumnezeul ce-i dăduse libertatea, ca răspuns la rugile sale, sau ca să lupte în numele urii ce-l măcina?

Aceasta numai Dumnezeu o ştie...

În acea zi, imaginea lui Grigore Antropomovici m-a obsedat multă vreme, ca şi blasfemiile anchetatorilor mei împotriva Cerului. Îmi era milă de ei, căci sufletul fiecăruia era pe calea pierzaniei. Şi încercam să mă rog pentru ei. Dar puterea mea de a mă ruga nu mai era la fel de mare ca altădată. Eram stăpînită de o nerăbdare şi de o nervozitate pe care nu le mai simţisem niciodată. Apoi, puterea trupului mă părăsi cu totul; nu mi-am revenit decît atunci cînd un bărbat, îmbrăcat cu un halat alb, îmi trecu pe sub nas un tampon de vată îmbibată cu eter. Cînd m-am trezit, doctorul închisorii îmi zise:

– Voi ruga direcţia să te lase să stai pe pat pînă cînd te vei simţi mai bine. O să cer să ţi se dea şi un regim alimentar mai bun, căci eşti foarte slăbită.

Am murmurat:

– Mulțumesc.

În seara aceea, nu am fost chemată la interogatoriu şi masa a fost mai consistentă: în afară de supa îngroşată cu cîteva felii de cartofi, am primit şi o ceaşcă de compot de prune afumate. Dar eram atît de slăbită, încît n-am izbutit să le mănînc. Paznicul mi-a adus mîncarea în celulă, căci n-am fost în stare să mă ridic din pat. Cînd veni să ia gamela şi ceaşca de compot, îmi spuse:

– De ce nu mănînci? Vrei să te spun la direcție?

– Nu pot mînca. Sînt prea obosită.

– Mănîncă cel puțin compotul de prune.

– Acum mi-e cu neputință, am răspuns eu cu blîndețe. Dar lăsați-mi ceaşca pînă mîine. Poate că voi izbuti să le înghit.

– Să le înghiți? Dar prunele au sîmburi. Nu ştii nici atîta lucru?

Apoi plecă, lăsînd ceaşca pe masă.

Noaptea trecu fără să-mi dau seama de scurgerea timpului. De abia am putut să mă scol la „program". Aveam picioarele umflate – nici nu se putea pune problema să mă încalț – şi de cîteva zile mergeam desculță. La masa de dimineață mi s-a dat lapte şi ceva mai multă pîine. Am mîncat, uitînd de ceaşca de compot pusă pe măsuță, căci trebuie să vă spun că laptele mi-a fost adus la pat.

„Doamne, îți mulțumesc că mi-ai dat acest răgaz", mi-am spus deodată. Simțindu-mă mai în putere şi dornică să mă pun pe picioare, m-am apropiat de masă şi am mîncat compotul, adică am băut zeama, lăsînd prunele pe fundul ceştii. Apoi am încercat să fac cîțiva paşi, căci eram complet amețită. M-am uitat din nou pe perete, lîngă calorifer, unde era gravată rugăciunea lui Grigore. Cît de folositoare mi-au fost aceste cuvinte zgîriate pe perete! Dacă ele mi-au făcut atît de bine mie, cine ştie dacă nu s-au bucurat de ele, pentru a-şi întări spiritul, mulți alții ce au stat în această celulă pînă la venirea mea! În acea clipă îmi veni gîndul să gravez şi eu pe zid Cuvinte din Sfînta Scriptură, rugăciuni şi psalmi. Să scriu... dar cu ce? În felul acesta, fără să fiu în contact cu tovarăşii mei de suferință, îi puteam ajuta, căci exista şansa ca deținuții ce vor urma după mine în celulă, cînd eu o voi fi părăsit, să găsească o alinare în inscripțiile mele. Dar cu ce să scriu?

Paznicul deschise uşa şi intră împreună cu medicul.

– Cum te mai simţi? mă întrebă acesta.

– Mă simt ameţită şi am crampe la picioare, deşi îmi sînt amorţite.

– De ce nu stai liniştită în pat, acum cît te afli în perioada de „graţie“?

– Simt nevoia să merg ca să-mi dezmorţesc picioarele; nu pot sta întinsă, căci mă doare tot trupul.

– De ce n-ai mîncat prunele?

– O să le mănînc, mulţumesc.

– Îţi voi trimite nişte medicamente, ca să te restabileşti mai repede.

– Da, „mai repede“, pentru că domnii anchetatori au nevoie de mine...

– Ascultă aici, nu-i nevoie să te oboseşti discutînd cu mine. Treaba mea este să te îngrijesc şi nimic mai mult. Ai la dispoziţie patruzeci şi opt de ore de repaos. Fii înţeleaptă şi profită de ele, căci au trecut deja douăsprezece.

După plecarea paznicului şi a doctorului, am început să mănînc faimoasele prune. Le spun „faimoase“, mai întîi pentru că li se dădea atîta importanţă, semn că acest gen de compot era foarte rar în închisoare; şi apoi, pentru că mîncîndu-le repede, ca la un concurs, am descoperit modul în care puteam să-mi aduc la îndeplinire planul. În fundul ceştii rămăseseră sîmburii. Voi încerca să mă folosesc de ei ca „să scriu“ pe zid.

Eram sigură că, într-o zi, voi părăsi această celulă. Voi fi dusă în altă parte, sau tîrîtă într-un proces înscenat de ei; poate va trebui chiar să mor, dar nu se va întîmpla asta înainte de a fi încercat să ajut pe cineva. Iată că totul era pregătit pentru a-i înarma spiritual pe cei ce vor veni după mine între aceste patru ziduri. Am ales cu grijă sîmburele cel mai ascuţit şi l-am ascuns sub pernă ca să-l usuc. Apoi m-am întins pe pat pînă la ora mesei. Între timp mi-au adus cîteva medicamente sub formă de prafuri, pe care a trebuit să le înghit în prezenţa gardianului. M-am culcat din nou, ca să mă bucur de o odihnă binevenită şi binefăcătoare.

Ardeam de dorinţa de a-mi începe lucrul, dar era cu neputinţă: trebuia să mă supun privilegiului de a sta culcată. Uluitor era mai ales faptul că, deşi înainte mă simţeam lipsită de puteri şi visasem mereu să mă întind pe pat, acum, cînd mă gîndeam la „lucrul“ pe care îl aveam de făcut, simţeam cum cresc în mine puteri noi ce mă

îndemnau să-mi încep, de îndată, treaba. Dar asta n-ar fi avut nici un sens şi ar fi fost imprudent. Mi-am petrecut acele cîteva ore de răgaz în rugăciune. După atîtea săptămîni de veghe, de „manej", de tulburare, de maltratare, de interogatorii luate la lumina orbitoare a unei lămpi puternice îndreptate spre ochii mei, după atîtea injurii, înjurături, ameninţări, după atîta lipsă de odihnă, după un nesfîrşit şir de zile pline de chinuri fizice şi mentale, puteam – în sfîrşit – să mă odihnesc.

Singurul efort pe care mi l-am permis a fost acela de a ascuţi sîmburele frecîndu-l de fierul patului şi încercînd să-i dau o formă care să-mi îngăduie să zgîrii peretele fără să fac să cadă varul ce-l acoperea. Începeam să lucrez cînd ferestruica de la uşă se închidea şi întrerupeam treaba cînd auzeam că gardianul se întoarce. Auzul devine mult mai fin în singurătate şi, în liniştea lugubră a culoarului, puteam percepe pînă şi cea mai mică mişcare.

După două nopţi de „odihnă şi întremare", ancheta începu din nou. Dimineaţa, cînd eram adusă în celulă, o dată cu ceilalţi, după ce auzeam nesfîrşitele vaiere care ar fi mişcat pînă şi inima unui animal, îmi reluam plimbarea ce-mi fusese impusă ca pedeapsă. Cînd văzură că, după marea favoare a odihnei de patruzeci şi opt de ore, rămăsesem fermă pe poziţiile de la început, anchetatorii mă copleşiră cu tot felul de injurii.

M-am apucat de „lucru" fără să mă gîndesc la groaznicele dureri pe care mi le pricinuia „manejul"; picioarele şi întreg trupul mă dureau şi, după orele de interogatoriu, mă simţeam ameţită... Pe peretele din fund, lîngă inscripţia făcută de Grigore Antropomovici, am scris următoarele cuvinte: „Dumnezeu ascultă rugăciunea celui nevinovat". Şi, puţin mai departe, am adăugat: „Nevinovăţia se dobîndeşte prin penitenţă, recunoscînd, din străfundul inimii, toate păcatele trecute".

Am scris astfel, versete după versete, unele mai frumoase decît altele, apoi fragmente din psalmi, rugăciuni, reflecţii şi sfaturi pentru minunata apropiere a lui Iisus. Am scris toate astea cu zelul şi cu sinceritatea omului care a trecut prin toate fazele căutării şi supunerii faţă de Dumnezeu şi nădăjduiam că acest cuvinte vor pătrunde în adîncul sufletelor celor ce vor veni în celula în care mă aflam ca să trăiască aici, ca şi mine, clipe îngrozitoare, poate cele

mai îngrozitoare din viață, căci răul nu are margini, mai ales cînd vine de la niște atei militanți.

Dar nu puteam să scriu prea multe texte, așa că le-am căutat pe cele mai importante pe care le știam. Am folosit peretele din fundul celulei și pe cel din fața patului; am scris pe el tot Psalmul 90 și următorul verset, care îmi dă curaj încă și astăzi: *Domnul e cu mine, deci nu mă tem de nimic; ce pot să-mi facă niște oameni?*

Ce se petrecea în mine în tot acest timp? Trebuie să spun că „lucrul" meu n-a durat o zi, ci multe. Scriam două, trei cuvinte, după care îmi continuam „manejul", pentru a-mi reîncepe lucrul cînd ferestruica de la ușă se închidea din nou.

Anchetatorii se înmulțeau; fuseseră trei și acum erau unsprezece. Nu veneau toți dintr-o dată, ci în grupuri de cîte trei, la care se adăuga cîteodată un „șef", ce putea fi recunoscut după respectul deosebit cu care îl ascultau cei care „vorbeau" cu mine.

Începînd din ziua cînd am considerat că nu trebuie să mai scriu pe pereți, ancheta a slăbit în intensitate; acest lucru va părea ciudat unora, mai ales celor ce nu cred în minunile pe care Dumnezeu le face întru ajutorarea celor ce i se încredințează Lui. Eram mulțumită de lucrarea săvîrșită și nu mai simțeam nevoia să continuu. Și, în momentul cînd m-am oprit din scris, ancheta a început să stagneze. Eram chemată cu regularitate la ora zece seara, dar nu mă țineau decît două sau trei ore și cînd mă întorceam în celulă aveam dreptul să dorm pînă dimineața. În timpul zilei, eram „liberă" să umblu prin celulă sau să stau pe marginea patului. Dar îmi era interzis să stau culcată pe pat. Însă chiar și asta mi se părea a fi un dar al Cerului, căci, înainte de această perioadă mai liniștită, acceptasem nesfîrșitele mele suferințe considerîndu-le ca fiindu-mi date mie de Cel de Sus. Pentru mine, direcția închisorii, anchetatorii, gardienii, ca și miniștrii și generalii de securitate nu erau decît actorii dintr-o piesă, unde rolul principal era jucat de Iisus, care-și căuta oile rătăcite.

Nu voi uita niciodată celula 24, unde am fost dusă imediat după arestare și unde mi-am petrecut primele trei luni de zile. Trei luni, în tovărășia lui Dumnezeu. Trei luni de bucurii ce-mi smulgeau lacrimi. Trei luni de suferințe, dar de suferințe acceptate.

DE LA SUBSOLUL MINISTERULUI DE INTERNE LA MISLEA

În dimineața zilei de 26 noiembrie 1949, după trei luni de la arestarea mea, uşa se deschise şi gardianul îmi spuse repede aceste cîteva cuvinte:

– Adună-ți lucrurile şi haide!

Am înțeles că urma să fiu dusă într-o altă închisoare. Nu puteam crede că îmi vor da drumul. În străfundul sufletului mi se părea că, independent de voința celor ce mă țineau aici, viața mea de prizonieră de-abia începea, că Dumnezeu vrea ca eu să mă aflu în spatele gratiilor şi că nici El şi nici eu nu ne puteam mulțumi numai cu trei luni de închisoare. Şi, ca să spun totul, nimic nu mă atrăgea spre libertate, în afară de grija față de cei dragi, dar am izbutit să-mi domin acest sentiment încredințîndu-i pe toți, în rugăciunile mele, ocrotirii lui Dumnezeu. Gîndul că Dumnezeu mă are în paza Sa îmi era nespus de drag; ideea că El mă adusese aici ca să aflu puterea căinței şi a iertării mă făcea să nu doresc să fiu eliberată, căci simțeam că mai aveam încă multe de învățat şi de făcut.

Am părăsit mica celulă ce fusese pentru mine, timp de nouăzeci şi patru de zile, un colț de rai, de lumină, de linişte sufletească, aş îndrăzni să zic aproape o capelă. Am plecat cu părere de rău, lăsînd aici o parte din sufletul meu şi amintirea splendidei experiențe spirituale al cărei teatru fusese.

Plecarea din celulă se făcu după ritualul obişnuit: mi s-au pus ochelarii negri, gardianul m-a condus ținîndu-mă de braț, am străbătut culoarul şi am ajuns în biroul în care intrasem cu trei luni înainte.

Nu are rost să mai insist asupra aroganței individului care mi-a întins „efectele“, mi-a cerut să semnez o foaie de primire, după care mi-a pus din nou ochelarii negri și m-a luat de braț ca să mă ducă la mașină.

Pe bancheta din fund, am simțit lîngă mine un trup de femeie; mai tîrziu am descoperit că era Maria de Layo, cu care urma să-mi petrec doi ani de detenție în închisoarea de la Mislea.

După ocolurile ce se fac în mod obișnuit pentru a-i deruta pe deținuți, am fost duse la Ministerul de Interne. Cel puțin așa se pare, căci, în loc să fiu dusă la etaj, ca în 1945, mi-am petrecut noaptea și dimineața următoare în cel de-al doilea subsol, așteptînd un mijloc de transport care să ne ducă la închisoarea de femei de la Mislea.

Cînd mi s-au scos ochelarii, Maria de Layo și cu mine ne-am uitat una la cealaltă, cu uimire. Nu știu cum arătam eu, dar ea se afla într-o stare de nedescris: cu părul răvășit, cu ochii umflați de plîns, cu mîinile și picioarele pline de vînătăi și cu rochia pătată de sînge.

Binecunoscutul călău Brînzaru, în micul birou în care am fost duse la sosire, ne privea cu mare dispreț și vorbea la telefon, probabil despre noi. Cînd termină de vorbit, ne spuse:

– Veți rămîne la noi pînă cînd veți fi duse mai departe. Oricum, nu veți sta prea mult timp aici. Nu vă voi închide, vă voi instala într-o cameră de trecere a gardienilor.

Eram obișnuite să nu punem nici o întrebare. Așa că am tăcut amîndouă.

– Nu vreți să știți unde veți merge? La tine, bătrînă oaie rîioasă, nu mă miră treaba asta, dar tu, tinerico, de ce stai așa ca un miel blînd? Nu te interesează viitorul?

– Bineînțeles că da, dar știu că acest viitor nu depinde decît de Dumnezeu. Aștept hotărîrea Lui.

– Ești adventistă?

– De ce să fiu adventistă?

– Pentru că ei bolborosesc întruna despre Dumnezeu.

– Sînt ortodoxă și, ca și ceilalți creștini, cred că omul se află în mîinile Domnului, care îi hotărăște soarta și „viitorul“.

– Dar ce fel de Dumnezeu este acela care te lasă să fii tîrîtă prin închisori?!

M-am gîndit la Grigore şi m-am trezit rugîndu-mă: „Doamne, ai grijă de el şi de toţi cei care vor trece prin celula 24. Fă ca inscripţiile de pe perete să aducă roade".

– Nu spui nimic? N-ai nimic de răspuns?

Şi trînti o înjurătură grosolană, în care Îl amestecă pe Dumnezeu.

Apoi sună. Gardianul apăru pe dată.

– Du-o pe femeie şi las-o pe tinerica asta, vreau s-o mai anchetez.

– Spune-mi, rosti el, apropiindu-se de mine, după ce Maria ieşi din birou. Spu-u-ne... Dacă, în loc să-L rogi pe Dumnezeu, l-ai ruga pe Brînzaru să te scoată de aici şi dacă el ţi-ar făgădui că o va face, ai accepta ca, în libertate, să fii drăguţă cu acest nou dumnezeu? Ce spui de asta? Te interesează propunerea mea?

– Nu mă grăbesc să-mi regăsesc libertatea. Şi nu există alt dumnezeu decît Dumnezeul meu, Dumnezeul cel adevărat.

– Vrei să ştii? Aici *eu* sînt Dumnezeu. Eu îi bat pe deţinuţi pînă cînd îşi pierd minţile. Tot *eu* fac rapoarte despre purtarea lor. Şi tot eu îi trimit la „carceră". Eu! Toată lumea din închisoare mă cunoaşte şi mă cunosc chiar şi cei de afară.

– Ştiu, am auzit vorbindu-se despre dumneavoastră. Se spune chiar că, la Securitate, nimeni nu bate ca dumneavoastră.

– N-ai văzut ce muşchi şi ce statură puternică am? Cine poate să mi se opună?

Se apropie de mine şi, dilatîndu-şi nările, începu să mă adulmece ca un animal.

– Hai, ce zici? Încheiem tîrgul? Te scot de aici şi tu vei fi drăguţă cu mine. Dacă îmi făgăduieşti asta, te pun singură într-o celulă şi, în loc de tovarăşa de cameră, mă vei avea pe mine, şi jur că n-o să te plictiseşti.

Mă aflam singură în faţa acestei brute, într-o încăpere foarte mică. Era aproape de mine, oriunde aş fi stat; ne despărţea doar pîntecele lui mare.

Am făcut un pas la dreapta, spre birou, căutînd din ochi soneria.

Înţelese ce vreau, şi, îndepărtîndu-se de locul unde stătea, îmi spuse, plin de furie:

– Crezi că mi-e frică de gardian? Dacă vrei să suni, sună! După mine o să te ia şi el în primire!

Ştiam că regulile Securităţii erau foarte severe în ceea ce priveşte atitudinea faţă de femei. Era îngăduit totul, dar nu violul.

– Nu-i vorba de gardian. Ascultaţi-mă: socotiţi că vă ascundeţi bine purtarea brutală, dar într-o bună zi ea va fi cunoscută şi veţi fi pedepsit. Şi apoi, nu credeţi că-i o dovadă de laşitate să profiţi de o biată femeie sleită de puteri şi care nu se mai poate apăra? Un mare luptător ca dumneata...

– Mai îndrăzneşti şi să-ţi baţi joc de mine, nenorocito!

Urmară cîteva momente de tăcere. Aştepta să se liniştească; dorinţa lui bestială îl făcea să gîfîie. Cînd respiraţia îi redeveni normală, îl sună pe gardian, care veni imediat, şi îi spuse:

– Du-o la cealaltă.

Şi mie:

– Du-te dracului, adventistă nenorocită! Piei din faţa mea, păduchioaso! Ieşi cît mai repede!

Îngerii mei păzitori mă scăpaseră din mîinile lui. Eram din nou liniştită.

Aşezată pe jos şi sprijinită de zid, i-am mulţumit lui Dumnezeu că m-a ajutat şi apoi am început o conversaţie banală cu Maria de Layo. După aceea ne-am cunoscut mai bine. N-aş putea spune că Maria mi-a fost foarte simpatică sau că mi-a inspirat încredere. Dar ea era prima deţinută pe care o întîlneam după arestarea mea.

– În ce celulă erai? am întrebat-o.

– În celula 19, la capătul culoarului, chiar în faţa closetelor şi a băii.

– Eu cred că am fost în celula 24 (presupuneam că-i aşa după ce citisem rîndurile scrise de Grigore, care în seara cînd venise s-o viziteze pe Sabina ne spusese că, la Malmaison, stătuse în celula 24).

– A, deci tu eşti „nebuna de la 24“?

– Cum ai zis?

– Celula mea era ultima de pe culoar şi gardienii aveau o masă aşezată în spaţiul liber dintre culoar şi baie; aici se odihneau şi îşi scriau raportul zilnic. Cînd erau la masă, vorbeau ceva mai tare. Uneori auzeam ce spun, căci am auzul fin. Adeseori îi auzeam

zicînd: „Nebuna de la 24 rîde. Nebuna de la 24 se tot plimbă de la un capăt la celălalt al celulei“... Mă întrebam cine o fi. Deci tu eşti! Dar nu pari deloc nebună! Mă miră faptul că pe mine nu m-au tratat niciodată drept nebună! Mă refer la gardienii care mă auzeau bolborosind şi îmi băteau mereu în uşă ca să mă facă să tac, iar uneori intrau în celulă şi mă pălmuiau. Dar eu nu tăceam deloc, ci dimpotrivă, îi blestemam pe ei şi pe toţi ceilalţi, de la cel mai mare pînă la cel mai mic. Cu blestemele mele am reuşit să-i mai potolesc. Nici nu-ţi închipui cît sînt de superstiţioşi! Cînd intrau în celula mea, le ziceam: „Să ştiţi, blestemele mele se împlinesc. Nici un om dintre cei pe care îi blestem nu scapă. Unii au murit, alţii au pierdut tot ce au avut, iar alţii şi-au pierdut copiii sau soţia“. Îmi ascultau vorbele, şi vedeam cum frica li se întipăreşte pe faţă. Plecau intimidaţi.

– Cum de nu te-am auzit niciodată strigînd?

– Nu strigam, îmi era frică. Făceam zgomot ca să mă audă, şi ca eventual să fiu auzită de cei din celula vecină. Dracu să-i ia pe toţi!

– Nu ştiu dacă e bine să înjuri aşa tot timpul.

– E adevărat că eşti adventistă?

– Ce copilărie! Nu sînt adventistă!

– După felul cum vorbeşti şi după faptul că ţi se spunea „nebuna de la 24“, s-ar părea că ai un grăunte de ţicneală...

– Eu mă consider perfect normală. Poate că temperamentul meu este cam prea viu şi manifestările mele prea intempestive, dar asta e altceva. Ce vrei, n-am ştiut niciodată să-mi ascund sentimentele şi, mai ales, fericirea.

– Tocmai asta mă face să cred că nu eşti cu totul normală: ai aerul că eşti fericită. Şi numai un om inconştient poate să fie fericit într-o situaţie ca a noastră.

– Şi totuşi, fără să subestimez cu nimic tragismul destinului nostru, te încredinţez că sînt fericită!

Maria se uită la mine, înspăimîntată. Apoi făcu o strîmbătură care voia să spună că cedează în faţa cuiva pe care nu-l poate înţelege.

Apoi îmi zise:

– Iartă-mă că insist, dar mi-ar plăcea să ştiu cum ai ajuns la această „fericire“.

– Prin credință și convertire.

– A, nu! strigă Maria, furioasă. Nu începe din nou cu prostiile astea ale tale. Aș vrea să mai vorbim despre faptele ce ți se reproșează și pentru care ai fost închisă. Dacă nu sînt prea indiscretă...

– A, am răspuns eu, descurajată. Vrei să cunoști conținutul dosarului meu, nu-i așa?

– Nicidecum. Indivizii ăștia sînt în stare să-ți falsifice dosarul de la un capăt la altul. Dar cum văd că ești o fată inteligentă, cu excepția misticismului tău idiot, și că ai personalitate, te întreb, pur și simplu, din curiozitate, cum ai ajuns aici.

– Nu cred că sînt singura fată de felul ăsta care a ajuns în închisoare...

– Bineînțeles că nu. Dar ești prima pe care o întîlnesc eu. În general oamenii nu mă interesează. Nu-i iubesc și nu le cer să mă iubească. În afară de fiul și de fratele meu, nu iubesc pe nimeni; fauna omenească mă dezgustă. Dar tu ai ceva ce-mi stîrnește interesul. Poate pentru că ești smintită sau pentru că ești prima persoană care a suferit ca și mine pe care o întîlnesc. De asta te-am întrebat care e adevărata cauză a prezenței tale în închisoare.

– N-am nimic de ascuns. Cazul meu e simplu, dar anchetatorii vor să-l complice. Sînt membră a Partidului Național-Țărănesc, încă din 1942.

– Deci nu faci parte din Garda de Fier și nu ești hitleristă sau fascistă?

– Nici vorbă.

– M-ai liniștit. Pentru „ei", fascist sau democrat e totuna... îi pun pe toți în aceeași oală. Numai comuniștii sînt buni...

– Mi s-a spus asta adeseori, la anchetă. Culmea e că majoritatea anchetatorilor n-au habar de istorie și nu știu nimic despre evoluția partidelor democratice.

– Pentru că poliția actuală, „Securitatea", este o adunătură de brute, de dobitoci și de scursuri. Li se dau salarii mari, mașini, apartamente luxoase (din care i-au izgonit pe proprietari), iar „cei de la Moscova" le predau cursuri prescurtate de istorie falsificată.

– De fapt, sînt învățați să urască: fascist sau democrat, e totuna. Important este să urăști și să te răzbuni. Ură și violență: iată deviza acestor roboți. Și ura lor nu se îndreaptă numai împotriva

celor ce au împins țara în război alături de Hitler, ci și contra celor ce au luptat ani în șir pentru ca regele și conducerea țării să rupă alianța cu germanii.

– Între noi fie vorba, nici unii nici alții nu-s prea grozavi. Iartă-mă, dar în partidul ăsta al tău existau mulți oportuniști și afaceriști care n-au scăpat nici un prilej să-și umple buzunarele.

– Nu-i așa. Le reproșezi comuniștilor că urăsc, dar constat că ești însuflețită de același sentiment. Cum poți să spui lucruri atît de urîte despre niște oameni cinstiți, care mai suferă încă în celulele învecinate cu acelea în care am stat noi la Malmaison, sau în subsolul de la Ministerul de Interne și în multe alte închisori?

– Ești tînără și nu cunoști decît perioada lor de luptă (pozitivă, e adevărat). Dar le cunoști trecutul? Cei care te-au format ți-au vorbit despre el?

– Tatăl meu a fost membru al Partidului Național-Țărănesc. Îl stima nespus de mult pe Iuliu Maniu, șeful partidului, pentru întreaga lui activitate. Am învățat istoria partidului de la tata și nu de la unii membrii de partid care, după insinuările tale, m-ar fi „format".

*

Mi-am adus aminte dintr-o dată de nopțile în care anchetatorii încercau să-mi smulgă mărturisiri, debitîndu-mi tot felul de vorbe ce semănau cu acelea pe care mi le spusese Maria.

– De ce ai intrat în 1942 în Partidul Național-Țărănesc?

– Ți-am mai spus-o. L-am admirat întotdeauna foarte mult pe Iuliu Maniu. În 1942, eram în căutarea unei împliniri care să depășească orizontul meu banal de fată tînără.

– Ăsta nu-i un răspuns. Și de ce tocmai în 1942?

– Pentru că numai atunci am aflat de lupta pe care o duce Maniu și un grup de politicieni pentru a răsturna guvernul Mareșalului Antonescu, care împinsese România în război alături de nemți.

– Vrei să spui că te-ai dus la Maniu așa, fără nici o recomandare, și că el te-a primit pe loc? Cine poate să creadă asta, mincinoaso!

– M-am dus să-l văd în calitate de rudă a mamei mele. Cu siguranță că i-am inspirat încredere, căci a acceptat pe loc să-mi încredințeze o misiune.

– Bi-ine... Hai să spunem că-i aşa. Dar apoi, cine te-a manipulat şi cine te-a îndoctrinat? Căci Maniu ţi-a arătat încredere şi te-a primit ca să facă din tine o spioană. Maniu ştia cum se vor desfăşura evenimentele; ştia că, după înfrîngerea nemţilor, trupele sovietice vor intra în ţară şi că România va deveni un nou cîmp de bătălie, un cîmp al luptei politice dintre imperialiştii americani şi comunism. Spune-ne cine te-a iniţiat în arta spionajului.

– Pe cine să spionez? Gîndul ăsta nu mi-a trecut niciodată prin minte.

– Poate că ţie nu ţi-a trecut prin minte, dar cu siguranţă că Maniu s-a gîndit la asta. Era viclean, bătrînul vulpoi! Spune-ne cine s-a ocupat de instruirea ta ca să-ţi poţi începe activitatea de spionaj de îndată ce vor intra în ţară trupele sovietice?

– N-am făcut niciodată spionaj. Am participat doar la lupta clandestină împotriva nemţilor şi apoi la lupta deschisă pentru democraţie, luptă pe care partidul a dus-o atîta vreme cît a fost liber s-o facă.

Stupida conversaţie a Mariei m-a adus la realitate.

Am tresărit de bucurie că mă aflu lîngă ea, pe podeaua acelei celule improvizate. Coşmarul anchetelor se terminase, cel puţin pentru moment...

– Visezi, îmi zise Maria, şi nu mă asculţi. Îţi spuneam că era firesc ca tatăl tău, fiind moşier, să-i admire pe cei ce apără burghezia.

– Tata n-a fost niciodată un bogătaş. Era inteligent, capabil şi cinstit şi şi-a făcut o situaţie prin propriile lui forţe. Nu ne-am scăldat niciodată în bani. Familia mea trăia în condiţii confortabile: aveam o casă frumoasă şi o proprietate la ţară. Fratele meu şi cu mine am putut studia fără să avem de înfruntat lipsuri financiare.

– Şi ce studii ai făcut?

– Mi-am luat bacalaureatul şi am absolvit cursurile de pian de la Conservatorul din Bucureşti.

– Şi de ce te-ai angajat în politică dacă erai muziciană?

– Pentru că politica mă atrăgea mult, pentru că îmi iubeam ţara şi poporul.

– Vrei să spui că poporul român a înţeles ceva din politică?

– Am constatat-o eu însămi în timpul activității mele clandestine. Mă duceam adeseori prin sate și n-am găsit niciodată nici măcar un singur țăran fascist. Dimpotrivă, oamenii își puneau mari nădejdi în acțiunile lui Maniu, pe care îl cunoșteau și îl prețuiau. După invazia trupelor sovietice, în august 1944, am păstrat legătura cu țăranii. I-am văzut la treabă. Mai ales înainte de alegerile din noiembrie 1946. Aveam ca sarcină propaganda într-un județ (propagandă pe care comuniștii încercau să o împiedice) și cu acest prilej am văzut că printre țărani nu existau comuniști. Erau toți adepți ai partidului nostru. M-au ajutat să-mi îndeplinesc misiunile, mi-au dat adăpost și m-au ascuns de bandele comuniste, agenți ai N.K.V.D.-ului, care se opuneau cu forță oricărei alte propagande, în afară de cea comunistă. De la învățător și preot și pînă la ultimul țăran, n-am întîlnit decît români buni, atașați partidului și avînd multă admirație față de șeful lui. Îmi repetau mereu: „Spuneți-i domnului Maniu că noi vom vota toți pentru partid..." Cunoști înțelepciunea și bunătatea țăranului român.

– Bine, fie așa cum spui. În ceea ce-i privește pe țărani, e aproape firesc: se temeau să nu li se ia pămîntul și se agățau de Partidul Național-Țărănesc. Dar n-o să-mi spui că și orășenii erau la fel de entuziaști față de cauza ta! În privința intelectualilor...

– Ascultă-mă! Am lucrat trei ani la ziarul partidului nostru, *Dreptatea*. Dacă ai fi văzut cîți oameni veneau la redacție! Unii ne scriau ca să ne încurajeze; alții veneau să ne strîngă mîna; de peste tot ni se trimiteau informații și articole ca să le publicăm în ziar. După ce comuniștii ne-au dat afară din tipografie și a trebuit să ne tipărim ziarul noaptea, într-o prăvălioară, să ne fi văzut cum îl vindeam pe stradă! Oamenii ne smulgeau ziarele din mînă și ne dădeau banii fără să mai aștepte restul; ne felicitau pentru munca noastră și ne încurajau spunîndu-ne să continuăm lupta pînă la victorie. Asta se întîmpla atît în capitală, cît și în provincie. Iată care era atitudinea orășenilor și a intelectualilor.

– Știu și eu că *Dreptatea* se vindea ca pîinea caldă, în timp ce ziarele lor infecte ne erau băgate pe gît nu numai la locul de muncă, dar și acasă. Oamenii cumsecade, ca bietul meu frate, erau obligați să meargă din casă în casă ca să-i forțeze pe cetățeni să le cumpere.

– Văd că eşti de aceeaşi părere cu mine. Partidul era iubit şi putea să se sprijine pe majoritatea naţională.

– Da, mai mult sau mai puţin. Dar n-am putut niciodată să suport şovinismul lui Maniu, care – de altfel – i-a marcat pe mulţi dintre colaboratorii săi. Crimele astea împotriva ungurilor...

– Dar nu-i adevărat! N-a existat nici un fel de şovinism şi nici vreo crimă. Toate acestea reprezintă contra-propaganda. Maniu a luptat încă din tinereţe pentru alipirea provinciilor româneşti. În 1918, la Viena, a făcut tot felul de demersuri şi a ţinut discursuri ca să demonstreze că Transilvania şi celelalte provincii anexate de vecini ne aparţineau de drept. În semnarea Tratatului de la Versailles, în 1918, cînd s-au fixat graniţele naţionale ale României, rolul lui a fost important. Atunci ni s-au dat Transilvania şi Basarabia. Maniu nu era şovin. Era un mare patriot. El şi-a început activitatea socială ca şef al Partidului Naţional; doar în anul 1923 a fuzionat cu Partidul Democrat; în 1926, partidul s-a unit cu Partidul Ţărănesc condus de Ion Mihalache.

– Sfîrşeşte o dată cu propaganda asta. Bine mai eşti îndoctrinată!

– Nu-i vorba de propagandă. Nu fac decît să-ţi pomenesc cîteva date: cînd nu cunoşti adevărul, eşti înclinat să repeţi orice inexactitate spusă cu rea-voinţă.

– Dar eu cunosc „istoria“ asta a ta! Am trăit-o. Erai o puştoaică în 1928, cînd ziarele trîmbiţau ştirea că s-a înfiinţat cel mai puternic şi mai popular partid al opoziţiei, care nu era altul decît iubitul tău Partid Naţional-Ţărănesc. Nu te supăra, glumesc puţin ca să te tachinez.

*

Uşa se deschise. Gardianul ne aduse două gamele pline cu fasole şi două bucăţi mari de pîine.

– E mai bine ca la Malmaison, spuse Maria şi se repezi la mîncare.

Uitîndu-mă la ea cum înghite totul cu lăcomie, mi se făcu milă. Cînd a terminat ce avea în gamela ei, i-am întins-o pe a mea, de care nu mă atinsesem încă.

– O faci din milă?

– Te rog să iei jumătate.

– De ce nu mănînci? Te-au supraalimentat la Malmaison?

Fără să răspund la observaţia ei răutăcioasă, continuam să-i întind gamela.

– Nu mi-e foame. Dar dacă asta poate să-ţi sporească pofta de mîncare, să spunem că din milă...

Luă jumătate din porţia mea şi continuă să mănînce.

Am închis ochii spre a pune capăt discuţiei. După puţin timp, Maria se întinse pe podea, căută poziţia în care se simţea cel mai bine şi adormi. După cîteva minute, sforăia.

Nu-mi puteam găsi liniştea. Conversaţia cu ea mă tulburase. În minte îmi veneau prea multe amintiri. Îmi pierdusem liniştea interioară la care ajunsesem în celula solitară. Amintirile îmi erau ordonat aşezate, ca în nişte sertare. Crezusem că sînt definitiv clasate. Dar iată că ele prindeau din nou viaţă. Amărăciunea mă cuprinse. Aş fi vrut să strig spre culoarul de care ne despărţea o draperie groasă.

Mulţi oameni dintre cei care îl urmaseră pe Maniu în lupta sa antifascistă şi anticomunistă erau, probabil, aici! Erau, cu siguranţă, cei credincioşi partidului pînă la dizolvarea sa, în 1947; mulţi dintre cei care se lepădaseră de el în timpul diferitelor procese intentate membrilor partidului; unii dintre cei care îl renegaseră în timpul propriului său proces, o sinistră înscenare a Securităţii, ce nu era decît o copie fidelă a N.K.V.D.-ului sovietic. Prin minte îmi treceau titluri din ziarele din 1947: „Maniu, trădătorul", „Ne-aţi minţit, domnule Maniu..." Acum, cînd îşi duce zilele şi nopţile într-o celulă mizeră, cît de mare trebuie să-i fie tristeţea la gîndul tuturor acestor lucruri abjecte! El, care luptase pentru ca ţara şi poporul să se dezvolte în armonie! El, care n-avea în firea sa nimic din violenţa revoluţionarului, ci era prudent şi încrezător într-o evoluţie care să statornicească legi menite să asigure progresul unei naţiuni omogene.

Cît de dureroase trebuie să fie pentru el nu acuzaţiile aduse de comunişti şi de derbedeii adunaţi de pe stradă ca să strige sloganuri învăţate la sediul Partidului Comunist, ci acelea ale unor oameni din apropierea sa.

Mi se părea că-l văd în seara alegerilor din noiembrie 1946. Din cele patru colţuri ale ţării se primeau telefoane care anunţau

victoria partidului în aproape toate secțiile de votare. Eram în culmea bucuriei. Numai Maniu se retrăsese în camera sa. Noaptea tîrziu, pe cînd euforia rezultatelor, pe care ni le anunțau telefonic delegații, ne cuprindea pe toți, stăpînul casei unde locuia președintele Maniu îi ciocăni la ușă. Maniu apăru înfășurat în pelerina lungă pe care o purta în casă. Ascultă cu atenție informațiile pe care i le dădeau prietenii lui, vorbind toți în același timp, cu vocea gîtuită de emoție. Îi ascultă cu răbdare, aproape cu indiferență. Cînd cei din jur tăcură, mirați de aerul lui impasibil, le spuse pe un ton reținut următoarele cuvinte, pe care nu le voi uita niciodată: „Acestea sînt rezultatele *noastre*, rezultatele care exprimă voința poporului *nostru*. Dar veți vedea mîine care vor fi rezultatele publicate de ocupanți. Nu vă faceți iluzii, rezultatele vor fi falsificate. Partida nu e cîștigată. Iertați-mă, sînt obosit. Noapte bună".

A doua zi, ziarele anunțau, cu cifre falsificate, „succesul" zdrobitor repurtat de comuniști în alegerile „libere".

Era de așteptat. Trupele sovietice îi ocroteau pe comuniști. Instructorii N.K.V.D.-ului fuseseră la fața locului, în timp ce comisiile americane și engleze de control nu avuseseră dreptul să pătrundă în nici un birou de votare. Guvernul nu acceptase să fie prezenți la alegeri mai mult de patru ziariști occidentali, ce fuseseră plimbați prin cele cîteva secții de votare în care comuniștii erau siguri că vor cîștiga.

Toate aceste amintiri îmi făceau rău. Mă gîndeam la sărmanii țărani, care-și puseseră toată nădejdea în Maniu. Mi se părea că îmi mai sună încă în auz vorbele unor oameni care-mi ziceau: „Maniu are mare influență asupra politicienilor din Occident; ei îl stimează mult... E adevărat că Maniu a trimis lui Churchill un raport despre abuzurile comuniste?... Trumann i-a făgăduit lui Maniu... O delegație a aliaților s-a dus să stea de vorbă cu Stalin în urma intervențiilor lui Maniu..."

Într-adevăr, Maniu făcuse toate aceste demersuri. Și chiar mai multe încă. Pentru a-și îndeplini, pînă la capăt, datoria față de popor, dar conștient că lupta sa era dinainte pierdută.

În anii de luptă clandestină dusă pentru răsturnarea guvernării lui Antonescu, aliații din Occident îl asiguraseră că, după victorie, România se va bucura, în sfîrșit, de libertate și de democrație.

Situaţia ţării în timpul războiului era prea gravă pentru ca Maniu să refuze să se alieze, împotriva fasciştilor, cu Partidul Naţional-Liberal (reprezentant al bogatei burghezii capitaliste) şi cu Partidul Social-Democrat. Au fost acceptaţi în coaliţie chiar şi foarte puţinii comunişti ce existau în ţară pe acea vreme. Rezultatul? Ziua de 23 August 1944, zi memorabilă a armistiţiului cu ruşii, a găsit Partidul Naţional-Ţărănesc asociat cu alte trei mişcări politice. Imediat după aceasta, cei cîţiva comunişti eliberaţi din închisori şi mai ales conducătorul lor, Gheorghiu-Dej, au început să unelteasca din umbră, susţinuţi de armatele sovietice de ocupaţie şi siguri de izbîndă, deoarece puterile occidentale le vînduseră ruşilor, la Ialta, ţările din Est.

Îndată după 23 August, ţara a fost condusă de cei patru parteneri artizani ai eliberării. Ei au guvernat sub denumirea de Blocul Naţional-Democrat. Dar cîte fricţiuni au început în acest Bloc! Cei cîţiva comunişti români ieşiţi din închisoare, ajutaţi de fugarii care, în timpul războiului, fuseseră primiţi şi instruiţi la Moscova – Ana Pauker, Vasile Luca, Emil Bodnăraş – au izbutit, prin şantaj şi ameninţare, să-i determine pe cîţiva democraţi să-şi părăsească partidul. Comuniştii au reuşit să provoace dizidenţe în partidele democratice. Prin noile formaţiuni, ei au creat pseudo-partide paralele, total aservite Partidului Comunist şi U.R.S.S.-ului; cum, în conformitate cu hotărîrile de la Ialta, Occidentul abandonase România, membrii Blocului Naţional Democrat au fost îndepărtaţi pe rînd de la putere, fiind înlocuiţi cu oportunişti şi trădători dizidenţi.

Ce zi îngrozitoare a fost cea de 6 martie 1945! Întreaga ţară tremura de frică. A. Vîşinski, trimisul U.R.S.S.-ului la Bucureşti, s-a dus la palat. Se ştia că fiecare vizită oficială pe care o făcea era urmată de o catastrofă. La amintirea acestei date memorabile din istoria noastră mă cuprinse un sentiment ciudat. Vîşinski i-a impus regelui, bătînd cu pumnul în masă, un guvern în întregime comunist, condus de dr. Petru Groza, un burghez vîndut. Faptul se produse imediat. Astfel comuniştii au avut timp să pregătească simulacrul de alegeri din noiembrie 1946. În acelaşi timp, ei au izbutit să-şi strîngă rîndurile şi să introducă printre ei tot felul de trădători dizidenţi şi o seamă de oameni naivi.

Poporul s-a revoltat. Peste tot s-au născut organizații antisovietice și anticomuniste. Oamenii s-au refugiat în munți. Dar poliția politică și N.K.V.D.-ul au înăbușit orice mișcare. Porțile închisorilor s-au deschis și cei mai buni oameni ai acestui popor au dispărut în spatele gratiilor.

Partidul Național-Țărănesc continuă să-și facă datoria: să susțină moralul românilor, să publice clandestin manifeste și să adreseze în fiecare zi proteste comisiilor aliate de control. În aceste proteste erau prezentate abuzurile comuniștilor, atrocitățile și arestările comise de ei.

*

Cînd Maria se trezi, în încăpere se lăsase întunericul. Petrecusem cîteva ore în tovărășia multor altor personaje, printre care se aflau ființe dragi mie. Recapitulasem evenimentele la care luasem parte cu tot entuziasmul caracteristic vîrstei și firii mele. Cît de mult îmbătrînisem în cîțiva ani! Încrederea mea în oameni dispăruse; excepție făceau cei care, ca Iuliu Maniu, vor rămîne pentru mine, întotdeauna, niște modele de abnegație și de fidelitate.

– Ce vis am avut! îmi zise deodată Maria. Mă băteau pentru că nu voiam să li-l dau pe fiul meu. Și apoi... A, da, fratele meu... căuta pe jos, în întuneric, la lumina unei lanterne...

– Ai mîncat fasole și ai adormit pe loc. Este o mîncare grea care îți poate da coșmaruri.

– Adevăratul coșmar este cel pe care îl trăiesc mereu, căci mă gîndesc fără încetare la fiul meu care a rămas fără nici un sprijin material și moral.

– Și fratele tău? Nu se poate ocupa de el?

– Ba da. Dar poate că l-au arestat din pricina mea. Și chiar dacă e liber, crezi că are mijloacele necesare?

– Lucrează?

– Da, într-o uzină, ca muncitor necalificat. Închipuiește-ți, un intelectual, un fost om de afaceri... Și acum se chinuie să învețe să sudeze într-o fabricuță. Să fi văzut ce „domn" era pe vremuri! Dar mizerabilii ăștia l-au doborît. Mai întîi a fost stabilizarea monetară, cînd și-a pierdut dintr-o dată toate economiile... A fost atît de traumatizat, încît a încercat să se sinucidă...

– În 1947 au fost multe sinucideri din pricina stabilizării...

– Da, ştiu. Dar asta n-a fost totul. Tulburarea lui a atins culmea în decembrie 1947, cînd brutele astea l-au detronat pe regele Mihai. Fratele meu era foarte sprijinit de Palat. Expulzarea regelui şi plecarea numeroşilor săi prieteni de la Palat au avut urmări rele pentru afacerile lui. Iar în 1948 a venit lovitura de grație: naționalizarea industriei. Atunci şi-a pierdut uzina. S-a trezit fără nici un leu, fără nici o situație, disperat. La vîrsta de patruzeci şi cinci de ani, a trebuit s-o ia de la zero.

– Locuia cu tine şi cu fiul tău?

– Nu. Îl azvîrliseră într-o încăpere mizerabilă, într-o casă de la periferia Bucureştilor. Erau cinci familii înghesuite într-un singur apartament, cinci femei la o singură bucătărie, mai mult de cincisprezece persoane la o baie. Eu şi fiul meu locuiam la Cluj: după reforma învățămîntului, am fost dată afară din postul meu de profesor şi m-am „reciclat" ca muncitoare într-o uzină chimică din acest oraş. Aici am fost arestată. Să-i ia dracu'!

Maria adormi din nou, obosită de atîtea vaiete şi blesteme. Eu am rămas trează, alături de toți nefericiții din celulele învecinate.

*

După noaptea de veghe petrecută la Ministerul de Interne, Maria de Layo şi cu mine am fost urcate într-o maşină în care am traversat Bucureştiul, fără să fim legate la ochi. Am ajuns la Gara de Nord fără să ştim unde ne duc. Eram însoțite de doi securişti. Eram atît de emoționate că puteam merge ca toată lumea, că revedeam peronul – atît de familiar – al Gării de Nord, încît am uitat să citim de pe placă destinația trenului, sau să ne uităm care era ora plecării. Gardienii ne preveniseră:

– Băgați de seamă. Vom lua un tren din Gara de Nord. Ca să treceți neobservate, nu veți purta cătuşe. Dar... la primul gest sau cuvînt, vom trage. Vom spune că sînteți nişte criminale şi că ați încercat să fugiți.

Amîndouă eram convinse că vom fi deportate în U.R.S.S. Aveam impresia că plec pentru totdeauna, lăsîndu-mi aici părinții ce trăiau, ca tolerați, la nişte prieteni, căci fuseseră scoşi din casa noastră, mare şi frumoasă. Mă gîndeam cu tristețe la toți prietenii

care poate că nu vor şti niciodată ce s-a întîmplat cu mine. La rîndul lor, părinţii mei mă vor căuta şi, negăsindu-mă în nici o închisoare din ţară, vor înţelege că am fost deportată; şi nu le va mai rămîne decît să-mi plîngă tinereţea pierdută şi singurătatea lor. Un torent de gînduri triste îmi treceau prin minte cu o viteză uluitoare.

În mod deliberat am făcut un efort ca să scap de melancolia în care căzusem.

La un moment dat, Maria strigă:

– Micu!

Dar, din pricina zgomotului din gară, tînărul pe care-l strigase nu o auzi. Îmi spuse, tulburată:

– Mi-am văzut băiatul, copilul meu, copilul meu! Şi el nu m-a văzut!

Oamenii care veneau şi plecau se uitau la noi fără să ne dea nici o atenţie. De ce o asemenea indiferenţă? Maria părea că vine de pe o altă planetă. Părul ei, creţ de la natură, nu mai avea o înfăţişare normală, căci nu mai fusese îngrijit de multe luni de zile, iar petele de pe rochia ei erau foarte vizibile; iar strigătul ei părea că vine de dincolo de mormînt!

Gardienii ne puseră imediat cătuşele la mîini, înjurîndu-ne pe amîndouă şi tratîndu-ne drept „hoaţe“ şi „criminale“, ceea ce atrase atenţia trecătorilor, care ne priviră cu dispreţ...

Am intrat în vagon. Pacea mea lăuntrică îmi îngădui să nu mă revolt, să nu simt cătuşele, să nu condamn neruşinarea gardienilor şi să nu mă supere faptul că-i auzeam povestind curioşilor (în compartiment cu noi se aflau şi oameni liberi) că sîntem nişte hoaţe pe care le duceau într-o închisoare mai mare. Cînd am părăsit Gara de Nord, cerul ţării mele mi s-a părut mai frumos ca oricînd.

Îndepărtînd temerile şi preocupările, legănată de mersul trenului în ritmul gîndurilor mele, m-am lăsat cuprinsă de o linişte nespusă. N-am simţit nici măcar cum gardianul mă zgîlţîie şi mă scoală brusc de pe banchetă. Cred că m-a trezit din vis zgomotul lanţului ce mă lega de mîna lui. Sub privirile umilitoare şi totodată pline de milă ale călătorilor, am coborît la Ploieşti, la şaizeci de kilometri de Bucureşti.

Eram aşteptate de o camionetă ce semăna cu o dubă neagră; ne-am urcat în ea, împreună cu cei ce ne escortau. Am mers fără să vedem nimic, mulţumindu-ne să ne imaginăm frumuseţea peisajelor ce aduseseră faima regiunii ce înconjoară oraşul; mă refer la Valea Prahovei.

*

Am ajuns la Mislea la căderea serii.

Era o închisoare pentru femei, amenajată într-o veche mînăstire. Regiunea, mărginită în depărtare de dealuri subcarpatice, era renumită prin pădurile şi pajiştile ei cu flori.

Era ora cînd turmele se întorceau de la păscut. În anul acela toamna fusese minunată, lungă şi caldă, aşa cum era şi acea zi a transferului nostru la Mislea. Seara era plăcută; liniştea adîncă nu era tulburată decît de scîrţîitul vreunei osii sau de lătratul vreunui cîine...

Cînd am coborît din maşină nu ne puteam imagina contrastul dintre locul minunat în care era aşezată vechea mînăstire şi situaţia atroce de după zidurile ei.

După ce ne-au dat în primire gardienilor de la Mislea, duba şi cei care ne escortaseră plecară. Gardianul-şef al închisorii, un ţăran cu privirea blîndă, ne spuse s-o aşteptăm pe directoare şi ne arătă, în apropierea biroului său, o bancă de lemn pe care să ne aşezăm. În acele momente, aş fi vrut să iau cu mine toată prospeţimea aerului şi să-mi fixez în minte toate culorile înserării, ca să-mi fac provizii pentru lungul şir de zile în care nu voi mai vedea livezile de meri şi de peri, căci zidurile închisorii erau înalte şi ascundeau toate aceste splendori.

În aşteptarea directoarei, Maria începu să vorbească cu gardianul-şef, care îi spuse că aceasta avea gradul de maior de securitate, era membră a partidului comunist încă din ilegalitate, era licenţiată în filosofie, era extrem de dură, avea o înfăţişare bărbătească, limba şi mîinile cam prea slobode şi vocea tunătoare; pe scurt, că prin forţa şi energia ei putea domina mai mult de o mie cinci sute de deţinute şi vreo sută de gardieni, şi, pe deasupra, şi personalul administrativ...

Cînd am văzut-o, am înţeles că gardianul nu exagera în nici o privinţă. Aveam în faţa noastră o femeie bărbătoasă, grăsuţă, cu

trupul pătrat, cu capul cam prea mare față de corp; cu o mișcare nervoasă, își arunca spre spate o șuviță de păr ce-i cădea veșnic pe frunte. Această femeie cu înfățișare militărească, în uniformă de ofițer de securitate, nu-și păstrase nici cea mai mică urmă de feminitate. Singurul element uman, cald, încurajator, erau ochii: negri, vii, ușor răutăcioși și mereu umezi.

Fără nici o ceremonie, după ce ne-a verificat actele și și-a aruncat privirile în dosarul „secret" ce ne însoțea, îl chemă pe gardianul-șef și și îi spuse:

– Condu-le pe amîndouă în „lagăr".

După cum am aflat mai tîrziu, *lagărul* era locul cel mai izolat la închisorii, un fel de incintă în care deținutele nu aveau legături cu nimeni din afară și nici dreptul la muncă; erau ținute aici pentru a fi la dispoziția celor ce le anchetau. Era o clădire compusă din două săli mari, despărțite între ele printr-o încăpere mai mică, unde stătea, în permanență, o gardiană de serviciu. În sala din dreapta erau închise deținutele aflate într-o situație așa-zis normală, iar în cea din stînga, cele ce erau pedepsite pentru nesupunere. Această sală era numită „închisoarea din închisoare"... Aici se aflau deținutele pe care directoarea le considera nedisciplinate, recalcitrante etc. „Sentința" se aplica la răstimpuri mai mari sau mai mici. Dacă ajungeai în această „î.î." („închisoarea din închisoare"), nu mai aveai dreptul la plimbarea zilnică, iar rația de hrană se reducea, după caz, la o jumătate sau la un sfert din cea obișnuită, și așa foarte mică.

Dacă, în ciuda acestui regim, nu te îndreptai, se trecea la faza următoare, adică la regimul de „gherlă"; „gherla" era o celulă minusculă, în care nu încăpea decît un singur om, stînd în picioare. Ca să te așezi jos, trebuia să te ghemuiești...

Clădirea acestei închisori putea să adăpostească între o sută și o sută cincizeci de persoane, datorită celor două sau trei rînduri de paturi suprapuse. În afară dispunea de o fîșie de pămînt pe care nu creștea nimic, lungă cît clădirea și lată cam de trei metri. Această fîșie de pămînt era despărțită de curtea pătrată a închisorii printr-un zid înalt de trei metri. Pe această fîșie de pămînt, care era locul de plimbare al deținuților, rămăsese, ca printr-o minune, un copac, un tei.

Încăperea din dreapta era locuită de deținutele ce aveau, în lagăr, un regim special: aici intrau acelea ce nu fuseseră condam-

nate juridic (din lipsă de probe) şi care, în aşteptarea unei eventuale judecăţi, rămîneau la dispoziţia organelor de anchetă; tot aici se aflau şi cele ce fuseseră judecate şi condamnate, dar cărora, la sfîrşitul pedepsei, li se mai dăduse „o prelungire", o pedeapsă aşa-numită „administrativă", hotărîtă de un tribunal, „ad-hoc", ce-şi avea sediul la Ministerul de Interne. Acest „supliment" avea drept scop „să reeduce" deţinutul, ţinînd seamă de faptul că pedeapsa iniţială nu dusese la rezultate mulţumitoare. Trebuie să spun că toate condamnările date pe cale „legală", adică în faţa unui tribunal, erau, după spusele anchetatorilor şi după cum ştim şi noi, „elastice", adică susceptibile de a fi mărite sau mişcorate (ceea ce nu se întîmpla niciodată) după bunul plac al direcţiei închisorii sau – mai curînd – al celor ce erau însărcinaţi cu fiecare „caz" în parte.

Faptul că majoritatea femeilor din această închisoare erau condamnate fără să fie judecate făcea ca fiecare caz în parte să fie mult mai grav, şi iată de ce. În mentalitatea comunistă, lipsa probelor dovedeşte că ai dus o activitate antiguvernamentală foarte abilă, de vreme ce anchetatorii nu au putut s-o pună în evidenţă nici chiar folosind tortura. Acesta este motivul pentru care femeile din „lagăr" erau considerate mai suspecte şi mai primejdioase decît celelalte deţinute; şi aşteptînd ca vreun fapt să permită să se reia ancheta vreuneia, ele erau ţinute într-o totală izolare, lipsite de orice contact cu exteriorul şi chiar şi cu deţinutele ce fuseseră judecate şi care trăiau în celelalte părţi ale închisorii. Viaţa aici se scurgea sub continua ameninţare a unei noi anchete, ce putea să aibă loc fie în biroul direcţiei, fie – mai ales – la Ministerul de Interne, la Malmaison sau în clădirile secrete, special amenajate pentru ca metodele pe care le aplicau să dea rezultate sigure. Pentru anchetă, deţinuta era luată de o maşină care venea la poarta închisorii şi o ducea la locul hotărît. Uneori, ea era adusă înapoi; alteori, nu o mai vedeai niciodată.

În restul închisorii trăiau o mie două sute de femei condamnate de la cinci ani pînă la închisoare pe viaţă. Lucrau în ateliere, puteau circula prin curtea de care erau despărţite printr-un zid, se bucurau de mai multă libertate decît noi, dar munca lor era dură, căci trebuiau să-şi facă „normă".

Închisoarea era ţinută departe de restul lumii; încercam prin toate mijloacele să vedem şi alţi oameni în afară de cei cu care trăiam zi de zi, să-i zărim, eventual, pe părinţii sau pe prietenii veniţi la cei închişi. În zid era o crăpătură minusculă. Cînd gardiana ce ne supraveghea era întoarsă cu spatele, unele deţinute se repezeau la ea şi, dacă deţinutele de dincolo erau la plimbare, veştile curgeau valuri-valuri; se rosteau nume, numele nefericitelor ce se aflau de cealaltă parte a zidului.

*

Problema închisorilor m-a preocupat întotdeauna. Citisem pe tema asta mai multe cărţi. Mă pasiona în mod deosebit viaţa misionarei Mathilda Wrede, supranumită în Finlanda „Îngerul închisorilor". Auzisem vorbindu-se despre Mislea care, înainte de cel de-al doilea război mondial, fusese multă vreme o închisoare dură pentru condamnatele de drept comun.

Cu cîţiva ani în urmă, făcusem o vizită unui prieten de familie, la închisoarea Văcăreşti din Bucureşti. Am intrat acolo cu emoţie şi respect; aveam impresia că pătrund într-un loc bîntuit de fantome. Oricît de dur era pe atunci regimul impus deţinuţilor, nu mi-am imaginat niciodată şi nimeni n-ar fi putut să creadă că oamenii vor suferi atît de mult în închisoare în timpul regimului comunist. Am suferit cu atît mai mult cu cît noi, deţinuţii dintre anii 1948-1954, am fost în închisoare în perioada cea mai îngrozitoare, în plină influenţă stalinistă. Nimic din afară nu pătrundea în temniţă. Ne simţeam ca îngropate de vii. „Veştile" nu circulau decît cu prilejul mutărilor de la o puşcărie la alta, de la locul de anchetă la închisoare sau de la închisoare spre o altă anchetă... Într-un fel sau altul, aflam unele lucruri care puteau să ne intereseze şi, uneori, ajungeau pînă la noi şi unele ştiri politice.

Regulile de supraveghere erau foarte severe. Două gardiene ne păzeau tot timpul; una stătea în mica încăpere dintre cele două săli, iar cealaltă la poarta din zidul cel mare. Această supraveghere dublă este o caracteristică a principiilor comuniste. Partidul ştia că nu era iubit şi de aceea avusese prevederea de a numi, în fiecare funcţie, de la anchetatori şi pînă la gardeni, cîte două persoane; în felul acesta se evita orice „legătură" sau orice influenţă pe care am

fi putut-o avea asupra vreuneia dintre ele. Cunoscuta regulă a spionajului reciproc era aplicată de sus şi pînă jos, pe toată scara ierarhică. Al doilea principiu era acela al delaţiunii, la care se pretau, uneori, chiar şi deţinuţii, fapt ce a dus, în unele închisori, la atrocităţi nemaiîntîlnite în istoria umanităţii.

Intram pentru prima oară într-un penitenciar. Cînd gardiana ne deschise poarta, ne-am oprit amîndouă pe prag; pe toată fîşia de pămînt bătătorit erau atît de multe deţinute încît, ca să putem intra, a trebuit să aşteptăm ca femeile aşezate pe jos să se ridice în picioare.

S-au sculat de jos, indiferente. Simţeam că mă cuprinde o ameţeală... După o izolare de mai multe luni, vedeam, dintr-o dată, prea multe figuri... În ciuda razelor blînde ale soarelui de sfîrşit de toamnă, era prea multă lumină. Sau poate că presimţeam vag marea bucurie pe care o voi avea împărţindu-mi soarta cu aceste surori mult iubite, de care mă legam pentru totdeauna. Mai tîrziu le-am auzit spunînd, pe cînd evocau cu multă căldură ziua sosirii mele în această secţie „secretă" a penitenciarului, că, „deşi privirea îmi era plină de teamă, faţa mea exprima bucurie". Le-am răspuns: „Da, realitatea îmi silea ochii trupului să privească cu teamă, căci mi se părea că am ajuns într-un cimitir plin de oameni dezgropaţi după o lungă letargie. Cît priveşte bucuria pe care o exprima faţa mea, ea se datora sufletului care prevedea iubirea şi prietenia ce aveau să ne unească..."

Un suflet sensibilizat prin suferinţă, meditaţie şi rugăciune găseşte forţe neaşteptate pentru a depăşi timpul şi împrejurările. Pentru un astfel de suflet, credinţa devine „certitudinea fermă a lucrurilor la care speră"; iar iubirea este o flacără care încălzeşte, dă viaţă şi luminează. Ochii trupului se uitau cu spaimă la cele vreo sută de femei printre care aveam să trăiesc. Dar pe ecranul sufletului meu se derula un film minunat, în care majoritatea eroinelor – astăzi neputincioase şi pasive în faţa suferinţei – vor căpăta putere şi curaj. Marcela, Maria, Alexandra, Lidia, ce bogăţie spirituală se ascundea în voi! Şi tu, draga mea Gina! Parcă te văd şi azi cum, cînd ai apărut lîngă gardiană, afişai un aer plictisit, şi venirea mea neaşteptată te tulbura atît de mult... Îţi mai aud şi acum vocea aspră, rece...

– N-am nici un pat disponibil, domnişoară gardiană, dar celelalte le vor lua în paturile lor.

Apoi, adresîndu-se femeilor ce se aflau în curte, la plimbare:

– Cine vrea să le primească pe nou-venite în pat?

Timp de cîteva nesfîrşite secunde nu se auzi nici un răspuns.

– Vă veţi înţelege între voi, spuse gardiana.

– Vino aici, mă invită Gina, care era „şeful secţiei". Pune-ţi lucrurile pe masă.

În mijlocul încăperii mari în care ne găseam se afla o masă mărginită, de-o parte şi de cealaltă, de nişte bănci lungi. În rest, nu mai erau decît paturile de fier, etajate pe două sau trei nivele. La un capăt al sălii se afla un lavabou, un butoi mare şi o uşiţă ce dădea spre closete.

În timp ce-mi prezenta regulamentul vieţi noastre comune, privirea Ginei o evita pe a mea. Gesturile şi cuvintele ei trădau un fel de nervozitate şi de stînjeneală. I-am privit trăsăturile distinse şi blînde, părul de un blond-cenuşiu şi ochii verzi. Mersul graţios şi felul cum îşi ţinea capul uşor înclinat spre umărul drept îi dădeau o eleganţă incontestabilă, pe care nu o puteau micşora nici decorul dezolant şi nici haina ei de pînză vărgată.

– Bineînţeles, i-am răspuns, mă voi obişnui. Sînt foarte mulţumită că sînt cu voi, căci – de cînd am fost închisă – am stat întotdeauna singură în celulă...

Gina îmi întrerupse acest discurs, pe care eu îl voiam foarte prietenos. Părea că n-a auzit nimic.

– O să o rog pe Cati să-ţi facă loc în patul ei, spuse ea, şi se duse s-o cheme pe Cati, care era afară.

Fata acceptă propunerea cu amabilitate. Le-am mulţumit şi am adăugat:

– Aş fi putut dormi pe jos; de ce s-o deranjez pe Cati?

– Nu-i permis să dormi pe jos. Cît priveşte deranjul (Gina surîse ironic), poate ea te va deranja pe tine. Are o rană deschisă pe tot piciorul. Nu-i plăcut, mai ales cînd dormi sub aceeaşi pătură... Şi acum, ia-ţi în primire patul!

Cati îmi întinse mîna şi mă conduse spre un capăt al încăperii. Aveam să stau în ultimul pat de pe primul rînd, un fel de ţarc, printre altele la fel.

– N-avea grijă, mă încurajă Cati. N-o să te ating cu piciorul bolnav. Ne vom înţelege... Cum te cheamă?

– Nicole.

– Ce nume frumos! Şi, după o clipă: Nicole, nu trebuie să te superi pe Gina. E puţin răutăcioasă, pentru că e foarte nefericită; mai nefericită decît noi toate. Îţi voi povesti ce ştiu...

După ce se termină plimbarea, deţinutele se întoarseră la locurile lor. Gardiana trînti uşa şi trase brusc zăvoarele. Cînd o auziră îndepărtîndu-se, noile mele tovarăşe de sală se năpustiră spre „locuinţa mea". Îmi puneau tot felul de întrebări şi ochii lor curioşi mă priveau cu atenţie. Am avut impresia că unele răspunsuri ale mele aveau asupra lor un efect liniştitor. Acest femei ce stăteau în închisoare de aproape doi ani, aflau – prin mine – unele ştiri politice mai recente.

– De cinci luni de zile, le spuneam eu, guvernele provizorii ale ţărilor ocupate protestează mereu împotriva arestărilor în masă. Reprezentantul Casei Albe s-a dus la Moscova ca să obţină eliberarea tuturor deţinuţilor politici. Ţările occidentale luptă fără întrerupere pentru acelaşi lucru. Radioul şi presa nu încetează să vorbească despre asta. Pretutindeni au loc manifestări de stradă în care mii de oameni cer eliberarea deţinuţilor politici. Diplomaţii fac presiuni ca să se ţină alegeri libere în toate ţările ocupate de sovietici. Americanii îi ameninţă pe sovietici spunînd că, dacă nu vor avea loc alegeri libere şi o amnistie generală, ei vor întrerupe orice schimb comercial cu Uniunea Sovietică. Ca să nu mai vorbim de noua armă atomică, de care ruşii se tem atît de mult...

Tîrziu în noapte mi-am făcut reproşuri pentru tot ceea ce spusesem: poate că nu făcusem bine că le încurajasem pe aceste femei, vorbindu-le despre acţiunile şi făgăduielile oamenilor, în loc să le îndrept privirea spre Domnul: căci salvarea nu vine decît de la El. Dar m-am liniştit auzindu-le cum gem în somnul agitat. „Nişte cuvinte spuse cu bună intenţie, la momentul potrivit, nu pot să facă nici un rău."

*

A doua zi, Cati mă trezi cu blîndeţe şi mă puse la curent cu o mulţime de lucruri utile, care, de acum încolo, aveau să facă parte din obiceiurile mele zilnice. După ce se termină agitaţia de dimineaţă, în dormitor se lăsă o linişte grea. Cu privirea în gol, cele mai multe dintre femei îşi urmăreau şirul gîndurilor. Cîteva vorbeau între ele, cu voce scăzută.

– Cati, spune-mi te rog, de ce e atîta linişte?

– Pentru că aşa cere regulamentul închisorii.

– Dar, în acest moment, în dormitor, nu-i nimeni din personalul închisorii ca să ne împiedice să vorbim, să ne mişcăm, să surîdem.

– Gardiana se află la masa ei, pe culoar. Şi Gina ne pretinde şi ea să păstrăm liniştea.

– Gina...

– Da! Vino mai aproape, o să-ţi spun povestea ei... Gina a fost închisă după o săptămînă de la arestarea soţului ei. Iată cum s-au petrecut lucrurile. Erau divorţaţi, dar locuiau în aceeaşi casă. Gina avea un prieten, un fost ministru. Cum era urmărit de securitate, el i-a cerut Ginei să-l primească la ea. Aici a stat ascuns cîteva luni, cu acordul fostului soţ al Ginei. Dar fiul Ginei, un băiat de cincisprezece ani, a povestit totul unuia dintre prietenii săi, vrînd să laude curajul părinţilor lui. Poliţia secretă a aflat (prin cine? asta este o altă poveste) şi, după cîteva zile, a înconjurat casa Ginei. Prietenul ei a sărit pe fereastră şi a fost omorît de agenţi. „Soţul" Ginei a fost arestat imediat, iar ea după o săptămînă.

– E îngrozitor... Şi băiatul?

– Aşteaptă, ai să vezi... După un timp, cînd Gina a fost adusă de la locul unde avusese loc ancheta, la închisoarea asta, în vagonul poliţiei se aflau mulţi oameni. Ea i-a întrebat dacă, din întîmplare, nu-l întîlniseră în închisoare pe un anume Eugen Bratin. Unul dintre deţinuţi i-a spus că se despărţise de el cu o oră înainte de a se urca în vagon... Şi că Bratin era disperat, pentru că un deţinut, închis de curînd, îi adusese vestea că fiul lui se sinucisese. Băiatul nu putuse îndura povara ce-i apăsa pe cuget. Înţelegi? Bietul om îi dădea Ginei toate detaliile, fără să ştie că ea era una dintre victimele tragediei. Cînd a ajuns aici, la închisoare, Gina era într-o stare de nedescris. S-a aruncat pe un pat şi nu s-a mai oprit din plîns. Nimeni nu putea s-o consoleze. Plîngeam alături de ea. Cînd Marcela (care e aşezată acolo, lîngă fereastră) a sosit în închisoare, întîlnirea ei cu Gina a fost emoţionată; se cunoşteau bine încă din copilărie. Marcela, care ştia bine cum s-a întîmplat nenorocirea, a negat cu hotărîre faptul că Mihai, fiul Ginei, s-ar fi sinucis. Ea spunea că băiatul era în viaţă, sănătos, şi că „infor-

mațiile“ Ginei veneau dintr-o sursă a securității care urmărea s-o demoralizeze. Urmarea? Din ziua aceea, Gina a devenit din ce în ce mai agitată. Parcă ar avea ceva cu Marcela; nu i se adresează zile întregi sau o scoală în toiul nopții şi o imploră să-i spună adevărul. Marcela continuă să-i ascundă faptele, crezînd că această minciună ar putea s-o liniştească. Dar s-a întîmplat invers. De îndată ce a început să aibă îndoieli, Gina a devenit mai nefericită şi mai închisă. De fiecare dată cînd vine în secție vreo deținută, i se face teamă, gîndindu-se că aceasta ar putea să ştie adevărul. Cred că Gina nu vrea să-l mai afle. Se abrutizează şi se înrăieşte, păstrînd totuşi în suflet o urmă de speranță că spusele Marcelei sînt adevărate.

Într-o zi, nişte doamne care păreau că fac parte din „comitetul de conducere“ al închisorii, au venit să ne pună întrebări, directe şi amănunțite: vîrstă, profesie şi mai ales apartenență politică.

Maria de Layo n-a suportat să fie prea mult interogată şi a răspuns că asta era treaba poliției. Atitudinea ei originală, zgomotoasă şi amuzantă i-a permis să-şi facă un cuibuşor mai bun printre alte deținute care nu aparțineau nici unei grupări politice, dar care lucraseră, în timpul războiului şi înainte de război, la prefectura de poliție, la cenzură sau la vreun ziar democratic.

Neavînd nimic de ascuns, am spus că eram membră a Partidului Național-Țărănesc, pentru care lucrasem, în timpul războiului, în clandestinitate, iar, după 1944, în legalitate, pînă la suprimarea sa de către conducerea comunistă venită la putere. Nu ştiam că închisoarea de la Mislea fusese „reinaugurată“, la 15 mai 1948, cu o grupare politică de extremă dreaptă, care mai deținea încă, în noiembrie 1949, o impozantă majoritate în închisoare. Am înțeles foarte repede că eram, pentru moment, singura reprezentantă a partidului meu. Acesta era motivul pentru care, în seara aceea, ca şi în multe altele, am fost pusă să împart patul cu Cati. Trebuie să recunosc că nu era plăcut să asişti la pansamentele pe care şi le făcea. Biata de ea îşi descoperea plaga, vărsa pe ea un lichid adus de la infirmerie şi-şi rula bandajul înainte de a şi-l pune din nou pe rană. Martoră permanentă a acestei operații, am dormit mult timp sub aceeaşi pătură cu Cati, fiind conştientă de faptul că am fost aşezată aici din pricina apartenenței mele la un alt partid decît cel din care făcea parte majoritatea.

Cati, căreia – de cînd i se deschisese plaga – i se refuza orice tovărăşie, îmi arătă multă recunoştinţă pentru faptul că primisem atît de uşor să dorm cu ea, nu mă lăsa să fac patul şi, fără să ţină seamă de protestele mele, făcea în locul meu corvezile zilnice (nou-venitele trebuiau să golească găleţile cu excremente, să spele pe jos, să se ducă după apă etc.)

Maria de Layo refuză să facă aceste corvezi, ridicînd vocea şi arătînd că avea un picior anchilozat în urma loviturilor pe care le primise în timpul anchetei. De atunci, nu i s-a mai cerut să facă nimic.

Ca s-o las să muncească în locul meu, Cati mi-a spus că ea mai făcea asta şi pentru altele, ce-i dădeau, în schimb, ţigări.

– Dar eu n-am nimic să-ţi dau.

– N-am nevoie de nimic. Pe tine te iubesc pentru că ai acceptat să dormi cu mine.

Biata fată! Căra toată ziua tot felul de poveri: găleţile cu excremente, apa, hrana... Nu ştiu dacă, aşa slabă cum eram, aş fi putut face din prima zi asemenea eforturi.

Cînd a sosit momentul plimbării, Cati şi-a primit „răsplata". Imediat ce-am ajuns în curte, s-a apropiat de mine, în vîrful picioarelor, şi mi-a spus:

– Vrei să te plimbi cu mine?

– De ce nu, dacă e voie să ne plimbăm...

– Aş vrea să te iau de braţ, pentru ca toate „fetele" şi gardienele să vadă că mă plimb cu o „domnişoară".

– Dar, Cati, tu nu te-ai plimbat niciodată cu nimeni? am întrebat-o eu.

– Nu, cu nimeni. Cati nu-i bună decît pentru muncă. La Mislea n-am avut nici o prietenă şi nici o tovarăşă de pat. Ele „se cred" toate...

Şi eu am fost mulţumită de plimbarea cu Cati căci, în afară de ea, nimeni nu-mi adresase vreo vorbă. Şi aşa au stat lucrurile multe zile în şir.

Contactul cu deţinutele de la Mislea mi se pare a fi prima şi cea mai importantă experienţă din viaţa mea. Coabitarea cu oameni atît de diferiţi în plan social, politic, intelectual, izolarea la care mă obliga majoritatea, toate acestea aveau în mine un mare răsunet şi îmi trezeau în suflet o amară suferinţă.

*

Timpul trecea şi celula se umplea mereu. În încăpere, atmosfera deveni parcă stînjenitoare o dată cu sosirea Elenei Codreanu şi a Iridentei Moţa, soţia şi respectiv sora lui Corneliu Codreanu, asasinat ca şef al Gărzii de Fier, precum şi a Mariei Antonescu, soţia mareşalului Antonescu, omul care condusese ţara în timpul războiului purtat alături de Hitler. Legionarele se reuneau în grupuri; unele deţinute aparţineau grupului Codreanu, dar nu o acceptau pe Elena, altele se adunau în jurul Iridentei, altele în jurul Elenei Pătraşcu, soţia legionarului care făcuse un pact de neagresiune cu comuniştii şi fusese înşelat de aceştia, altele îl susţineau pe Horia Sima, cel ce fugise din ţară, altele credeau doar în Mironovici, un legionar de seamă care nu se înţelegea cu nici unul dintre celelalte grupuri. În ciuda acestei divizări, pecetea educaţiei lor de castă se vedea bine, încă de la început. Toate aceste femei îşi păstrau părerile pentru ele, nu se certau chiar dacă aveau opinii diferite, erau solidare cînd aveau de înfruntat greutăţi, nu se ameninţau şi nu se plîngeau una de cealaltă. Mai mult încă, în ciuda sărăciei ce domnea în închisoare, fiecare pachet primit de o legionară era împărţit frăţeşte, fără să se ţină seamă de diferenţele de opinii.

Am legat un fel de prietenie cu o învăţătoare dintr-un sătuc din Moldova. Patul ei se afla deasupra patului nostru. Era tuberculoasă şi nu putea spăla podeaua din dormitor atunci cînd îi venea rîndul. Ultimul pachet trimis de soţul ei conţinea ţigări. Dar, de luni de zile, nu mai primise nimic şi se temea să nu fi fost, şi el, arestat.

Mă integrasem în viaţa din lagăr şi, cînd îmi venea rîndul, făceam treburile la care eram obligată, la fel ca şi celelalte. Cum Cati nu voia să mai spele podelele în locul vecinei noastre de pat, am făcut-o eu. Biata Sandrina nu mai ştia cum să-mi mulţumească; nu izbuteam să-i potolesc scrupulele decît spunîndu-i întruna că îmi „oferam“ munca pentru a mi se ierta păcatele.

– Da, dar cred că faci oricum alte lucruri pentru ca să-ţi fie iertate păcatele, fie şi numai îndeplinindu-ţi corvezile ce-ţi revin ţie. Nu eşti de părere că te oboseşti prea mult?

– Nu te nelinişti din pricina asta. O fac cu plăcere.

În felul acesta mi-am mai apropiat un suflet. Trăia într-o mare singurătate şi, de altfel, se complăcea în a se lăsa pradă gîndurilor şi

în a-şi face mereu tot felul de griji. Dacă i-au arestat soţul, ce se va întîmpla oare cu micul lor avut? Dacă securiştii îl vor tortura în timpul anchetei, cine ştie în ce proces va fi tîrîtă! Pe cînd, dacă el rămînea în libertate, nevinovăţia ei va fi, odată şi odată, recunoscută!

M-am străduit să o conving că totul depindea de Cel de Sus, care este Stăpînul vieţii noastre pe acest pămînt şi că, în loc să se frămînte aşa, ar fi mai bine să-i ceară ajutorul.

– Mă socoteşti păgînă? Nu mă culc niciodată fără să fac semnul Crucii şi, în fiecare dimineaţă, spun „Tatăl nostru". Dar fiecare lucru la timpul lui. N-o să renunţ la dreptatea la care oamenii au dreptul, numai pentru că cred în Dumnezeu. Oamenii au fost nedrepţi cu mine şi au datoria să repare lucrurile.

– Dacă vrea Domnul, repetam eu după fiecare argument de acest fel.

Cu timpul, între noi a avut loc un fel de despărţire. Adeseori Sandrina se ferea de mine. O înţelegeam perfect şi ştiam ce îi lipseşte: îi lipsea credinţa adevărată. Şi mă rugam pentru ea ca, de altfel, pentru toate cele alături de care trăiam.

Cati părea că mă înţelege din ce în ce mai bine. Timp de cîteva zile, îmi dezvălui „povestea vieţii ei", plină de greşeli, aşa-zise de tinereţe. După ce scoase la lumină amintiri învăluite în uitare, Cati înţelese că era păcătoasă şi izbuti să se vadă pe sine aşa cum era, în toată micimea şi rătăcirile ei. Simţi nevoia să se roage. Cum nu era cu putinţă să ne rugăm împreună, am învăţat-o ce să-i spună lui Iisus, noaptea, cînd totul era învăluit în linişte. Şi Cati se ruga. Rămînea trează şi, uneori, o simţeam că plînge. Apoi, probabil cînd sfîrşea rugăciunea, se apleca spre mine şi mă săruta pe frunte.

Ce bucurie de nedescris simţeam în aceste nopţi! Cît de mult se schimbase Cati în cele două săptămîni de cînd începuse să se roage!

Se apropia Crăciunul. Într-o zi, Cati se urcă pe o bancă în mijlocul sălii şi strigă:

– Atenţie! Atenţie! Vă aduc la cunoştinţă că mă pun la dispoziţia tuturor celor care nu au destulă putere ca să-şi îndeplinească corvezile, şi fără să le cer ţigări!

– Atunci, întrebară cîteva voci, ce ne ceri în schimb?

– Nimic. Totul va fi pe gratis şi făcut cu plăcere.

TOVARĂŞELE MELE DE TEMNIŢĂ

Între timp apăru la orizont un duşman îngrozitor: *foamea.*

Porţia de mîncare ce ni se împărţea nu era suficientă: cele mai multe femei primeau pachete în fiecare lună sau mai rar, după cum decidea conducerea închisorii şi după cum familia lor dispunea sau nu de mijloace materiale. Cele care primeau pachete mai aveau cîte o bucată de zahăr, cîte un biscuit sau vreo bucată de slănină. Eu mă trezeam adeseori atît de înfometată, încît mi se părea că cineva, în patul de sus, muşca dintr-un corn proaspăt şi crocant asemenea unei baghete franţuzeşti; mi se părea că aud cum coaja lui rumenită se sfărîmă între dinţi... În realitate, era doar zgomotul pe care-l făcea salteaua de paie cînd Sandrina se întorcea de pe o parte pe alta...

În afară de această obsedantă foame fizică, mai simţeam şi o alta, pe aceea a unei legături spirituale, care mă făcea să vreau să vorbesc cu tovarăşele mele de suferinţă.

Simţeam nevoia unei prietenii pline de căldură pe care nu o găseam... Pînă în ziua în care am fost surprinsă, într-o dimineaţă, de inspecţia neaşteptată a directoarei. Aceasta veni însoţită de gardianul-şef, de gardiana-şefă, de medicul închisorii şi de infirmierul spitalului.

Poate că am uitat să spun că eram obligate să ne facem patul imediat după „deschidere", adică la ora şase dimineaţă, şi să stăm pînă seara la ora „închiderii" fie pe marginea patului, fie pe băncile de lîngă masa din mijloc.

Într-o zi, în curtea de lîngă aleea noastră se auzi vocea directoarei, aşa că toate deţinutele avuseră timp să-şi aranjeze pătura,

care trebuia să fie perfect întinsă, ca la armată. Cu privirile înfricoşate, femeile îşi făcură cu grijă patul, ca să arate cît mai bine; directoarea avea obiceiul să bată, să înjure, să ironizeze; groaza întipărită pe faţa celor mai multe deţinute, mai ales a legionarelor, mă ului.

Cînd s-a deschis uşa, ne-am ridicat toate în picioare. Directoarea avea în mînă cîteva cărţi poştale nescrise.

Toată lumea strigă într-un glas: „La ordinele dumneavoastră!"

Directoarea îşi aruncă privirea prin toată sala şi începu să ne critice, folosind cuvinte obscene; zicea că podeaua este murdară, că paturile sînt făcute nereglementar... Toate astea le spunea cu o voce de tunet.

Apoi făcu apelul nou-venitelor. Eram cinci, doamnele de care am vorbit mai înainte, Maria de Layo şi cu mine.

Adresîndu-i-se Mariei de Layo, zise:

– De ce ai fost arestată?

– Din anchetă reiese că am făcut spionaj pentru imperialişti.

– Dar tu de ce ai fost arestată?

– M-au arestat la 24 August. Mi s-au pus întrebări despre activitatea dusă de mine în cadrul Partidului Naţional-Ţărănesc, în vremea guvernării naziste şi, după acea, pînă la suprimarea partidului.

– Deci erai ţărănistă?

– Dovadă este că mă aflu aici. Dacă aş fi renunţat la părerile mele, n-aş fi fost arestată!

– Deci te menţii pe poziţiile tale, deşi ai fost adusă aici pentru a fi reeducată.

– Sînt de acord că am nevoie de o reeducare, dar asta în părţile negative ale caracterului meu şi nu în privinţa lucrurilor în care sînt nevinovată şi la a căror justeţe am avut tot timpul să meditez în liniştea celulei.

– Crezi că Partidul Naţional-Ţărănesc, acest partid burghez care a exploatat şi a zdrobit cea mai importantă clasă socială din ţară, aceea a ţăranilor, a dus o luptă dreaptă şi cinstită?

– Am ajuns la concluzia că tot ceea ce este făcut de mîinile şi de mintea oamenilor este imperfect. Dar, în comparaţie cu alte mişcări, consider că Partidul Naţional-Ţărănesc a fost cel mai favorabil ţăranilor.

– Deci crezi în ramolitul de Maniu, fustangiul ăla mincinos? Eu îl cunosc personal. În clandestinitate, am fost însărcinată să mă infiltrez în Partidul Naţional-Ţărănesc pentru a transmite comuniştilor tot ceea ce se referea la doctrina şi la acţiunile ţărăniştilor. Aşa că, „draga mea“, şi eu am fost „ţărănistă“.

Rîse în hohote. Apoi continuă:

– L-am cunoscut pe Maniu personal; este un înfumurat şi un ramolit, aflat mereu în opoziţie şi care s-a înfăşurat într-un fel de legendă fabricată de propriul său anturaj.

Am lăsat-o să vorbească, păstrîndu-mi calmul. Cînd a terminat ce avea de spus, fericită că a umilit o fiinţă omenească şi că a murdărit o alta, i-am zis:

– Domnişoară directoare, îmi pare rău că trebuie să vă amintesc că sînt deţinută politic şi că acest lucru îmi impune să mă conformez convingerilor mele. În ceea că vă priveşte, fiind membră al unui partid politic, cel comunist, puteţi să aveţi cea mai proastă părere despre partidul din care fac eu parte şi să vă exprimaţi această părere în mod liber. Dar îngăduiţi-mi ca, în calitate de deţinută închisă pentru activitatea mea politică, să vă spun că, dacă aveţi dreptul să nu împărtăşiţi o anumită opinie politică şi chiar să o combateţi, aşa cum faceţi dumneavoastră, mi se pare nedrept şi neelegant să jigniţi o mişcare şi pe şeful ei, mai ales într-o închisoare în care nouăzeci la sută dintre oameni sînt deţinuţi politici. Am fost închise pentru opiniile noastre politice. Nu cred că mă aflu aici ca să mi le schimb şi ca să le înlocuiesc cu altele, ci – pur şi simplu – ca, prin propaganda pe care aş putea-o face fiind în libertate, să nu pun piedici dezvoltării partidului ce se află acum la putere. Oare trebuie să fim umilite din pricină că avem anumite convingeri politice? Plătim destul de scump pentru trecutul nostru. Nu mă refer la mine, ci la cele ce aţi spus despre Maniu. Nu e un ramolit, ci un om bătrîn, care are meritul de a fi refuzat, în ciuda vîrstei sale, să se pună la adăpost fugind în Occident. El a ţinut să rămînă în ţară împreună cu toţi cei din partidul său, pe care nu a vrut să-l trădeze şi pentru care şi-a sacrificat viaţa. Chiar dacă punctul său de vedere nu corespunde cu al dumneavoastră, ar merita cel puţin respectul ce i se cuvine unui bătrîn ce stă în închisoare din pricina ideilor sale.

Cam acesta a fost răspunsul meu. Cuvintele îmi veneau pe buze cu blîndețe și calm, și am spus tot ce am avut de spus. Privirea fixă și ținuta rigidă a directoarei lăsau să se înțeleagă că va urma o pedeapsă severă.

Spre marea surprindere și spre stupoarea generală, după „alocuțiunea“ mea, directoarea tăcu. Atitudinea ei deveni mai puțin rigidă și, stăpînindu-și glasul, care suna ciudat în liniștea de mormînt din sală, zise:

– Vino aici. Apropie-te! Patul de jos, din fundul încăperii, este al tău?

– Da, domnișoară directoare.

– Cu cine dormi în pat?

– Cu Cati.

– A, cu unguroaica! Și se uită la noi cu un surîs batjocoritor. Apoi, adresîndu-mi-se mie, care înaintam spre ea, îmi spuse:

– Hai, vino „draga mea“. Repetă încă o dată că ești o „țărănistă“ de-a lui Maniu!

– Da, domnișoară directoare.

– Și îndrăznești să-mi spui asta mie, care sînt comunistă și directoarea unei închisori și, culmea, să îmi faci și observații asupra modului în care mă exprim?

– Nu v-am ținut nici o lecție, domnișoară directoare. N-am făcut decît să apăr, așa cum e și drept, un om care-i demn de respect și un patriot. I-am luat apărarea, cu tot respectul pe care vi-l datorez, căci sînt convinsă că am datoria să o fac, oricare ar fi riscul pe care mi-l asum.

După cîteva secunde de ezitare, directoarea făcu un gest larg cu mîna și îmi zise:

– Apropie-te!

Am înaintat încet, crezînd că mă va lua la bătaie.

Mergeam spre ea, uitîndu-mă în ochii ei, fără să privesc în jur, și nu vedeam figurile împietrite de groază ale tovarășelor mele de cameră.

Cînd am ajuns lîngă ea, mi-a spus:

– Întoarce-te cu fața spre celelalte!

Iar deținutelor:

– Ați auzit cum trebuie să vorbiți și cum vorbește un om adevărat? Nu mi-a spus: „Nu știu de ce am fost arestată... este o eroare... o confuzie de nume... nu știam că... n-am făcut asta sau asta..."

Și, adresîndu-mi-se din nou:

– Din 1948, de cînd vin în lagăr, printre deținute, le provoc mereu, ca să văd dacă măcar unele dintre ele își recapătă sentimentul demnității. Le-am insultat, le-am bătut, le-am amenințat cu moartea, ca să se trezească, și ca măcar una dintre ele să aibă o reacție demnă. Într-un cuvînt, să ia o atitudine! De cîte ori nu le-am întrebat: „De ce ești aici?", dar răspunsul a fost mereu același: „Nu știu". V-am blestemat martirii, le-am profanat memoria, dar n-a ripostat nimeni. Din pricina asta, n-am simțit niciodată că m-aș afla printre deținute politic și v-am disprețuit. Și încă vă mai disprețuiesc...

Apoi spuse:

– Sînt de acord cu tine; tu ești într-adevăr o deținută politică într-o închisoare politică. Dar te sfătuiesc să fii atentă la ce spui: nu toți cei ce sînt responsabili cu voi au făcut studii sociologice și psihologice ca mine...

Stătea așezată pe masă, cu un picior pe bancă și cu mîinile în șolduri și mă privea amuzată. În acel moment am încremenit și am simțit că mă cuprinde un fel de teamă, ce-mi venea din străfundul sufletului. De-abia acum începeam să înțeleg cît de ciudată era atitudinea directoarei.

– Spune-mi, „draga mea", ce altceva ai mai făcut pînă acum?

– N-am făcut prea mare lucru, domnișoară directoare. Sper să fac de acum încolo...

– Nu cumva vrei să le transformi pe toate femeile astea în țărăniste? Atenție, nu te juca cu focul!

– Nu, domnișoară, nu am asemenea intenții. Și, pentru că cred că pot să vă vorbesc cu sinceritate, vă mărturisesc că am lăsat politica la poarta închisorii. Fiecare lucru la timpul lui. Stînd singură în celulă, am avut norocul să înțeleg că în viață există cauze cărora merită să li te consacri; pentru mine, singura cauză pentru care merită să lupți este cauza creștină. Sînt ortodoxă. M-am convertit înainte de a intra în închisoare și, de atunci, sînt hotărîtă să consacru întreaga energie a tinereții mele lui Iisus,

Domnul nostru, al tuturor. Pe El vreau să-L slujesc şi, prin El, pe toţi cei ce mă înconjoară. Am fost adusă aici de politică, dar ea nu mai are asupra mea nici o putere. Prin credinţa mea în Dumnezeu, mă consider acum o fiinţă nouă.

– Încă o nebunie, spuse ea, dar pe un ton mult mai uman. Oare cînd vom izbuti noi, comuniştii care te-am adus aici, să te reeducăm?

– Chiar dumneavoastră aţi spus că reeducarea se face prin muncă şi disciplină. Din acest punct de vedere, sînt gata să mă supun fără să discut. Dar pentru nimic în lume nu-mi voi schimba sentimentele mele cele mai profunde.

După un nou moment de tăcere, ce ni se păru tuturor fără sfîrşit, directoarea se ridică şi îşi reluă ţinuta rigidă:

– Legionarii pretind şi ei că cred în Dumnezeu. Dar, de îndată ce voi ieşi din cameră, vei putea vedea singură care le este credinţa. Uită-te la feţele lor. Cîtă ură se citeşte pe ele! Dacă ar veni iar timpul lor, cum s-ar mai răzbuna! Loviturile pe care le-am primit la sediul legionar de pe strada Roma ar fi un fleac pe lîngă torturile la care m-ar supune dacă, din întîmplare, roata istoriei s-ar întoarce în favoarea lor...

Şi, adresîndu-se uneia dintre deţinutele cele mai bătrîne, zise:

– Nu-i aşa, Pica Bîrlea?

– Nicidecum, răspunse aceasta cu timiditate.

– O auzi cum minte? îmi zise. Şi, către Pica:

– Minţi! Şi pot să ţi-o spun în faţă. Te înţeleg, găsesc că e firesc să mă deteşti, dată fiind situaţia în care ne aflăm. Faptul că, *acum,* nu poţi să-mi faci nici un rău, e o altă poveste, dar te gîndeşti la răzbunare şi asta îţi dă puteri. De altfel, te înţeleg. Dar mi-ar plăcea să mi-o spui în faţă. Arată-mi că mă urăşti. Spune-mi-o!...

Pica Bîrlea tăcea. Chipul ei exprima o durere adîncă. Mi-am făcut curaj şi am zis:

– Domnişoară directoare, suferinţa înnobilează sufletul. Ura şi răzbunarea nu-şi găsesc locul în inimile zdrobite. Aici, toate sîntem încercate de soartă. Cu cît ni se face mai multă nedreptate şi sîntem mai pedepsite, aşa cum se întîmplă acum, cu atît devenim mai capabile de indulgenţă şi iertare. Nu ne putem măsura vina

față de cei care conduc destinul țării și deci și destinul nostru, ci numai vina față de Dumnezeu. Dacă am greșit, am greșit față de El. De ce v-ar urî o femeie ca Pica Bîrlea? E creștină. Ea poate să vă iubească, fiindcă acest sentiment este unul dintre scopurile creștinismului, dar în nici un caz să vă urască sau să dorească să se răzbune.

– La urma urmei, vă privește. (Tonul directoarei era vădit disprețuitor.) Nu-mi pasă de ura voastră! Am și alte griji; și mai am și un revolver și cheia „paradisului" în care vă aflați. Nu-mi pasă de voi!

Cati îndrăzni să vorbească în româna ei aproximativă:

– Domnișoară directoare, Pica e foarte bună, și Nicole, și ea. Știți, sînt sigură că Nicole se va ruga pentru domnișoara directoare.

– Taci din gură, nenorocito! N-am nevoie de rugăciunile nimănui. Eu mă rog lui Lenin și lui Stalin; ei sînt dumnezeii mei!

Îmi întinse, repede, cărțile poștale și, cînd era gata să iasă, îmi strigă peste umăr:

– Împarte-le!

După ce ieși, împreună cu suita ei, atmosfera rămase încărcată.

*

După plecarea celor de la conducere, încăperea rămase un timp cufundată în tăcere. Fruntea îmi șiroia de sudoare. Eram frîntă de oboseală, ca și cînd aș fi muncit din greu. Deținutele stăteau ca împietrite. Nu se mai auzea decît zgomotul cizmelor și al lacătelor. Vocea directoarei tăcuse.

Brusc, într-o pornire spontană, am fost înconjurată, asaltată, îmbrățișată, felicitată de toate tovarășele mele de dormitor. Era prima lor manifestare de simpatie față de mine. Cu lacrimi în ochi, îmi mărturiseau teama pe care o simțiseră în timpul convorbirii mele cu directoarea și admirația pentru cuvintele pe care le spusesem.

– Nici nu-ți dai seama de riscul pe care ți l-ai asumat. Nu știi de ce-i în stare această viperă. Putea să-ți scoată ochii și să te lovească. Este un monstru.

– Ne învinuiește că nu ne recunoaștem apartenența politică și că nu luăm atitudine! Dar în fața cui să luăm poziție? În fața unei

mizerabile care ar profita de orice gest de încredere ca să ne aibă la mînă şi să ne complice situaţia?

– Nu cred că trebuie să luaţi vreo atitudine. Dar, în ce mă priveşte, nu aveam nimic de ascuns.

În timp ce spuneam aceste cuvinte, mă simţeam sfîrşită de puteri. Vorbisem parcă fără să-mi dau seama, ca şi cum cineva m-ar fi împins din spate.

– Ai fost minunată! Ai fost grozavă! Dumnezeu te-a ocrotit! Credinţa ta te-a salvat!

La drept vorbind, nu voisem s-o înfrunt pe directoare şi mărturisesc că atitudinea mea se explica, într-o oarecare măsură, printr-o anume inconştienţă. În timp ce vorbeam, înţelegeam la ce primejdii mă expun, dar mă lăsam dusă ca de un torent. Cunoşteam, din auzite, cruzimea directoarei şi, din experienţă, duritatea închisorilor comuniste. Dar o forţă şi o pornire mai puternice decît orice calcul mă făceau să vorbesc mai departe, asumîndu-mi tot riscul.

Primul rezultat, mai mult decît pozitiv, al îndrăznelii mele a fost că am spart, cît ai clipi din ochi, gheaţa care mă despărţea de tovarăşele mele de cameră. După prima emoţie, ne-am simţit unite, ca printr-o minune. Între noi se născuse o puternică solidaritate.

Oare aveam nevoie de această comunicare cu celelalte? Fără îndoială că da. Simţeam că ea ne este folositoare tuturor. Această primă apropiere constituia un rezultat bun, căci eram obsedată de vocaţia mea spirituală actuală şi anume de ideea de a-mi împărtăşi cu celelalte bucuria lăuntrică. Din colţul dormitorului, unde îmi aveam patul, văzusem şi auzisem multe lucruri. Multe deţinute erau în culmea disperării, altele îşi pierduseră orice speranţă, toate erau zdrobite de teama şi de grija pentru cei dragi.

Ana, de exemplu, mamă a patru copii, fiica unui general foarte cunoscut, deportat în Rusia, ca şi soţul ei, ştia că micuţii ei rămăseseră singuri acasă. Avea trei fetiţe, între doisprezece şi cincisprezece ani, şi un băiat şi mai mic încă. Ana stătea mereu nemişcată şi se gîndea la ai ei. Evita orice tovărăşie, nu reacţiona la nimic, nu vorbea cu nimeni şi era mereu cu gîndurile duse departe şi parcă absentă; nu ieşea niciodată la plimbare, preferînd să se întindă pe pat. După episodul cu directoarea, îmi arunca, din cînd în cînd, cîte o privire de simpatie.

Într-o bună zi m-am hotărît să mă apropii de ea şi să-i vorbesc. În cîteva cuvinte, îmi povesti tragedia ei şi îmi spuse că îi era teamă ca statul să nu-i ducă copiii într-un internat, ca să-i educe în stil comunist. Plîngea încet. Îşi căina copiii rămaşi singuri fără nici un ajutor.

De-abia apucasem să-i spun că Dumnezeu nu putea să lase în voia sorţii nişte bieţi copii nevinovaţi, cînd ea sări ca arsă şi-mi zise:

– Te rog, lasă-mă în pace cu toate prostiile astea. Dacă Dumnezeu există, de ce îngăduie asemenea cruzimi împotriva familiei mele şi a altora? Dacă există un Dumnezeu, cel mai bun lucru pe care l-ar putea face ar fi să mă lase să mă întorc acasă şi să mă ocup de copiii mei.

Din cuvintele Anei şi din scurtele conversaţii pe care le aveam cu majoritatea femeilor din dormitor, am înţeles cît de fragilă este temelia pe care se sprijinea credinţa creştină şi nădejdea în Dumnezeu a fiecăruia.

Asemenea făpturi, ce nu erau pregătite pentru marile suferinţe, puteau fi uşor distruse, fizic şi moral, de regimul comunist. Zi după zi, le micşora puterea sufletului, terorizîndu-le cu interogatoriile, epuizîndu-le fizic, impunîndu-le norme irealizabile în lagărele de muncă forţată şi lipsindu-le de orice activitate intelectuală (prin absenţa oricărei informaţii şi interzicerea cititului). Comuniştii izbuteau în acest fel să anchilozeze inteligenţa şi sufletul oamenilor, în timp ce nedreptatea suferinţelor îndurate îi făcea pe mulţi să-şi piardă credinţa sau să aducă Cerului cele mai grave învinuiri.

*

În perioada despre care vorbesc, la Mislea, deţinutele aveau încă dreptul să primească un pachet cu alimente, în greutate de cinci kilograme, în fiecare lună. Tovarăşele mele de suferinţă din „Garda de Fier“ luau o parte din fiecare pachet, puneau alimentele în săculeţe de pînză şi le aruncau, cînd venea ora plimbării, dincolo de gratiile curţii învecinate, căci raţia alimentară a deţinutelor de acolo era, aproape mereu, un sfert din cea normală. Această „operaţie“, foarte riscantă, nu se făcea decît atunci cînd gardienele erau ocupate cu altceva şi nu observau „manevra“.

Într-o zi, printre cele patru pachete venite, unul era al meu. Nu pot descrie emoția ce mi-a pricinuit-o acest eveniment. Este adevărat că nu primisem pachetul sub forma în care venea la închisoare, așa că nu puteam ști cum fusese el făcut; dacă am fi știut, am fi putut ghici, cu afecțiune și recunoștință, gesturile celor pe care îi iubeam; după un control prealabil, ce se făcea la direcție, ni se dădeau alimentele, aruncate la nimereală într-o față de pernă sau într-o bucată de pînză. Uneori găseai săpunul printre bucățile de zahăr și slănina printre biscuiți... Și totuși, cît de mare ne era bucuria! Acele clipe de neuitat ne apropiau de ființele dragi și ne dădeau iluzia că respirăm aerul casei noastre îndepărtate.

Primul meu pachet conținea un lucru mai prețios decît tot restul. Din neglijență, cei ce făcuseră controlul lăsaseră să ajungă la mine o cutie de aspirină (ca și orice alt medicament, aspirina ar fi trebuit să fie depusă la infirmerie, la nevoie deținutul avînd dreptul să ceară și să i se dea în doze mici din medicamentul primit). Spre fericirea mea, am descoperit, pe părțile laterale ale cutiuței, cuvîntul „aspirină" scris de cîteva ori, de mîna tatei, a mamei și a fratelui meu. Bieții de ei! Fiecare scrisese acest cuvînt ca să mă facă să înțeleg că era liber și în viață... Pentru mine era un cuvînt magic, un izvor de noi puteri. Probabil că cineva cu mai multă experiență îi sfătuise să scrie cîte ceva peste tot unde se putea, dar numai cutia cu aspirină ajunsese în mîinile mele. Ce minune cerească! Am plîns de bucurie, uitîndu-mă mereu la această cutiuță, pe care am păstrat-o încă mult timp.

Apoi, încet, în prezența lui Cati (care nu primise niciodată nimic, familia ei aflîndu-se în Ungaria) și sub privirile ei înfometate, am început împărțeala. Cum era și firesc, Cati și Sandrina au fost beneficiarele privilegiate ale acestui prim festin. În seara aceea, ele au fost invitatele mele „la masă". În chip de față de masă am întins pe pat o eșarfă trimisă și ea în pachet (după discuția pe care o avusesem cu directoarea, responsabila de dormitor găsise un pat „pentru mine"...). Apoi, noaptea tîrziu, cînd cele mai multe deținute dormeau, m-am dus s-o caut pe Gina, șefa dormitorului, ca să-i dau, într-un săculeț cusut în acest scop, jumătate dintre alimente pe care le primisem; am rugat-o să le arunce, cînd se va putea, „după gratiile închisorii de alături".

– Cum poți să faci așa ceva? mă întrebă ea. În primul rînd, e prea mult și apoi acolo nu sînt decît „legionare“. Cred că știi că printre ele nu se află nici măcar o singură „țărănistă“...

– Sigur că știu. Dar ce contează? Le este foame: este singurul lucru care mă interesează.

– Da, înțeleg, totuși...

– Te rog, ia săculețul și nu vorbi în dormitor despre asta. Dacă aș fi avut experiența ta, l-aș fi aruncat eu singură; dar, pentru moment, nu știu deloc cum trebuie să procedez; de aceea mă adresez ție.

– Îți mulțumesc în numele tuturor.

– Eu sînt cea care trebuie să-ți mulțumesc pentru bucuria pe care mi-ai făcut-o.

– Dumnezeu să te răsplătească.

M-am culcat fericită. Mai întîi, pentru că aveam „vești“ de acasă, apoi pentru darul oferit și, în sfîrșit, pentru că mă simțeam mai aproape de Gina, ale cărei buze schițaseră un surîs. Căci ea îmi era și mai dragă de cînd îi cunoșteam adînca durere.

*

Am încercat să dorm, dar a fost zadarnic. În minte îmi venea mereu imaginea părinților mei. Gîndurile mi se amestecau în fel și chip. Cît îi va fi costat oare pachetul ăsta? Ca să-mi facă această bucurie, cine știe de cîte lucruri necesare se vor fi lipsit! Poate că, pentru a putea cumpăra cele cinci kilograme de alimente, au trebuit să facă economie la mîncare! Cît de greu le va fi fost să le procure! Îmi ascundeam fața în pernă și lacrimi fierbinți îmi șiroiau pe obraji. După cîtva timp, mi-am dat seama că eram cît pe ce să mă afund într-o mare tristețe. Scuturîndu-mă – așa cum faci cînd vrei să ieși dintr-un coșmar – m-am rugat lui Dumnezeu să-mi redea liniștea și echilibrul, ca să fiu în stare să-mi folosesc cît mai bine timpul în această închisoare unde izbutisem să mă apropii de cele mai multe femei din dormitor. Cele mai multe îmi deveniseră prietene. Dar nu reușisem încă să le vorbesc despre Dumnezeu așa cum ar fi trebuit. Nu știam cum s-o fac. Eram prea plină de păcate ca să am dreptul să dau lecții! Unele dintre ele aveau suflete atît de pure! Ce puteam să le spun despre păcat? Eu însămi păcătuisem cu

mult mai mult decît multe dintre ele. Dacă nu puteam să le vorbesc prin cuvinte, puteam, în schimb, să am o purtare exemplară, să fiu ca o reflectare a prezenței divine, pentru ca, în acest fel, să le fac să dorească să afle care e taina liniștii și bucuriei cu care înfrunt greutățile.

*

A doua zi după convorbirea pe care o avusesem în timpul nopții cu Gina, ne-am simțit mult mai apropiate una față de cealaltă. Eram legate printr-o complicitate, în cel mai bun sens al cuvîntului. N-am schimbat totuși între noi o vorbă. Știam că va face ceea ce trebuie.

După masă, la ora plimbării, respectîndu-mi dorința de a păstra taina, Gina veni să-mi spună:

– Ca să pot arunca alimentele dincolo, am făcut rost de patru săculețe. În timp ce eu le voi trece printre gratii, încearcă s-o ții de vorbă pe gardiană.

Am luat-o pe Cati cu mine și ne-am apropiat de gardiană pentru a-i abate atenția de la cele ce se petreceau la ferestrele zidului împrejmuitor și am început să-i spun tot felul de lucruri despre pămîntul bătătorit din jurul teiului, ce era singura urmă de vegetație din micuța noastră curte. În urma discuției mele cu directoarea, la care fusese prezentă, gardiana mă poreclise „manista“ și mă trata destul de bine, dacă las la o parte unele atacuri ce erau – la urma urmelor – firești din partea unei ființe simple și nefericite ca ea.

Ca să cîștigăm timp, i-am sugerat să aducă, la primăvară, cîteva semințe, pentru a semăna niște flori în curtea aceea atît de cenușie.

– A, vă mai trebuie și flori! Nici nu poate fi vorba! Eu sînt pusă aici ca să respect regulamentul și atît. Aici nu-i pension, ci închisoare.

– Știu că-i închisoare, doamnă gardiană, dar gîndiți-vă la noi, care nu vedem decît niște ziduri afumate! Cîteva flori ar pune o pată de culoare. Vă dați seama ce poate însemna o floare pentru nefericirea noastră de acum? Dumneavoastră, cînd ieșiți din penitenciar, aveți fericirea să vedeți iarba, copacii...

– Vorbești așa pentru că îți închipui că mai am ochi să văd ceva! Nu stau toată ziua cu voi aici în închisoare? Iar cînd, obosită

ca vai de capul meu, ajung acasă, trebuie să fac de mîncare copiilor şi să hrănesc păsările. Crede-mă, n-am timp să mă uit la nimic. De cîte ori mi se întîmplă să dorm îmbrăcată, să mă culc la miezul nopţii şi să mă scol la patru dimineaţa...

– Da, duceţi o viaţă grea. Dar, cel puţin, sînteţi liberă!

– Da, liberă să mă chinuiesc... Dacă mă compar cu voi, cărora vi se dă de mîncare şi dreptul să vă plimbaţi, situaţia mea este şi mai grea.

– Vă dă mîna să vorbiţi aşa... Dumnezeu să vă ferească de o asemenea mîncare şi de asemenea plimbări!

– Şi mai am şi o rană între degetele de la picioare şi pe picior. Supurează şi miroase urît. Şi asta pentru că port mereu numai cizme. N-am timp nici măcar să mă duc la doctor. N-o să mă crezi, dar, uneori, dorm încălţată, căci, dacă îmi scot cizmele, se umple casa de miros urît.

– Poate că e o infecţie provocată de transpiraţie. Trebuie să mergeţi la doctor; mai ales dacă plaga miroase.

În timp ce vorbeam cu gardiana, mă uitam atent, peste umărul ei, la Gina, care dăduse asaltul şi izbutise să treacă dincolo trei săculeţe.

Deodată, din direcţia în care se afla ea, se auzi un zgomot. Ultimul săculeţ nu putuse trece printre gratii şi căzuse, cu zgomot, pe piatra de sub fereastră.

Instinctiv, gardiana puse mîna pe armă. Crezuse că o deţinută încercase să sară peste zid. Întorcîndu-se apoi spre partea de unde venise zgomotul, o surprinse pe Gina cu săculeţul în mînă. Gina, care încerca din nou să treacă pachetul printre gratii, rămase încremenită.

– Stai nemişcată! strigă gardiana. Nu face nici o mişcare!

Cîteva deţinute veniră să vadă ce se petrece. Altele se prefăceau că n-au observat nimic şi nu ştiu despre ce era vorba. E mai bine, întotdeauna, să nu ştii nimic...

– Dă-mi săculeţul. Ce-i înăuntru?

Gina i-l întinse. Ştia prea bine ce-o aştepta: confiscarea sacului, ancheta la birou şi poate, apoi, chiar izolarea în cealaltă închisoare.

Gardiana se uită în sac şi zise:

– A, le daţi de mîncare celor ce sînt pedepsite... Bravo-o-o... Apoi, adresîndu-se tuturor: Toată lumea să treacă repede în

dormitor! Toată lumea, înăuntru! Iar tu, Bratin, rămîi cu mine să mergem la directoare.

M-am apropiat de gardiană şi i-am spus:

– Doamnă gardiană, daţi-mi voie să vă explic. Bratin nu este vinovată. Eu sînt vinovată! Eu i-am dat săculeţul şi am rugat-o să-l arunce dincolo. Alimentele provin din pachetul meu. Nu puteam să mă bucur de ele fără să le împart cu cele cărora le e foame. Am rugat-o insistent pe Bratin să le arunce dincolo. Deci pe mine trebuie să mă duceţi la directoare. Pe mine trebuie să mă pedepsească.

Gina spuse:

– Alimentele provin de la ea, dar eu am fost de acord să trec săculeţul printre gratii. Să mergem la directoare amîndouă.

– Nu, doamnă gardiană, numai eu trebuie să fiu dusă la direcţie. Singura vinovată sînt eu.

– Înţeleg de ce vrei să vii. Ştii că eşti bună de gură şi că o vei „duce" pe directoare, aşa cum ai făcut şi ultima dată, cînd îmi simţeam picioarele ude de transpiraţie numai gîndindu-mă la ce te aşteaptă după tot ce-i ziseseşi! Bine, vino şi tu, dar o să vină şi ea. Poate că vorbăria ta vă va ajuta pe amîndouă!

– Doamnă gardiană, nu-i vorba numai de noi două. Gîndiţi-vă la femeile izolate care n-au nici o vină. Poate că directoarea le va pedepsi şi pe ele care – şi aşa – suferă destul. De unde puteau ele să ştie că li se va trimite un săculeţ cu alimente? Mai bine iertaţi-ne pe amîndouă, treceţi cu vederea greşeala făcută şi vă asigurăm că nu o vom repeta.

– Să vă iert? Pentru ca apoi vreuna din voi să mă pîrască directoarei că nu am raportat, şi să ajung de-a binelea alături de voi? Nici nu poate fi vorba!

– Cine ar putea să vă pîrască, doamnă gardiană? Printre noi nu există asemenea femei…

– S-o crezi dumneata! Dar mai bine să-mi ţin gura. Hai, să mergem, cu sac cu tot.

Am avut îndrăzneala să mai adaug:

– Doamnă gardiană, noi înţelegem că, pentru liniştea dumneavoastră, trebuie să faceţi un raport. Dar, fiindcă este greşeala mea, căci eu am constrîns-o – ca să spun aşa – pe Bratin să arunce săculeţul, lăsaţi-mă pe mine să suport toate urmările. Şi vă promit

că nimeni nu va relata lucrurile în alt fel! De fapt, doar cîteva femei au văzut ce s-a întîmplat. Celelalte se plimbau şi apoi le-aţi trimis pe toate în dormitor.

Gardiana părea mai puţin hotărîtă şi spuse, pe un ton mai binevoitor:

– Să zicem... dar, dacă tu eşti singura vinovată, ce caută Bratin cu noi acum, afară?

– Ei! Ea este şefa dormitorului şi aţi oprit-o ca să clarificaţi lucrurile. Vă rog, nu mă luaţi decît pe mine; veţi vedea că e mai bine aşa.

– Şi... vrei să spun că nu am văzut-o cum arunca săculeţul?

– Ce importanţă are cine l-a aruncat? Important este instigatorul la faptă.

Simţind că este gata să cedeze, am adăugat, apăsînd cuvintele:

– Şi în procesele politice, vinovat este instigatorul.

Gina încercă să intervină, vrînd să vină cu mine, dar i-am tăiat vorba şi i-am acoperit glasul cu rugile mele adresate gardianei:

– Luaţi-mă numai pe mine; sînt singura vinovată. Directoarea are dreptul să mă pedepsească cum crede de cuviinţă. Sînt vinovată şi gata să suport pedeapsa. Bratin e bolnavă şi stă de mai mult timp în închisoare...

Mă pregăteam să recurg la argumentul suprem şi să vorbesc despre suferinţa ei continuă, dar n-a fost nevoie. Gardiana păru că înţelege, şi spuse cu un surîs compătimitor:

– Bine, cum vrei... Haide, vino cu mine, tu singură.

Gina, nemulţumită, îmi aruncă o privire plină de reproşuri. Dar i-am luat mîna şi i-am strîns-o tare. Ea simţi căldura privirii mele.

Gardiana îi spuse să intre în dormitor şi închise, una după alta, toate porţile; apoi, cu revolverul îndreptat spre mine, mă conduse în curtea cea mare.

Întorcînd, o clipă, capul spre clădire, am zărit, la ferestrele de sus, o mulţime de feţe. Femeile, căţărate pe paturile de deasupra, mă urmăreau cu privirea. Le-am surîs, dar, bineînţeles, n-am putut să le fac nici un semn. Gardiana îşi reluase înfăţişarea distantă şi crudă.

Pe drum, spre biroul directoarei, îmi spuse:

– Fii atentă şi nu uita! Tu ai vrut să arunci săculeţul. Să n-o întorci altfel!

– Nu vă fie teamă. De altfel, ăsta-i adevărul. Eu am dorit să fac asta.

În biroul directoarei, numai tunete şi fulgere. Directoarea o certa pe şefa atelierelor. Văzîndu-mă escortată de gardiană, se întrerupse din strigăt şi întrebă:

– Ce s-a întîmplat?

– Să trăiţi, tovarăşe comandant, în timpul plimbării, au vrut să treacă acest săculeţ cu alimente printre gratii.

N-am lăsat-o să continue şi am spus cu voce limpede:

– Am vrut să fac să ajungă acest săculeţ cu alimente la deţinutele „izolate“, dar doamna gardiană m-a văzut, a ordonat tuturor femeilor să intre în dormitor şi m-a adus la dumneavoastră. Recunosc că n-am respectat regulamentul închisorii şi sînt gata să suport pedeapsa pe care mi-o veţi da.

– Ce e în săculeţ? întrebă directoarea, grăbită să-şi continue cearta cu şefa atelierelor.

– Alimente din pachetul pe care l-am primit ieri, am răspuns eu.

– Vrei să spui că ai vrut să-ţi împarţi pachetul cu femeile de la izolare?

– Da, m-am gîndit că ele nu primesc pachete şi am vrut să le fac o mică bucurie.

– Să le faci o bucurie unor bandite?...

Am tăcut.

– Recunoaşte că ai vrut să ajuţi nişte bandite.

Simţeam cum privirea ei de oţel mă străpunge. Se întoarse spre gardiană şi afirmă:

– Scrie: în primul rînd, deţinuta nu are drept să primească pachet luna viitoare. În al doilea rînd, returnîndu-se pachetul la expeditori, li se va da indicaţia că nu mai au dreptul să-i trimită decît trei kilograme în loc de cinci. Şi, adresîndu-mi-se mie:

– N-ai nevoie de mai mult, căci văd că restul îl dai altora... Şi acum, cum tot nu vrei supliment de hrană şi cum eşti foarte curajoasă, te vei duce la depozit şi, pînă la închidere, vei lucra la transportul lăzilor şi sacilor ce-au venit de la Ploieşti. Apoi vei fi dusă la „carceră“ ca să-ţi aminteşti că eşti la închisoare şi nu într-o instituţie de binefacere, şi că trebuie să te supui regulamentului. Acum pleacă!

Gardiana mă conduse la depozit.

DESCOPERIREA UNEI BIBLII

Cea mai mare curte a închisorii, ce fusese o veche mînăstire, era dominată de biserica de altădată, acum distrusă şi transformată într-un depozit. Aici se păstrau tot felul de provizii, pentru bucătărie şi ateliere. Cele trei gardiene ale deţinutelor de drept comun păreau a avea o oarecare simpatie pentru prizonierele lor... Una stătea de veghe în faţa bisericii, alta lîngă uşa ce ducea în bucătărie şi ultima în faţa atelierelor.

După ce gardiana care mă conducea mă dădu în „grija lor", ele îmi spuseră:

– Aşază-te aici, între femeile astea voinice, ele te vor ajuta să ridici lăzile şi baloturile. Apoi, adresîndu-se celor două:

– Fiţi atente, avem „onoarea" să primim printre noi „o cucoană", „o deţinută politică". Arătaţi-i că ştiţi să vă purtaţi!...

Cînd am intrat în biserică, am simţit o emoţie atît de puternică, încît nici una dintre glumele lor obscene nu m-a atins în nici un fel. M-am aplecat, nu numai ca să ridic o ladă, ci, mai ales, ca să mă închin adînc, din respect pentru locul unde mă aflam. După cîteva secunde petrecute ca în vis, m-am simţit în stare, cu preţul unui mare efort, să-mi ridic lada pe umăr. Cele două femei voinice îşi puseseră lada în spinare. Am rămas printre ultimele. Cît de tare îşi băteau toate joc de mine! Parcă erau posedate de diavol!

– Ei, puicuţo, nu-i aşa că-i greu să munceşti ca o roabă, cînd eşti „cucoană"!

– Trebuia să te porţi frumos cu săracii, dacă nu voiai să ajungi aici!

– Ai mîinile delicate...

– În loc de-o blană frumoasă, ai ajuns să porți pe umeri o ladă!...

Fără să răspund la răutățile lor, îmi continuam munca așa cum puteam. Așteptam cu nerăbdare să mă întorc în biserică și mă rugam fără încetare. Femeile tăcură, dîndu-și seama că vorbele lor batjocoritoare nu mă atingeau în nici un fel.

Deodată ni se ordonă să oprim transportul lăzilor și să ducem baloturile la ateliere. N-am putut să ridic de jos nici unul, ca să mi-l pun pe umăr. Am fost nevoită să-l duc în brațe, dar cît de greu îmi era! Cînd m-am aplecat să-l iau, am zărit deodată, la dreapta mea, în spatele baloturilor, cîteva obiecte de cult: un sfeșnic, o mitră și două cărți, dintre care una era o Biblie în format mare. Primul impuls a fost s-o iau și să fug!... „Ca s-o iau, trebuie să cîntăresc bine lucrurile. Cum să fac? O, Doamne, dă-ne Biblia asta!"

Pînă cînd am ajuns la poarta atelierelor și m-am întors din nou la biserică, mi-am făcut planul. Mi-am desfăcut nasturii de la rochie și, cînd am ajuns lîngă carte, am apucat-o pe furiș și mi-am strecurat-o în sîn, după care m-am încheiat repede. Nimeni n-a văzut nimic: eram tot ultima din șir. De fiecare dată cînd îmi venea rîndul să ridic un balot, îmi potriveam și mai bine „captura", pînă cînd am fost sigură că n-o să alunece din rochie.

De emoție și de bucurie, mi se coloraseră obrajii și gîtul. Eram foarte obosită.

– „Cucoana" o să crape, zise o gardiană.

– Odihnește-te puțin, îmi spuse o deținută.

– Nu, nu, merge, mulțumesc, am răspuns eu, ferindu-mă să stau pe loc, ca să nu atrag atenția asupra pieptului meu cam prea proeminent.

– N-ai decît, dă-i înainte! Dacă vrei să mori, cimitirul se află în spatele bisericii. Dar eu trebuie să-i spun gardienei tale; ești roșie ca focul.

„Gardiana mea" veni de îndată ce fu chemată. Șușotiră cîteva minute, timp în care eu îmi continuam munca și nu încetam să mă rog.

– Ei, tu de colo! Vino, ai lucrat destul! Este șase fără un sfert. Vino, o să te conduc în noile tale apartamente. Acolo n-o să ai de făcut corvezi și de dus lăzi. Vei sta în picioare toată noaptea, căci

locul este foarte strîmt, tocmai atît cît îi trebuie unei cucoane mari ca tine, care ține la siluetă, rînji ea.

După ce am lăsat jos ultimul balot, m-am prefăcut că nu mă pot îndrepta din spate; într-adevăr, eram frîntă de oboseală şi pe obraz îmi curgeau picături de sudoare.

Gardienele se salutară şi, cînd am rămas singure, cea care mă conducea îmi spuse:

– A cui e vina? Nu trebuie să fii bun. Îți va fi greu în celulă, dar o să-ți aduc apă.

– Nu, mulțumesc, nu-i nevoie să vă deranjați. Vă mulțumesc din tot sufletul pentru buna dumneavoastră intenție. Dumnezeu va ține seama de asta.

– Lasă-mă în pace cu Dumnezeul tău. Dacă ar exista, nu ar fi îngăduit să fii prinsă, în timp ce încercai să-i ajuți pe alții!

– Cine ştie, am răspuns eu cu o imensă bucurie, de ce a îngăduit să fiu prinsă! Voia Domnului e de nepătruns...

Deschizînd uşa faimoasei celule, îmi spuse:

– Rămîi cu Dumnezeul tău. Sper că mîine dimineață te voi găsi vie.

Cît de mare mi-a fost uşurarea cînd i-am auzit paşii îndepărtîndu-se! Nu mai simțeam nici oboseală şi nici dureri.

„Şi acum, la treabă!"

Cartea avea o învelitoare din carton gros. De-abia am avut loc să-mi mişc brațele ca să i-o scot. Cu mare greutate, am izbutit. Mi-am pus învelitoarea cărții pe spate, între cămaşă şi uniforma de deținută. Țineam cartea în mîini, mîngîind-o. Apoi, mi-am pus-o pe piept. Fusta, bine strînsă în talie, asigura stabilitatea minunatei mele prăzi. Nici nu vă puteți închipui cît de mari îmi erau speranțele cînd mă gîndeam că, a doua zi, toate tovarăşele mele de dormitor vor putea citi din Sfînta Scriptură!

Cînd m-am întors în dormitor, am fost primită cu foarte multă căldură. Prietenele mele mă înconjurară cu entuziasm, fericite că sînt bine şi că am scăpat.

Nu ştiu cum au izbutit, dar mi-au dat o ceaşcă mare de ceai cald şi bine îndulcit. După ce am răspuns la o mulțime de întrebări legate de şederea mea la „carceră", cum era numită acea celulă întunecoasă, unde nu puteai sta decît în picioare, şi cînd se făcu

liniște și toată lumea își reluă ocupațiile, m-am cățărat pe unul din paturile suprapuse și am spus:

– Întîmplarea de ieri a avut o urmare minunată. Mă întorc de la carceră aducîndu-vă cartea cea mai importantă din lume, adică Biblia!

Dîndu-le toate amănuntele legate de „furtul“ meu, mi-am desfăcut rochia și le-am arătat prada mea extraordinară, fructul pedepsei mele.

– Sînteți de acord să păstrăm și să citim Biblia? Hotărîrea o va lua majoritatea. Pentru „da“, ridicați mîna dreaptă. Vă promit că în cazul cînd va fi descoperită, îmi iau toată răspunderea asupra mea.

Toate mîinile se ridicară deodată; excepție făcea doar Maria de Layo, care spuse:

– Nu sînt de acord, pentru că eu nu cred în Dumnezeu și pentru că nu văd folosul pe care mi-l poate aduce această carte. Dar vă făgăduiesc că nu voi sufla nici o vorbă.

*

Pentru ca toate să putem beneficia cît mai mult de Biblie, am desfăcut-o în cele șaizeci și șase de cărți ale Vechiului și Noului Testament. Fiecare carte a fost apoi cusută și întărită în coperți de pînză.

Totul era perfect, cu o excepție. Adeseori trebuia să renunțăm la ultimele versete dintr-o carte, pentru că următoarea începea cu aceeași pagină. Dar asta nu era grav, dat fiind că aceste șaizeci și șase de cărți circulau din mînă în mînă, de la suflet la suflet.

Mica noastră bibliotecă sfîntă, păstrată într-o veche cutie metalică de biscuiți, era ascunsă în fiecare seară, și de cîte ori ne temeam de vreo percheziție, în rezervorul de apă, plasat foarte sus în toaletele dormitorului, rezervor ce nu mai funcționa de multă vreme.

Prin mila Domnului, ani în șir, această bibliotecă improvizată a făcut adevărate miracole. Eu însămi, în timpul celor doi ani petrecuți în această închisoare, am asistat la convertiri emoționante, la strigăte de durere și bucurie, la schimbări profunde de caracter, la izbucniri de viață și la reînnoiri...

Oare cît timp Biblia își va continua, printre deținutele acestei închisori, opera sa de reînviere? N-aș putea spune. Cea care mi-a

adus vestea şi care beneficiase de citirea Sfîntei Scripturi, ieşise din închisoare după o detenţie de şase ani. În felul acesta am aflat că, timp de patru ani după mutarea mea la munca forţată, Biblia circulase în continuare printre prizoniere, pentru a-şi răspîndi cuvintele încărcate de lumină şi de adevăr în sufletele cele mai zbuciumate şi pentru a le întări în credinţă pe cele ce se aflau încă dinainte mai aproape de Dumnezeu.

De cîte ori încerc să-mi rememorez acea dimineaţă cînd m-am întors „în triumf" de la carceră, în posesia Bibliei, mi se pare că mai aud încă şi acum discuţiile ce au urmat. În afară de Maria de Layo, ce nu era de acord să păstrăm şi să citim Biblia, celelalte prizoniere erau fericite să aibă o carte de citit, şi încă ce carte!

După ce am băut ceaiul şi m-am refăcut puţin după atîtea emoţii şi atîta oboseală, a trebuit să răspund la o mulţime de întrebări, căci voiau să ştie toate amănuntele; dată fiind monotonia vieţii noastre zilnice, un lucru ca acesta merita să fie analizat şi cunoscut în detaliu. Mă aflam pe patul Ginei, chiar în faţa patului meu, dar cu un „etaj" mai sus, ca să pot răspunde mai bine la întrebările ce mi se puneau. Bucuria de a mă fi apropiat, dintr-o dată, de tovarăşele mele de dormitor şi mai ales de Gina, care mă ţinea de mînă mîngîindu-mă, m-a făcut să nu observ că Maria de Layo şi cinci, şase femei din grupul ei mă priveau cu dispreţ. Părea că Maria aştepta să-mi recapăt răsuflarea ca să intervină, lucru pe care îl şi făcu:

– Ascultă, draga mea, lasă-ne în pace cu toate poveştile astea. M-am săturat de grandomania ta: ai oferit o jumătate din pachet legionarelor, ţi-ai luat vina asupra ta, ai suportat pedeapsa, ai furat Biblia!... Ce-i cu tot circul ăsta? Nu cumva vrei să te pui bine cu legionarii şi să tragi foloase de pe urma lor atunci cînd vor veni din nou la putere? Află că timpul lor a trecut!

– Nu m-am gîndit la asta, i-am răspuns. Judecata ta e complet greşită. Dacă mă bănuieşti de asemenea calcule, n-avem ce să mai vorbim.

Toată lumea din dormitor era nervoasă. Nimeni nu voia să învenineze lucrurile. Dar Cati interveni:

– Vă rog să tăceţi din gură, doamnă Layo, sînteţi rea, domnişoara e bună, foarte bună. Vedeţi şi dumneavoastră cît este de

bună, şi lucrul ăsta vă întristează, pentru că sînteţi răutăcioasă şi certăreaţă, şi pentru că nimeni nu vă iubeşte!

– A! E bună! replică ea, adresîndu-se mai mult întregii adunări decît lui Cati. Mă pricep la oamenii buni. E tot ce vrei, numai bună nu. Da, poate că vrea să treacă drept bună sau să încerce să devină bună. Iată ce cred despre ea şi eu nu mă înşel niciodată în judecăţile mele despre oameni.

Ridicînd vocea, ca să acopăr murmurul dezaprobator al majorităţii, i-am răspuns:

– Maria de Layo, ai dreptate. E adevărat, simt că nu sînt bună. Dar mă străduiesc să fiu şi nădăjduiesc că, într-o zi, voi fi cu adevărat. Ştiu că Dumnezeu a îngăduit să fiu închisă pentru ca sufletul meu să se schimbe cu totul şi pentru ca bunătatea să înlocuiască răutatea. Sînt convinsă că El are puterea să mă schimbe. Poate că nu voi ajunge niciodată la bunătatea absolută; o viaţă de om este prea scurtă pentru a ajunge la o asemenea perfecţiune. Dar sufletul meu va cunoaşte mîngîietoarea prezenţă a bunătăţii, chiar dacă ea nu este acum încă foarte puternică. Fără falsă modestie, trebuie să spun că nu sînt lipsită de bunătate. Dar bunătatea adîncă îmi lipseşte. Pot discerne împrejurările în care trebuie să faci dovadă de bunătate, după cum pot deosebi – practic – roadele răutăţii, şi mă bucur de asta. Pentru că ştiu să deosebesc binele de rău şi pentru că vreau să mă pun în slujba binelui, am început să fac unele fapte bune. Dar, numai perseverînd şi rugîndu-mă, nădăjduiesc că voi deveni cu adevărat bună.

– Vedeţi, aveam dreptate, triumfă ea, adresîndu-se tuturor celor din salon. Am văzut eu cîte parale face!

– Da, ai dreptate, de Layo, şi îţi mulţumesc că m-ai ajutat să fac în public o mărturisire atît de gravă. Probabil că era necesară. După evenimentele de ieri şi după primirea prietenească pe care mi-au făcut-o azi dimineaţă tovarăşele noastre de dormitor, admiraţia lor m-ar fi putut duce la o mulţumire de sine ce nu-şi are rostul şi la o fanfaronadă superficială. Dar, datorită ţie, totul este acum aşa cum trebuie. Îţi mulţumesc.

– Îţi dai seama ce spui? zise ea batjocoritor. Tocmai o femeie ca mine să-l ajute pe Dumnezeu să te perfecţioneze!

– Bineînțeles, am replicat eu. Ca să-l hrănească pe Ilie, Dumnezeu s-a folosit de corbi. El are tot felul de mijloace ca să schimbe un suflet.

– Să nu cumva să încerce să mă schimbe și pe mine, căci îl trimit la plimbare.

N-am mai spus nimic. Celelalte deținute se sculară în picioare ca să o silească să tacă.

*

Din ziua în care Biblia a început să circule printre noi, viața noastră s-a schimbat cu totul. Fascicolele desprinse din Carte, cărticelele, cum le numeam noi, nu erau suficiente pentru ca fiecare să le poată citi în mod individual, așa că se formară grupuri de lectură. De la cartea Genezei la Apocalipsă, paginile Cărții sfinte au trecut din mînă în mînă și au putut fi citite aproape de toate deținutele.

După programul de dimineață și după „micul dejun" (mălai fiert numit terci), o pace adîncă se lăsa în tot dormitorul. Observasem pe mine această stare de calm încă din timpul perioadei mele de „adaptare", dar acum nu mai era același lucru, fiind vorba de o stare împărtășită și de alții. În locul unor femei stînd ore întregi cu privirile fixate în tavan sau pe ziduri, al unor grupuri șușotind și punînd la cale tot felul de planuri pentru ziua „eliberării", în locul unor trupuri prăvălite pe paturile din fund, vedeai cum deținutele se reunesc în grupuri ca să citească, pline de credință, cartea minunată adusă și păstrată cu atîtea riscuri.

Eram tot timpul foarte atente la mișcările gardienei de pe sală. De îndată ce o auzeam cum introduce cheia în broască, ascundeam cărțile sub saltele și luam un aer nepăsător, sau ne prefăceam că povestim ceva. Zilele treceau liniștite, repede, mai repede ca altădată. Cîteva dintre noi stăteau mereu la pîndă, căci puteam să ne așteptăm întotdeauna și la vizita neanunțată a directoarei. În acest caz trebuia să ne grăbim să punem cărticelele în cutie și cutia într-un loc sigur. Ca să le las pe celelalte să citească în liniște, adeseori îmi asumam această responsabilitate eu însămi. De altfel, eu păstram cutia.

Femeile veneau la mine dimineața și îmi spuneau:

– Îți aduc Evanghelia lui Matei. Ce cărticică poți să-mi dai?

– Psalmii.

– Bine, dar imediat ce poți te rog să-mi dai Evanghelia lui Marcu.

– Cînd o voi primi înapoi, o păstrez pentru tine.

Aşa era la început, cînd cărticelele erau citite ca un roman, numai pentru plăcerea de a citi.

Dar veni şi vremea cînd Biblia trecuse măcar o dată prin mîinile şi prin sufletul fiecăreia. Din acest moment, spre marea mea bucurie, am observat că, în grupuri, femeile se opreau adeseori din citit ca să discute despre lucrurile ce li se păreau mai greu de înțeles sau mai importante. Au fost analizate mai ales Epistolele, căci majoritatea deținutelor comentaseră Evangheliile la şcoală, pe vremea cînd învățămîntul era liber şi cînd religia era o materie ca oricare alta. Epistolele aveau asupra tuturor cel mai puternic impact. Uneori, cele care citeau Vechiul Testament, auzind cum se comentează lîngă ele o parte dintr-o Epistolă, îşi întrerupeau lectura şi intrau în discuție cu celelalte. Unele pasaje din Vechiul Testament erau mai greu de înțeles. Dar toate femeile erau mai ales interesate de posibilele aplicații ale ideilor din Epistole în viața cotidiană.

Pentru a nu uita Vechiul Testament şi cum cele care voiau să citească Epistolele deveneau tot mai numeroase, am introdus un alt sistem. Dimineața, mai întîi, citeam şi comentam, în grupuri mai mari, o parte din Noul Testament, avînd grijă să nu se audă nimic afară şi ca aspectul dormitorului să fie neschimbat, căci gardiana putea intra în orice clipă; apoi treceam la lectura fascicolelor, aşa cum făcusem înainte. Studiul în grupuri mai mari suscita tot felul de reflecții. Fiecare trebuia să spună ce înțelesese, şi asta ducea la clarificarea unor pagini întregi.

Într-o zi, le-am sugerat următoarea idee:

– Nu credeți că ar trebui să citim mai întîi un psalm, ca să dăm lecturii noastre un aer mai solemn? Am putea începe cu primul, pentru tot dormitorul, mai ales cînd psalmii sînt mai scurți.

Am făcut aşa o săptămînă întreagă.

Duminica următoare, ni s-a părut că clopotele bisericii din sat sună cu mai multă putere. Una dintre femei făcu următoarea propunere:

– Astăzi e duminică! N-ar trebui să începem lectura cu o rugăciune? Cine vrea să spună o rugăciune?

Marcela rosti „Tatăl nostru"; apoi Lucia spuse „Crezul".

Acea dimineață a fost foarte impresionantă. În timpul celor două rugăciuni, multe femei suspinau, iar altele plîngeau încet. Apoi se lăsă o lungă tăcere. După aceea, ca atinse de o baghetă magică, femeile începură să se îmbrățișeze. Numai grupul Mariei de Layo nu împărtășea acest sentiment de comuniune. Am rămas cîteva clipe în picioare, ca încremenite. Apoi, după ce ne-am șters lacrimile, ne-am simțit oarecum stingherite de acest sentiment de emoție. Nu știam ce să spunem. De altfel, orice cuvînt ar fi făcut ca farmecul să se destrame.

Singurul lucru care ne împiedica să ne cufundăm cu totul în lumina pe care ne-o aducea lectura Bibliei și interpretarea celor scrise acolo era că, în permanență, trebuia să pîndim mișcările gardienelor de pe coridor și să avem grijă să nu fim surprinse de vreo vizită neprevăzută a directoarei. De asemenea, ne era greu să nu citim cu voce tare și să nu discutăm în voie; dar nu numai că nu ne plîngeam de asta, ci nu aveam decît cuvinte de mulțumire și de laudă la adresa Celui care ne îngăduise să-L avem printre noi, prin cuvîntul Său, ce era din ce în ce mai aproape de sufletul nostru. Faptul de a asimila atît de multe pagini minunate și de a le înțelege din ce în ce mai bine ne apropia, în fiecare zi, tot mai mult de Dumnezeu.

*

Într-o după-amiază, în timpul plimbării, Gina veni spre mine și făcurăm cîțiva pași împreună. Îmi zise:

– Vreau să-ți spun că, printre altele, păcatul care mă apasă mai tare este acela de a fi făcut foarte multe avorturi. De cînd citesc Biblia, simt și recunosc că am greșit în fața lui Dumnezeu, împiedicînd să se nască niște ființe menite să trăiască pe acest pămînt. M-am opus planurilor lui Dumnezeu... Mă chinuie tragicul gînd că, dacă este adevărat că mi-a murit copilul de o moarte rușinoasă, responsabilitatea acestei nenorociri o port numai eu. Crezi că Dumnezeu mă va ierta vreodată?

– Cred că acela care e conștient că a păcătuit, se căiește și crede în puterea mîntuitoare a sîngelui lui Iisus este iertat.

– Dar cum pot repara răul făcut?

– Cînd ți-ai ispăşit păcatul prin suferință, treci pe o treaptă superioară; putem contribui la repararea răului prin acțiuni constructive, în sensul spiritual al cuvîntului.

– Crezi că voi putea să mai am un copil?

– De ce nu? Şi apoi, noi nu cunoaştem căile Domnului. Poți repara şi altfel răul făcut. Poate în alt fel.

– Mă rog fără încetare. Nu ştiu să spun rugăciuni, dar îmi perind prin minte toate gîndurile ce mă apasă, ca într-un fel de plîngere, şi asta numesc eu rugăciune.

– Şi nu te simți mai uşurată după ce faci asta?

– O, da. Uneori. Dar ştiu că trebuie să perseverez. Roagă-te şi tu pentru mine.

– Ştii bine că o fac de mult timp.

Apoi ne-am îmbrățişat.

PERCHEZIȚIA

Veniseră primele zile de primăvară. Copacul din curte înmugurea. Natura ce renăştea trezea în noi un fel de nerăbdare, o dorință de a pleca, o sete de libertate.

Se apropia Sărbătoarea Paştelui şi asta ne făcea să simțim şi mai mult încă lipsa celor dragi. Duminica şi cînd se apropiau marile sărbători, ne era – de obicei – şi mai dor de cei ce rămăseseră departe de noi.

În celulă, eram din ce în ce mai numeroase. Printre nou-venite se afla o călugăriță ortodoxă, maica Eudoxia. Era moldoveancă şi avea un fel de a vorbi blînd şi mîngîietor. Ea ne-a întărit mult sufletele.

Duminica, maica Eudoxia începea, printr-o rugăciune, o slujbă religioasă improvizată. Biata femeie fusese arestată fiindcă dăduse adăpost unor fugari. Nu ştia nici cine erau şi nici de ce fugeau. Au fost prinşi şi au spus că ea a fost gazda lor, izbutind în felul acesta să-i scoată din cauză pe alți oameni la care se mai ascunseseră. Dar maica Eudoxia nu le purta nici un resentiment. Se ruga pentru ei şi pentru eliberarea lor.

Sosirea atîtor deținute noi ne obliga să ne folosim „biblioteca“ cu mai multă prudență. Noi, cele ce ne aflam acolo mai demult, am reuşit să ne mutăm în aşa fel încît paturile noastre să formeze o suprafață compactă în care eram aproape unele de altele. Apoi, de îndată ce ne asiguram de buna-credință a uneia dintre nou-venite, îi împărtăşeam „taina“ noastră. Astfel, unele dintre ele s-au alipit grupului nostru.

Ca să sărbătorim Paştele, ne-am hotărît să citim, cu regularitate, în timpul Săptămînii Patimilor, Drumul Crucii, şi să medi-

tăm adînc la chinurile lui Iisus. Iubeam atît de mult ultima lui rugă! Cîteva dintre noi au învățat-o pe de rost. De altfel, multe aveau obiceiul să învețe pe dinafară pagini întregi din Sfînta Scriptură. În felul acesta, adunam hrană pentru zile grele. Căci eram convinse că, odată și odată, vom părăsi această închisoare. Ca să mergem unde? Nimeni nu știa. Dar plecarea era iminentă. După spusele nou-venitelor și după zvonurile care circulau prin închisoare, statul începuse undeva, în Dobrogea, construirea unui canal care să lege Dunărea de Marea Neagră și trimisese acolo, la muncă forțată, mii de oameni. Se părea că momentul cînd femeile vor fi trimise și ele în aceste locuri nu era departe.

Eram foarte tristă că mă voi despărți de surorile mele din această închisoare. Singurul lucru care mai împrăștia negura ce-mi copleșea sufletul la gîndul despărțirii era că aș putea fi de folos altora, altundeva. Ceea ce Dumnezeu săvîrșise la Mislea putea să se repete și la Canal. Or, eu mă aflam la dispoziția Sa și nu îngăduiam ca tristețea să-mi întunece sufletul. Căutam să mă bucur mereu, cu toate că multe fapte, oameni și deziluzii se așezau împotriva acestei continue bucurii. În ciuda tuturor tristeților, minunatul rezultat, obținut datorită Bibliei, strălucea ca o victorie a credinței și a dorinței de a nu-L sluji decît pe Iisus, și era pentru noi un motiv de permanentă mulțumire.

Toate cele ce urmasem Drumul Crucii ne-am hotărît să ne sculăm în noaptea Paștelui. Trebuia să ne trezim la miezul nopții și să celebrăm în liniște „slujba" Învierii.

Cînd în sat au sunat clopotele, mai mult de cincizeci dintre noi erau în picioare, lîngă pat. Maica Eudoxia, așezată într-un pat suprapus, ne domina, astfel încît toate puteau auzi pasajele citite și rugăciunile spuse în surdină. După ce clopotele au vestit Învierea și Maica Eudoxia ne-a citit pasajele cuvenite din fiecare Evanghelie, ea ne-a adresat tradiționalul: „Hristos a înviat!" la care noi am răspuns, în cor: „Adevărat a înviat!"

Fără să ne mai temem că vom fi auzite (avusesem însă grijă să închidem toate ferestrele), am cîntat, într-un singur glas, minunatul cîntec ortodox „Hristos a înviat din morți...", pe care l-am repetat, după obicei, de trei ori. Tot dormitorul era treaz. Clipa era atît de solemnă și o atît de mare bucurie umplea parcă atmosfera, încît

aproape toate femeile din dormitor coborîră din paturi ca să-şi unească vocile cu ale noastre. Cu siguranţă că, dacă gardiana ar fi fost la postul ei, ne-ar fi auzit. Dar în timpul nopţii, paza se făcea în afara celei de a doua curţi ce separa închisoarea de birouri şi de infirmiere. În dormitor ardea toată noaptea o lampă, fapt ce îngăduia gardienei să vadă că nu se întîmplă nimic interzis.

Am rămas în picioare mai multe minute, cîntînd în surdină aceleaşi cuvinte sfinte, pe melodii diferite. O boare de linişte se aşternuse peste tot dormitorul. Numai cîteva evreice şi, bineînţeles, Maria de Layo se prefăceau că dorm. După ce clopotele de la bisericuţa din sat încetară şi după ce, îmbrăţişîndu-ne ca nişte surori, ne-am spus una alteia, din nou, „Hristos a înviat!“, fiecare s-a întors la patul ei. Am deschis cele două ferestre şi un aer primăvăratic, încărcat de plăcute miresme, pătrunse în încăpere. Departe de ai noştri şi nevoite să trăim într-un loc mizerabil, ne simţeam mai aproape de Dumnezeu şi înţelegeam mai bine misterul Învierii decît pe vremea cînd sărbătoream Paştele în libertate. În acea zi, am înţeles cu adevărat minunata lui frumuseţe.

În această noapte pascală se născu un obicei. Ne-am hotărît să formăm un lanţ al rugăciunii, care să înceapă la ora cinci dimineaţa şi să se termine la miezul nopţii printr-o rugăciune comună. În timpul zilei, fiecare urma să se roage, în linişte, timp de zece minute. Acest lucru cerea o foarte mare putere de concentrare, dat fiind zumzetul vocilor din dormitor. La miezul nopţii, atunci cînd undeva, în depărtare, se auzea sunînd o sirenă (Mislea aflîndu-se în apropierea celei mai bogate zone petrolifere din România), cea care constituia ultima verigă a lanţului ne scula pe toate. Coboram, fără zgomot, din paturi. Spaţiul era mic şi noi eram multe. Această înghesuială ne unea însă şi mai mult pentru rugăciunea de la miezul nopţii. Cercul celor ce se rugau devenea tot mai mare. Inclusesem în el două evreice care ne spuseseră că doresc şi ele „să se roage Dumnezeului lor“. Ne bucuram de orice suflet ce venea spre noi şi ne rugam împreună. Tema rugii noastre era mereu alta; o dată ne rugam pentru familiile noastre, altă dată pentru deţinutele din dormitor, pentru cele de la carceră, pentru toţi cei din închisoare, pentru deţinuţii din toate închisorile, pentru mîntuirea sufletelor celor ce ne osîndeau, pentru eliberarea ţării. Aceste ore

de rugă în comun ne-a făcut un bine uriaş. Ele încununau opera Cuvîntului lui Dumnezeu, care pătrunsese în gîndirea fiecăreia. Era un gest firesc, de care aveau nevoie o mulţime de suflete unite şi solidare întru aceeaşi Credinţă şi Speranţă.

*

Într-o dimineaţă, una dintre deţinutele de drept comun care ne aduceau cazanele cu mîncare profită de ocazie şi-i şopti Ginei, care – împreună cu gardiana – supraveghea împărţirea terciului:

– A izbucnit războiul în Corint.

După ce se goli cazanul cu mîncare şi se închise uşa, Gina ne comunică vestea.

– Ce ţi-a spus? Eşti sigură că-i vorba de-un război? Şi de ce în Corint?

Întrebările cădeau puhoi peste Gina, care manifesta, ca de altfel toate celelalte, o febrilitate din ce în ce mai mare.

– Dacă e vorba de Corint, asta înseamnă că americanii au debarcat acolo şi că vor intra în Europa.

– Vezi, nu ne lasă! Din Corint vor trece în Iugoslavia şi apoi în România.

– Crezi că ruşii se vor lăsa bătuţi aşa de uşor? Vor interveni şi ei!

– Ea mi-a spus că războiul „a izbucnit" în Corint şi nu: *„Americanii au debarcat acolo"*. Dar e sigur că a început războiul.

– Ai dreptate, Nina, e război. Dar dacă americanii sînt în Corint, asta înseamnă că rezistenţa rusă nu-i prea grozavă.

– Şi americanii nu vin cu mîinile în buzunre. Îţi dai seama, cu aviaţia lor imbatabilă... Şi cum vor pune totul în joc, îi vor face pe ruşi praf şi pulbere.

Ce agitaţie începu în dormitor! Gardiana interveni de mai multe ori, dar fără succes. Unele dintre noi începeau să se uite la ea cu milă. Ni se părea că americanii se află la porţile închisorii.

Deşi era bine să păstrăm discreţia faţă de cele în care nu aveam totală încredere, după cîteva minute întreg dormitorul cunoscu vestea şi intră în agitaţie. După cum am spus, gardiana interveni şi, ca să ne mai liniştească, rămase în sală.

Stînd la locul nostru sau pe băncile din mijloc, lăsasem la o parte rugăciunile şi ne făceam tot felul de planuri de libertate. Ne

simțeam ca îmbătate de un fel de optimism isteric. Cu toate că gardiana era de față, eram incapabile să ne stăpînim.

– Dar ce aveți astăzi? strigă ea.

– N-au nimic, spuse de Layo. Sînt în călduri şi n-au cu cine să se culce.

Gluma asta îi plăcu grozav gardianei şi fu începutul unui dialog cam deocheat între ea şi Maria. Rîdeau şi făceau tot felul de aluzii la pretinsa noastră „nervozitate". Şi de data asta, intervenția Mariei de Layo ne salvase. Ajunseră să spună cuvinte indecente şi anecdote pe aceeaşi temă.

Mi-am dat seama cît de superficial era totul în noi. Gîndul unei eliberări şi vestea că un război ne-ar putea scoate din închisoare aveau mai multă putere decît ceea ce construisem luni de zile în şir... Uitasem de rugăciune şi nici măcar nu-i mai simțeam nevoia. Cît de puternic este Ispititorul! I-am comunicat Ginei gîndurile mele; apoi şi altora. Pînă şi măicuța Eudoxia era ca „electrizată" de vestea războiului!

Aşezată pe marginea patului, am încercat să mă reculeg şi să mă concentrez.

Apoi m-am întors spre Gina şi spre celelalte şi le-am sugerat că nu-i bine să ne lăsăm tulburate de un simplu zvon şi că, chiar dacă eliberarea ar fi fost la un pas de noi, asta nu înseamnă că trebuie să uităm de datoria zilnică la care ne angajasem şi anume de lanțul rugăciunii.

Treptat, spiritele se liniştiră.

Şi totuşi... toată ziua nu s-a vorbit decît despre război. La ora prînzului, Gina o întrebă pe cea care adusese vestea dacă acest zvon persista. Aceasta îi răspunse că nu-i vorba de un zvon, ci de un fapt sigur.

În timpul plimbării, cîteva dintre noi încercară să transmită vestea celor din închisoarea de pedeapsă. Altele se cățărară pe ferestre ca să încerce să intre în legătură, prin semne, cu deținutele din ateliere. Din cînd în cînd, cîte una dintre ele ieşea dintr-un atelier ca să meargă în altul şi traversa curtea. Aveam micile noastre „trucuri" ca să intrăm în legătură cu ele, dar le păstram pentru ocazii deosebite, căci riscul era uriaş. Din acel moment, încercările de a lua contact cu celelalte n-au încetat nici o clipă.

Magda, ce-şi petrecuse mulţi ani prin închisori şi care era foarte experimentată (fusese închisă şi sub regimurile anterioare), ceru să fie dusă la infirmerie, pretextînd că are mari dureri de ficat. Gardiana o duse. La întoarcerea de la infirmerie, Magda ne spuse că şefa infirmeriei, o deţinută de drept comun, confirmase – prin semne – vestea că războiul a izbucnit. Mai mult încă, o văzuse pe directoare însoţită de doi miliţieni cu grad superior, ce se plimbau prin curte şi păreau foarte agitaţi. Directoarea vorbea întruna şi gesticula, aşa cum făcea cînd se întîmpla ceva important.

– Ascultaţi, spuse Mica, în acest caz nu-i exclus să fim deportate sau chiar omorîte. Dacă nu ne găsesc americanii, se va întîmpla aşa cum vă spun.

– Şi de ce crezi că tocmai pe noi, cele de la Mislea, ne vor deporta sau omorî? obiectă alta. Se vor ocupa mai întîi de bărbaţi.

– Bravo-o-o! o întrerupse brusc de Layo. Deci asta este mila voastră, a voastră, care vă pretindeţi creştine şi sfinte! Vă bucuraţi de nenorocirea altora. Ne e tare milă, dar să-i masacreze pe bărbaţi, şi nu pe noi!

– N-ai înţeles nimic, i se răspunse. Nu înţelegi niciodată nimic şi te amesteci întotdeauna în ceea ce nu te priveşte.

Am discutat toată ziua. Eram foarte tulburate şi lanţul de rugăciune se menţinu cu greu.

Cînd se servi masa de seară, deţinuta ce adusese vestea fu întrebată din nou şi ea confirmă, încă o dată, veridicitatea informaţiei. La ora culcării ne-am întins pe paturi. În seara aceea n-a mai fost vorba nici de romane şi nici de „mers la teatru". Nici măcar n-am citit Biblia. De altfel, cutia rămăsese în ascunzătoarea ei ziua întreagă...

*

Nu ştiu bine după cît timp, mă trezi brusc un zgomot puternic. N-am înţeles imediat ce se petrece. În toiul nopţii, un grup compact de gardiene şi de gardieni, în fruntea cărora se aflau directoarea şi trei ofiţeri superiori de miliţie, năvăli în dormitor. Directoarea strigă cît o ţinu gura:

– Scularea! În două minute vreau să vă văd îmbrăcate şi aliniate în faţa porţii!

Încercam toate să ne îmbrăcăm cît mai repede, gîndindu-ne doar la cele două minute ce ne fuseseră acordate ca să ne punem pe noi hainele de deținute și să ne înșiruim în fața porții. Directoarea nu înceta să țipe și să ne insulte. Militarii se făceau că se uită în tavan și pe pereți. Gardienii și gardienele se răspîndiseră peste tot, în dormitor, la porți și în curte. Țineau armele îndreptate spre noi, ca și cum ne-ar fi prins făcînd vreo faptă nepermisă sau încercînd să fugim...

Pînă la urmă, cam în două minute, toată lumea fu gata. Ne-am pieptănat în grabă părul, am înaintat în tăcere una după alta.

Poarta din zidul ce închidea curticica noastră era deschisă. O lampă slabă lumina curtea cea mare unde am fost conduse, fiind escortate de milițieni și de gardiene. O voce bărbătească porunci:

– Toată lumea să se lipească de zid! Înainte marș!

Una cîte una, ne-am îndreptat spre cele trei ziduri ale curții și, strînse una lîngă alta, ne-am lipit de zid, la dreapta căruia ajunsesem cum nimerisem, adică fără cele din grupul căruia îi aparțineam.

După ce ne-am lipit toate de zid, gardianul-șef ordonă:

– Întoarceți-vă spre stînga, cu fața la perete! Nasul să atingă zidul! Executarea! Nimeni nu are voie să scoată nici o vorbă și nici să privească la dreapta sau la stînga! Marș!

Ne-am executat. „Întoarcerea spre stînga" răsună sinistru în liniștea nopții. Se auzea zgomotul puștilor îndreptate spre noi, pe care gardienii și milițienii păreau că le încarcă, pentru a fi gata să tragă.

Directoarea tăcuse. Nu puteai ști dacă era în curte, în dormitor sau dacă plecase.

Cu nasul lipit de zid, ne concentram toată atenția spre mișcarea armelor. Așteptam, în fiecare clipă, să se tragă în noi. Din cînd în cînd se auzea cîntecul bufnițelor ce-și făcuseră cuibul sub acoperișul clădirii în care se afla dormitorul nostru.

Deodată, totul ni se păru limpede: războiul din Corint, așteptarea americanilor, iar pe noi ne vor împușca așa cum cineva spusese de dimineață. Nu era timp de pierdut! Repede, repede, ultima rugăciune!

„Doamne, mă încredințez Ție. Voia Ta e ca să mor acum; iartă-mi toate păcatele, privește-mi cu milă ființa pieritoare, bine-

cuvîntează iubirea ce mă leagă de Tine, uită toate păcatele mele. Rămîi lîngă cei pe care îi iubesc. Dă putere tuturor tovarăşelor mele de suferinţă şi tuturor celor ce vor trece prin clipe şi prin emoţii asemănătoare. Îmi încredinţez sufletul în mîinile Tale."

Nu-mi mai rămînea decît să aştept. Cu coada ochiului, vedeam ţeava unei puşti mitraliere ce părea că atinge trupul unei femei ce se afla la vreo doi metri de mine. Auzeam cum femeilor de lîngă mine le bate cu putere inima. Gardienii îşi verificau din cînd în cînd armele. Iar eu aşteptam să tragă. Mai mult, la un moment dat m-am întrebat dacă nu cumva trăseseră şi dacă nu murisem deja, într-atît de ireal îmi părea totul.

Deodată, Maria de Layo ţipă:

– Copilul meu! Va rămîne fără mamă! Criminalii!

Din direcţia în care se afla ea, se auziră două perechi de palme. Strigătul Mariei fu de ajuns ca să declanşeze şi alte strigăte. De fapt, nu erau strigăte, ci plînsete şi suspine. Gardienii se repeziră spre cele care se văitau.

– Linişte! Linişte!

Nimeni n-a mai scos nici un cuvînt.

Cît de ciudat este sentimentul de dinaintea morţii! După ce am spus rugăciunea, nu mi-am mai găsit cuvintele ca să continuu. Mă simţeam pustiită. Aşteptam să fac marele salt, să trec pragul. Nu mă însoţea nici o figură şi nici o amintire. În faţa morţii eram singură. De cealaltă parte simţeam prezenţa lui Iisus. Nu mai ascultam zgomotul puştilor-mitralieră şi nici zgomotul făcut de cizmele bărbaţilor care se mişcau, fără încetare, prin curte. Nu mai era nimic de făcut; acesta era singurul meu sentiment. Viaţa era trecutul. Nu mai exista mişcare, după cum nu mai existau nici oameni. Mă aflam la o depărtare infinită de toate lucrurile. Mai stăteam la pîndă doar în aşteptarea clipei cînd avea să vină împuşcătura.

Mi se părea... De fapt cum să mi se pară, de vreme ce nu mai existam... Dar cuvintele sărace de care dispun nu-mi permit să vorbesc altfel. Mi se părea că după terminarea rugăciunii mă golisem de tot ce era în mine, că mă aflam pe marginea unei prăpăstii peste care aruncasem un sac ce conţinea tot ce fusese în mine şi că, peste o clipă, voi sări peste abis ca să ajung în braţele lui Iisus. Teama dispăruse. Nu aveam nici cea mai mică părere de rău şi nici

cea mai mică speranță că voi scăpa. Nu-mi făceam nici un calcul, nu-mi puneam nici o întrebare, nu-mi trecea prin minte nici un „de ce“, nici un „cum e cu putință“, nici un gînd, absolut nimic. În fața morții, eram singură și golită, în așteptarea întîlnirii supreme. Nici chiar pe Iisus nu-L simțeam ca în timpul rugăciunilor mele. Nu avea nici conținut și nici chip. Era acel „ceva“, acel „tot“ cu care aveam să mă contopesc dintr-un moment în altul

Am auzit, ca într-un vis, urletul directoarei și cu greu mi-am revenit la ponderea mea „terestră“.

– Întoarceți-vă la stînga! Executarea!

Se iveau zorile. Directoarea și ofițerii superiori veneau dinspre dormitorul nostru; șirul era încheiat de milițieni. Lumina încă slabă a dimineții se îmbina cu aceea, gălbuie, a lămpii, dînd fețelor o culoare cadaverică.

Am revenit pe pămînt. În coloană, mergînd spre dormitor, și ascultînd de ordinele primite, ca un automat, mă străduiam să-mi vin în simțiri și să-mi regăsesc ființa care evadase din mine și plecase departe. Eram încă prea năucită ca să pot să gîndesc și să trag concluzii. Mă întorceam din moarte spre o așa-zisă viață. Mă stăpînea un singur sentiment: cît de zadarnică e viața! Dacă n-ar fi Iisus care să te iubească și să te aștepte, totul n-ar fi decît un neant absolut!

Am intrat toate în dormitor. Ai fi zis că avusese loc un incendiu. Saltele rupte zăceau pe jos. Alimentele se amestecaseră cu paie, bietele noastre haine și cămășile noastre de noapte erau zvîrlite peste tot. Gardienele strigau:

– Percheziția s-a terminat. Puneți toate lucrurile la loc. Hai, repede!

Contemplam spectacolul ca niște nebune, împietrite de groază, avînd în ochi ezitarea ce ne rămînea din orele de spaimă pe care le trăisem.

Este inutil să spun că nimeni n-a făcut nici cea mai mică aluzie la felul cum fusese făcută percheziția și nici la brutalitatea cu care fusese răvășit tot dormitorul. Noi, cele ce ne întorceam din moarte, nu mai zăboveam asupra unor asemenea „detalii“. Gîndul că am scăpat era mai puternic decît orice, chiar dacă era vorba de o asemenea percheziție care era un lucru esențial în viața noastră

mizerabilă din închisoare. Ce importanţă mai avea faptul că ne pierdusem nenorocitele de provizii sau că aveam nevoie de cîteva zile bune de lucru ca să putem pune totul în ordine? După ce gardiana închise şi încuie uşa, am rămas împietrite, cu capul aplecat. Am făcut un efort supraomenesc ca să ne venim din nou în fire. Nimeni nu spunea nimic. Totuşi, treptat, primele raze de soare ale lunii iunie ne-au dat puţină viaţă şi, sub impulsul Ginei, care îşi regăsise sîngele rece, am început să căutăm prin „grămadă" ca să ne refacem paturile. Gina zise:

– Gardiana mi-a spus că ne va aduce ace şi aţă ca să reparăm tot ce s-a stricat. Pînă vine, încercaţi să puneţi saltelele şi pernele pe paturi. Nu-i nevoie ca fiecare să-şi caute cearşaful ei. Ce mai contează! Cînd ne-au scos afară ca să ne omoare, nu le-am luat – după cîte ştiu – cu noi în curte!

Mă uitam la feţele femeilor, ce păreau luminate de o expresie senină. Nu mai erau certuri ca altădată cînd, după o percheziţie mai puţin importantă, fiecare căuta să intre în posesia propriului cearşaf sau să-şi găsească periuţa de dinţi şi săpunul „trimise de acasă"... De data asta lovitura fusese directă şi prea violentă. Nici una dintre noi nu mai sperase să se întoarcă vie în acest dormitor.

Vocea Lenuţei răsună, ca şi cum ar fi venit de foarte departe:

– Ce înseamnă asta? Şi-au schimbat gîndul de a ne omorî? Poate că, în ultimul moment, au primit un ordin în sensul acesta. Ajută-ne, Sfîntă Fecioară! Şi îşi făcu trei cruci.

Apoi fiecare îşi spuse părerea şi îşi exprimă recunoştinţa faţă de Domnul, ce ne ajutase să rămînem în viaţă.

Maica Eudoxia se ridică pe o bancă şi zise:

– Dragi prietene, să mulţumim Celui de Sus că ne-a salvat.

Mă întrebam de ce ne fusese dat să trăim această noapte îngrozitoare. Desigur, fusese o lecţie bună pentru fiecare. Un avertisment? O încercare? Un prilej, pentru unele dintre noi, să se înalţe în viaţa lor spirituală?

Pia şi Zoe verificaseră încă de la început ascunzătoarea „bibliotecii" noastre. Nimeni nu avusese ideea să caute acolo.

Discuţiile încetară de îndată ce ni se aduse terciul. Nimeni n-a mai întrebat-o pe deţinuta de drept comun dacă războiul din Corint începuse sau nu. Nu ne mai interesa. Trecusem prin prea mari

emoții; stătusem două ore departe de lumea asta, sub amenințarea gloanțelor.

După-masă, lanțul de rugăciune începu din nou, ca de obicei, dar cu şi mai mare fervoare. Iar „biblioteca“ fu luată cu asalt.

Ana veni să-mi mărturisească cu lacrimi în ochi:

– Am spus atîtea lucruri rele pînă acum! Credeam că Dumnezeu n-avea putere! Dar dacă El m-a ocrotit în noaptea asta, aşa cum am îndrăznit să I-o cer, sînt sigură că are grijă şi de copii mei. Vreau să vin în grupul vostru, al tuturor celor ce credeți în El. Dar, te rog, organizează şi o zi de rugăciune pentru copiii mei şi pentru mine.

– Vom face toate astea cînd ni te vei alătura. E multă vreme de cînd noi ne rugăm pentru tine şi pentru copiii tăi.

În noaptea următoare am trezit-o pe Ana ca să participe la rugăciunea comună.

*

Vestea percheziției făcute în dormitorul nostru se răspîndi în toată închisoarea. „Antenele“ noastre secrete ne înştiințară că nimeni nu dormise în noaptea aceea. Toată lumea era la curent cu războiul din Corint şi cu debarcarea americană. Toate credeau că noi sîntem primele victime, după care vor urma şi ele.

La puțin timp după această noapte memorabilă, Dorina, o deținută politică de la ateliere, izbuti să-i spună Ginei că războiul izbucnise cu adevărat – nu în Corint, ci în Coreea... Probabil că o deținută de drept comun, care, ca şi altele ca ea, avea acces în birourile direcțiunii, îşi aruncase ochii pe un ziar şi pronunțase Corint în loc de Coreea.

Percheziția spectaculoasă din acea noapte groaznică fusese organizată de directoare ca să le demonstreze inspectorilor veniți în control forța şi cruzimea ei.

Ce lecție minunată ne-a dat Dumnezeu! Fiecare a tras foloase din ea după nevoile sale. Fiecare a trăit scena după puterea forțelor sale spirituale.

Multe lucruri s-au petrecut în acest dormitor de la Mislea. Am avut parte de toată gama de fapte: de la tragic la comic, de la răutate la bunătate, de la disperare la convertire şi la dobîndirea unei speranțe de neclintit.

Am cunoscut în amănunt felul în care reacționează la evenimente diferiți oameni. Am constatat efectele lașității, ca și pe cele ale demnității. Am întîlnit oameni stăpîniți de Cel Rău și am văzut transformări pe care le cred îngerești.

Dar ceea ce rețin din cele douăzeci de luni petrecute la Mislea, stînd doar în acest dormitor, este că Dumnezeu îi iubește pe toți cei pe care i-a creat și că voiește să-i aducă la El. De asta a făcut pentru noi tot felul de minuni, dintre care cea mai mare este că ne-a dat Biblia. Apoi, le-a chemat la El, prin Cuvîntul Său, și nu prin vorbărie omenească deșartă, pe toate cele care au înțeles să răspundă apelului Său. Chiar și Ana, care suferea în tăcere și nu deschidea gura decît pentru a ocărî ideea de Dumnezeu, s-a întors spre El.

Am revăzut-o pe Ana după eliberare. Copiii ei și-au găsit ocrotire, deși toți membrii familiei fuseseră arestați. O mătușă care locuia în Elveția venise să-și viziteze familia din România și, văzînd că micuții au rămas singuri pe lume, s-a hotărît să-i crească.

Cît despre Gina, ea dobîndise destulă rezistență spirituală ca să poată înfrunta teribila realitate a sinuciderii fiului ei. Era înarmată spre a putea privi lucrurile în față și a-și recunoaște partea de răspundere în gestul ireparabil pe care îl făcuse copilul ei. Și nădăjduia că, prin rugăciuni și prin renunțarea la tot ceea ce fusese rău în viața ei trecută, va ajunge să capete iertarea lui Dumnezeu.

Sînt multe cele cărora Cuvîntul lui Dumnezeu le-a transformat inima în adîncul ei, înlăturînd din ea ura; manifestîndu-și divina splendoare, El a făcut să pălească sau să dispară în noapte orice aspirație prea terestră.

Mi-e cu neputință să descriu aici și alte fapte. Unele lucruri sînt prea intime pentru a putea fi dezvăluite. De altfel, nu pot să-i pun în primejdie pe unii oameni care trăiesc și acum în lumea comunistă.

Gîndul și sufletul meu vor rămîne legate, pentru totdeauna, de aceste ființe atît de dragi mie. Nici depărtarea și nici despărțirea temporară nu vor rupe niciodată aceste legături.

INFERNUL CANALULUI DUNĂRE–MAREA NEAGRĂ

Lagărul de la Mislea începea să se dezintegreze. Din toamna anului 1951, femeile începură să plece în grupuri de cîte zece. Nimeni nu ştia unde plecau. Oricum, nu la ele acasă! După informațiile care ajungeau pînă la noi, femeile erau duse la Canal, unde lucrau la un loc cu bărbații. Dar această versiune ne deruta căci, printre cele care plecau, unele erau grav bolnave de inimă sau erau tuberculoase. Cum ar fi putut ele să lucreze? Poate că nu era vorba de Canal...

Agitația ajunsese la culme. Pentru orice eventualitate, adesea ne dădeam una alteia şi diferite comisioane, pentru cazul în care vreuna dintre noi s-ar fi întors totuşi acasă...

Tristețea de dinaintea despărțirii este îngrozitoare. Ne simțeam mai unite de cînd se vorbea că vom fi smulse din grupul compact şi atît de bine sudat pe care-l alcătuiam.

Ne iubeam unele pe altele ca nişte surori. În fiecare zi încercam să ne întărim una pe cealaltă, urîndu-ne curaj şi putere, dar mai ales să ne păstrăm speranța că, oriunde, Dumnezeu va rămîne cu noi. Astfel, sub binecuvîntarea iubirii Sale, vom rămîne mereu unite. Aveam grijă de cele a căror credință era mai fragilă, dîndu-le sfaturi care să le susțină în drumul lor pe malurile îndepărtate ale Mării Negre. „Şi apoi, ne spuneam, cine ştie? Poate că ne vom întîlni acolo..."

Toată lumea a fost de acord ca Biblia să rămînă aici şi după ce va pleca ultima dintre noi. Cele care vor părăsi ultimele închisoarea de la Mislea o vor lăsa în ascunzişul ei. Va sta acolo în siguranță pînă cînd o va descoperi cineva. Nu puteam concepe că,

după tot binele pe care ni-l făcuse, ar putea să cadă în mîinile direcţiunii.

Într-o după-amiază, aşa cum se abate fulgerul din cer senin, m-am auzit strigată împreună cu altele cinci.

– Strîngeţi-vă toate lucrurile, spuseră gardienele, şi înainte marş!

Foloseau întotdeauna aceleaşi formule şi erau întotdeauna grăbite, nedîndu-ne timp nici măcar pentru o îmbrăţişare sau o strîngere de mînă. Ne urmăreau ca nişte nebune şi, dacă şopteam un cuvînt vreunei vecine, ne copleşeau cu ameninţări şi cu injurii.

După ce mi-am făcut „bagajele", în momentul plecării m-am întors spre celelalte şi, cu ochii plini de lacrimi, am strigat:

– Cu ajutorul lui Dumnezeu, ne vom vedea curînd în libertate! Vă iubesc.

Gardiana mă obligă cu brutalitate să mă întorc şi mă împinse spre culoar. Nu voi uita niciodată feţele pline de tristeţe ale celor pe care am putut să le văd în trecere.

Ne-am înşiruit două cîte două; înainte de a traversa curtea, gardiana ne-a spus:

– Nimeni să nu se întoarcă spre dormitor!

Am ascultat ordinul, dar fiecare dintre noi simţeam privirea celor ce rămăseseră şi care se îngrămădiseră la ferestrele de sus, pînă cînd poarta, închizîndu-se, ne ascunse privirilor lor.

Nu teama de necunoscut îmi încetinea paşii, ci tristeţea că trebuia să părăsesc atîtea femei ce deveniseră prietenele mele şi de care mă ataşasem. Mă despărţeam de o lume în care mă integrasem pe deplin. Cunoşteam atîtea vieţi cu care comunicasem; evenimentele care li se întîmplaseră îmi erau familiare; universul lor era şi al meu. Mai ştiam şi că îmi vor simţi lipsa, mai ales din pricina optimismului meu atît de necesar multora.

Tribulaţiile drumului se potriveau bine cu toată birocraţia şi cruzimea regimului.

Am fost aruncate într-o camionetă şi duse de la Mislea la Ploieşti. La penitenciarul din Ploieşti am aşteptat vreo douăsprezece ore înainte de a fi duse la gară, unde am fost înghesuite într-un vagon-închisoare, douăsprezece femei pe şase locuri. Eram într-adevăr mai multe cînd am plecat din Ploieşti. Grupului nostru i se alipiseră deţinutele venite din alte închisori.

Drumul pînă la Canal a durat trei zile. Vagonul în care ne aflam era ataşat la tot felul de trenuri şi ocolea prin diferite oraşe din ale căror închisori mai „culegea“ şi alte deţinute, pentru a construi vestitul Canal. Ni s-a împărţit hrană rece: pîine, slănină şi marmeladă. În compartiment aşezaseră un fel de scaun cu gaură şi cu capac pentru nevoile fireşti. Dar era o întreagă tevatură să ajungi pînă acolo, căci pe el stăteau două persoane strînse una lînga alta.

*

Nu e uşor să descrii toate necazurile pe care le-am întîmpinat pe drum: certurile dintre femei, reclamaţiile şi mai ales lipsa aerului şi înţepenirea membrelor ne-au pricinuit mari suferinţe timp de cîteva zeci de ore. Noi, cele şase de la Mislea, eram pierdute printre celelalte şase lîngă care fusesem „instalate“. Mai tîrziu, la o oprire, în compartiment urcă o a şaptea. Ferestrele erau complet astupate cu scînduri şi drugi de fier. Aerul nu intra decît printr-o mică deschizătură făcută deasupra uşii de la culoar. Căldura era sufocantă. Eram chinuite de sete. Apa ni se dădea în porţii mici.

Spre marea mea bucurie, femeile acceptaseră să le povestesc o călătorie făcută de misionara Mathilda Wrede împreună cu deţinuţii din nişte închisori finlandeze, deportaţi în Siberia. Printre cele şapte necunoscute se găsea soţia conducătorului mişcării „Martorii lui Iehova“. Ea îmi spuse că a citit cartea şi părea că mă ascultă cu plăcere. Cînd, în cursul povestirii, am făcut portretul Mathildei Wrede, o femeie cu suflet curat şi sfînt, care renunţase la viaţa luxoasă şi bogată a familiei sale ca să se consacre în întregime reeducării creştineşti a deţinuţilor de drept comun din închisorile finlandeze din epoca ţaristă, toate femeile uitară de poziţia incomodă în care stăteau şi se întoarseră spre mine. Le-am descris calvarul îndurat de prizonierii trimişi în plină iarnă în Siberia. Frigul de afară şi din vagoanele ale căror uşi nu se închideau, ferestrele acoperite de gheaţă, îmbrăcămintea subţire, toate astea făceau ca suferinţa noastră să se strămute spre alte locuri. Dar curiozitatea femeilor ajunse la culme cînd le-am spus că Mathilda Wrede, informată despre această deportare, izbutise să ajungă la punctul de frontieră de unde se pleca spre Siberia şi, îmbrăcată ca deţinutele, într-o cămaşă subţire, fără cizme şi fără mănuşi, îi

dovedise conducătorului convoiului că avea o autorizație specială dată de guvernator ca să-i însoțească pe deținuți pînă la lagărul de destinație.

– De ce s-a dus şi ea cu ele?

– Credeam că era condamnată şi ea, ca misionară.

– Pe vremea aceea, am răspuns eu, misionarele nu erau condamnate. Mathilda Wrede era legată spiritual de unii prizonieri din acel convoi, oameni pe care îi vizitase adeseori în închisoare şi dintre care mulți se convertiseră.

– Nişte convertiți care omorîseră şi furaseră, spuse o blondă cu părul creț, ce părea a fi condamnată de drept comun.

– Bineînțeles. Cu multă perseverență, Mathilda le arătase că un om se poate converti în ciuda greşelilor pe care le-a săvîrşit; crezînd că Mîntuitorul a murit pe Cruce pentru păcatele tuturor, el poate obține iertarea.

– Ca şi tîlharul răstignit lîngă Iisus?

– Exact. Acesta era de fapt primul argument pe care îl aducea Mathilda celor care îşi recunoşteau greşelile şi se întrebau dacă au dreptul la iertare.

– Şi deveneau creştini?

– Bineînțeles. Şi, în acel tren, se aflau cîțiva asemenea convertiți, frați cu Mathilda întru credință. Acesta este motivul pentru care ea a vrut să-i însoțească şi, cu toate că sănătatea îi era şubredă, s-a hotărît să împartă cu ei toate suferințele drumului.

– Trebuie să fi fost tare nenorociți la gîndul că pleacă în Siberia, spuse o deținută, pe care nu puteam să o văd, căci o femeie care stătea în brațele alteia aşezate pe bancă mi-o ascundea.

– Ei îşi dădeau seama că, după legile omeneşti, date fiind crimele pe care le săvîrşiseră trebuiau să îndure ani grei de pedeapsă. Unii dintre ei erau condamnați pe viață. Dar ei acceptau această pedeapsă de pe pămînt. Şi apoi, erau fericiți ştiind că, spiritual, sînt iertați. Erau siguri că la sfîrşitul suferințelor din această viață, cînd vor intra în eternitate, Domnul nu-i va socoti nişte criminali, ci îi va privi ca pe nişte frați.

– Vorbiți ca şi cum s-ar fi întors cineva de dincolo de viață, ca să ne spună cum se petrec lucrurile! obiectă o bătrînă cu fața zbîrcită şi cu privirea lunecoasă.

– A venit însuşi Iisus, răspunse Mia, care făcea parte din grupul meu.

– Vorbe goale! spuse o alta. Dar, haide, povesteşte-ne mai departe! E distractiv să asculţi poveşti ce par a veni dintr-o altă lume.

Am continuat cum am putut. Apoi, Mia îmi luă locul, căci şi ea cunoştea viaţa Mathildei Wrede; le-o povestisem, în amănunt, la Mislea.

Sigur că nu am putut umple tot timpul cît a ţinut drumul cu o biografie, oricît de minunată ar fi ea. Am încercat să dormim; şi deşi „ţintuite" acolo unde ne aflam, trebuia totuşi din cînd în cînd să ne mai dezmorţim oasele. Pe rînd, fiecare dintre noi se ridica pentru a face cîteva mişcări de gimnastică, în timp ce celelalte îşi mutau puţin picioarele ca să-i facă loc. Ca să ajungi la scaunul cu capac, trebuia să desfăşori o adevărată strategie. Poveştile spuse, somnul, puţinele mişcări pe care le puteam face, dar mai ales speranţa că toate acestea se vor termina, ne-au dat puterea să rezistăm. Cîteva dintre noi au leşinat, dar nu aveam de ales. Uşile tuturor compartimentelor erau blocate pe dinafară, căci deţinuţii stăteau înghesuiţi chiar şi pe culoar.

*

Cînd aceste zile de groaznică suferinţă fizică luară sfîrşit, ne-am trezit dintr-o dată în faţa unui şir de nenumărate barăci, ce se întindeau cît vedeai cu ochii.

Ne-a fost greu să stăm în poziţie de drepţi: şi să aşteptăm, în această poziţie, pe cel care, se spunea, urma să ne ia în primire şi să facă apelul.

Dacă aşteptarea a fost lungă, apelul a fost interminabil. Căci directorul lagărului de femei, persoană foarte importantă aici, părea că n-a învăţat alfabetul decît în urmă cu douăzeci şi patru de ore. Se chinuia să ne silabisească numele şi prenumele, şi perseverenţa sa încăpăţînată ne-a costat o oră suplimentară de stat în picioare şi de insomnie.

Este foarte interesant să vezi modul în care se respectă ordinele în administraţia penitenciarelor comuniste. Nu ştiu cum au izbutit gărzile ce ne însoţeau şi cele din lagăr să facă astfel încît toată

lumea să coboare în linişte, să separe bărbaţii, care, în tren, erau destul de numeroşi şi să conducă femeile pe un cîmp unde trebuia să fim numărate, totul într-o ordine şi o linişte perfecte. Oare dresajul este atît de eficace şi de rapid de frica loviturilor şi, mai ales, a insultelor? Oricum, nu a existat nici un gest de revoltă sau de oboseală; nici măcar o singură înjurătură! Ca şi cum toţi ar fi fost prizonieri de-o viaţă.

O deţinută mi-a spus o dată care era motivul pentru care rămînea întotdeauna ultima: voia să se ascundă cît putea mai bine de gardieni şi de gardiene.

– Nu vreau să le dau prilej de ceartă. Nu pot să răspund la grosolăniile lor şi nici să le aud. Rămîn la urmă ca să nu le atrag atenţia...

La sfîrşitul tuturor formalităţilor, spre dimineaţă, după ce ne-am lăsat „bagajele" la magazie, păstrînd doar strictul necesar (periuţa de dinţi, batista şi hainele pe care le purtam), ne-au ordonat să ne înşiruim cîte patru pe rînd şi să ne îndreptăm spre barăci.

Gardienii aşteptară să se sune deşteptarea pentru deţinutele ce se aflau în interior. Numai după asta am putut pătrunde în noua închisoare. În faţa uşii de la fiecare baracă stătea o femeie în haine dungate, supravegheată de o gardiană. Aceste „şefe" lăsau să intre în baracă un număr fix de nou-venite, după cîte locuri erau disponibile în dormitor.

Grupul nostru de şase, la care s-au mai alipit încă alte două femei, a fost primit în baraca 4. Încă din prag, ochii ne-au căzut pe un spectacol de coşmar.

Pe pămîntul bătătorit (căci nu exista podea) se înşiruiau două rînduri de bănci din lemn acoperite cu nişte saltele subţiri de paie; un fel de pînză gălbuie servea drept cearşaf. Femeile, trezite din somn, se izbeau unele de altele, grăbindu-se să se îmbrace. Stînd ţeapănă în mijlocul îngrămădelii, o gardiană ţipa întruna:

– Mai repede, mai repede, se va face apelul!

În semiîntunericul din baracă, nu puteai distinge nici o figură. Aerul era infect. Prizonierele păreau agitate, aşa că nici nu au observat intrarea noastră. Noi rămîneam grupate într-un bloc compact ce parcă nu putea să se amestece cu femeile de aici, care se mişcau asemenea unor marionete.

Şefa dormitorului intră împreună cu gardiana. Văzîndu-ne oarecum descumpănite, ne spuse cu amabilitate şi blîndeţe:

– Veniţi să vă plasez.

– N-am putea avea un colţ unde să stăm toate şase? întrebă Stela. Venim toate de la aceeaşi închisoare.

– O să încerc să găsesc. Dar pentru asta, trebuie să aştept ca femeile să-şi termine treburile şi să iasă de sub „baldachine". Dacă vrei să fiţi împreună, nu pot face nimic pînă atunci. Aşteptaţi aici – ea se îndreptă spre o masă de lemn neşlefuit –, unde aveţi gamele şi linguri.

Apoi se uită la încălţările noastre.

– Nu ştiu cum o să vă descurcaţi. Noi avem numai bocanci, dar astăzi va trebui să vă duceţi încălţate aşa cum sînteţi. Este mult noroi, dar n-am ce face. Pînă diseară, faceţi cum puteţi.

– Deci – am spus eu ezitînd – vom pleca la muncă imediat?

– Din păcate, da!

– Dar n-am dormit de trei nopţi. Sîntem complet ameţite, căci am stat în compartiment ca sardelele...

– Ştiu prea bine. Şi eu am venit tot ca voi. Dar ordinul spune că trebuie să fiţi încolonate imediat, împreună cu cele din dormitorul din care faceţi parte.

Văzînd decepţia şi oboseala de pe feţele noastre, adăugă:

– Voi încerca să vă pun într-o baracă de deţinute politic. De unde veniţi? De la Mislea?

– Da, am răspuns noi într-un glas.

– În cursul zilei, în timp ce veţi fi la lucru, voi vorbi cu şeful deţinutelor politic ca să fiţi cazate acolo. În barăcile politicelor sînt multe femei de la Mislea.

– De la Mislea? De la Mislea?...

– Bineînţeles. Sînt multe de acolo, dar au sosit, pe rînd, unele după altele. Aţi vrea să staţi cu ele?

– Bineînţeles, dacă se poate, spuse Mia. Cu multă plăcere.

– Bine. Lăsaţi-mă să mă ocup de asta. Diseară, cînd vă veţi întoarce, totul va fi aranjat. Acum ieşiţi să vă luaţi terciul. Trebuie să ştiţi că aici disciplina e foarte severă. Dacă nu vă supuneţi ordinelor, pedepsele sînt foarte aspre: carceră, bătaie, porţie de

mîncare mai mică, ba chiar mult mai mică... şi, dată fiind duritatea muncii, e mai bine să n-ai parte de asemenea „suplimente".

I-am mulţumit din tot sufletul. Ne făgădui că, seara, se va afla la poartă, împreună cu ceilalţi şefi, ca să ne ducă la baraca despre care vorbisem.

Apoi, cu multă amabilitate, ne dădu cîte un săculeţ de pînză ca să ne ţinem în el gamela şi lingura, cît timp ne aflam în lagăr şi la lucru. Masa se aducea pe şantier.

Eram derutate, nehotărîte, intrigate. În timpul discuţiei noastre cu şefa, femeile se strecurau afară din baracă, cu gamela în mînă şi cu sacul pe umăr. Privindu-le mai bine, în plină lumină, am văzut că erau încălţate cu bocanci. Dar bocancii erau plini de noroiul din zilele precedente, iar din unii ieşeau paie. Aveam să vedem, ceva mai tîrziu, din proprie experienţă, că bocancii nu ţi se dădeau după numărul ce-l purtai. De obicei, îi alegeai mai mari şi îi umpleai cu paie; trebuia să mergi cu ei prin cele mai îngrozitoare noroaie. Dar, cum nu erau pe măsură, dacă se înfundau în noroi, era foarte greu să-i mai scoţi. De frica de a nu rămîne în urma coloanei, îi scoteai cu mîna, după care îi puneai în picioarele murdare – acum şi ele – de noroi. Dar dacă n-ar fi fost decît asta! Cu începere din acea primă dimineaţă, în care a debutat atît de chinuita noastră existenţă de sclave într-un lagăr de muncă forţată, am avut parte de multe alte nefericiri.

*

Nimeni nu avea timp pentru celălalt. Aceasta a fost prima noastră impresie cînd ne-am dus, una după alta, să ne primim porţia de terci. Viaţa, în lagăr, se scurgea cu o viteză nebunească. Responsabilii nu tolerau nimic care ar fi putut să încetinească ritmul muncii planificate. Consternarea noastră era pe măsura imposibilităţii de a schimba între noi vreo impresie; de-abia înghiţisem terciul şi băgasem gamela şi lingura, aşa nespălate cum erau, în sac, că a şi trebuit să ne încolonăm, cîte opt, şi – împinse de celelalte – să ne îndreptăm spre poarta de ieşire. Privind în jurul nostru, ne întrebam dacă aveam de a face cu nişte fiinţe civilizate sau cu nişte sălbatice. După liniştea de la Mislea, dădusem aici de un zgomot şi o vorbărie ce nu încetau o clipă. Femeile se agitau şi vorbeau mult; nu auzeai decît înjurături şi glume obscene. În

legătură cu orice şi cu nimic, cuvintele scabroase ieşeau, murdare, de pe buzele femeilor din coloană.

– Draga mea Mia, e îngrozitor! Oare unde am ajuns?

– În iad, spuse Stela.

Am pornit la drum în mijlocul vociferărilor femeilor şi al fluierăturilor stridente ale gardienelor ce păreau că vor să ne înnebunească.

– Oare cum au putut rezista toate cele venite de la Mislea? Unde sînt Paula, Pia, Maria Rotaru şi celelalte? Oare Paula, deşi are tuberculoză, se află tot aici? Poate că dormitoarele deţinutelor politic sînt ceva mai curate şi munca mai puţin grea.

După ce-am trecut de poartă şi după ce fiecare rînd de cîte opt a fost bine numărat, am fost încadrate de o mulţime de miliţieni, care stăteau cu puştile îndreptate spre noi. Cei trei subofiţeri ce se aflau în fruntea coloanei erau zgomotoşi şi fluierau fără întrerupere, în timp ce aceia care ne păzeau, mergînd pe cele două părţi, păreau mai liniştiţi. Parcă le venea la fel de greu ca şi nouă să se tîrască.

Lîngă ieşire, drumul era uscat, dar mai departe se vedeau urmele ploilor recente. Pămîntul devenea din ce în ce mai mocirlos. Ne venea foarte greu să mergem în ritmul rapid impus de cele din capul coloanei. Din „fericire“, încălţările ne strîngeau, căci picioarele ni se umflaseră în cele trei zile de nemişcare, aşa că nu le puteam scăpa prin noroi. În jurul nostru, cîteva femei, pierzîndu-şi pantofii prin noroi, dădeau drumul la cîte o înjurătură şi continuau să meargă, glumind între ele şi chiar cu miliţienii. Dar aceştia se prefăceau că nu le aud.

N-a fost greu să ghicim că ne aflăm împreună cu deţinutele de drept comun. N-am vorbit cu nici una dintre vecinele noastre. Cînd ne-am uitat în urmă, peste capetele femeilor, coloana ni s-a părut fără sfîrşit. „Unde ar putea să fie celelalte?“ m-am întrebat eu, şi ardeam de nerăbdare să le regăsesc la întoarcere.

Pe marginea drumului care (după cum am aflat mai tîrziu) se întindea pe aproximativ patru kilometri, se înşirau cîteva sătucuri şi nişte terenuri argiloase; pămîntul, în aceste locuri, era neproductiv. La capătul celor patru kilometri, ajungeai în „zona interzisă“. În nişte observatoare special construite, stăteau militari

înarmați cu mitraliere. Erau patru observatoare, pentru ca suprafața noastră de muncă forțată să fie păzită în punctele sale extreme.

Rînd pe rînd, detașamentele ieșeau din coloană și se îndreptau spre locurile de muncă. Cînd ne veni rîndul, le-am urmat pe cele din fața noastră și, în învălmășeala generală, în strigăte și înjurături, am sărit peste un șanț și am ajuns pe șantier. Era un loc pietros. O grămadă mare de pietre, ce semăna de departe cu o movilă, era punctul principal unde aveam să ne exersăm mușchii. La o oarecare distanță, zăceau în dezordine uneltele lăsate în seara din ajun: tîrnăcoape, hîrlețe, lopeți. Am văzut cum femeile se năpustesc, călcîndu-se pe picioare, spre aceste instrumente de tortură. Am înțeles, mai apoi, de ce făceau asta: unele unelte erau mai bune decît altele, mai noi și mai bine ascuțite; altele erau ruginite sau aveau mînerul prea mare, fiind deci mai greu de mînuit și cerînd un mare efort fizic. Militarul strigă spre noi:

– Voi, de colo, de jos, ce așteptați? La muncă!

– Ce trebuie să facem, domnule gardian?

– Eu nu sînt gardian. Spuneți-mi „domnule milițian". S-a înțeles? Și acum, duceți-vă la treabă! Vedeți ce unelte au mai rămas și luați-le!

Doamne, dacă ne-ar fi putut vedea cei din familiile noastre! Ce spectacol! Eu aveam o roabă și o lopată, la fel ca alte două deținute. Celelalte aveau tîrnăcoape. Milițianul nu ne părăsea o clipă. Ne conduse la un grup de femei care începuseră să lucreze.

– Voi, cele cu tîrnăcoape, duceți-vă pe deal și „șefa" o să vă spună ce trebuie să faceți. Voi, cele cu roabe, treceți la căratul pietrelor.

Roaba era grea. Și o tot încărcau. Pînă îți trăgeai răsuflarea sau își ștergeai nasul, era plină. Cînd era umplută de mai să dea pe dinafară, trebuia s-o împingi pînă la vreo sută de metri depărtare, trecînd peste o groapă pe o scîndură îngustă pe care de-abia îți puteai ține echilibrul, și – cînd ajungeai de cealaltă parte – s-o golești. Apoi, fără să te oprești, trebuia să te întorci făcînd echilibristică pe o altă scîndură. Convoaiele de roabe încărcate mergeau într-un sens, iar cele goale în celălalt.

Deodată începu să bată vîntul. Îmi era frig căci, sub haină, eram îmbrăcată subțire. Nu mă mai gîndeam la nimic. Milițienii

fluierau întruna şi ne spuneau mereu să ne grăbim. Nu-mi mai vedeam prietenele. Totul părea a fi un vis, o halucinaţie. Cele care erau de mai multă vreme în lagăr se întreceau între ele lovind cu tîrnăcopul sau cărînd roabele. Mă întrebam de unde aveau atîta forţă. Mai ales că vîntul, care sufla cu putere, ridica praful, şi astfel trecerea cu roaba peste podeţe era şi mai grea. Nu izbuteam să ţin ochii deschişi; încercam să mi-i feresc de praf.

Deodată izbucniră nişte strigăte ce păreau a veni dintr-un azil de nebuni:

– Vine!... Vine!...

Ce venea? Un butoi tras de un cal, şi – lîngă el – un altul mai mic. Mîncarea şi apa.

Este greu de descris vacarmul şi agitaţia ce creşteau pe măsură ce cărucioarele se apropiau; se opriră la oarecare distanţă de noi, în timp ce miliţianul şi „şefa" se îndreptară într-acolo. Un fluierat prelungit anunţă, după cum am înţeles, pauza de prînz.

Femeile se repeziră spre cele două butoaie ca nişte sălbatice. După cum se părea, mai întîi era împărţită apa. Grăbindu-se să fie primele, izbutiră să verse o mare parte din apă. Cele care ajunseră să ia apă în gamelă o băură dintr-o sorbitură, după care se aruncară spre butoiul cel mare. Aici era mai multă ordine. Se formă un fel de coadă. Ţinînd gamela în mîna dreaptă, fiecare femeie trecea prin faţa butoiului, ca să-şi primească polonicul în care se afla un lichid foarte subţire. Cu prilejul prînzului, mi-am regăsit tovarăşele de la Mislea, care erau ultimele venite. Privirile noastre erau întrebătoare şi îngrozite. N-am schimbat între noi nici un cuvînt, deşi se putea vorbi liber. După ce-am primit hrana, ne-am adunat la un loc ca să vedem ce ne-au dat de mîncare. În gamele aveam un lichid gălbui, o supă inodoră, aproape la fel de limpede ca apa. Era rece. Cînd duceai lingura la gură, vîntul, foarte puternic, îţi vărsa lichidul din ea. Nu ştiu dacă vreuna dintre noi a izbutit să înghită cîteva linguri. Vîntul ne arunca totul pe haine. După ce goleai gamela, pe fundul ei rămînea un fel de grăsime galbenă. Văzurăm cu surprindere că femeile care terminaseră de mîncat se întorceau la butoi şi-şi umpleau gamelele cu apă. Am crezut că fac asta ca să le spele. Mai tîrziu însă am aflat că voiau să aibă apă pentru după-amiază căci, pînă la terminarea lucrului, pe şantier nu ne mai

aducea alta. Bineînțeles că, mai tîrziu, am priceput multe lucruri pe care le-am trăit în acea primă zi și am ajuns și noi să facem ca și celelalte. Pentru moment, nu credeam că am putea ajunge vreodată pînă acolo. Dar vai! Viața animalică pe care o inauguram avea să devină pentru noi o a doua natură. În timpul lunilor în care am lucrat la Canal, a trebuit să ne abrutizăm la fel ca toate celelalte, să muncim peste puterile noastre, să mîncăm dintr-o gamelă rareori spălată și să mai facem cîte alte lucruri...

Cînd s-a terminat jumătatea de oră acordată pentru masă și odihnă, fluierăturile și strigătele începură din nou. În tumultul general, ne-am reluat corvoada.

Din cînd în cînd aruncam cîte o privire furișă spre cer, cu speranța că seara va pune capăt primei noastre zile de chinuri. Nu-mi dădeam seama ce oră ar putea fi. Continuam să merg. Din acea clipă am înțeles că în acest loc rezistența fizică a multora dintre noi va fi distrusă.

La un moment dat, am zărit-o pe Mia, care împingea și ea o roabă. Era slabă, gîrbovită și suferea de un reumatism grav.

– Nu mai pot! îmi spuse ea.

Aceste cuvinte m-au trezit brusc. Eram gata să-i răspund: „Nici eu". Dar deodată mi-am adus aminte de celula de la Malmaison și de orele de viață spirituală pe care le trăisem acolo. Și, totodată, mi-am adus aminte de hotărîrea luată de a nu rosti nicicînd perfida frază: „Nu mai pot". Pe atunci aveam convingerea că Dumnezeu nu îngăduie niciodată ca încercările să depășească puterile celui care I se încredințează Lui.

Biata mea ființă sleită de puteri simți, dintr-o dată, cum renaște în ea o mare încredere, un influx de forțe noi. I-am spus Miei:

– Nu spune: „Nu mai pot". Roagă-te și Dumnezeu îți va da puterile necesare pentru a lupta împotriva oboselii și mai ales pentru a-ți păstra moralul. Diseară cînd vom fi „între noi", ne vom simți mai bine și vom putea să ne încurajăm unele pe altele.

Mia îmi adresă, peste umăr, un murmur de recunoștință.

Gîndurile sănătoase și constructive mă făcură să pierd noțiunea timpului. Începui să fluier cîntecul meu preferat din zilele grele: „Stînca mea, fortăreața mea, azilul meu protector, ajutorul meu în nefericire este Iisus, Mîntuitorul". Mia mă imită și amîndouă am

cîntat cu voce tare, fără să ne jenăm şi fără să ne împiedice cineva s-o facem. Era grozav de bine să poţi cînta cu voce tare. Pînă atunci, chiar şi la Mislea, nu cîntam decît în surdină. Dar acum, urletele celorlalte ne serveau drept paravan. Nimeni nu ne auzea, în afară de noi şi de Dumnezeu.

Veni însă un moment cînd nu ne-am mai auzit nici măcar noi înşine, căci un nou val de frenezie vocală ne asurzi cu totul.

– Trenul, trenul! Trece trenul! urlau femeile, privind fix în zare.

Într-adevăr, se vedea venind un tren de marfă cu nenumărate cisterne de petrol.

Noi nu înţelegeam nimic din toate astea şi ne continuam lucrul, parcă mai întărite. Cam după treizeci de minute, gardienii începură să fluiere, toţi în acelaşi timp; femeile îşi lăsară roabele, îşi aruncară uneltele la nimereală, acolo unde le găsisem de dimineaţă, şi se îngrămădiră lîngă şanţul care ne despărţea de drum, începînd să se alinieze cîte opt. Am înţeles repede că munca s-a terminat. Lipsite de experienţă şi împinse din toate părţile, am ajuns ultimele.

Grupul nostru se formă din nou; eram toate împreună. După ziua îngrozitoare pe care o trăisem, am plecat – în sfîr- şit – spre barăci, spre odihnă, dar – mai ales – să ne regăsim prietenele atît de dragi de la Mislea.

*

Vîntul uscase noroiul, aşa că la întoarcere drumul a fost mai uşor. Dar bietele noastre picioare umflate se tîrau cu greu.

Din pricina prafului, apusul de soare scălda norişorii împrăştiaţi ici şi colo, la orizont, în culori feerice. De la roşu-portocaliu la roz şi de la albastru la mov, nuanţele lor erau o adevărată încîntare. Noi toate priveam cerul. Ce preţ a trebuit să plătim ca să putem contempla acest spectacol nemărginit, în toată întinderea sa! „Ca să ajungi la o bucurie cerească trebuie să te străduieşti mult, îmi spuneam eu. Voi încerca să aplic acest exemplu în viaţa practică.“

Cînd am ajuns la poarta lagărului, am fost numărate precum oile. În curtea coloniei de muncă, ne-am oprit lîngă barăci, împreună cu acelea ce ne conduceau.

„Şefa“ barăcii veni la noi şi ne spuse:

– După „numărătoarea“ din interior, vă voi duce în baraca deținutelor politic. Acolo vă așteaptă Paula, Maria Rotaru și altele. Pe care dintre voi o cheamă Nicole?

– Pe mine.

– Sabina te îmbrățișează.

„Sabina? De care Sabina o fi vorba? mă întrebam eu. Oare e Sabina Wurmbrand?“ Doamne! Ce sentimente complexe mă cuprindeau: bucuria de a o revedea, consternarea la gîndul că a fost arestată și că se află în acest loc de nesuportat... De nesuportat a fost și așteptarea mea. Sabina despre care vorbea „șefa“ era oare Bințea? Nu putea să fie decît ea, căci nu cunoșteam pe nimeni altcineva cu acest nume. Ea era! Biata de ea! În mizeria asta de aici!

Ne-au ținut în picioare mai mult de o oră, în coloane de cîte opt, pe detașamente. Mai tîrziu au apărut responsabilii: cel care ne silabisise numele la sosire și încă mulți alții ce arborau uniforme de ofițeri superiori. În seara aceea, numărătoarea a durat mult, căci acești „ofițeri“ aveau prostul obicei de a scrie cifrele într-o ordine diferită de aceea pe care o învățasem la școală. De asemenea, uitau să pună unitățile sub unități și zecile sub zeci. Asta făcea ca, la adunare, să obțină rezultate incorecte, ce puteau deveni astronomice. Cu toate astea, ei se încăpățînau să facă singuri adunările, deși cîteva „șefe“ de la detașamentele politice se ofereau să-i ajute. Dar asta i-ar fi jignit...

Așa că, atunci cînd ni s-a îngăduit să rupem rîndurile, se făcuse noapte de-a binelea. Ne-am dus imediat la „șefa noastră“ care, însoțită de o gardiană, ne-a condus la baraca atît de mult dorită.

Pe prag ne aștepta un grup de femei. Nu le puteam distinge fețele; treceam pe lîngă un șir de barăci de deținute politic, dar barăcile spre care mergeam se aflau și mai departe încă. Cînd am ajuns, ne-am auzit chemate pe nume și ne-am trezit în brațele acelora ce ne așteptau. Bințea, cea mai mică, fu prima care se repezi să mă îmbrățișeze; pe rînd, ne-am îmbrățișat toate.

Eram emoționate la culme. Întrebările curgeau una după alta. Din pricina lui Bințea, le-am lăsat la o parte pe prietenele de la Mislea. Din conversațiile noastre trecute, ele cunoșteau prietenia mea pentru ea. Știau că o iubesc. După cum mi-a povestit Bințea mai tîrziu, așa se face că un grup mai mare de legionare, care o

cunoşteau din povestirile mele, a primit-o în mijlocul său fără nici o greutate. Ea se afla astfel la adăpost de unele atacuri antisemite (ce aveau loc uneori, mai ales din pricina nervozității excesive şi a oboselii), căci legionarele o înconjurau cu prietenie şi admirație, o iubeau şi o stimau ca pe o adevărată comoară. Bințea le povestea şi le explica pagini din Vechiul Testament. Cele care citiseră Biblia puteau, în acest fel, să-şi împrospăteze cunoştințele, iar cele care nu avuseseră acest noroc aveau prilejul să asculte pasaje din Cuvîntul Domnului, explicate aşa cum numai Bințea ştia să o facă.

*

Am aflat că, la un an după arestarea mea, poliția venise să o caute în aceeaşi casă în care fusesem arestată şi eu. Nu avea nici o veste de la Richard, soțul ei atît de mult iubit; se zvonise că a murit la Văcăreşti, o închisoare din Bucureşti. Dar cum la rîndul meu aflasem de la o femeie care trecuse pe la Mislea, după ce stătuse la Văcăreşti, că la spitalul închisorii se afla un pastor înalt şi slab care nu pierdea nici un prilej ca să vorbească de mîntuirea prin credința în Iisus Christos, eram sigură că acesta nu putea fi decît Richard şi că era în viață.

– Cînd s-a întîmplat asta? a întrebat Bințea.

– În 1950. Ştiu sigur că a fost dus la spitalul din Tîrgu-Ocna. (În acel loc muntos, Ministerul Afacerilor Interne instalase un spital pentru deținuții grav bolnavi.)

– Oare o fi putut să ajungă pînă acolo şi să suporte călătoria în condițiile groaznice pe care le ştim?

– Probabil că deținuții grav bolnavi sînt transportați într-un alt mod. Căci ştiu că la Văcăreşti era atît de bolnav, încît îl duseseră la morgă, crezînd că-i pe cale să-şi dea duhul.

– Şi dacă o fi murit acolo?

– Nu, sigur n-a murit. Mona (femeia care îl întîlnise) l-a văzut printr-o fereastră, culcat pe o pătură în curte, şi apoi cînd a fost urcat, împreună cu alții, într-o dubă ce pleca la Tîrgu-Ocna. Îți dai seama că Mona nu avea nici un interes să-mi spună poveşti. Cînd îmi spunea acest episod care îi impresionase mult pe bolnavii din spitalul de la Văcăreşti, ea nu bănuia că îl cunosc. Socotea că Dumnezeu făcuse o mare minune cu acest om care credea cu toată

ființa lui în El, căci – după ce fusese depus la morgă – avusese puterea să reziste, fiind apoi transferat, spre uimirea generală, într-un loc mai bun pentru boala sa.

– Se vedea că-i bolnav?

– Da. Era slab. Cămașa îi era numai zdrențe și mergea greu. Dar de fiecare dată cînd traversa infirmeria, se oprea în fața fiecărei uși și zicea: „Domnul Iisus vă iubește pe fiecare. Pocăiți-vă și veți fi mîntuiți pe vecie. Dacă vreunul dintre voi va ajunge într-o zi în libertate, îl rog să se ducă să-i vadă pe soția mea Sabina și pe fiul meu Mihai, și să le spună că-i iubesc, dar că, mai presus de orice, Îl iubesc pe Dumnezeu". Și le dădea adresa ta.

– În ciuda tuturor eforturilor mele, eu n-am putut afla niciodată nimic despre el, spuse Bințea.

Apoi, îmbrățișate, am intrat în dormitor, unde le-am cunoscut pe alte deținute, toate condamnate politic, provenind din cele mai îndepărtate colțuri ale țării. Primirea lor a fost plină de căldură. Toate cunoșteau viața pe care o dusesem noi la Mislea și fuseseră încurajate de cele ce le întăriseră în credință, căpătînd forțe noi pentru a putea înfrunta groaznica mizerie umană de la Canal.

Bințea îmi găsi un loc lîngă ea. Nu mă lăsă să mă duc să-mi iau mîncarea de seară, căci pregătise o masă mai deosebită cu alimentele din pachetul pe care-l primise la vorbitor.

În timp ce vorbeam cu ea, am aruncat o privire spre prietenele mele de la Mislea, la al căror grup se adăugaseră și alte femei de la Canal. Ca nu cumva să creadă că le-am uitat sau că le iubesc mai puțin, m-am repezit pînă la paturile lor și le-am spus:

– Știți bine că vă iubesc mult, dar – în seara asta – eu și cu Bințea avem atîtea lucruri să ne spunem...

– Nu vă faceți nici o grijă, astăzi e sărbătoare.

Nu observasem că seara fusese chemat un grup de zece femei pentru nu mai știu ce corvoadă. Bințea îmi vorbi în amănunt despre programul epuizant la care erau supuse, program ce cuprindea tot felul de munci grele, de fapt un sistem menit să ne stoarcă de puteri pînă la ultima picătură, ca pe niște lămîi.

Bințea îmi dădu de asemenea vești mai proaspete despre ai mei. Îi întîlnise în ajunul arestării sale. Am fost foarte fericită cînd am aflat că tata primea acum o pensie (pe care nu o primea înainte

de plecarea mea). O nouă lege îi dădea acest drept; oricum, această pensie constituia o bază de venit pentru mama şi pentru el. Nevoile casei erau completate cu banii pe care mama îi cîştiga dînd lecţii de pian şi de germană. Binţea îmi mai spuse că mergeau regulat la biserică şi la întîlnirile ce se organizau acolo, şi că nădăjduiau din tot sufletul că mă vor revedea. Îmi povesti cîte ceva despre fiecare. Fratele meu era în continuare violonist în orchestra filarmonicii „George Enescu", dar putea fi arestat în orice clipă. Alice îl luase pe Mihai, fiul Sabinei, şi pe un băiat de care se ocupau soţii Wurmbrand, şi făcea tot ce putea ca să-i crească. În acea seară, multe figuri dragi se perindară în conversaţia noastră. Din nefericire, eram atît de obosite, încît somnul ne surprinse în timp ce vorbeam.

*

În ziua următoare, fiecare a încercat să-şi ducă crucea cum a putut. Nou-venitele au învăţat de la cele vechi cum să-şi măsoare eforturile, pentru a putea rezista mai mult timp. Se înţelege de la sine că, atîta vreme cît am format detaşamente separate de deţinute politic, am beneficiat de mai multă linişte, de ordine şi de respect reciproc. Dar miliţienii ne ţineau foarte din scurt şi ne impuneau, mereu, tot felul de munci inutile. Le făceam. Cel puţin nu mai trăiam în atmosfera infernală din prima zi de lucru. Eram toate la un loc şi ne înţelegeam bine. Dacă una dintre noi era prea slabă, celelalte o ajutau, în aşa fel încît norma impusă să fie realizată de noi toate.

Singurul moment de adevărată odihnă era duminica după-amiază, între orele trei şi cinci, cînd eram lăsate în pace. Sîmbăta se lucra fără întrerupere, iar duminică dimineaţă eram trimise la tot felul de corvezi, fie ele şi cele mai inutile, ca de exemplu, să mutăm pietrele de demarcaţie, ca să le aşezăm apoi, din nou, la loc... N-avea importanţă la ce fel de treburi eram puse; totul era să nu fim lăsate să ne odihnim!

În după-amiaza primei duminici, am făcut cunoştinţă cu toate femeile din detaşamentul nostru de deţinute politic: fete tinere, doamne mai în vîrstă şi un mare număr de călugăriţe catolice şi greco-catolice. „Cuşetele" călugăriţelor se aflau în fundul dormitorului; aşezate toate la un loc, ele se rugau fără încetare. Toată

lumea le iubea şi le respecta. Pînă şi temnicerii le priveau cu un fel de respect. Dar asta nu le scutea de munca pe care o făceau cot la cot cu toate celelalte şi nici de corvezile grele şi murdare din interiorul lagărului. Cu toate astea, faţa lor rămînea senină, munca săvîrşită era corectă, ba chiar foarte corectă.

Printre persoanele care mi-au impresionat mult mintea şi inima se aflau sora Judith (care acum e în America). Avea optsprezece ani şi fusese crescută la Maici. Fină, delicată, drăguţă, cu ochi mari, albaştri şi blînzi, era încarnarea purităţii. Se spunea că-i bolnavă de plămîni.

După două luni de muncă necontenită pe şantier, am fost trimise în altă parte. La direcţie veniseră noi ordine.

Detaşamentele noastre se scindară. De acum încolo, ele erau compuse, într-un procent de cincizeci la sută, din deţinute politic, restul fiind alcătuit din condamnate de drept comun, de la hoaţe şi prostituate pînă la cele mai primejdioase criminale. Am trecut de la şantierul de cărat pietre la construirea de diguri şi apoi la săparea de gropi pentru plantarea pomilor fructiferi. Gropile erau de un metru cub. Norma se ridica la opt gropi pe zi. Draga noastră soră Judith n-a rezistat la o asemenea muncă. Căzu bolnavă. Dar, cum nu avea, la ora şase dimineaţa, temperatura „legală" de 38°, nu i se dădea voie nici să rămînă în baracă şi nici să se ducă la infirmerie. I se dădu sarcina să împartă apă deţinutelor pe şantier. Construirea digurilor, ca şi săparea gropilor, se întindeau pe o mare distanţă. Terenul nu era plat. Căruţa cu butoiul cu apa s-ar fi zdruncinat atît de tare încît tot conţinutul butoiului s-ar fi vărsat înainte de a ajunge la destinaţie. Sarcina de a aduce apa de la om la om i se încredinţă sorei Judith. Înarmată cu o căldare şi cu o cană, ea mergea de la o deţinută la alta ca să le dea de băut.

Cu toate că deţinutele de drept comun introduse în rîndurile noastre ne-au prilejuit multe necazuri, pînă la urmă am izbutit să ne impunem; excepţie făceau cîteva femei recalcitrante ce ne insultau fără nici un motiv. Miliţienii le susţineau şi chiar le încurajau să ne persecute şi să ne denunţe.

– Toate sînt doamne din vechea burghezie, spuneau ei. Din pricina nedreptăţilor făcute de ele aţi fost nevoite să vă prostituaţi, să furaţi şi să omorîţi.

(Aş vrea să mă lumineze cineva de ce procentul de hoţi, de criminali şi de prostituate din România este mai mare acum, după distrugerea burgheziei şi după treizeci de ani de comunism...)

– Hai, nu vă fie frică! Spuneţi-le tot ce vă vine la gură! O merită! spuneau cu ură miliţienii.

Le lăsam să vorbească. Suferinţa comună te întăreşte. Apoi, am făcut în aşa fel încît, de fiecare dată cînd puteam lucra pentru Binţea, ea să ne spună cîte ceva din Vechiul Testament. Astfel, în cîteva luni, ea ne-a istorisit toată povestea lui Iosif. Cu vocea ei liniştitoare, Binţea povestea foarte frumos. Ce frapantă paralelă ştia să facă între lumea lui Iosif şi lumea noastră, între evenimentele de atunci şi cele de acum! Am săpat rînd pe rînd gropile în locul ei. În timpul controalelor, ea se prefăcea că sapă, dar, în realitate, noi lucram toate pentru ea, sau – mai bine spus – pentru plăcerea de a asculta un pasaj din Vechiul Testament.

*

Adeseori, duminica după-amiază, ne adunam mai multe la un loc şi ne aminteam de trecut. Ajunsesem să cunoaştem perfect familiile şi problemele fiecăreia. Aşezate laolaltă, descriam sau ne aduceam aminte de diferiţi oameni pe care vreuna dintre noi îi întîlnise în închisoare. Bineînţeles, la toate acestea se adăuga rugăciunea. Dar nu puteam să ne rugăm împreună din pricina vacarmului asurzitor făcut de deţinutele de drept comun. Fiecare dintre noi se ruga noaptea, cînd durerile ce ne încercau tot trupul şi mai ales picioarele deformate de bocancii prea mari, ca şi alte infirmităţi pe care le aveam şi pe care le înduram în tăcere, ne împiedicau să dormim.

În zori, după un somn insuficient, ne trezeam cu mîinile umflate, incapabile să strîngem pumnii şi cu teama că nu vom putea să mai apucăm lopata sau hîrleţul.

Lucrarea lui Dumnezeu, printre noi toate cele ce aveau încredere în El, era miraculoasă. În ciuda posibilităţilor minime de contact, am izbutit să ne exercităm influenţa asupra cîtorva deţinute de drept comun, mai ales asupra unor prostituate. Cîte biografii sfîşietoare n-am auzit, în scurtele răstimpuri cînd mergeam spre

şantier, sau în pauza de prînz... Cîtă putere ne-a trebuit ca să ascultăm acele tragice frînturi de viață...

– Cît de puțină iubire există pe lume! Cît de puțin ne-am iubit aproapele. Dacă, într-o bună zi, voi ieşi din închisoare, nu voi face nimic altceva decît să încerc să vindec rănile celor ce suferă.

– Dacă Richard a murit, spunea Bințea, îmi voi închina restul vieții leproşilor.

Planurile, chiar visele încă mai ocupau un loc în ființa noastră; căci învățasem să avem încredere în Dumnezeu şi să-i cerem, fără încetare, să ne dea putere, credință şi iubire.

La Canal, am ajuns să iubesc cu adevărat pe fiecare dintre cele ce mă înconjurau şi pe toate cele ce sufereau, chiar fără să le cunosc. Le iubeam fără nici o rezervă. La început, la Mislea, aveam teoria mea: mai întîi trebuia să mă apropii de cineva, să-l cunosc, să văd ce avem în comun. Aici, nu mai aşteptam nimic; iubeam fără alegere, pe toți şi pe toate, pentru că erau oameni. Iubindu-i, sufeream pentru ei. Îmi mărturiseau durerile lor şi rănile pe care mi le arătau îmi făceau rău. Înduram durerea celorlalți ca şi cum ar fi a mea. Începeam să înțeleg o parte din iubirea divină şi jertfa Mîntuitorului. În iubirea sa infinită, cît de mult trebuie să fi suferit pentru nefericirea oamenilor! Pentru că El ne-a iubit şi ne-a înțeles pe fiecare în parte. El a ştiut cît de necesară este iertarea păcatelor, pentru ca suferința şi lacrimile să se şteargă. Este adevărat că păcatul stă la temelia suferinței. Greşelile celor ce-şi deschideau sufletul în fața mea erau mari. Ele îmi făceau rău, dar – în acest fel – se răscumpăra încă o femeie ce păcătuise. Cît de mult trebuie să fi suferit Iisus! El, întruchiparea – pe veşnicie – a purității perfecte!

Uneori schimbam asemenea idei cu Bințea, dar – de cele mai multe ori – o făceam cu acelea ce aveau cu adevărat nevoie. Mi-am dat seama că sufletul oamenilor era mult mai receptiv la bine şi la adevăr aici – unde viața era mai grea şi mai abrutizantă din cauza muncii teribile ce ni se impunea – decît la Mislea. Suferința, asemenea unui burete uscat, aspiră spre consolare. Or, ce altă alinare poate găsi un suflet, în afară de aceea pe care i-o dă Dumnezeu?

Într-o după-amiază, ne aflam la săpatul gropilor. Eram foarte obosită. Aşteptam cu nerăbdare să treacă binecunoscutul tren,

semn că ziua de muncă urma să se încheie curînd. Trebuie să mărturisesc că totdeauna aşteptasem cu nerăbdare să văd trenul trecînd. Sora Judith veni la mine cu o cană de apă. I-am mulţumit şi am băut-o dintr-o sorbitură. Mi-a mai dat una. Părea sfîrşită de puteri. Deşi bolnavă, mergea kilometri întregi ca să ducă apă unora şi altora. Deşi era palidă, se vedea că face această muncă cu plăcere, privind cu bucurie spre femeia care îşi potolea setea datorită strădaniei sale.

– Munca se va sfîrşi curînd, soră Judith. Uite, trenul mult aşteptat se vede la orizont. Peste o jumătate de oră terminăm, din fericire!

– Dă-mi voie să-ţi spun ceva, draga mea. Ştiu că mă vei înţelege. Eu cred că, dacă-mi accept suferinţa, aşa cum ştiu că ţi-o accepţi şi tu, cu bucurie adică, nu trebuie să mă bizui pe nimic din afară ca să mi-o fac mai uşoară. De ce să aştepţi trenul? De ce să te bucuri c-a mai trecut o zi? Eu socotesc că pentru noi, care ştim pînă unde poate să ducă acceptarea exultantă a suferinţei, e mai bine să ne afundăm în ea şi să ne pătrundem de ea cu totul, fără să căutăm nici o evadare.

– Da, în afară de evadarea în bucuria spirituală, aceea de a putea suferi.

– Tocmai asta voiam să spun.

Sora Judith se îndepărtă. Mă convinsese.

Începînd din ziua aceea, m-am străduit să nu mă las atinsă de nici o speranţă exterioară. Tot timpul circulau zvonuri, ca, de exemplu, acela că deţinutele politic vor fi eliberate curînd, mai ales acelea ce nu aveau nici o condamnare juridică, aşa cum era cazul meu. Nu-mi uitasem hotărîrea de a nu mă ruga niciodată pentru eliberarea mea, ci de a aştepta, resemnată şi senină, voia lui Dumnezeu. Şi totuşi, inima îmi tresărea la auzul cuvîntului „eliberare". Ca să urmez cuvintele sorei Judith, îmi repetam în gînd: „Încearcă să te scufunzi cu încredere şi cu bucurie în străfundurile suferinţei". Am izbutit sau nu am izbutit? Cred că pot spune că da, în cea mai mare parte din timp. Asta însemna pentru mine un mare pas înainte.

*

Într-o dimineaţă, la aproximativ trei luni după mutarea mea la Canal, am primit permisiunea să mă duc la vorbitor. Draga mea mamă venise de la Bucureşti, să mă vadă şi să-mi aducă alimente.

Ce mare eveniment! Pentru prima oară, de mai bine de doi ani, aveam s-o revăd pe mama şi să primesc de la ea veşti despre cei de acasă!

Am încercat să mă îmbrac cît am putut mai frumos. Cineva mi-a împrumutat un batic, pe care l-am înnodat cu destulă cochetărie. Binţea mi-a dat o bluză albă, ca să mai înveselesc puţin cenuşiul uniformei. „Ce-o să zică mama cînd mă va vedea în haine dungate de puşcăriaş?"

Aşteptarea pentru ca deţinutele ce aveau „vorbitor" în acea duminică să se regrupeze mi s-a părut nesfîrşită. Sosi şi clipa cea mare! Ne aflam în faţa unor gratii duble; părinţii erau de o parte a gratiilor, noi de cealaltă; un miliţian veghea asupra fiecărei deţinute şi fiecărui vizitator. Am simţit cum mi se strînge inima cînd am văzut-o pe mama, ce se chinuia să-şi găsească un loc printre oamenii care, îmbrîncindu-se, îşi căutau deţinuta şi încercau să se aşeze în faţa ei ca să-i poată vorbi. Cînd am ajuns în faţa bietei mele măicuţe, amîndouă ne-am găsit cu greu cuvintele.

– Dragă mamă, iartă-mă pentru tot ce ţi-am făcut, am bolborosit eu.

– Nu-mi cere iertare, fetiţa mea, spuse mama, străduindu-se să surîdă, în timp ce lacrimile îi curgeau pe obraji. Ştii cît de mult te iubesc şi cît de mult te iubim cu toţii. Spune-mi cum te simţi? Ai slăbit. Eşti trasă la faţă.

– Mă simt foarte bine, nu te nelinişti din pricina mea. Lucrez în aer liber. Poate că m-am bronzat din pricina soarelui şi a vîntului.

– Spune-mi drept: aveţi mîncare de ajuns?

– Chiar prea multă. Nu trebuie să faci sacrificii ca să-mi aduci de mîncare. Avem tot ce ne trebuie, în afară, bineînţeles, de libertate, dar şi aceasta va veni cînd va vrea Dumnezeu.

Mama aruncă în jurul ei priviri înfricoşate, temîndu-se că miliţianul ne-ar putea reproşa c-am folosit cuvîntul „Dumnezeu". Dar vacarmul era atît de mare încît, deşi strigam ca să ne facem auzite, el nu putea să înţeleagă ce vorbeam.

– Ce-i cu tata şi cu fratele meu?

Acum fu rîndul ei să înfrumuseţeze realitatea:

– Fac bine şi îţi transmit toată dragostea lor. Tata ar fi vrut şi el să vină, dar cum nu se dădea permisiune decît pentru o singură persoană, m-a lăsat pe mine.

– Mamă, aici, pînă acum, eu mă aflu fără încetare în mîinile lui Dumnezeu. Niciodată nu am fost atît de aproape de El. Mă rog împreună cu alte femei credincioase şi atmosfera e minunată. Binţea este cu mine.

Faţa mamei se însenină.

– Cît de bine orînduieşte Cel de Sus lucrurile! Sînt atît de fericită că v-aţi regăsit! Ştiam că e aici, căci Alice şi cu Mihai au venit să o vadă, dar atunci tu nu erai la Canal. Slavă Domnului că sînteţi împreună. Spune-i că ne rugăm pentru ea şi pentru Richard. Ne rugăm pentru voi toţi. Sărut-o din partea mea.

– Şi ea te sărută şi te roagă să le transmiţi tuturor întreaga ei afecţiune. Ce fac ai ei?

– Sînt bine, dar nu se ştie nimic despre „el".

– Adu-ţi aminte, măicuţă dragă, că este scris că orice nenorocire, ce pare pe moment greu de îndurat, va aduce într-o zi roade bune. Te rog mult, ia în sensul acesta toate suferinţele prin care trecem, voi acolo şi eu aici. Cu Iisus alături, nu există lucru care să nu fie cu putinţă. El are grijă de toate. El mîngîie toate durerile.

– Ştiu asta, draga mea. Dar îmi lipseşti atît de mult! Nici nu-ţi pot spune cît de mult.

– Aceasta face parte din încercarea la care sîntem supuşi. Dar vei vedea că ne vom regăsi iar împreună şi atunci vom fi încă şi mai legate, una de alta, prin El.

Înainte de sfîrşitul „vorbitorului", am mai schimbat între noi încă vreo cîteva cuvinte. Am fost martoră la sălbăticia cu care miliţienii îi bruscau pe oamenii „liberi" ce se agăţau de gratii ca să le mai spună cîteva cuvinte celor dragi.

– Dacă sînt atît de brutali cu noi, îmi închipui cum s-or fi purtînd cu voi, strigă mama. Bietele de voi!

– Draga mea măicuţă, nu pleca cu acest gînd. Noi nu sîntem singure aici. Iisus e cu noi. El ne ocroteşte şi ne dă puteri. Află că, în afară de faptul că îmi lipseşti, eu sînt fericită. Te rog, nu uita asta. Reciteşte versetul 11 din Epistola către Evrei, capitolul 12...

În timp ce toată lumea plîngea, ni s-a ordonat să refacem rîndurile şi să ieşim din sală. În curte, am fluturat din mîini privind în urmă, aşa cum făceau şi cei dragi nouă, veniţi să ne vadă, deşi

nu-i mai recunoşteam în grupul strîns care se îndepărta, după cum nici ei nu ne mai vedeau. Scena „teatrală“ se sfîrşise.

Gîndul la cei dragi m-a stăpînit mult timp. În dormitor, cele ce nu avuseseră „vorbitor“ mi-au alinat suferinţa, cu multă dragoste. Plîngeam în braţele lui Binţea, care mă mîngîia ca pe un copil. Omul are atît de mare nevoie de dragoste! Să nu uit asta niciodată!... Dar nu înveţi asta decît cînd suferi mult.

Ar fi multe de povestit despre viaţa dintr-un lagăr de muncă forţată. De exemplu, mama ar fi putut să afle că împrumutasem o haină de puşcăriaşă de la o deţinută de drept comun. A mea, ca şi hainele celor mai multe dintre noi, era umedă. Plouase mai multe zile în şir. Pe şantier nu aveai unde să te adăposteşti. Miliţienii aveau impermeabile cu capişon şi cizme care îi protejau de ploaie, în timp ce noi trebuia să lucrăm îmbrăcate doar cu haine ce se îmbibau de apă. Seara, în dormitor, noi, deţinutele politic, nu puteam să ne apropiem de soba de metal, care era acaparată de deţinutele de drept comun. Ele se bucurau de privilegiul de a putea aduce lemne uscate şi de a face focul ca să-şi usuce hainele. Pe noi ne îmbrînceau departe de sobă. Chiar dacă vreuna dintre noi se afla în relaţii bune cu cîteva dintre ele, deţinutele „dure“ ne izgoneau, iar noi stăteam zile întregi cu hainele ude şi cu lenjeria umedă. Dacă, după ploaie, bătea vîntul (ceea ce se întîmplă adeseori în climatul special al Dobrogei), hainele ni se uscau, dar numai noi ştiam care era preţul acelui „noroc“. Consecinţa normală era febra şi răceala. Dar cui îi păsa că aveam guturai, bronşită cronică şi sinuzită, că eram ude pînă la oase şi că ne durea tot trupul? Dacă la adunarea de dimineaţă nu aveai 38° temperatură, erai bun de muncă. Aşa se explică de ce, profitînd de preţuirea pe care mi-o arătau unele deţinute de drept comun, am împrumutat de la una din ele o haină uscată ca să mă duc la „vorbitor“.

Cînd îmi aduc aminte de aceste lucruri, ca şi de altele, îmi dau seama că faptul brut şi-a pierdut, în memoria mea, din intensitate. Iată de ce mă străduiesc să nu redau în aceste rînduri decît ceea ce a rămas în mine nealterat şi viu, la fel de proaspăt ca şi în zilele acelea, şi mai ales momentele minunate petrecute cu Iisus, în permanenta Sa prezenţă şi cu sentimentul constant că trăiesc alături de El. Acelaşi lucru se poate spune şi despre prietenia de

neuitat şi fraternitatea care ne lega pe noi toate, care aveam aceeaşi convingere şi acelaşi ideal. Sînt fapte ce vor rămîne pentru totdeauna în sufletul meu; scriu despre ele, ca să chem la această sfîntă bucurie pe cei ce nu cunosc încă fericirea unei vieţi consacrate cu adevărat şi în întregime lui Iisus.

*

Unele evenimente vin uneori pe neaşteptate.

Într-o bună zi, cînd ne-am trezit de dimineaţă, ni s-a ordonat să rămînem, toate, în baracă.

– Adunaţi-vă lucrurile. „Şefa“ va strînge gamelele, lingurile şi ghetele. Tot ea va face şi inventarul aşternuturilor şi al pernelor.

Miliţiana de serviciu se puse pe treabă împreună cu „şefa“. Au controlat mai întîi vasele. După ce am terminat de înghiţit terciul, au fost strînse gamelele şi lingurile. Apoi am aşteptat. Făceau tot felul de presupuneri. În grupuri mici, femeile discutau şi despicau firul de păr în patru. Dar care fir de păr? Direcţia păstra atît de bine secretul încît, eram convinsă de asta, nici măcar miliţienii nu ştiau ce urma să se întîmple.

Poziţia soarelui arăta că nu mai era mult pînă la amiază. Toată dimineaţa auzisem paşi prin faţa barăcii. Ne dădeam seama că erau evacuate şi alte barăci şi că deţinutele erau duse spre poartă. Dar oare ce avea să urmeze?

M-am alăturat grupului de călugăriţe. Erau singurele care nu aveau nici o problemă. Ele se rugau fără încetare. M-am simţit mai liniştită lîngă ele.

Binţea, într-un alt colţ, încerca să continue povestea lui Iosif, dar nu cred că, de data asta, a mai izbutit să capteze atenţia femeilor. Căci izolarea în care eram ţinute, mişcarea de afară, schimbarea programului, înapoierea obiectelor ce ne fuseseră date în primire erau semne ale unui eveniment care ne interesa direct şi care avea să schimbe, dintr-o dată, soarta noastră. Iată de ce mă simţeam mai liniştită lîngă Judith. Nu voiam să mă las tulburată de tot felul de gînduri, de presupuneri şi nici măcar de speranţe omeneşti. Judith ghici starea mea şi, în timp ce continua să se roage în linişte, îmi surîse şi mă luă de mînă...

De fapt, era vorba de un transport masiv. Plecam de la Canal. Porțile barăcii se deschiseră şi ni se spuse să ieşim. Afară, aşteptau femei aşezate în rînduri de cîte opt. De la prima privire am văzut că amestecaseră deținutele politic din alte barăci cu acelea de drept comun.

În curte, nişte ofițeri cu galoane alergau de ici-colo. Unul dintre ei avea o listă. Femeile din dormitorul nostru erau adunate în curticică (exista cîte una în fața fiecărei barăci). Soarele strălucea; era vreme frumoasă. Ne aflam în pragul verii.

– Atențiune! spuse ofițerul. Cînd auziți că vi se strigă numele, veniți aici şi vă aşezați în rînd, în fața celorlalte.

M-am uitat neliniştită la Binția şi la celelalte prietene ale mele.

Numele meu a fost strigat printre primele. Era normal: lista era scrisă în ordine alfabetică. Dar unele, chiar cu nume ce începeau cu primele litere ale alfabetului, n-au fost strigate. Am aşteptat cu teamă să se ajungă la sfîrşitul listei, căci Binția era ultima. Ea se uită la mine cu tristețe, ca şi cînd ar fi avut o presimțire. Şi, într-adevăr, ofițerul termină de citit lista, fără ca numele ei să fi fost rostit. Mă aflam în rînd, departe de ea şi de prietenele mele, ce rămăseseră în fața barăcii. După ce făcură trierea, milițienii dădură ordinul de plecare; şi astfel ne-am despărțit brusc, fără nici o vorbă de rămas bun şi fără o ultimă sărutare. Suferream fizic din pricină că trebuia să le părăsesc în felul acesta, atît pe Binția cît şi pe celelalte.

– Fără d-astea! urlă milițianul, surprinzînd gestul de bun rămas pe care-l făceam spre femeile ce stăteau ca împietrite în pragul barăcii.

Părăseam Canalul ducînd cu mine amintiri triste, dar şi amintirea multor lucruri sublime.

Nu ştiam unde mergem. Nu ştiam decît că am fost despărțite, încă o dată, de ființele dragi nouă. În închisori, despărțirile sînt la fel de dureroase ca oriunde. Legăturile făcute în condițiile grele pe care le cunoscusem păreau a fi mai puternice decît moartea. Şi totuşi, omul este înzestrat cu o uriaşă putere de a rezista la încercări! Rezistența la suferință, atitudinea demnă şi curajoasă se constată chiar şi la atei. Dar cine le-a citit în suflete, ca să ştie ce eforturi au trebuit să facă pentru a ajunge la această stare? Cît i-or fi costat? Cît or fi suferit? În timp ce acela pregătit să primească harul lui Dumnezeu poate să treacă prin orice încercare cu sufletul neatins, ba, mai mult, îmbogățindu-l.

„FIINDCĂ MĂ IUBEŞTE, DE ACEEA ÎL VOI IZBĂVI“ (PS. 90.14)

Ca să plecăm de la Canal, am fost îmbarcate, ca şi la sosire, în faimosul tren-închisoare. Strînse unele în altele pînă la refuz, în vacarmul infernal pe care-l făceau mai ales prostituatele, am călătorit, după aprecierile noastre, timp de cinci zile. Din pricina înghesuielii şi a căldurii, multe dintre noi au făcut acest drum într-o stare de leşin aproape continuu; noi, celelalte, pierdusem pînă şi noţiunea timpului, şi poate că din această pricină credeam că n-am făcut decît cinci zile.

Mă aflam la oarecare distanţă de călugăriţele catolice, dar n-aveam nici o posibilitate să mă apropii de ele. Cît de minunat era felul lor de a îndura totul fără să spună nici un cuvînt! Prostituatele şi hoaţele se certau între ele în termenii cei mai abjecţi ce se pot imagina. La fiecare înjurătură sau obscenitate, aruncau o privire jenată spre călugăriţe. Imperturbabile, ele nu dădeau nici o atenţie celor spuse; curăţenia vieţii lor nu le îngăduia să înţeleagă sensul grosolăniilor rostite. Pentru ele, aceste cuvinte nu spuneau nimic. Le erau la fel de străine precum injuriile dintr-o limbă cu totul necunoscută.

Despărţirea brutală de Binţea şi de prietenele mele mă întrista peste măsură. Multe dintre ele rămăseseră la Canal. Totuşi, ceva îmi spunea că această despărţire nu va dura şi că ne vom revedea în curînd. Nu după mult timp, femeile rămase acolo vor pleca, probabil, şi ele. Poate că ne vom întîlni din nou într-o închisoare sau în vreun alt lagăr de muncă. Ce bine ar fi să mai fim împreună! Mă gîndeam la Binţea care era atît de firavă şi care nu putea munci în ritmul impus. Cine o va ajuta acum, într-un alt lagăr de muncă?

În vacarmul general şi în inconfortul în care ne aflam, singurul ajutor era rugăciunea. Din cînd în cînd schimbam cîte un cuvînt cu cele ce stăteau, nu pot să spun lîngă mine, ci deasupra sau dedesubtul meu. Căci e greu de descris învălmăşeala în care ne aflam. Cîteva femei, mai mici de statură, se strecuraseră în plasa de bagaje, unde izbuteau să stea doar ţinîndu-şi genunchii lipiţi de bărbie. Toate eram amorţite. La orice încercare de a ne mişca, simţeam cum ne înţeapă mii de ace, începînd din vîrful degetelor de la mîini şi pînă la labele picioarelor. Ne durea capul şi ne era sete. Gardianul ne împărţea, în fiecare zi, cîte un pachetel de hrană rece, care trecea din mînă în mînă, pînă la cele din plasa de bagaje. Dar era greu să mănînci în asemenea poziţii: unele aşezate pe banchete, altele pe rezemătoare şi altele pe genunchii celor dintîi. Spre marea mea nedumerire, cea mai mare parte dintre deţinutele de drept comun, mai ales cele mai tinere, se distrau de minune. Apa ajungea rar pînă în fundul vagonului. Ne-o dădeau în sticle; fiecare avea dreptul la o sorbitură, dar unele femei, lipsite de orice milă, beau pînă îşi potoleau setea, aşa că pentru altele nu mai rămînea nimic. Dacă le mai cereai apă, gardienii te refuzau cu neruşinare, spunînd că în felul ăsta ne scutesc de efortul de a ne face loc pînă la scaunul cu gaură şi capac.

Mă întrebam dacă, în cazul că voi fi eliberată, voi putea descrie celor apropiaţi tabloul acestei călătorii; şi ajungeam la concluzia că nici o descriere, oricît de amănunţită şi de fidelă ar fi fost, nu ar fi putut reda această groaznică realitate. Era de neînchipuit, de necrezut, chiar şi pentru noi, cele ce o trăiam...

*

După cinci zile, cînd am coborît din tren, ne aflam pe o linie moartă a Gării de Nord din Bucureşti. Ieşirea noastră din tren le oferea gardienilor un spectacol ciudat, căci îi vedeam cum pufnesc în rîs. Trebuie să spun că puţine dintre noi mergeau drepte. Majoritatea umblau încovoiate, tîrîndu-şi picioarele şi frecîndu-şi mîinile şi braţele.

La ferestrele unui turn de supraveghere a căilor ferate îşi făcură apariţia cîteva capete. Funcţionarii de aici fuseseră atraşi de

zgomotul pe care îl făceam şi care nu înceta, cu toate ameninţările gardienilor. Un miliţian îşi îndrepta puşca spre fereastră şi strigă:

– Plecaţi de la fereastră! Dacă nu, trag! La ce vă holbaţi aşa? Toate sînt nişte criminale care au pe suflet mii de morţi!

În chip de răspuns, ferestrele se deschiseră şi pe loc am fost bombardate cu cocoloaşe de hîrtie. Ne luau pe toate, chiar şi pe călugăriţe, drept nişte criminale!

În apropiere ne aşteptau cîteva camioane de la penitenciar. Ne-au înghesuit în ele, ca şi în tren, împingîndu-ne chiar – aş putea zice – azvîrlindu-ne înăuntru, căci unele dintre noi nu puteau nici măcar să se urce în camion. Fiecare frînare ne proiecta pe laturile sau pe plafonul camionului, şi trupurile aşezate peste noi ne zdrobeau şi mai mult. Singura consolare era că aici nu se aflau decît deţinutele politic; cele de drept comun se urcaseră în alt camion, ca să rămînă între ele. La drept vorbind, în ciuda dispreţului pe care-l aveau pentru noi, prezenţa noastră le stingherea. Le mai rămăsese deci o urmă de ruşine. Asta nu era rău...

Spre prînz, în acea neuitată zi, ne-au dat jos într-un loc plin de verdeaţă. Pe o suprafaţă uriaşă se înşiruiau nişte barăci înalte, despărţite între ele printr-o cărare. În faţa lor se întindea un cîmp plin de flori. Frunzişul arborilor fructiferi şi ciripitul păsărilor alcătuiau un decor liniştit de ţară. În depărtare se zăreau aripile unei mori şi cîteva case de beton, cu acoperişuri din cărămidă roşie şi cu ferestruici mici, deschise, aşezate în partea de sus a clădirii. Nu mă puteam obişnui cu ideea că vom trăi în mijlocul naturii şi, mai mult încă, în nişte case adevărate. Credeam că barăcile foloseau drept hangare şi magazii şi că, înainte de a ne repartiza prin case, aveau să ne numere aici. Ferestrele erau aşezate foarte sus, lucru potrivit pentru o închisoare, îmi spuneam eu, dar nu aveau gratii. Fără gratii şi în plină natură, ce dar grozav ni se făcea! Am schimbat între noi impresii şi am tras concluzia că munca la cîmp, care părea că va fi ocupaţia noastră viitoare, va fi mai uşoară decît căratul pietrelor, construirea digului sau săpatul gropilor de un metru cub. Soarele plăcut şi adierea vîntului mă făceau să doresc să mă aşez pe pămînt şi să mă rostogolesc prin iarba verde.

– Oare unde sîntem?

– Nu departe de Bucureşti. Camionul n-a mers mai mult de trei sferturi de oră.

– Cînd mă gîndesc că sîntem aproape de casă!

– Unele, da. Dar noi? Ardealul şi Moldova sînt departe...

– Oricum, sîntem mai aproape de o aglomerare de oameni. S-a terminat cu pustiul Canalului.

– Dar unde le vor trimite oare pe cele ce-au rămas acolo? După numărul caselor, nu cred că este loc pentru toate.

– Cred că mai au şi alte locuri pentru munca cîmpului. Dacă viaţa noastră se îmbunătăţeşte, nu există nici un motiv să nu se îmbunătăţească şi pentru celelalte. Trierea s-a făcut fără nici un criteriu.

– Da, e adevărat.

Făceam tot felul de presupuneri, unele mai optimiste decît altele, în timp ce ne bucuram de căldura soarelui şi ne umpleam plămînii de aerul curat al cîmpului. Nu dădeam nici o atenţie la ce se întîmpla în jurul nostru. Ne simţeam bine şi ne dezmorţeam după călătoria îngrozitoare pe care o făcusem şi după lunile de muncă epuizantă pe malurile dobrogene.

Visul nostru a fost de scurtă durată. Dinspre moară apăru un grup de civili şi de militari. La apropierea lor, gardienii, care se odihneau şi ei la soare, începură să-şi aranjeze uniformele şi să ia poziţie reglementară.

Cînd grupul se apropie de noi, ni se dădu ordinul:

– Sus! Încolonaţi-vă cîte zece, şi, în careu!

Gardienii ne aşezară în careu; în mijloc se opriră nou-veniţi. Erau mulţi, dar numai unul avea gradul de locotenent; ceilalaţi nu erau decît subofiţeri sau simpli miliţieni. Mai erau şi patru civili, solizi, graşi şi bronzaţi. Ofiţerul făcu cîţiva paşi înainte.

– Atenţie! Aţi fost aduse aici pentru munca cîmpului şi grădinărit. Să nu vă închipuiţi că e vorba de grădini ca acelea ale doamnelor ce abia dacă zgîrîiau pămîntul de pe proprietăţile lor cu nişte unelte drăguţe ca nişte jucării. Este o muncă serioasă care cere forţă, este o muncă normată. Cine nu munceşte nu mănîncă. Veţi fi luate în primire de tovarăşii miliţieni. Nici una dintre voi nu are dreptul să se adreseze direct unui civil. Tovarăşii civili vă vor învăţa cum să munciţi, dar toate dispoziţiile lor vor ajunge la voi

prin intermediul tovarăşilor miliţieni. Veţi lua cunoştinţă de regulament pe măsură ce trăiţi aici. Orice încălcare a regulamentului va fi pedepsită sever. Aţi înţeles?

– Da-a-a! strigară într-un glas deţinutele de drept comun. Ofiţerul observă că deţinutele politic nu răspunseseră nimic. Repetă:

– Deţinutele politic la dreapta, cele de drept comun la stînga! Executarea!

Am rupt rîndurile pentru a forma două grupuri.

– Cele care sînt medici sau infirmiere să iasă din rînduri.

Ieşi din rînd doctoriţa Vulpescu şi două deţinute politic tinere declarară că sînt infirmiere. Le cerură să-şi spună numele, vîrsta şi motivul condamnării. Aveau toate trei pedeapsă administrativă.

– Ca deţinute administrative, adică necondamnate juridic, pedeapsa voastră este elastică; ea poate fi prelungită sau micşorată. Aceasta va depinde de munca voastră şi de respectul faţă de disciplină. Tu, doctoriţo, vei rămîne în lagăr şi nu vei merge la cîmp; şi aşa eşti destul de bătrînă. Voi, infirmierelor, veţi însoţi cele două detaşamente de muncă.

Apoi, ofiţerul îl întrebă pe gardianul-şef care ne escortase pe tot drumul de la Canal.

– Cîte femei ai cu totul?

– Două sute douăsprezece, tovarăşe locotentent.

– Pune o sută într-un detaşament şi o sută douăsprezece în celălalt.

– La ordin!

– Ai trei barăci pentru a le caza, una pentru bucătărie şi una pentru infirmerie. Doctoriţa va trebui să dea îngrijire şi personalului civil al fermei, în prezenţa unui tovarăş miliţian. În dormitoare, amestecă deţinutele politic cu cele de drept comun. Ca să nu se certe, ia-le după alfabet. Doctoriţa va trebui să îngrijească deţinutele şi să asiste la inspecţia pe care o voi face în fiecare dormitor, în zorii zilei. Toată lumea e obligată să meargă la muncă; fac excepţie femeile ce sînt grav bolnave, cărora doctoriţa le va lua temperatura şi care vor avea cel puţin 38°. A, da, şi încă ceva. Dat fiind că există două detaşamente, vom desemna două „şefe“ de detaşament. Şi acum urmează repartiţia în barăci şi odihnă pînă mîine dimineaţă. Rupeţi rîndurile!

Gardienii care ne însoțiseră plecară, cu excepția celui ce îi răspunsese locotenentului. Ei fuseseră înlocuiți de milițienii ce formau corpul de gardă al locotenentului.

O deținută de drept comun îi spuse milițianului:

– Cum? Ne puneți în barăcile astea infecte? De ce nu ne instalați în casele alea frumoase?

– Care case?

– Alea, spuse ea, arătînd cu degetul clădirile în legătură cu care ne făcuserăm atît de multe iluzii.

– Proasto! Alea nu sînt case, ci cocini pentru porci. Dacă vrei să locuieşti cu porcii, n-ai decît să-i ceri asta comandantului.

– Doamne! Dar aici porcii trăiesc mai bine decît oamenii! zise femeia.

– Tacă-ți gura sau îți dau una!

După acest duş rece, nu ne mai puteam aştepta decît la o viață şi la o muncă grea, în condiții dure. Uitîndu-ne bine la şirul de barăci, am văzut că semănau cu oricare altele. Doar că păreau pustii şi nelocuite de multă vreme.

– Sînt barăci rămase de pe vremea nemților, spuse o femeie.

– Uită-te la cea din mijloc; are acoperişul stricat. Ştiu c-o să ne aerisim! Acum, că-i vară, mai merge, dar ce ne vom face cînd vor începe ploile?

– Deocamdată, să ne bucurăm că-i frumos şi cald şi că ne putem încălzi puțin la soare, spuse Stela, una dintre infirmiere. După drumul chinuitor pe care l-am făcut, odihna asta ne prinde bine.

Astfel, încercînd să vedem partea bună a lucrurilor, ne-am aşezat în grupuri, pe iarbă, cu dorința de a profita cît mai mult de odihna acordată.

Ni se aduse aşa-zisul dejun, ce era – ca întotdeauna – rece; dar am putut bea pe săturate, căci în mijlocul curții se afla o fîntînă. Ce fericire! Aveam apă ca să ne spălăm, să ne răcorim şi să ne potolim setea! Din cîte bucurii e făcută viața noastră zilnică! Din nefericire, nu ştim să le prețuim decît atunci cînd nu le mai avem!

*

Între timp, calculasem cum vom fi împărțite în dormitoare, ținînd seama de ordinea alfabetică. Ne bucuram, căci credeam că

deținutele politic aveau să fie oarecum grupate la un loc. Chiar dacă vom dormi în barăci diferite, vom rămîne, la urma urmelor, vecine. Iar pe cîmp vom lucra aproape unele de altele. Oricum, ne vom strînge rîndurile. Am hotărît să respectăm cu strictețe disciplina și să dăm un bun exemplu. Apoi am încercat s-o convingem pe doctoriță să fie cît se poate mai înțelegătoare și să aibă milă de bolnave. Căci printre noi erau femei bolnave de tuberculoză și o femeie bolnavă de cancer care, uneori, din pricina hemoragiilor, nu putea să lucreze. Am rugat-o pe doctoriță să intervină pe lîngă comandament ca această femeie grav bolnavă să muncească la bucătărie sau să curețe baraca. Dar doctorița, pe care am supranumit-o Tuța, primind un post privilegiat, nu vru să ne promită nimic; dimpotrivă, căuta să se izoleze de noi și evita orice discuție.

– Vă rog, nu-mi cereți imposibilul. Voi face tot ce voi putea, dar nu pot să cer favoruri chiar din prima zi. Știți cît de greu mi-a fost să muncesc la Canal. Sînt în vîrstă și suferindă. Lăsați-mă să mă bucur de locul pe care îl dețin.

– Dar la Canal, i-am spus eu, n-ai fost lăsată să cazi jos de oboseală. Celelalte femei te-au ajutat să-ți îndeplinești norma. Este motivul pentru care te rugăm ca, la rîndul tău, să ne ajuți; acum cînd poți s-o faci.

Doctorița se prefăcu a nu fi auzit ce-i spusesem și plecă bolborosind ceva.

N-am dus lipsă de asemenea oameni lași, pe care i-am întîlnit peste tot, în timpul peregrinărilor noastre.

După masă, „ștabii" se întorseseră și ne ordonară să ne așezăm în ordine alfabetică, adică așa cum vom fi strigate de comandant. Se constitui primul grup de o sută de deținute și apoi al doilea.

– N-are importanță în ce dormitor mergeți. Cînd vă încolonați, așezați-vă în detașamentul din care faceți parte. Ați înțeles?

– Da! am răspuns noi într-un singur glas. Acum eram odihnite, pline de bunăvoință și dornice ca totul să meargă bine, pentru a nu provoca nici o discuție.

Comandantul ceru apoi fiecărui detașament să le indice pe cele pe care le considera apte să devină șefe de șantier.

Femeile din detașamentul din care făceam parte mă propuseră pe mine.

– Cum te cheamă?

– Bruteanu.

– Şi mai cum?

– Nicole.

– Nicole? Ce nume-i ăsta? Ce idee!

– Aşa m-au botezat părinţii mei: Nicolette. Şi, acasă, îmi spuneau Nicole.

– Lasă strîmbăturile astea. Aici te va chema Niculina, ai înţeles? Un nume românesc. A trecut vremea franţuzismelor.

– Am înţeles, domnule comandant.

Avea dreptate. Nu-mi plăcuse niciodată numele pe care mi-l dăduseră părinţii mei. Ei îmi răspundeau că aceasta fusese dorinţa naşului meu şi că tot el îmi găsise şi diminutivul.

– Dacă femeile vor să le fii şefă, vom încerca. Vei veni împreună cu cealaltă la birou şi vom discuta.

– Bine, domnule comandant.

Apoi am fost repartizate pe barăci.

O deţinută de drept comun ceru cuvîntul:

– Domnule comandant, sînt printre noi vreo cincisprezece femei atinse de sifilis, cu plăgi deschise în gît, gură şi pe corp. Nu vrem să ne contaminăm de la ele. La Canal ele erau izolate. E un pericol pentru noi toate să dormim şi să trăim alături de ele.

Comandantul se gîndi o clipă, apoi trase o înjurătură şi hotărî:

– Toate cele care au sifilis să iasă din rînd.

Se prezentară vreo cincisprezece fete tinere, surîzînd sfidător.

– Acum să iasă cincisprezece femei din baraca nr. 1 (unde se aflau mai ales deţinutele politic). Cincisprezece deţinute de drept comun să vină aici, în faţa mea.

Cincisprezece femei din baraca noastră ieşiră în faţă.

Comandantul zise cu un surîs răutăcios:

– Voi, sifiliticelor, luaţi locul acestor cincisprezece femei din baraca nr. 1. În felul ăsta, politicele vor sta cu sifiliticele şi vor ajunge şi ele sifilitice. Şi sifiliticele vor deveni politice. Hai! Executarea!

Cele cincisprezece fete se alăturară grupului nostru. Ele aveau să doarmă şi să mănînce cu noi vreme îndelungată.

Comandantul găsea că rezolvase problema într-un fel foarte hazliu; rîdea în hohote, repetînd cuvintele ce rimau şi care, din

acest motiv, i se păreau amuzante. Fără îndoială că-şi descoperise o vînă de poet.

Cînd am intrat în barăci, am văzut de-a lungul zidurilor un fel de estrade pe care erau aşezate nişte saltele de paie, cerşafuri, perne şi pături.

Existau chiar şi feţe de pernă, ceea ce ne-a bucurat mult. Fiecare avea salteaua sa. Nu mai eram înghesuite ca la Canal, unde nu aveam niciodată destul loc ca să ne întindem. Cele cincisprezece fete au avut destul tact şi s-au aşezat împreună în fundul dormitorului. Cele cîteva alte deţinute de drept comun refuzară să ocupe saltelele învecinate. Călugăriţele s-au dus să ocupe saltelele de lîngă cele cincisprezece. Acest gest creştinesc le-a impresionat foarte tare pe bolnave. Ne-am instalat apoi fiecare cum a vrut. Cînd fiecare a avut salteaua ei, am respirat mai liber. Călugăriţele stăteau în lungul zidului, în faţa mea. Eram fericită că le am, tot timpul, sub ochi. Ce mare deosebire exista între ele şi cele cincisprezece! Şi ce binefacere însemna pentru unele dintre aceste nefericite să se apropie de călugăriţe! De altfel, fetele, ca pentru a le mulţumi pentru gestul făcut, le ajutau pe cele mai în vîrstă, cînd rămîneau în urmă, la muncile cîmpului. Bineînţeles că bietele măicuţe se străduiau să nu fie o povară pentru nimeni, dar făcîndu-şi treaba minuţios şi cu atenţie, ele rămîneau adeseori ultimele, expuse la fluierăturile şi la înjurăturile miliţienilor. Atunci, fetele apăreau ca prin minune şi le săpau brazdele ca să le aducă în rînd cu celelalte.

La masa de seară, ni s-a dat lapte proaspăt şi mămăligă caldă. Totul părea a se petrece cum nu se poate mai bine. Eram foarte mulţumite. Cînd plecaserăm de la Canal, ni se dăduse înapoi încălţămintea noastră, în locul ghetelor grosolane purtate acolo; în acea după-amiază, ne simţeam bine; puteam să mergem desculţe, să ne spălăm pe picioare şi să le lăsăm să se dezumfle după călătoria ce avusese loc în condiţiile îngrozitoare despre care v-am vorbit mai înainte. Nădăjduiam că, începînd de a doua zi, care avea să fie prima noastră zi de muncă la cîmp şi de grădinărit, totul va merge bine.

Seara, comandantul ceru să vină la el cele două „şefe". Biroul său se afla într-o casă destul de mare, situată în spatele barăcilor noastre. El locuia aici; tot aici stăteau şi îşi aveau birourile şi miliţienii.

Ne-a ținut un discurs destul de măsurat, cerîndu-ne să fim energice, ca să obținem de la femei tot randamentul de care erau în stare și făgăduindu-ne că, dacă depășim norma, va face un raport favorabil asupra noastră și a tuturor, pentru ca pedeapsa să ne fie redusă... „Colega" mea a fost cucerită. Nu avea decît un an de pedeapsă administrativă, dar această pedeapsă fiind elastică, se temea să nu-i fie prelungită la sfîrșitul primului an. Așa se face că vorbele locotenentului au entuziasmat-o. Cînd ne-am întors la baracă, ea i-a repetat cumnatei sale făgăduielile făcute de locotenent. Bietele femei!... Cîte iluzii își făceau!

Funcția mea de șefă a ținut exact o săptămînă.

*

Am înțeles repede că nu eram decît un instrument în mîinile milițienilor și ale brigadierilor civili, că rolul meu se mărginea la a striga fără oprire și la a-mi amenința tovarășele de suferință, și mi-am schimbat tactica. Cînd vedeam femei lucrînd ca nebunele ca să ajungă în frunte și să le întreacă cu mult pe celelalte, le opream, trimițîndu-le la coada rîndului și punîndu-le pe cele de la urmă în locul lor. În felul acesta, timp de cîteva zile, norma a fost îndeplinită, dar n-a fost depășită. Aș fi vrut să prezint raportul meu comandamentului, dar mi s-a spus că trebuie să aștept pînă sîmbătă. Am așteptat deci pînă atunci. Eram „șefă" exact de o săptămînă, căci ajunseserăm în lagăr vineri și începuserăm să lucrăm la cîmp sîmbătă.

Deci, cînd a venit sîmbăta, m-am dus din nou la biroul comandantului.

– Domnule comandant, am început eu cînd l-am văzut că-și ridică ochii spre mine, am venit să vă spun că nu mai pot să fac față responsabilității de „șefă".

– Poți să-mi spui de ce?

– Pentru că nu pot să fiu de acord cu domnii brigadieri și cu domnii milițieni și să cer femeilor să muncească peste puterile lor din pricina ritmului rapid de lucru ce li se impune. Și eu sînt deținută, ca și tovarășele mele; nimic nu-mi dă dreptul să le forțez. Este motivul pentru care vă rog să alegeți o altă „șefă" și să mă lăsați să lucrez la rînd cu celelalte.

– Femeile ştiu bine de ce te-au ales: eşti indulgentă, nu prea grăbită... Crede-mă, nu duc lipsă de candidate. Găsesc imediat zece.

– Sînt sigură. Dar eu nu-mi pot încărca sufletul cu un asemenea păcat.

– Ce legătură are păcatul cu toate astea? Ce, te-am pus eu să faci păcate? Te afli aici pentru că păcate ai făcut tu, afară...

– Aveţi dreptate, domnule comandant. Am făcut greşeli aşa cum facem toţi, dar nu vreau să le-o mai adaug şi pe aceea de a distruge trupeşte nişte femei care îndură aceeaşi pedeapsă ca şi mine.

– Deci pentru tine este o greşeală să-ţi îndemni tovarăşele să muncească... Asta înseamnă să încalci regulamentul. De altfel, mi s-a raportat că le sfătuieşti să nu se spetească muncind.

– Consider că aş păcătui dacă aş continua să le dau ordine ca să obţin de la ele imposibilul. Pentru acest motiv vreau să nu mai fiu „şefă", ci alături de ele să muncesc şi eu, cum voi putea.

– Ascultă-mă, îţi propun altceva. Văd că eşti energică şi mi s-a spus că eşti o intelectuală. Am un post la birou. Lasă munca cîmpului şi vino să lucrezi la birou.

– Vă mulţumesc mult, domnule locotenent, dar, fără să vreau să vă jignesc, refuz propunerea dumneavoastră plină de bunăvoinţă. Cred că e mai firesc să numiţi, pentru birou, o femeie în vîrstă sau prea bolnavă ca să poată face eforturile mari cerute de munca la cîmp. Eu sînt încă tînără şi rezistentă şi cred că locul meu e pe cîmp.

Locotenentul mă privi în chip ciudat.

– Eşti o mare proastă!

Am tăcut. Nu era momentul să încep o discuţie.

– Şi pe cine ai propune tu, de exemplu, pentru munca la birou?

– Dintre deţinutele politic?

– Dintre care altele? Doar n-o să le susţii pe celelalte.

– Eu nu fac mare diferenţă între femei. Toate, aici, ispăşim aceeaşi pedeapsă. Toate sîntem egale în faţa pedepsei, ca şi înaintea morţii.

Cuvintele mele îi plăcură comandantului Bulie.

– Alege o deţinută politică. Fetele de... sînt mai cultivate.

– Doamna Namzache, de exemplu. Are cincizeci şi cinci de ani şi este firavă. Este cultivată.

– Bine. Du-te în dormitor şi cheam-o pe Namzache.

Aşa începu adevărata mea viaţă la Ferma Roşia.

Ne sculam înainte de ivirea zorilor. Ne făceam paturile şi ni se dădea lapte bătut cu o bucată de pîine; toate astea înainte de a se face ziuă. Apoi urma vizita comandantului, care venea însoţit de doctoriţă. Dacă vreo femeie rămînea la pat, avea dreptul la odihnă numai dacă temperatura atingea 38°C. Apoi plecam la lucru împreună cu grupul din care făceam parte. În locul meu a fost numită cumnata şefei de la celălalt grup. Amîndouă sperau că, dacă vor obţine de la noi depăşiri de normă, vor fi eliberate.

Cînd totul era gata, plecam la cîmp. Unele sădeau pomi, altele pliveau, iar altele recoltau legumele. Dar se vedea bine că lagărul era încă în curs de organizare. În fiecare zi se schimba cîte ceva. Miliţienii au fost înlocuiţi cu miliţiene, dar hotarele terenului ce trebuia muncit erau păzite de bărbaţi.

Din cînd în cînd, camioneta aducea cîte două, trei femei din lagărul de tranzit de la Ghencea. Ghencea era „marea răscruce" care furniza mîna de lucru pentru o serie de lagăre create în jurul capitalei. Asta ne-a permis să avem veşti de la cîteva vechi prietene de la Canal. Unele dintre ele se aflau la Bragadiru, un mare lagăr de muncă forţată în domeniul agriculturii şi al grădinăritului. O femeie venea de acolo. Fusese bolnavă, dusă la Ghencea şi apoi, din întîmplare, trimisă la Ferma Roşia. După ce am bombardat-o cu întrebări, am aflat că multe dintre prietenele noastre se aflau la Bragadiru. Binţea era şi ea acolo. N-a fost greu s-o descopăr. Cum mi se părea prea complicat s-o găsesc folosindu-mă de nume, am întrebat-o dacă nu cumva era acolo o femeie micuţă, brunetă şi foarte credincioasă. Răspunsul veni imediat:

– Doamna Binţea? Trebuia să-i spui numele. Da, era acolo, biata de ea, dar era foarte bolnavă; leşina adeseori şi avea bube pe toată faţa. Au dus-o la spitalul de la Văcăreşti.

– Cînd?

– Ultima oară cînd au venit pentru triere. Se afla la Ghencea şi aştepta camioneta pentru Văcăreşti; a sosit în ajunul plecării mele; au dus-o la Văcăreşti împreună cu alte trei bolnave.

M-am întristat auzind că biata Binţea era bolnavă şi singură. Cine ştie unde o vor expedia după o parodie de tratament la Văcă-

reşti? Căci ştiam bine că nimeni nu rămînea prea mult timp în acest mare spital, pe unde treceau bolnavii din toate închisorile ţării şi unde se făceau şi intervenţii chirurgicale.

Asta nu înseamnă că viaţa era roză la Roşia. Noua şefă ne chinuia cu graba sa. Ea le denunţa pe cele care voiau să încetinească ritmul muncii, ce nu înceta de dimineaţă pînă seara. Abia dacă aveam, ca la Canal, o jumătate de oră de odihnă, timp în care ni se aducea masa. Soarele devenind arzător, ni se dădu voie să ne îmbrăcăm cu hainele noastre, ce erau mai puţin călduroase decît cele de puşcăriaş. Dar, pe cîmp, nu aveam dreptul să ne acoperim capul nici măcar cu o batistă.

– Cum? Vreţi să atrageţi atenţia avioanelor americane cînd vor veni să ne bombardeze?

Bieţii oameni se temeau de un lucru la care noi nu mai nădăjduiam.

Seara, ne întorceam în barăcile noastre, pline de praf şi atît de obosite încît uneori nu aveam nici măcar curajul să ne spălăm sau să ne mîncăm supa obişnuită. Ne prăbuşeam ca moarte pe saltelele de paie.

*

Nu vedeam nici o posibilitate să ajung lîngă Binţea, şi totuşi ceva îmi spunea că, într-o bună zi, aceasta se va ivi. Şi iată ce s-a întîmplat:

Într-o zi, doctoriţa de la Mislea îşi făcu apariţia la Ferma Roşia. Îi dăduseră alt post; acum lucra la Văcăreşti, de unde vizita toate lagărele din jurul capitalei. Venise să controleze starea de sănătate a deţinutelor de la Roşia, pentru a le trimite de aici pe cele ce erau inapte de muncă şi a le înlocui cu femei ce mai aveau încă putere, căci, urla ea, „Statul nu are nevoie de parazite, ci de braţe care să muncească!“ Auzisem că se afla la Văcăreşti, dar nu dădusem nici un fel de atenţie acestui fapt.

Cînd făcu apelul bolnavelor, m-am ridicat şi m-am aşezat lîngă cele ce voiau să părăsească ferma sub diferite pretexte de boală. Preferau să stea într-un penitenciar, chiar şi la Jilava, închisoare ce avea reputaţia de a fi cea mai îngrozitoare, căci nu mai puteau să facă faţă muncii epuizante de la Ferma Roşia. Cînd am ajuns în faţa doctoriţei, care fusese martoră la neuitata discuţie pe care o

avusesem cu directoarea de la Mislea, mi-am dat seama că m-a recunoscut şi că mă priveşte cu bunăvoinţă.

– Tu ce ai? mă întrebă ea, prefăcîndu-se că nu mă recunoaşte.

– Mă dor dinţii şi nu-mi pot potoli durerea. Aş dori să-mi scot unul sau mai mulţi dinţi. Aici nu avem dentist.

– Bine. Te vei duce la dentistul de la Ghencea. Nu-i nevoie să-ţi iei cu tine toate lucrurile; îţi iei doar strictul necesar (ca şi cînd am fi avut cine ştie cîte lucruri!) Să se pregătească de plecare toate cele pe care le-am trecut pe listă.

Intrînd în joc, i-am spus cum mă cheamă.

După două ore eram la Ghencea.

Ghencea era un alt infern. Aici erau adunate, din toate colţurile ţării, femei de toate culorile politice şi din toate straturile sociale, de toate profesiunile şi de toate vîrstele; aşteptau să fie trimise mai departe: cele apte, la muncă; cele bolnave, în închisoare.

La coborîrea din camionetă, doctorița îmi spuse:

– Dacă mai suferi şi de altceva, pot să te duc la Văcăreşti.

– Vă mulţumesc. Nu sufăr decît de dinţi. Dar dacă aţi putea să o trimiteţi de la Văcăreşti pe bolnava Wurmbrand... Este cea mai bună prietenă a mea. Dacă aş avea-o lîngă mine la Ferma Roşia, aş ajuta-o să muncească şi să obţină dreptul la „vorbitor".

Spuneam toate astea dintr-o răsuflare, mînată de o spontană îndrăzneală, căci – de fapt – îi ceream un fel de complicitate.

– Continui cu comediile tale. Ai face mai bine să te uiţi cum arăţi; semeni cu o stafie.

– Vă rog pentru Wurmbrand. Este o femeie micuţă şi brunetă, cu bube pe faţă.

– O ştiu. Voi încerca să o programez pentru Ghencea.

Fără să mai adauge nimic, îmi întoarse spatele şi se îndreptă spre infirmeria lagărului.

Ţinînd seama de experienţa celor mai vechi din lagăr, nădăjduiam că maşina ce aduna deţinutele de prin toate fermele va veni cu regularitate, de trei ori pe săptămînă, ca să încarce şi să descarce „marfa". Deci nimeni nu părea să vină a doua zi. Trebuia, cu orice preţ, să rămîn aici o zi în plus, căci, pentru o durere de dinţi, nu puteai să stai veşnic la Ghencea. Or, se spunea că la Ferma Roşia se cere mînă de lucru; era deci posibil ca unele deţinute să

fie duse curînd acolo. Nu puteam pleca fără să aştept să fie aduse deţinutele de la Văcăreşti şi – în acest caz – aveam şanse să o întîlnesc pe Binţea.

A doua zi dimineaţa, cînd infirmierul le chemă pe cele ce trebuiau să meargă la vizita medicală, o deţinută, căreia îi dezvăluisem taina mea, mă sfătui să mă duc în curte şi să lipsesc de la apel.

Cînd mi se strigă numele, ea răspunse în locul meu şi zise.

– Este în curte. Nu mai putea de durere şi s-a dus să stea puţin la soare. Mă duc s-o caut şi s-o aduc.

Infirmierul plecă. În grămada asta de femei, nu avea nici o importanţă dacă era una în plus sau în minus.

După masă, infirmierul se întoarse să mă caute. Neputînd să mă mai eschivez, am răspuns la apel.

– De ce nu te-ai prezentat azi-dimineaţă la infirmerie?

Deţinuta care mă ajutase interveni:

– N-am găsit-o, domnule comandant. Plîngea de durere într-un colţ al curţii, la soare.

– Ce să fac cu tine, acum? Nu-ţi mai rămîne decît să aştepţi ziua de mîine, căci dentistul a plecat. Dar mîine dimineaţă prezintă-te la doctor fără să trebuiască să alerg eu după tine.

– Am înţeles. Mulţumesc, am murmurat eu.

A doua zi m-am dus la infirmerie, în faţa unei uşi pe care scria: „Secţia dentară". Înăuntru o femeie ţipa ca un animal pe care îl sugrumi.

În timp ce aşteptam să-mi vină rîndul, mi-am adus aminte de groaznicele dureri de dinţi pe care le avusesem la Mislea. Cum nu mai puteam suporta suferinţa pe care mi-o pricinuiau doi molari de jos, şi cum nu dispuneam de nici un alt remediu, dată fiind lipsa de medicamente, un infirmier m-a convins să-i scot. Fiindcă nu avea nici un instrument stomatologic, m-a chemat la infirmerie în tovărăşia altor trei deţinute. M-a aşezat pe scaun, a adus un cleşte, cel mai mic pe care îl avea în trusa sa de bicicletă, la dezinfectat şi mi-a badijonat gura cu alcool. Apoi, în timp ce cîte o femeie mă ţinea de fiecare braţ şi cea de-a treia, stînd în genunchi în faţa mea, mă ţinea cu putere de picioare, infirmierul a început să extragă, unul după altul, cei doi molari. Îi zgîlţîia puţin şi apoi se oprea. Cu toate că erau cariaţi, molarii mai rezistau încă. Durerea devenea mai mare

în momentul cînd trăgea. Dar vedeam pe chipul lui că lucrează cu milă. Fața îmi şiroia de sudoare. Țineam pumnii strînşi, de fiecare dată cînd relua operația, mă înțepeneam ca o scîndură.

– Încă puțin şi-i gata. N-o să te mai doară şi o să poți dormi. Încă puțin curaj!

Îl întrebam mereu:

– Nu mi-a albit părul?

Mi se părea că mă doare tot capul şi simțeam un frison la rădăcina părului.

– Nu, nu ți-a albit părul, dar fața, da, mi-a răspuns una dintre femei. Încă puțin şi-i gata.

Acest „puțin" a durat mai bine de două ore, căci infirmierul lucra cu multe menajamente. Am simțit că rădăcina cedează; a simțit-o şi el. A tras cu mai multă putere. Unul dintre molari a ieşit într-un val de sînge. Profită de acel moment ca să-mi frece buzele şi gingia cu alcool, după care strînse puternic cel de-al doilea molar şi îl smulse brusc. Nu mai ştiam dacă mai eram în toate mințile sau dacă nu, înnebunisem de atîta durere. Mi-am clădit gura cu apă călduță şi am rămas inertă pe scaun. Infirmierul îmi aduse o sticluță cu un fel de ceai pregătit dinainte.

– Duceți-o în dormitor şi să doarmă. Din cînd în cînd să-şi clătească gura cu lichidul acesta.

Înainte, îmi dădu două aspirine pe care le ascunsese la sosirea în închisoare. Spun „ascunsese", căci şi el era controlat la intrare, tocmai ca să nu aducă medicamente deținutelor.

Cît de bine îngrijită şi cît de răsfățată am fost în dormitor! Surorile mele întru credință şi suferință m-au alinat cu iubire.

Dar acum aşteptam să mi se scoată un dinte şi, culmea, nu mă durea nici unul. Ce-i voi spune dentistului?

Am intrat. Dentistul lucra într-o încăpere ce semăna cu un cabinet dentar.

– Care te doare?

Am deschis gura şi i-am arătat cu degetul, la întîmplare, un molar de pe maxilarul superior. Fără să mai aştepte, luă un cleşte şi se îndreptă spre mine.

– Deschide gura, îmi spuse el, căci, de frică, o închisesem. Deschide gura ca să-ți pot scoate molarul.

– Nu-mi faceţi injecţie?

– Ce injecţie? Şi de ce? Ce, îmi dai bani pentru asta? Aici eşti în închisoare.

– Ştiu asta, dar vin de la muncă, şi munca îmi dă unele drepturi. Cred că pot cere o injecţie.

– Nu facem nici o injecţie. Scoatem dinţi; atîta tot.

– În acest caz, renunţ.

Se sprijini cu mîna pe spătarul scaunului şi-mi înfundă genunchiul în stomac. Dar eu îmi strîngeam cît puteam de tare buzele şi mişcam capul în semn de negaţie. Mă înjură birjăreşte şi găsi o altă soluţie: continuînd să-şi ţină genunchiul pe stomacul meu, mă strînse cu mîna stîngă atît de tare de maxilare, încît gura mi se deschise întocmai ca ciocul unui pui de rîndunică pe care o hrăneşte rîndunica mamă. Cu cleştele în mîna dreaptă, se repezi la maxilarul de sus. Nu ştiu dacă s-a oprit la molarul pe care i-l arătasem la întîmplare, dar, într-o clipă, cu o putere extraordinară, zgîlţîi unul, îl smulse din rădăcini şi, în doi timpi şi trei mişcări, îl scoase.

Complet năucită, am auzit cum îmi spuse să-mi clătesc gura deasupra chiuvetei. Mă durea creştetul capului. Ameţită, am făcut ce-mi spusese şi am ieşit din cabinetul de „stomatologie“ ţinîndu-mi batista la gură. Înainte de a ajunge la baracă, am scuipat sînge de cîteva ori. M-am aruncat pe pat lîngă tovarăşa mea de suferinţă şi – treptat – m-am liniştit. Mai tîrziu, mi-am dat seama că dentistul nu extrăsese complet molarul. Cu ajutorul unei pense şi al unei oglinjoare pe care mi le-a dat, pe ascuns, o vecină de pat, mi-am scos singură ceea ce mai rămăsese.

*

După-amiaza a fost grea, cînd – deodată – baraca se umplu de zgomot şi de voci. Gardiana introdusese vreo opt femei. Din patul de sus, în care mă găseam, am zărit-o pe Binţea.

– Slavă Domnului! am strigat eu şi m-am aruncat în braţele ei.

Trebuie să spun că întîlnirea a fost, pentru ea, atît de neaşteptată, încît nu a reacţionat imediat. Poate că nici nu m-a recunoscut. Pe faţă mai avea urme de furuncule. Nu avea habar unde se află şi nici care e motivul pentru care a fost mutată. Eu ştiam mult mai multe, dar nu era momentul să-i vorbesc despre asta.

Important era acum să găsim mijlocul de a pleca împreună cu următorul lot care mergea la Ferma Roşia, lot care – după previziunile noastre – urma să se formeze în cursul serii.

Asta ne dădea noi emoţii. Nu noi hotăram plecările. Întoarcerea mea la Roşia era sigură. Nu venisem aici decît ca să-mi scot un dinte. Dar Binţea figura pe lista de la Bragadiru.

Fiindcă, în plecarea mea cu Binţea la Ferma Roşie, un rol primordial a fost jucat de o a treia persoană şi cum această persoană mai este încă în viaţă şi nu trăieşte în lumea liberă, nu pot spune mai mult despre sfîrşitul fericit al acestui episod.

Mare a fost surpriza tuturor cînd m-au văzut întorcîndu-mă din „aventura“ mea cu preţiosul trofeu!

Stăteam mereu împreună, fie la cules de roşii, fie la transportul lăzilor de patruzeci de kilograme, fie la alte munci. Cercul nostru de „adepte“ se mărea mereu şi toată lumea asculta cu bucurie cum Binţea ne povestea despre Iosif.

Clădirile în care, la început, sperasem să fim cazate şi care nu erau, de fapt, decît „reşedinţa“ porcilor de rasă, destinaţi Comitetului Central al Partidului Comunist Român şi exportului, aveau o canalizare destul de rudimentară. Un şanţ, adînc de vreo nouăzeci de centimetri şi lung de două sute de metri, permitea excrementelor din interior să se deverseze într-o baltă mare ce se afla pe un teren învecinat.

După cîteva zile de ploaie neîntreruptă, timp în care am lucrat întotdeauna, noroiul umplu şanţul şi-l astupă, aşa că excrementele se acumulară înăuntru, mai să dea pe dinafară.

Într-o dimineaţă, cînd norii începeau să se risipească şi cînd, ca de obicei, eram gata să plecăm la muncă, văzurăm cum inginerul-şef al fermei şi comandantul lagărului se apropie de noi.

– Am nevoie de cincizeci de femei care să desfunde şanţul de la porcărie, spuse comandantul.

– Aş prefera să lucrez cu nişte femei serioase, adăugă inginerul. Aş dori să desemnaţi, pentru această treabă, nişte deţinute politic.

Ordinul a fost executat. A fost desemnat tot grupul nostru, căci locotenentul îl remarcase adeseori; ştia că sîntem unite între noi şi credincioase.

– Porniţi la treabă!

Ne-au pus să ne încolonăm, mai adăugînd cîteva ca să completeze numărul, şi am plecat.

Miliţienii ne aşteptau lîngă locul unde se afla şanţul. Lîngă el se afla o grămadă de cizme de cauciuc. Ne-am străduit să ne încălţăm cît am putut mai repede şi mai bine, în timp ce gardienii strigau la noi şi ne ameninţau. Nu era uşor să-ţi găseşti mărimea potrivită, căci cizmele fuseseră aruncate aici în cea mai mare dezordine. Ni s-au împărţit găleţi şi lopeţi, iar inginerul ne-a explicat ce trebuia să facem: o dată ajunse la marginea şanţului, trebuia să coborîm înăuntru, să stăm pe un fel de scînduri aşezate cam la jumătatea lui, să scoatem murdăria şi s-o punem în căldarea pe care ne-o dăduseră. Căldările pline urmau să fie luate de alte femei şi vărsate direct în baltă, aşa că, „în cîteva zile, problema avea să fie rezolvată“...

Apoi ni s-a dat ordin să înaintăm, dar, spre surprinderea noastră, n-am fost însoţite, aşa cum se întîmpla de obicei, de nici un miliţian. Ei s-au înşirat, la mare depărtare, paralel cu şanţul, din dreapta clădirilor pînă în dreapta bălţii.

Nu ne-a fost greu să înţelegem de ce au rămas la această distanţă, căci, pe măsură ce înaintam, simţeam o duhoare de nesuportat. Balega de porc miroase groaznic. Asta, care era aici de cîteva zile, împuţea aerul într-un mod de nedescris. Ne-am astupat nările cu batista, dar degeaba. Această manevră nu avea nici un efect, mai ales că, după cîteva minute, trebuia să avem mîinile libere ca să putem lucra. Şefa de detaşament, fidela doamnă Diaconescu, era singura care putea să-şi astupe nasul cu batista.

Strigînd ca să fie auzită, ea le numi pe cele care trebuiau să coboare în şant, pe scîndurile aşezate pe jumătate din înălţimea gropii şi pe cele care urmau să care căldările pînă la baltă. Ne-am aşezat în şir şi am coborît în şanţ. Altele, scuipînd şi înăbuşindu-se din pricina mirosului, aşteptau să le vină rîndul. Îngrozitoarea putoare ne cuprinsese şi ne învăluise pe toate. Două prietene leşinară. Le-am ridicat şi le-am dus mai la o parte.

Noi, cele ce rezistasem la groaznicul miros, am început să scoatem murdăria cu lopata. Eram aşezate în aşa fel încît, pe de o parte, excrementele ni se infiltrau în cizme şi ne udau hainele, iar,

pe de altă parte, cum ne aflam sub nivelul apei, cînd vărsam conținutul lopeților, ne stropeam pînă pe obraz. Lichidul împuțit, amestecat cu fecale, ni se scurgea pe brațe. Cînd scotoceam prin oribila mîzgă, ne cuprindea o scîrbă și mai mare. O femeie începu să vomite. Continuă, totuși, să lucreze cu încăpățînare, ca să nu le descurajeze pe celelalte. După un sfert de oră, eram pline din cap pînă-n picioare de balegă de porc. Geta, o femeie firavă și delicată, lăsă găleata pe care trebuia s-o ducă și s-o verse și fugi spre milițieni. Am văzut cum o gardiană o ia de braț și o conduce spre baracă. Seara, am găsit-o grav bolnavă de icter.

La un moment dat am vrut să mă șterg pe față. Nu mă simțeam foarte murdară, dar vedeam cum arată fața lui Bințea și a celorlalte. În cazul nostru, asta însemna însă a te murdări și mai tare. Așa că am renunțat.

Cum omul se poate obișnui cu orice, cele mai multe dintre noi lucrau cu seriozitate, în speranța că vor termina mai repede cu acest calvar.

Milițienii nu mai strigau, nici chiar cînd ne vedeau că ne oprim din lucru ca să ne mai tragem sufletul. Au mai fost aduse cincisprezece femei, tot deținute politic, ca să ajute la golirea găleților. În timp ce una ducea găleata la baltă, alta își lăsa găleata ca să fie umplută. Pămîntul șanțului se înmuiase și el. De cîteva ori, scîndurile alunecaseră, scufundîndu-le și mai mult pe cîteva dintre noi în balegă. Ne era și mai greu să ridicăm lopata și să umplem găleata.

La sfîrșitul dimineții de lucru, milițienele fluierară anunțînd că a venit timpul de odihnă și ne strigară să ieșim din șanț și să venim la ele. Dar nimeni nu s-a atins de blidul cu mîncare.

– Cît oi trăi, spuse Stela, n-o să mai mănînc carne de porc.

– Ce-o să faci cu slănina pe care ai primit-o ieri în pachet?

– S-o mănînce porcii, răspunse ea.

Am muncit pînă seara, în aceleași condiții; apoi ne-am aruncat cizmele și uneltele pe marginea drumului.

– Dacă o să bată vîntul, porcăria asta o să se usuce, spuse o gardiană pe un ton oarecum stînjenit.

Nu-i răspunse nimeni. Ne-am îndreptat spre barăci, cu capul în jos.

Nu intrasem bine în curte şi, chiar înainte de a pătrunde în barăci, cele ce munceau „în interior“ (la birou, infirmerie, bucătărie) o luară la fugă de parcă am fi fost leproase.

– Puţiţi a mortăciune şi a căcat! Nu intraţi în halul ăsta în dormitor. Hainele vă miros groaznic.

– Spălaţi-vă bine!

Deţinutele care munciseră la locurile lor obişnuite ne-au adus cămăşile de noapte, ca să le putem pune pe noi după ce ne vom fi scos hainele şi ne vom fi spălat. În acea seară ne-am bucurat de favoarea de a fi singurele care s-au spălat. Ne-au dat chiar galoşi, ca să nu intrăm în barăci cu singura pereche de ghete pe care o aveam şi care se murdărise şi ea atunci cînd o încălţasem cu picioarele deja murdare.

Noi nu mai simţeam nici un miros. Aburii de la bucătărie nu ne mai impresionau nările. Pînă şi pielea ne era impregnată de miasme fetide. Chiar şi după ce ne-am spălat, în acea seară şi în următoarele două seri (ni s-a încălzit apă ca să putem face duş, eveniment care – de obicei – nu avea loc decît o dată pe lună), n-am izbutit să scăpăm de groaznicul miros ce făcea din noi nişte ciumate.

Nu voi uita niciodată cele trei zile pe care le-am petrecut scufundate în balega porcilor şi nici modul demn în care toate cele care putuseră să reziste fizic au acceptat să facă această muncă. Nu le voi uita niciodată pe măicuţele care, la întoarcerea noastră în baracă, au fost singurele care s-au apropiat de noi cu o vorbă de încurajare, spunîndu-ne că s-au rugat pentru noi. Ne-au adus chiar şi bucăţele de săpun parfumat (oare de unde au izbutit să le procure?), ajutîndu-ne astfel să uităm, fie şi numai pentru o clipă, miasmele din care abia ieşisem.

*

Treptat ne-am obişnuit cu viaţa din lagărul de la Ferma Roşia, ţesută din zile foarte grele, pe care – uneori – le întrerupeau altele, mai senine. Pe măsură ce înaintam în vară, munca devenea tot mai istovitoare; căldura înăbuşitoare şi norma prea mare ne epuizau fizic. Şefa noastră de detaşament se războia cu noi, silindu-ne să facem norme din ce în ce mai exagerate. Şi asta pentru că peste o lună de zile se termina anul ei de condamnare administrativă şi

comandantul îi făgăduise că atît ea, cît şi cumnata ei vor fi puse în libertate exact la data fixată.

Or, într-o duminică dimineaţa, cu o săptămînă înainte ca pedeapsa lor să expire, comandantul ne chemă în careu ca să ne citească numele celor care, în conformitate cu lista comunicată de la Ministerul de Interne, urmau să fie eliberate. Strigă numele a şase deţinute de drept comun, dar nu şi numele celor două femei. Şefa noastră ieşi la raport ca să ceară informaţii cu privire la soarta ei şi a cumnatei sale. Spre uimirea generală, i s-a răspuns pe un ton sec că pedeapsa lor fusese prelungită cu un an, căci autorităţile competente consideraseră că nu erau încă pe deplin reeducate.

– Dar ne-aţi făgăduit că, dacă respectăm regulamentul şi avem grijă ca munca să fie executată în cele mai bune condiţii, vom fi eliberate poate chiar mai înainte, îndrăzni să spună doamna Diaconescu. Trebuia să faceţi un raport favorabil pe care să-l trimiteţi la Minister...

– Tacă-ţi fleanca... Nu trebuie să-ţi dau ţie socoteală, iar Ministerul nu-mi dă explicaţii pentru hotărîrile pe care le ia. O să mai faceţi încă un an, doar nu-i sfîrşitul lumii...

În aceeaşi seară, doamna Diaconescu a fost descoperită în fundul curţii, lîngă latrine, spînzurată de un copac. Din fericire, a putut fi readusă la viaţă. Apoi, cu toate că se lămuriseră cît valorează „promisiunile" şefilor, cele două femei au continuat să ne oblige „să ne spetim" muncind. Nici o intervenţie şi nici un argument n-au putut să le convingă să nu-şi mai exploateze fără nici o cruţare tovarăşele de suferinţă.

Le priveam cu milă, gîndindu-mă cît de adînci sînt rădăcinile încăpăţînării omeneşti. Suferam văzîndu-le atît de pătimaşe şi de inconştiente. Împreună cu doctoriţa, ele completau lista celor lipsiţi pînă şi de cel mai elementar altruism pe care i-am întîlnit în timpul anilor mei de captivitate. Am impresia că, în străfundul inimii lor, responsabilii lagărului le disprețuiau. Şi, deşi nu le-am revăzut după eliberare, îndrăznesc să sper că, împrejurările fiind altele, au regretat tot răul pe care l-au făcut acelora ce aveau de îndurat o pedeapsă ca a lor.

*

Printr-o întîmplare neobişnuită, într-o bună zi am aflat că în guvern avuseseră loc schimbări importante şi că ministrul de Interne fusese înlocuit. Orice ştire politică avea darul să ne stîrnească imaginaţia, dar nici una nu ne entuziasma. Ştiam prea bine că aparatul de stat era atît de bine organizat şi compus dintr-atîtea elemente, încît o plecare sau o dispariţie nu putea ameliora cu nimic situaţia noastră. Putea fi înlocuit oricine, căci Partidul avea destule cadre ca să facă faţă oricărei situaţii.

Totuşi, în timp, schimbarea ministrului a dus la unele modificări în regimul închisorilor. Schimbările au avut loc foarte încet, dar au influenţat întreaga perioadă care a urmat.

În cazul meu, s-a reluat ancheta. Într-o bună zi, celebra maşină neagră se opri destul de departe de drumul ce trecea pe lîngă cîmpul unde munceam. De la acea distanţă, de abia am zărit cum doi civili au coborît din maşină şi cum unul dintre miliţieni, după ce a stat de vorbă cu ei, a alergat spre grupul din care făceam parte. Miliţianul mă cheamă la el şi îmi spuse să-mi iau cu mine tot ce aveam.

Am plecat... Dar unde? Cît timp voi sta departe de cele pe care le iubeam ca pe nişte surori?

În asemenea împrejurări, n-ai nici timpul şi nici îngăduinţa să spui vreun cuvînt de rămas bun; n-ai nici măcar dreptul să arunci o privire în jur. Ca şi cum, deodată, ar cădea o perdea groasă care desparte ceea ce a fost de ceea ce ne aşteaptă de acum încolo. M-am dus după gardian, ştiind că sînt însoţită de priviri prieteneşti, chiar dacă se prefăceau că se uită în altă parte; mai ştiam că prietenele mele se roagă, fără încetare, pentru mine. Toată lumea înţelegea că nu putea fi vorba de eliberare. Or, o nouă anchetă, după o atît de lungă pauză, era – pentru mine – ca o a doua arestare.

Am străbătut drumul spre Bucureşti însoţită de cei doi civili. N-am schimbat între noi nici un singur cuvînt. Cîmpia, aşa cum arăta ea în plină vară, era minunată, mai ales cînd o contemplai de la locul confortabil al Mercedesului ministerial. Mă străduiam să înmagazinez cît mai multe imagini, ca să am o cît mai mare provizie atunci cînd mă voi afla în celula în care credeam că voi fi închisă. Cînd am ajuns la marginea capitalei, mi s-au dat

inevitabilii ochelari opaci, pe care i-am pus cu o mare dexteritate, căpătată în lunga mea experiență.

– Ești arestată de mult? m-a întrebat unul dintre bărbați.

– Da, am răspuns eu sec.

Ne-am oprit curînd. Orașul era plin de viață și de mișcare. Eram chiar în centru. Era ușor de înțeles că ancheta va avea loc, de data asta, la Ministerul de Interne.

După ce ne-am „scufundat" în subsol, unde am fost fotografiată (!) și mi s-au luat amprentele digitale (lucru care, pînă atunci, nu se mai întîmplase niciodată), un agent m-a condus printr-un coridor foarte lung, ce te făcea să te gîndești la o galerie a morții. Nu se simțea nici un semn de viață și nu se auzea nici un zgomot. Încălțată ca și gardianul cu papuci de postav, mi se părea că zbor. Pentru mine, cel puțin, aceste încălțări erau o adevărată binefacere. Comparate cu ghetele grele cu care lucram la săpatul și la căratul pămîntului sau la construirea digurilor pentru irigarea cîmpurilor, papucii aceștia îmi aminteau de confortul de acasă cînd, seara, după o zi petrecută pe drumuri...

Cînd am ajuns la capătul coridorului, agentul mă apucă de braț pentru a mă face să schimb direcția. După ce am cotit, am trecut printr-o sală și am luat-o pe un alt coridor. Apoi ne-am oprit curînd, și, în cîteva clipe, agentul a descuiat o ușă.

Înăuntru stăteau în picioare trei femei, care arătau ca niște fantome. Păreau a nu mai avea nici o putere. Agentul îmi zise, înainte de a pleca:

– Pînă te vor chema la birou, poți sta pe pat. Ușa se închise, iar zăvorul fu tras cu zgomot.

M-am trezit, pe dată, în brațele Galiei, una dintre cele trei femei torturate și care trecuseră probabil prin anchete și pedepse chinuitoare. Galia... Mă despărțisem de ea cînd plecasem de la Mislea. Nu mai auzisem nimic de ea nici la Canal și nici la Ferma Roșia. Fața ei, uscată și îmbătrînită, se lumină dintr-o dată. Cînd ne-am îmbrățișat, am simțit-o cum se sprijină de mine cu tot trupul. Dar îmbrățișarea noastră n-a putut dura prea mult, căci, la Minsiterul de Interne, ca în toate închisorile, ferestruica prin care eram supravegheate funcționa cu regularitate. Cu toate astea, experiența ei și a celorlalte două ne-a îngăduit să schimbăm între

noi, în şoaptă, o mulțime de noutăți şi să ne povestim una alteia tot ce se petrecuse de cînd ne despărțisem la Mislea.

Galia mi le prezentă pe celelalte două: erau două țărănci, acuzate că i-au ajutat pe partizani; soții şi fiii lor se aflau în munți. Aş fi vrut să stau în picioare, lîngă Galia, să mă simt mai aproape de ea şi ca să-mi poată povesti încercările prin care trecuse şi prin care mai trecea şi acum. La rîndul ei, Galia îmi puse întrebări despre celelalte femei de la care nu mai avusese nici o veste. Treceam repede de la un subiect la altul, dar eram obligată să stau pe marginea patului, ca să nu trezesc bănuielile gardianului. Galia stătea în picioare lîngă patul meu, ce se afla deasupra, fapt ce ne făcea să putem vorbi mai uşor. Biata de ea! Deşi era secătuită de puteri, mai găsea totuşi destulă forță să-mi vorbească. Surpriza şi bucuria revederii îi îmbujoraseră obrajii.

– Numai rugăciunea şi recitarea pasajelor din Biblie m-au ajutat şi mă ajută să rezist. Pot să spun chiar că şi celelalte nefericite care-au trecut prin această celulă au putut rezista tot numai datorită rugăciunii. Iar aceste două prietene ale mele de acum sînt nişte ființe minunate.

– O! spuse una dintre ele cu modestie, noi sîntem nişte simple țărănci, fără carte. Suferim aici cu speranța că Cel de Sus va avea milă de ai noştri şi de noi, dar mai ales de țara noastră dragă; căci asupra ei a căzut un blestem. Galia ne-a încurajat şi ne-a mîngîiat sufletele. S-o ajute Dumnezeu să-şi regăsească copiii şi întreaga familie.

– De cîtva timp, „ei“ sînt mai înverşunați ca oricînd, continuă Galia. Nu ştim ce se întîmplă, dar avem impresia că reîncep anchetele şi că vor să încheie dosarele. Niciodată n-au fost atît de necruțători ca în aceste ultime săptămîni.

– Cred că o fac din pricină că s-a schimbat ministrul de Interne, am spus eu. Am aflat asta cînd eram la muncă. Cel nou are, probabil, alte pretenții.

– Da, asta trebuie să fie, spuse Galia. Acum înțeleg.

Celelalte două femei făcură un gest prin care arătau că erau şi ele la curent cu acea schimbare.

– Fără Cuvîntul lui Dumnezeu, aş fi fost pierdută.

Din cînd în cînd, Galia şi cu mine ne strîngeam puternic mîinile.

– Nu-ți doresc să rămîi prea mult aici. E mai bine într-un lagăr de muncă. Bineînțeles, îmi va fi greu să mă despart de tine, îmi spuse ea spre seară.

– Dar de-abia am venit! Ce te face să crezi că voi pleca?

– Vii de la muncă; deci, după completarea anchetei, te vor trimite din nou la muncă. Așa s-a întîmplat cu toate deținutele venite din lagărele de muncă. N-au stat aici mai mult de o săptămînă.

– Cine poate ştii ce au de gînd? Poate că cineva s-a „pus pe treabă" şi că vor să mă amestece în cine ştie ce proces...

*

Anchetarea mea a început chiar în noaptea aceea. Două zile în şir m-au lăsat fără pedeapsă. În primele nopți, au reluat, în mare, conținutul dosarului meu.

După o săptămînă, au vrut să mă forțeze să recunosc un fapt din dosar. Pretindeau că „cineva" arestat de curînd mărturisise acel fapt şi că spusese, printre altele, că eu eram la curent cu toate. Nici nu mi-a trecut prin gînd să mărturisesc sau să confirm ceva ce nu era decît o pură minciună. Drept urmare, m-au condamnat să stau în picioare toată ziua.

Simțeam un fel de mulțumire. Mă stingherise faptul că puteam să stau jos în timp ce tovarăşele mele de celulă trebuiau să îndure atîta. De fapt, între timp, Galia obținuse dreptul de a sta „în permanență" pe un pat, căci abia se mai putea ține pe picioare. Dar țărăncile erau silite să stea în picioare trei, patru zile la rînd, cu o singură întrerupere de douăzeci şi patru de ore.

Cînd ni se dădea voie să ne culcăm sau să ne aşezăm, ni se micşora, automat, rația de mîncare. În schimb, rația de bătaie nu se micşora niciodată. Existau „specialişti" în asta; chemați la miezul nopții, ne loveau cu bastoane de cauciuc. Unii anchetatori ne loveau şi ei, cum se nimerea peste gură, în cap, peste şale...

Cele două țărănci au fost duse din celulă şi n-am ştiut niciodată ce s-a mai întîmplat cu ele. Uneori, viața uneşte sau desparte pentru totdeauna ființe ce se legaseră între ele pe vecie. Dar amintirea este un martor credincios care păstrează, neschimbate, minunatele clipe petrecute cu ființele dragi, aşa cum au fost pentru noi aceste două femei atît de înțelepte şi de energice.

Rămînînd două locuri libere în celulă, au adus aici două doamne mai în vîrstă. Nu se cunoşteau între ele, aşa că s-au prezentat una alteia de îndată ce gardianul a închis uşa: Otilia şi Sanda. Cum fuseseră închise doar de cîteva zile, cea mai vorbăreață ne relată ultimele noutăți politice. Cealaltă, care suferea grav de ficat, se întinse pe pat.

După cîteva ore, cea care îşi „golise sacul cu noutăți" îi spuse Galiei:

– Nu eşti obosită? De cînd am intrat aici, am văzut că ai stat numai în picioare.

– Sîntem foarte obosite, dar anchetatorii ne silesc să stăm în picioare.

– A! spuse Otilia, şi ochii i se umplură de spaimă. Dar de ce le dați ascultare? În locul vostru m-aş aşeza pe pat.

– Nu-i atît de simplu. Dacă ne-am culca, gardianul, care ne pîndeşte în fiecare clipă prin ferestruică, ar intra în celulă şi ne-ar obliga să ne ridicăm.

– Şi dacă aş refuza să ascult?

– Te-ar mîngîia cu bastonul!

– Sper totuşi că nu m-ar omorî...

– N-ar ajunge pînă acolo, dar te-ar face să sari din pat, vărsînd pe tine o găleată cu apă rece!

– ... sau clocotită! am completat eu.

– Atunci trebuie să profităm cît mai mult de timpul cît nu sîntem încă obligate s-o „facem pe statuile"... O să mă culc. Bine a făcut Sanda că s-a culcat imediat. Ah! Dar ce murdar e! Doamne!... Voi rezista acestor brute din toate puterile mele. De altfel, n-am făcut nimic ca să mă aflu aici. N-o să mă îngenuncheze uşor, asta-i sigur.

Galia şi cu mine am schimbat între noi o privire ce voia să spună acelaşi lucru. Aceste femei nu ştiau încă ce înseamnă să înfrunți diavolul.

Chiar în aceeaşi seară, cele două nou-venite au fost „primite" de anchetatorii însărcinați să le studieze cazul.

Au ieşit din celulă una după alta, pentru interogatoriu; au fost conduse de un gardian care le ținea de braț, fără să uite să le lege la ochi cu nelipsita bandă neagră.

S-au întors în celulă în zorii zilei, la un interval de cîteva minute una de alta. Aceşti domni respectau ora de închidere a camerei de tortură. A fost un moment înspăimîntător. Privind expresia feţelor lor abrutizate, urmele loviturilor de baston, părul răvăşit, ne vedeam pe noi înşine ca într-o oglindă şi eram îngrozite.

Şi asta nu era decît prima lor noapte... Otilia, întorcîndu-se în celulă cu ordinul de a sta în picioare toată ziua, începu să urle şi să lovească cu pumnii şi cu picioarele în uşă. Sanda făcu şi ea la fel. Zgomotul infernal şi criza de nervi a acestor femei îi contaminară pe ocupanţii celorlalte celule. De pretutindeni se înălţară urlete de groază; femeile şi bărbaţii pe care – de obicei – nu-i auzeai decît gemînd sau hohotind de plîns începură să bată în uşi şi în pereţi cu gamelele şi să strige tot felul de injurii la adresa poliţiei, a guvernului... Doar noi, Galia şi cu mine, n-am luat parte, în nici un fel, la această manifestaţie plină de furie. În cîteva minute, comandantul veni la faţa locului cu întreaga lui suită. În toate celulele începu să plouă cu lovituri de baston şi cu palme, cele două iniţiatoare ale revoltei primind o bună parte din ele. Apoi se liniştiră şi se retraseră în fundul celulei.

Cînd toate uşile celulelor fuseră închise, comandantul strigă tare, ca să fie auzit:

– Veţi avea ce meritaţi, mizerabililor, mincinoşilor, duşmani ai poporului!...

În tot timpul acelei zile, cele două femei au fost lăsate în pace. Se întinseră pe paturi şi izbutiră chiar să doarmă. Tîrziu, noaptea, Galia veni lîngă mine. I-am mulţumit lui Dumnezeu pentru momentele de linişte pe care ni le acordase după revoltă.

A doua zi trecu în linişte, căci nu ne tulbură nimeni; excepţie făceau doar orele de masă, cînd eram bruscate şi înjurate în toate felurile. Otilia şi Sanda mîncară cu poftă fiertura zilnică.

Otilia zise cu mîndrie:

– Vedeţi care e avantajul de a rămîne ferm pe poziţii? Datorită mie, stăm liniştite toate patru!

– Adevărat, murmură Sanda. Dar, după părerea mea, asta e liniştea de dinaintea furtunii. Vor lua alte măsuri împotriva noastră.

– Dacă mă vor bate, voi riposta aşa cum am făcut ieri. Mai ales că sînt nevinovată.

– Toate sîntem nevinovate. Eu...

– Ascultați-mă, spuse Galia; nevinovate sau nu, trebuie să profităm de acest răgaz. Numai Dumnezeu ştie ce-i cu noi. Dar pe ei nu-i interesează să stabilească adevărul, folosindu-se de mărturiile noastre. Au nevoie de victime şi îi bagă în închisori pe cei pe care îi socotesc primejdioşi pentru ei. În felul ăsta îşi întăresc regimul. Au nevoie de mărturii, sincere sau nu.

În a doua seară de „linişte", presimțirea unei nenorociri plutea parcă în aer. Otilia fu cuprinsă de o ciudată teamă. Murmură:

– În noaptea asta se va petrece ceva rău; mai ales pentru mine. Mi-e frică.

După cîteva miute, gardianul deschise uşa. Se duse direct spre Otilia, îi puse ochelarii negri şi o luă de braț.

– Hai!

Pe rînd, toate trei am părăsit celula ca să ne petrecem noaptea supuse acelor interogatorii infernale, ce nu duceau la nimic.

Am rămas uluite cînd, în zori, doi gardieni au adus-o în celulă pe Otilia; era aproape adormită, moale, flască, cu capul atîrnînd pe piept. Arăta ca şi cum ar fi fost beată. În timp ce o aşezam pe pat, gardienii ne spuseră:

– Va dormi. Iar voi, toate trei, treceți la manej! Este ordinul domnilor comandanți. Hai, începeți!

Cu toate că, avînd picioarele atît de umflate încît nu ne încăpeau în ghete, „manejul" era un adevărat chin, gîndurile noastre erau la Otilia, ce dormea adînc şi bolborosea cuvinte fără şir.

Mergeam una în spatele celeilalte, ceea ce ne îngăduia să vorbim în şoaptă.

– Ştim ce i-au făcut, mizerabilii, ne spuse Sanda. Injecții pe bază de fenotiazină sau de produse similare care, printre altele, anihilează voința, în aşa măsură încît ajungi un fel de jucărie în labele lor murdare, un nimic, o ființă goală, lipsită de opinii şi de personalitate.

– Nu-i cu putință! exclamă Galia.

– Ba da, ba da, o ştiu de mult. Am vorbit despre asta cu prieteni de-ai mei, medici şi farmacişti. Formula chimică a „zinelor" a fost descoperită acum cîțiva ani şi este mereu îmbunătățită. Gîndiți-vă la cazul cardinalului Mindszenty. A fost tratat în acest fel.

Dacă ți se administrează asemenea produse, cazi într-o stare de depresie psihică atît de gravă, încît nu-ți mai rămîne nici cea mai mică voință ca să poți rezista... În felul ăsta, te fac să vorbești și să dezvălui pînă și cele mai mari secrete.

– E îngrozitor! spuse Galia. Poate că n-a spus încă totul. Ne vom da seama cînd se va trezi. Dacă o iau din nou, înseamnă că nu sînt mulțumiți de prima ei reacție. Dacă nu...

Pe la ora șaisprezece, doi gardieni veniră cu o brancardă, ca s-o ia și s-o ducă. După aceea, n-am mai auzit vorbindu-se despre ea...

Singura explicație valabilă era deci cea a Sandei. Începînd din acea zi, Sanda deveni închisă, tăcută, făcîndu-și manejul fără să se plîngă; dar, cînd se apropia noaptea, devenea nervoasă și irascibilă, începea să vorbească despre Otilia și ne spunea că îi este teamă să nu aibă și ea aceeași soartă.

Ziua cea tragică veni. Sanda se întoarse de la interogatoriu cu ochii umflați și gemînd ca un animal hăituit.

– Mi-au arestat băiatul. Da, era acolo, în încăperea vecină, spre care lăsaseră ușa întredeschisă. Îl auzeam cum mă ruga: „Mamă, spune tot, fii sinceră; numai așa ne vor da drumul. Te implor, mamă, mărturisește tot!“ N-am putut să mă stăpînesc și am început să urlu: „Lăsați-mă să-l văd, lăsați-mă să-mi văd băiatul drag și o să vă mărturisesc tot ce-o să vreți“. Mi-au spus că nu-i cu putință să-l văd, dar i-au cerut să-mi repete: „Mamă, spune tot...“ Cred că am leșinat. S-a terminat, așadar, totul, au făcut cu el ce-au vrut. Dragul meu băiat! Dragul meu băiat!

Cînd s-a mai luminat, am văzut că Sanda avea pielea și albul ochilor galbene.

Galia bătu în ușă. Gardianul veni s-o vadă pe Sanda. După o jumătate de oră, infirmiera era în celulă.

– Bolnava asta este în plină criză de ficat, spuse ea.

Umplu seringa ca să-i facă o injecție care s-o calmeze. În acel moment, vocea Sandei căpătă accente ce vădeau o teamă îngrozitoare.

– Nu, nu vreau injecții, mizerabililor! Vreau să-mi păstrez judecata limpede, nu vreau să ajung nebună din pricina voastră. Bandiților, criminalilor, ieșiți afară!

Infirmiera îi spuse că era vorba de un calmant pentru durerile ei de ficat.

– Mincinoşilor, bandiţilor! Nu vreau nici o injecţie! Mi-aţi luat băiatul, nu-mi luaţi şi judecata!

Gardianul se apropie de pat, o imobiliză şi – deşi ea continua să strige – infirmiera îi făcu injecţia. Biata de ea se zbătu puţin şi apoi adormi.

La ora douăzeci şi două, Sanda sări brusc din pat şi, ca o somnambulă, se îndreptă spre uşă. Gardianul deschise.

– Duceţi-mă la procuror, spuse ea. E urgent. Vreau să mărturisesc tot.

Fusese influenţată de tot ceea ce se spunea despre torturile din închisorile comuniste, era tulburată de cazul impresionant al Otiliei, de arestarea băiatului ei şi se temea de acea groaznică injecţie, căci îi cunoştea rezultatele dezastruoase. Dată fiind febra şi starea de slăbiciune în care se afla în timpul crizei de ficat, atunci cînd i se făcuse injecţia, ea era convinsă că lichidul din seringă era asemenea celui ce i se administrase Otiliei şi atîtor alţi deţinuţi. Moralul ei scăzuse mult, mai ales după ce auzise vocea băiatului ei, aşa că acum se credea lipsită de orice voinţă; se simţea cu adevărat golită psihic şi ca şi cum cineva ar fi forţat-o să mărturisească totul călăilor săi.

Dar nenorocirea ei deveni cu adevărat ireparabilă abia după ce mărturisi totul împotriva ei înseşi, împotriva băiatului ei, împotriva tuturor oamenilor despre care o întrebaseră. După ce semnă toate aceste declaraţii, anchetatorii îi spuseră, rînjind:

– Acum poţi să-ţi vezi băiatul.

Nebună de bucurie, se îndreptă spre camera vecină, dar aici nu era nimeni. În timp ce se uita înspre o uşă pe unde, credea ea, avea să-i intre băiatul, auzi vocea acestuia care o implora: „Spune tot, mamă...“ Vocea băiatului ei ieşea dintr-un magnetofon; fusese înregistrată pe bandă...

Prăpădindu-se de rîs, procurorul îşi făcu „mărturisirile“ sale.

– Poliţia are obiceiul să telefoneze la unele persoane „suspecte“. În felul acesta angajează discuţii anodine cu diferiţi bărbaţi şi femei. În timpul ăsta, vocile sînt înregistrate pe bandă. Apoi, nişte indivizi, înzestraţi cu darul de a imita, citesc textele date de poliţie în faţa microfoanelor de la magnetofon, folosind exact timbrul persoanei „suspecte“. Asta-i festa pe care ţi-am

jucat-o, făcîndu-te să crezi că acela care vorbeşte e fiul tău. Apoi, după ce ai mărturisit totul, din proprie iniţiativă, sub influenţa unei simple injecţii calmante, ţi-am putut aresta băiatul care, ca şi tine, a recunoscut totul şi va fi judecat în acelaşi timp cu tine. Poate că acolo îl vei vedea pentru ultima oară. Căci băiatul tău este un bandit mizerabil care a complotat împotriva Statului socialist şi împotriva muncitorilor! Iar tu ştiai tot ce făcea el!

Sanda de-abia avu puterea să-mi spună toate astea. Apoi se scufundă într-o tăcere din care n-o putea scoate nimic şi nimeni. Mişca din buze şi vorbea cu fiinţe nevăzute. Îşi pierdea minţile, din ce în ce mai mult. După puţin timp, ajunse cu adevărat nebună şi fu internată într-un spital de psihiatrie al Ministerului de Interne.

După cîteva zile am părăsit şi eu celula.

*

La sosirea mea, toată lumea lucra la fermă. M-am dus pe la infirmerie, cu nădejdea că voi găsi pe cineva cu care să vorbesc şi de la care să aflu veşti. Aici, în afară de doctoriţă, erau doar cîteva bolnave, printre care o necunoscută. Doctoriţa mi-o prezentă; se numea Eva Hecht. Venise în acest lagăr după ce stătuse singură, un an de zile, într-o celulă de la Malmaison. Era tăcută şi avea temperatură mare, în urma unei insolaţii grave. Mi s-a părut foarte interesantă.

Reîntîlnirea cu prietenele mele, seara, cînd s-au întors de la muncă, mi s-a părut ca un vis minunat. Am stat de vorbă cu ele şi cu Binţea pînă noaptea tîrziu. Mă socoteam pe jumătate ca acasă. Iubirea împărtăşită ne ţinea loc de viaţă şi de bucurie. Ne întrista doar un lucru: izolarea Galiei şi celor ce sufereau ca ea în subsolurile Ministerului de Interne şi pretutindeni acolo unde aveau loc anchete şi unde torturile şi singurătatea puteau să-l ducă pe om de-a dreptul la nebunie. Femeile înmărmuriră auzind povestea Sandei. Nu ne mai rămînea decît să perseverăm în rugăciune.

Şedinţele în care eram interogată se ţineau lanţ. Uneori, cînd era vorba de lucruri mai puţin importante, doi agenţi veneau la fermă şi mă interogau în biroul comandantului. Aceste interogatorii erau mult mai uşor de îndurat decît celelalte, deoarece, aici, la locul meu de muncă, unde ştiam că seara îmi voi revedea prietenele, mă simţeam în siguranţă.

În închisori, era obiceiul de a nu vorbi nimănui despre ce s-a petrecut la anchetă, nici chiar celor mai bune prietene. Am considerat întotdeauna că e mai bine aşa: să nu spun şi să nu ascult ceea ce se relata în „cazul fiecăreia" dintre noi. Uneori o deţinută simţea nevoia să spună ce avea pe inimă. O lăsam să vorbească, dar o sfătuiam să nu mai repete nimănui lucrurile pe care mi le spusese mie. Căci puteai întîlni „provocatori" peste tot. Puteai să faci rău cuiva fără să vrei.

Nu pot uita cazul a două prietene ce se aflau într-o închisoare pe unde am trecut. Erau nedespărţite. Una era condamnată la zece ani, cealaltă la trei. Cea care primise trei ani, o fostă ziaristă, îi mărturisi prieteniei ei, cu puţin timp înainte de data eliberării, că primise o pedeapsă relativ mică pentru că rezistase presiunilor anchetei şi reuşise să nu implice în cazul ei alte două persoane. Acestea rămăseseră libere şi ea însăşi nu primise decît trei ani. „Prietena" a ascultat-o şi a ţinut minte toate amănuntele, ca şi numele pomenite. Marinela, ziarista, ieşi din închisoare la data fixată. Dar nu porni pe drumul libertăţii, ci pe acela ce ducea la Ministerul de Interne. Aici, pusă în faţa realităţii, adică a secretelor pe care le mărturisise „celei mai bune prietene a ei", fu nevoită să spună totul. Persoanele numite au fost arestate, li s-a intentat un proces care s-a terminat cu mai mult de zece ani pentru fiecare. Iată la ce poate duce încrederea oarbă în cineva...

Pentru mine, cazul Marinelei reprezenta o lecţie foarte aspră, dar folositoare. Am considerat întotdeauna, mai ales după cele întîmplate ei, şi în multe cazuri asemănătoare, că o discuţie trebuie să depăşească întotdeauna „cazul" personal. Într-un regim totalitar şi poliţienesc, prudenţa nu strică niciodată. Un avocat îmi spusese o dată: „Va veni o zi cînd va fi primejdios chiar şi să gîndeşti, căci ştiinţa de azi izbuteşte să descopere pînă şi gîndurile şi sentimentele cele mai intime".

Din fericire, cazurile negative, ca acela despre care am vorbit, au fost rare în închisorile noastre. Mai bine spus, trădările nu trebuie să ne facă să uităm caracterul admirabil al majorităţii oamenilor şi, mai ales, anumite dovezi de abnegaţie demne să rămînă în istorie.

Un exemplu minunat şi de neuitat este draga mea prietenă Cristina. Originară dintr-un oraş de provincie, ea făcuse parte dintr-o mişcare de dreapta. La Mislea, se convertise şi înţelesese zădărnicia şi inutilitatea strădaniilor ei şi ale camarazilor ei pentru ceea ce ei numeau „Cauza" lor. Cristina duse o activitate prodigioasă printre camaradele ei de luptă politică. Cîteva dintre ele au admis în cele din urmă că exagerările şi falsul misticism pot distruge în loc să fie constructive. Ele regretau toate o bună parte din greşelile comise. Într-o zi, Cristina îmi spuse:

– Cum crezi că Dumnezeu mi-a uitat trecutul? Eu îi iert pe cei ce mă lovesc şi nu vreau să mă răzbun, dar faptele mele există. Cu cît înaintez mai mult pe drumul lui Iisus, cu atît trecutul meu întunecat mă umple de remuşcări.

La douăzeci şi şase de ani, Cristina avea un trecut agitat. Mama ei fiind grav bolnavă de nervi, Cristina fusese crescută de tatăl ei, dar – din nefericire – acesta murise prea devreme. După moartea lui, Cristina şi fratele ei fuseseră crescuţi de nişte oameni străini. Făcuseră studii strălucite, dar, la universitate, au început să facă politică. După cîtva timp, au fost arestaţi. Lăsaseră în urma lor o mamă bolnavă şi o bunică neputincioasă, traumatizată de atîtea nefericiri.

– Aş vrea atît de mult să fac un sacrificiu pentru Domnul! Să-i dovedesc cinstea şi credinţa mea...

– El te aude şi ştie că vorbele tale vin din adîncul inimii. Să nu-ţi fie teamă. El îţi va cere dovezi de credinţă...

– Aş vrea să sufăr pentru El, să fiu aici pentru că i-am propovăduit Cuvîntul şi nu din motive politice... Aş vrea să sufăr pentru El, numai pentru El...

Într-o după-amiază, în timp ce îmi vorbea despre preocupările ei, o gardiană veni să o caute pentru a o duce la biroul închisorii. Aşteptarea mi-a fost grea. Dar, pe la ora zece seara, intră în dormitor, radioasă, cu ochii strălucitori, cu mersul hotărît. Era cu totul schimbată; era o altă Cristina...

De îndată ce am rămas singure, mi-a povestit, în şoaptă, ce se întîmplase. Doi ofiţeri de la poliţia secretă, care o aşteptau în biroul directorului lagărului, îi spuseseră pe un ton plin de amabilitate că veneau de departe, adică din oraşul ei natal, ca să-i aducă

o scrisoare de la mama ei. Într-adevăr, scrisoarea era semnată de mama ei şi se termina cu cîteva rînduri tremurate, scrise de bunica ei. Cele două doamne o sfătuiau să fie docilă, sinceră şi amabilă cu aceşti domni care le vizitaseră înainte de a veni în lagărul de la Tîrgşor, unde ne aflam atunci.

– Domnişoară, eşti închisă de şase ani şi condamnarea pe care o ai este de lungă durată. Mama şi bunica dumitale au suferit îngrozitor. Fratele dumitale este şi el la închisoare. Mama dumitale, care te aşteaptă acasă, ne-a implorat să venim să te vedem şi să te convingem să fii supusă... Din nefericire, trebuie să ascultăm de superiorii noştri... Deci sîntem obligaţi să-ţi fixăm condiţiile în care vei fi eliberată.

– Care sînt aceste condiţii?

– Uite: ca să te scoatem din închisoare, să-ţi asigurăm un post de profesor şi să te redăm vieţii normale, îţi cerem doar să fii sinceră cu organele de poliţie şi să ne semnalezi pe toţi cei care se mai opun încă partidului nostru şi pregătesc, ajutaţi de occidentali, tot felul de acte de sabotaj, răscoale etc. De asemenea, să ni-i indici pe tinerii ce fac parte din aceste organizaţii, şi pe cei care cred în superstiţii, în Dumnezeu... şi în alte prostii de astea.

– Cea care v-a cerut să-mi propuneţi toate astea e mama mea?

– Gîndeşte-te, e disperată, vrea să te revadă.

– Domnilor, nu primesc propunerea dumneavoastră mîrşavă.

– Eşti dură cu noi şi, mai ales, cu mama dumitale. Vrei să o faci să sufere în continuare?

– Credeţi-mă, am remuşcări pentru durerea ei... Dar, în faţa condiţiilor voastre, domnilor, prefer să ştiu că mama suferă departe de mine, decît să fac să plîngă atîtea alte mame, din pricina laşităţii mele. Conştiinţa mea nu-mi îngăduie să mă angajez în acest joc sinistru. Sînt creştină!

*

Toamna aluneca încet în iarnă. Frigul devenea tot mai pătrunzător şi ploile tot mai lungi. Ne întorceam de la muncă cu hainele ude, iar paturile erau umede, căci ploua prin acoperişul stricat al barăcilor. Făcusem tot felul de „inovaţii“ ca să astupăm găurile, dar, dacă ploua tare, strădaniile noastre erau zadarnice.

În barăci mirosea îngrozitor din pricina hainelor noastre care erau mereu umede, ca şi paturile şi păturile. Closetele improvizate dădeau pe dinafară. Colegele noastre bolnave de sifilis mergeau totdeauna cu picioarele goale şi aduceau în baracă murdăria de la closete, amestecată cu noroiul din curte. Hrana era din ce în ce mai puţină. Vremea culesului de roşii şi alte legume, de care uneori putusem profita şi care ne mai dăduse puteri, trecuse. Soarele dispăruse, lăsînd locul unei ceţi ce învăluia totul.

Dreptul la „vorbitor", acordat vreuneia dintre noi, ne înviora pe toate, aşa cum s-a întîmplat, de exemplu, cînd Mihai, băiatul lui Binţea, veni să-şi vadă mama. La Ferma Roşia, vorbitorul avea loc într-o magazie aşezată în „ţarcul porcilor". Cele care încercau să urmărească, din curtea în care erau barăcile, ce se petrecea la vorbitor, nu vedeau decît siluetele vizitatorilor. Dar aveau impresia că participă şi ele la vizită. Cînd, după vreo zece minute, întrevederea atît de mult dorită lua sfîrşit, toate aveau cuvinte bune şi încurajări pentru cele ce tocmai se despărţiseră de cei dragi, înainte de a fi putut afla cu de-amănuntul ce se mai întîmplase cu ei şi fără să-i poată îmbrăţişa. Cele care se duceau la vorbitor, duminica, se întorceau în baracă întotdeauna cu ochii înlăcrimaţi.

Mihai era un băiat înalt şi slab, greu încercat de soartă pentru un adolescent de vîrsta lui. Avid de cultură şi de muzică, vrînd să reuşească în viaţă, el cunoscuse tristeţea încă din cea mai fragedă copilărie şi suferise mai ales pentru că nu putuse să meargă la liceu cu băieţii de vîrsta lui. Fusese exclus din liceu din pricina părinţilor săi (tatăl lui fusese arestat cînd el avea doar nouă ani, după care urmase arestarea mamei). La vorbitor, la Ferma Roşia, Binţea află că trebuia să muncească pentru a-şi putea pregăti examenele în particular. Deşi Alice, prietena cea bună, care se ocupa de Mihai de ani de zile şi care era pentru el ca o a doua mamă, o asigurase pe Binţea că băiatul ei îmbina, fără dificultate, munca şi studiile, aceasta nu părea prea convinsă.

– Îţi dai seama – îmi spuse ea cu tristeţe, după vizita lui Alice şi a lui Mihai, pe care îi privea, după vorbitor, cum se îndepărtează –, îţi dai seama cît de greu trebuie să le fie? Mihai este atît de slab că poţi vedea prin el...

– E adevărat că munceşte mult. Dar sînt sigură că Alice face tot ce poate ca să-l hrănească şi cred că are tot ce-i trebuie.

– Ştiu asta. Alice ar fi în stare să se lipsească de cele necesare ca să-i dea lui. Dar mi-e milă de copil. Se vede bine că suferă.

– Este firesc. Suferă şi pentru voi. Acum e destul de mare ca să înţeleagă ce vi se întîmplă, vouă şi celorlalţi...

Dar aceşti nori de tristeţe se risipiră şi făcură loc surîsului generos ce o caracteriza pe Binţea: puternica ei speranţă de întotdeauna înlătură repede grijile ce o năpădiseră pentru o clipă.

– De ce să mă neliniştesc, spunea apoi Binţea, cînd avem un Stăpîn în cer? Toţi sîntem în mîinile Sale. Mihai are în el un tată şi o mamă mai buni decît sîntem Richard şi cu mine.

Şi pacea se lăsă din nou în sufletul ei mult încercat.

Într-o zi veni şi rîndul meu. Pentru prima oară, dragul meu tată mă vizita. Era însoţit de mama, care mă mai vizitase pe cînd eram la Canal. Aveau cu ei alimente pe care trebuiseră să le ducă, mergînd pe jos, o mare distanţă. Am fost impresionată de faptul că tata, care era sănătos şi în plină formă pe vremea cînd fusesem arestată, părea acum îmbătrînit şi slăbit şi se sprijinea în baston.

Cît de vinovată mă simţeam faţă de părinţii mei! Cîte suferinţe înduraseră, în aceşti ultimi ani, din cauza mea! Bieţii de ei, cîte supărări le pricinuisem!

– Tată, i-am spus eu cu vocea sufocată de lacrimi, eşti obosit. Eşti slab şi cred că ţi-a fost greu să vii pînă aici. Iartă-mă! Toate astea sînt din vina mea.

– A! Nu te uita la bastonul meu şi nici la faptul că sînt slab. Se întîmplă, şi-apoi nu mai sînt tînăr. Dar mă simt bine şi sînt în formă.

Şi, în timp ce spunea asta, îşi încorda muşchii braţului, ca să-mi arate că era încă în putere. Apoi rîse şi ochii lui buni se înseninară, luminîndu-mi sufletul. Mama mă privea îndurerată.

– E mai bine aici, la aer; nu-i aşa, draga mea?

– Bineînţeles. Toată vara am stat la aer, la soare, am înghiţit vitamine... Dar voi cum o mai duceţi? Spune-mi sincer, te rog.

Tata îmi tăie vorba:

– Foarte bine. Locuim la Mircea (unchiul meu, care le oferise adăpost după ce fusesem evacuaţi din casa noastră). Mîncăm

împreună. Totul e bine, doar că ne e dor de tine. Sîntem foarte nerăbdători să te vedem întoarsă acasă.

N-am vrut să insist cu întrebările mele. La vorbitor fiecare îşi juca numărul său. Toată lumea era bine, totul mergea de minune; toate astea erau spuse pentru ca oamenii să se susțină unii pe alții. Adevăratele probleme erau trecute sub tăcere sau rostite doar pe jumătate.

Timpul acordat pentru vorbitor trecu ca un vis; ne-am spus vorbe de încurajare de o parte şi de cealaltă şi ne-am exprimat dorința de a ne întîlni cît mai repede, ca şi convingerea că fiecare dintre noi îşi punea toată nădejdea în Dumnezeu.

Plecară. Tata se străduia să pară cît mai natural, dar se vedea bine că avea să plătească această strădanie de îndată ce va fi trecut de „cortina" pe care o alcătuia poarta de care trebuiau să treacă înainte de a face, pe jos, doi kilometri, pînă la autobuzul cel mai apropiat.

Mărturisesc că, atunci cînd a trebuit să mă despart de părinți, am fost cuprinsă de o mare durere. Dacă n-aş fi crezut în Dumnezeu, poate că aş fi ajuns să făptuiesc un act disperat. Mă simțeam foarte vinovată că, refuzînd sfaturile mamei, sfaturi despre care am mai vorbit şi care îmi veneau mereu în minte, îi adusesem în această stare. Îmi părea rău că lipsisem de multe ori de acasă, ca să mă duc să mă distrez cu tineri de vîrsta mea, deşi tata îmi spunea: „Nu iei masa cu noi în seara asta? Îmi vei lipsi, căci tu eşti lumina mea". De cîte ori nu l-am lipsit de bucuria de a fi cu el! Şi acum ce n-aş fi dat ca să nu mă mai despart de el şi ca să-i bucur bătrînețea!

*

Se apropia Crăciunul şi farmecul marii sărbători începea să prindă viață, chiar şi în mizerabilul nostru lagăr de muncă forțată. În ciuda mîinilor şi a picioarelor înghețate şi a fețelor noastre biciuite de un vînt tăios, în ciuda mîinilor înțepenite de frig pe hîrlețe şi tîrnăcoape, în ciuda picioarelor umflate de degerături, o simțeam cum pluteşte, plină de mister, dincolo de norii cei deşi... Lipsite de scînteierea multicoloră a vitrinelor şi de străzile împodobite, neavînd drept orizont decît cîmpia înghețată sau mocirloasă, lipsite de căldura plăcută şi de aroma dulciurilor ce se făceau cu acest prilej în fiecare casă creştinească, înconjurate, la

întoarcerea în barăcile noastre întunecoase, de mirosul pe care-l răspîndeau hainele noastre veşnic umede şi trupurile noastre murdare – simţeam totuşi apropierea Crăciunului. Pe aripile gîndului şi ale visului, ne întîlneam cu cortegiul Îngerilor şi al Magilor. Eram grăbite să ajungem o dată cu ei la iesle, ca să îngenunchem şi să oferim copilului Iisus aurul, tămîia şi smirna suferinţelor şi lacrimilor noastre...

Cu mult înainte de căderea primei zăpezi, pornisem să căutăm crengi uscate, pietricele, surcele şi paie... Această „comoară", adunată cu mare grijă, avea să se transforme, pe ascuns, datorită inventivităţii şi dibăciei unora dintre noi, într-o iesle pregătită pentru ajunul Crăciunului. Personajele legendare aveau să fie modelate din miez de pîine amestecat cu pămînt şi colorate cu pastă de dinţi, păstrată cu grijă, şi cu cremă de ghete, neagră şi maron, pusă deoparte de cele cărora li se încredinţase „onoarea" de a lustrui cizmele gardienilor... Nu lipsea nici bradul. Ramurile tăiate şi prinse unele de altele ca să capete forma unui brad, erau înconjurate cu un fir de lînă verde provenit dintr-un fular pe care Elena îl destrămase anume pentru asta. Cît priveşte „prăjitura de Crăciun", ea urma să fie făcută din bucăţi de turtă de porumb, care era „pîinea noastră cea de toate zilele", pudrate – poate – cu un mic strat de zahăr...

Aceste pregătiri febrile pot să pară derizorii şi primitive celor care nu ştiu ce înseamnă închisoarea şi lagărul. Noi însene eram conştiente de naivitatea faptelor, dar şi de bucuria noastră. Acest simţămînt copilăresc ne-a îngăduit să pătrundem mai bine în misterul şi în marea fericire a naşterii lui Christos. Ce minunată e aşteptarea Nopţii Sfinte! Cît de puternic am simţit atunci solidaritatea noastră creştinească! Cîtă mulţumire să vezi că, în ciuda asprelor restricţii impuse de regulamentul lagărului, Credinţa şi Iubirea faţă de Iisus ne uneau şi ne dădeau curajul să le înfruntăm împreună! Fremătam de bucurie, în aşteptarea clipei cînd vom cînta în surdină, în jurul ieslei: ...„Astăzi, în oraşul lui David, s-a născut Mîntuitorul, care este Christos, Domnul nostru..."

*

În acea zi, a şasea înainte de marea Sărbătoare, în timpul „prînzului", ne luptam cu vîntul care ne arunca în faţă aproape

toată supa din gamele. Aşa se face că n-am văzut binecunoscuta maşină neagră, oprită pe drum, la vreo două sute de metri depărtare de locul unde ne aflam. Inimile ni se strînseră de emoție cînd comandantul lagărului, însoțit de doi necunoscuți, veni spre noi. Comandantul lagărului îmi rosti numele şi adăugă, scurt:

– Ia-ți lucrurile şi urmează-mă!

M-am uitat în jur, la prietenele mele. Privirile lor exprimau nelinişte şi teamă. O plecare atît de precipitată, cu maşina neagră, nu putea să însemne decît o nouă anchetă. Cele care erau lîngă mine au avut timp să-mi şoptească:

– Dumnezeu să te aibă în pază!

– Curaj...

Din nefericire, n-am putut să le răspund. Era prea mare riscul de a le vorbi într-un asemenea moment, mai ales pentru cele care rămîneau pe loc. Cît despre mine, ştiam la ce trebuie să mă aştept...

– Mai repede! strigă comandantul.

În timp ce-mi puneam în traistă gamela şi lingura, am izbutit să le mai privesc încă o dată pe toate cele care rămîneau. Privirile oamenilor sînt un minunat limbaj. Ochii noştri exprimau toată nefericirea omenirii, dar şi iubirea, speranța şi firavele urări pentru un Crăciun binecuvîntat.

*

După un drum de cîteva ore, m-am trezit într-o încăpere ciudată. Eram la subsol. Pereții arătau îngrozitor: pe toată suprafața lor erau săpate, în chip simetric, nişte găuri circulare avînd diametrul şi adîncimea unei sticle de un litru. Patul de campanie, scaunul şi masa păreau pierdute în imensitatea încăperii. Nu exista nici o fereastră. Obişnuită cu întunericul de care avusem parte datorită ochelarilor opaci cu care mă obligaseră să stau tot timpul drumului, simțeam cum lumina orbitoare a becului electric şi găurile rotunde de pe pereți îmi obosesc îngrozitor ochii.

Gîndurile mi se începoşau şi frica îmi cuprindea sufletul. Nu ştiam unde mă aflu. În întreaga clădire domnea o linişte de mormînt. Nu ştiam cît e ceasul; deci nu ştiam dacă puteam sau nu să mă întind pe pat. De altfel, nu-mi dădeam seama nici măcar

dacă ceea ce trăiam era realitate sau coşmar. Epuizarea fizică învinse, aşa că m-am aşezat pe marginea patului. Nu mi-am revenit decît atunci cînd s-a deschis uşa şi cînd gardianul a intrat în încăpere, întinzîndu-mi vestiţii ochelari opaci. M-am sculat dintr-o săritură şi l-am lăsat să-mi acopere ochii şi să mă conducă, ţinîndu-mă de cotul stîng. În timp ce străbăteam coridoarele, urcam şi coboram scările, mi-am recăpătat sîngele rece. Am intrat din nou în „ambianţa" lungilor mele nopţi de interogatoriu de altă dată. Ca odinioară, mi-au venit în minte cuvintele Psalmistului, pe care le-am repetat pînă am ajuns la uşa biroului unde avea să se desfăşoare ancheta: *Domnul e cu mine, deci nu mă tem de nimic; ce pot să-mi facă nişte oameni? Dumnezeu e cu mine, şi mă bucur la vederea duşmanilor mei.*

*

Prefer să nu vorbesc despre „cercetările" care au început în acea noapte şi care au continuat timp de douăzeci de zile. Voi spune numai că această perioadă a fost cea mai grea din toţi anii mei de închisoare. De altfel, ce-aş putea dezvălui nou, repetînd ceea ce atîţia alţii au spus înaintea mea despre barbarele metode „moderne" aplicate de judecătorii de instrucţie?

Încă de la primul meu contact cu ofiţerii poliţiei secrete, am aflat că sînt într-o „casă conspirativă", foarte departe de orice locuinţă omenească.

– Lucrul acesta, mi-au declarat ei, ne va îngădui să terminăm ancheta într-un timp scurt.

Vor fi folosite toate metodele „moderne" care îl fac pe acuzat să mărturisească tot: în acest loc unde asistă la interogatorii numai doi gardieni de încredere şi cîţiva anchetatori cu grad înalt, totul e îngăduit. Nimeni nu avea să ştie dacă, din această casă a nefericirii, ieşeam vie sau moartă. Nimeni nu-mi va auzi strigătele, nimeni nu va tremura şi nu se va ruga lui Dumnezeu să aibă milă de victimă, aşa cum se întîmplă în marile centre de anchetă ale Statului.

Primul „vinovat" care şi-a mărturisit „crimele" era fostul proprietar al acestui imobil, un vestit producător de vinuri.

În aceste pivniţe ticsite de sticle, el a mărturisit totul în scris, în mai puţin de douăzeci şi patru de ore...

Această introducere a fost singurul lucru „civilizat“ pe care l-am auzit în biroul în care m-au anchetat. Injuriile şi torturile ce au urmat se află înscrise în Cartea Amintirii şi a judecăţii cereşti. Mă rog lui Dumnezeu să-mi dea puterea să-i iert pe toţi cei care au săvîrşit atîtea atrocităţi împotriva atîtor nevinovaţi şi împotriva mea. Mulţi oameni nu pot crede în spusele celor care au scăpat din infernul roşu, despre torturile îndurate. Lumea liberă închide capitolul cruzimii omeneşti cu înfrîngerea lui Hitler. Mulţi occidentali nici nu vor să asculte. Războiul le este de ajuns!

Celor care cunosc totuşi realitatea şi ştiu că în ţările comuniste există mii de închisori, de lagăre de concentrare, de azile psihiatrice, le pot spune că, în ciuda „testelor“ ce mi s-au aplicat, pacea sufletului meu, care a rămas mereu, prin rugăciune, în legătură cu cerul, n-a fost nicidecum tulburată... Şi că, în timp ce înduram cu resemnare torturile fizice, fiinţa mea spirituală, desprinsă de trup, se bucura în suferinţă...

După cinci zile de „cercetări“ neîntrerupte, despărţite între ele doar prin răspunsurile în care mi se aplicau acele „teste“, pe care mă abţin să le descriu, ancheta se apropie de un punct primejdios. Cea mai mică aluzie la vreun alt deţinut ce figura în dosarul meu, ca şi cel mai neînsemnat gest de teamă pe care l-aş fi făcut, i-ar fi încurajat pe călăii mei să-şi intensifice torturile ca să mă facă să depun mărturie. Dacă ajungeam la acest punct delicat, nu mai aveam cum să mă apăr. Dimpotrivă, asta ar fi dus la implicarea multor oameni care, cel puţin aşa speram eu, nu fuseseră încă descoperiţi şi închişi. În aceste împrejurări, puterea rugăciunii s-a dovedit a fi extraordinară, miraculoasă.

*

Întrebările ce mi se puneau se succedau logic, încă de la începutul anchetei. Cu toate că evitasem răspunsurile primejdioase, cu fiecare zi ce trecea, anchetatorii mei se apropiau tot mai mult de fondul problemei. Era firesc ca orice om înzestrat cu puţină minte să ajungă să-mi pună insistent întrebarea-cheie, pe care o simţeam – cu teamă – apropiindu-se. Mi se părea de neînlăturat. Ajunsesem să-mi ţin răsuflarea de emoţie. Şi totuşi, acea întrebare n-a venit niciodată. Aceasta a fost prima minune a Crăciunului.

Nici unul dintre aceşti „domni“ care mă interogau împreună sau în grupuri de cel puţin doi oameni nu mi-a pus această întrebare ce se impunea în chip logic şi care avea legătură cu „tot“ ce se afla scris în dosarul meu...

Aveam certitudinea că Cineva nevăzut stătea lîngă mine şi intervine de fiecare dată cînd era nevoie ca să-mi deruteze duşmanii. Simţeam concret prezenţa îngerului meu păzitor. El era acolo ca să le pună beţe-n roate, să le întunece minţile ca să nu pună acea întrebare ce ar fi dus la arestarea atîtor nevinovaţi, a căror singură vină era aceea de a fi refuzat să se plece în faţa comunismului totalitar şi ateu.

Trecuseră douăzeci şi patru de ore, fără ca problema principală să fie abordată. De aici am tras concluzia că Dumnezeu nu le îngăduia duşmanilor mei, în ciuda strădaniilor lor, să meargă prea departe în investigaţii. Nu le îngăduia să bage în închisoare şi alţi oameni.

În dimineaţa zilei de 24 decembrie, cînd m-am dus la birou, după o prea scurtă pauză de două ore, petrecute pe marginea patului (fără dreptul de a dormi şi supravegheată de un gardian), am avut neplăcuta surpriză de a-i vedea pe cei cinci ofiţeri aşezaţi la masa lor. Mi-au ordonat să rămîn în picioare, deşi se vedea prea bine că sînt foarte obosită. Profitînd de slăbiciunea mea, mă hărţuiră cu tot felul de întrebări. Reluară de la început întreg interogatoriul, însoţindu-l cu injurii grosolane şi cu ameninţări îngrozitoare.

După cîteva ore petrecute astfel, inima mea încetă brusc să mai bată. „S-a sfîrşit cu mine“;... gîndeam eu. Într-adevăr, colonelul opri interogatoriul şi trecu pe sub nasul fiecărui ofiţer dosarul deschis la ultima pagină. Toţi o citiră cu atenţie.

Eram sigură că faimoasa întrebare era scrisă aici cu litere uriaşe... Se sfîrşise totul... Dar nu era aşa! După ce examinară ce era scris în dosar şi după ce chibzuiră puţin, unul dintre ofiţeri ieşi din birou, în timp ce ceilalţi începură iar să mă asalteze cu vechile întrebări... Primejdia se îndepărtă. Simţeam o asemenea uşurare, încît am izbucnit în rîs. Călăii mei mi se păreau atît de caraghioşi... erau atît de mici şi de ridicoli! Continuam să rîd şi iar să rîd...

– Duceţi-o jos, spuse colonelul adjunctului său. Lăsaţi-o să doarmă pînă mîine. Dacă „criza“ continuă, spuneţi-mi!

Liniştea pivniţei nu mai avea nimic lugubru în ea; devenise solemnă şi prietenoasă. Singurătatea mă ajuta, în acea seară, să înţeleg în adîncime sensul uriaşului eveniment creştinesc ce se sărbătoreşte de Crăciun.

Acest Crăciun ciudat, petrecut într-o pivniţă fără nici o fereastră care să se deschidă spre noaptea de afară, dar în care steaua de la Bethleem strălucea în sufletul meu, îmi apărea blînd şi liniştit. Şi tot în sufletul meu se desfăşura Misterul Naşterii lui Iisus. Tot acolo se aflau Ieslea, Copilul Iisus, părinţii Săi, Îngerii, Magii şi, în mijlocul mulţimii, familia şi prietenii mei.

Iisus trăia în mine. Întreaga mea fiinţă era plină de prezenţa Sa. Lumina stelei strălucea cu mai mare putere, iar bucuria de a-i aparţine lui Iisus deveni uriaşă, prea mare pentru biata mea inimă. De pretutindeni, auzeam minunate colinde de Crăciun. Cerul se deschisese, umplîndu-mi sălaşul de cîntec, culoare şi fericire.

– Doamne! am strigat deodată, ascunzîndu-mi faţa în mîini. E prea mult! Prea multă bucurie pentru o biată făptură ca mine! Prea multă lumină ca s-o pot îndura!

După cîteva clipe, privind în jurul meu, în pivniţa unde domnea aceeaşi atmosferă de pace, am murmurat: „În această seară de Crăciun, Iisus a fost aici!“

Acesta a fost cel mai minunat Crăciun din viaţa mea, deşi voi regreta întotdeauna că nu m-am lăsat cuprinsă pînă la capăt de extazul Nopţii Sfinte...

*

După Crăciun, ancheta îşi reluă ritmul ei neschimbat, seară după seară. Ea se desfăşura în aceeaşi atmosferă ciudată şi misterioasă, într-o pivniţă, într-o casă cu un etaj, unde mă aflam absolut singură, cu anchetatorii şi cîţiva gardieni. Gardienii mă supravegheau în timpul zilei, în vreme ce ceilalţi se ocupau de mine noaptea.

Într-o seară, cam la două săptămîni după venirea mea în această casă, timp în care nimeni altcineva nu fusese întemniţat în pivniţele vecine, intrînd – ca de obicei – în biroul de anchetă, nu am văzut decît doi dintre cei trei anchetatori cu care mă „întîlnisem“ pînă atunci.

M-am aşezat la locul meu şi am aşteptat să înceapă interogatoriul, cu procedeele şi cu ritualul lui specific.

Cei doi ofiţeri păreau gata să înceapă. Cu nasurile în dosar, nu scoteau nici o vorbă. Am profitat de tăcerea lor ca să-mi spun psalmul favorit şi ca să mă rog fierbinte lui Dumnezeu să mă ocrotească de rău.

Deodată, uşa se deschise larg şi în încăpere îşi făcu apariţia un individ înalt, plin de sine, brunet, cu sprîncene neplăcut de groase. Intră ca un bolid, îşi scoase repede haina neagră cu care era îmbrăcat, se aşeză pe un scaun între ceilalţi doi şi îmi spuse:

– Ascultă, domnişoară! Au trecut mai bine de trei ani de cînd îţi baţi joc de noi într-o anchetă care ne interesează foarte mult. De cînd ai fost arestată, ai tot fost supusă la interogatorii şi i-ai dus mereu de nas pe toţi anchetatorii. Anchetele au fost reluate, în colonia de muncă şi la minister; ai continuat mereu să spui aceleaşi minciuni, făcîndu-ne să ne pierdem timpul. Din pricina ta, am fost admonestaţi de superiorii noştri, care doresc să închidă dosarul şi să-i dea în judecată pe vinovaţi. S-au împlinit două săptămîni de cînd eşti aici şi de cînd eşti interogată întruna de către nişte oameni ce se pricep la asta. Şi nici măcar aici, în casa asta unde, vezi bine, nu avem a da nimănui socoteală de mijloacele pe care le folosim ca să descoperim adevărul şi de unde, foarte uşor, te putem scoate „cu picioarele înainte“ fără să fim responsabili de moartea ta, nu ne-ai răspuns cu destulă sinceritate ca să ne îngădui să terminăm o dată cu acest dosar. Ne-ai minţit de la primul şi pînă la ultimul rînd. Am folosit toate metodele pe care le-am socotit necesare ca să te facem să vorbeşti. Dar ai un talent special de a-i „duce“ chiar şi pe anchetatorii cei mai versaţi. Ţinînd seama de toate astea, eu, care-ţi cunosc bine tot dosarul, am luat următoarea hotărîre: tot ce s-a spus, s-a scris, sau s-a discutat pînă acum se anulează. Înţelegi? Vom distruge aceste sute de pagini ce-au însemnat pentru noi muncă şi pentru tine suferinţă. Vom face *tabula rasa* din tot ce a fost. Începînd de luni (era vineri), reluăm ancheta de la început. O voi conduce eu însumi, împreună cu alţi tovarăşi. Vei încerca să ne uşurezi munca şi să scurtezi „poveştile“; va fi mai bine, atît pentru tine, cît şi pentru noi. Dacă refuzi s-o faci, te vom ţine aici şi îţi vom aplica cele mai moderne „tratamente“ capabile să-ţi redea

memoria şi să te facă să-ţi aduci aminte pînă şi de laptele pe care l-ai supt la sînul mamei... Nu-ţi rămîne decît să alegi!

Apoi se adresă celorlalţi doi:

– Tovarăşi, vă mulţumesc pentru strădania pe care aţi depus-o pînă acum. Luni, echipa mea va veni să o interogheze. Dosarele actuale vor fi distruse. Începînd de săptămîna viitoare, vom face un dosar valabil. Puteţi pleca.

În timp ce „tovarăşii" îşi strîngeau hîrtiile şi se pregăteau să plece, mi-a venit dintr-o dată inspiraţia să mă adresez necunoscutului, spunîndu-i:

– Domnule colonel, aş vrea să vă vorbesc cîteva clipe. Îmi îngăduiţi?

– De ce nu? Te rog, spune.

– Vorbiţi despre un dosar care nu cuprinde decît minciuni, despre unele noi dispoziţii în scopul de a se face un alt dosar care să conţină „adevărul"...; pe scurt, vreau să vă spun că am reţinut tot ce mi-aţi spus în seara asta. Eu, omeneşte vorbind, mă aflu în mîinile voastre şi n-am nici o posibilitate să mă opun hotărîrilor pe care le luaţi. Ţin doar să vă precizez că nu am nimic de adăugat la ceea ce am spus pînă acum şi că nimic, dar absolut nimic, nu mă va putea face să spun altceva decît am declarat. Dacă unele dintre faptele din viaţa mea vi se par neclare, de ce presupuneţi că ele ar fi „dictate" şi nu făcute din propria mea iniţiativă, şi de ce îmi puneţi întrebări care depăşesc intenţiile şi actele mele? După părerea mea, un judecător de instrucţie ar trebui să fie, în primul rînd, un bun psiholog; el ar trebui să aibă imaginaţia unui scriitor, puterea de înţelegere a unui preot şi răbdarea unui psihiatru. Şi dacă aţi fi studiat în acest fel umilul personaj pe care îl aveţi în faţă, aţi fi înţeles repede că am spus adevărul şi că „activitatea" despre care v-am vorbit cînd a trebuit s-o fac nu merita, cu adevărat, să vă preocupaţi de ea într-atît încît să pierdeţi, ca şi şefii şi subalternii dumneavoastră, nenumărate nopţi, fără să mai vorbim de bătaia de cap ce credeţi că v-am provocat-o.

– Ce tot îndrugi acolo? Nu înţeleg nimic din tot ce spui. Ce-am hotărît rămîne hotărît. Asta-i tot!

– Dar eu nu mă supun hotărîrii dumneavoastră în nici un fel, v-am mai spus-o. Încerc doar să vă ajut. Dacă nu cunoşti mentalitatea şi caracterul cuiva, nu poţi spune că l-ai „studiat" cu adevărat.

– Aici nu facem studii psihologice, ci anchete. Înțelegi?

– Da, foarte bine. Şi lucrurile despre care vă vorbesc acum sînt necesare tocmai pentru reuşita anchetei.

– Cînd o să vină la putere partidul tău şi o să ajungi să ne anchetezi, vei putea aplica toate teoriile astea ale tale...

– Nu cred că partidul meu va veni la putere. Şi chiar dacă s-ar întîmpla aşa, nu m-aş preta, pentru nimic în lume, la asemenea lucruri.

– Cît de mult ne disprețuieşti munca!

– Nicidecum. Departe de mine orice dispreț. Am încercat întotdeauna şi încerc să nu-mi disprețuiesc niciodată semenii. Dacă vorbele mele v-au supărat, vă rog să mă credeți, domnule colonel, că, în calitate de creştină, încerc din toate puterile mele să-i iubesc pe toți oamenii, chiar şi pe cei care m-au făcut să sufăr...

– N-am nevoie de iubirea ta!

– Toți avem nevoie de iubire, de acel sentiment pe care numai Dumnezeu poate să-l nască în sufletul creaturilor Sale.

– Hai, gata! mă întrerupse colonelul. Ți-am spus ultimul meu cuvînt. Poți să reflectezi la el pînă luni. Dacă nu, îmi declin orice responsabilitate pentru ce ți se va întîmpla.

Sună şi gardianul mă duse, legată la ochi, în beci.

*

S-au aşternut mulți ani peste amintirile mele, dar orele trăite după această conversație îmi rămîn în minte la fel de proaspete ca şi cum totul s-ar fi petrecut doar ieri.

În timpul anchetelor, am îndurat multe suferințe. Cu ajutorul lui Dumnezeu, am rezistat şi mi-am putut păstra mintea întreagă. Dar, în „noul sistem de anchetă“ mi se părea evident că oamenii aceştia îmi vor face nişte injecții ce au puterea de a-ți distruge orice rezistență a spiritului.

Trebuie să recunosc că în cele două zile ce au urmat nu am fost prea liniştită. Simțămintele mele erau atît de schimbătoare, încît, duminică seara, cînd am încercat să mă rog lui Dumnezeu, înainte de a adormi, am constatat cu ruşine că teama mi se cuibărise în suflet şi că inima îmi era tulburată.

Somnul mi-a fost agitat, între pace şi zbucium, între un sentiment de siguranţă şi anxietate. Eram sigură doar de un lucru: că mă supun întru totul voinţei Celui de Sus, fără să accept însă cu toată resemnarea evenimentele ce aveau să urmeze.

M-am trezit în zori, într-o dispoziţie bună. De fapt, această bună dispoziţie îmi venea din starea de confort fizic pe care mi-o dăduse somnul. Avusesem un vis frumos şi acum, deşi eram trează, mă aflam sub farmecul lui. Îl retrăiam. Închideam ochii ca să adorm din nou şi să-l continuu. Nu mai ştiam dacă visam sau dacă reconstituiam ceea ce văzusem. Tot ce ştiam era că aveam plăcuta impresie că zbor, că am ieşit din închisoare, că mă aflu acasă, în casa copilăriei şi a adolescenţei mele, acolo unde trăisem cei mai fericiţi ani din viaţă, aşa cum spuneam altădată. Mă aflam în salon, acolo unde, lîngă pianul meu de concert, se afla un armonium pe care tata i-l dăduse mamei. Ea îşi petrecea ore întregi în faţa acestui instrument, cîntînd bucăţi religioase şi acompaniind-o pe mama lui Alice, vechea ei prietenă, care era la fel de credincioasă şi care avea o voce aleasă. Pe vremea adolescenţei mele, ele îşi arătau mult prea mult religiozitatea. Oamenii le luau în rîs, mai ales că amîndouă erau intelectuale şi făceau parte din cea mai înaltă societate. La şcoală, Alice şi cu mine trebuia să îndurăm cuvintele răutăcioase pe care colegele şi profesoarele le spuneau cu privire la misticismul exagerat al mamelor noastre. Asta ne determina să ne eliberăm cu orice preţ de credinţă şi să-i facem pe ceilalţi să vadă că aveam convingeri cu totul diferite.

Armoniumul mamei mele era acoperit cu o pînză colorată pe care scria, cu litere groase, în franceză: *El m-a mîntuit pentru că mă iubeşte.* De cîte ori nu mi-am ieşit din fire privind această pînză de pe armonium! Cînd veneau la mine colegele de clasă şi prietenele, luam husa de pe armonium şi o puneam într-un sertar. Mi-era ruşine. Mi-era ruşine de credinţa mamei; aş fi vrut să fiu asemenea celor din „grupul“ meu, adică indiferentă la problemele religioase şi sarcastică faţă de tot ceea ce venea în atingere cu misticul.

Mama mă privea cu nemulţumire şi îmi spunea de fiecare dată:

„Într-o zi, vei regreta toate astea.“

Între vis şi realitate, am revăzut, pentru prima oară după atîţia ani, colţul salonului, armoniumul şi husa lui colorată. Între timp se

petrecuseră în viața mea atît de multe lucruri, încît uitasem complet de purtarea mea urîtă de altădată. Deşi acest vis îmi descoperise o altă parte condamnabilă din trecutul meu, nu m-am simțit zdrobită, aşa cum se întîmpla atît de des atunci cînd îmi venea în minte un vechi păcat. Dimpotrivă, doream să rămîn în această stare de amorțeală, ca să păstrez în suflet colțul de salon, cuvintele citite şi fericirea ce însoțea visul.

Dar acesta, treptat, se şterse; m-am frecat la ochi, m-am trezit de-a binelea şi mi-am dat seama că ziua fatală începea. Cu toate acestea, nimic n-a putut să-mi tulbure starea de beatitudine; eram liniştită şi senină pînă în adîncul sufletului, în timp ce, cu ochii minții, vedeam literele de pe husa armoniumului, mari şi frumos scrise.

Nu mai simțeam nici urmă de frică. M-am spălat. Mi-am făcut rugăciunea, dar – în mod ciudat – nu i-am cerut lui Dumnezeu să mă ocrotească de încercările ce mă aşteptau.

Ziua a trecut destul de repede. Desprinsă de vis, am retrăit în linişte o mulțime de amintiri din copilărie, perindîndu-mi prin minte chipurile celor dragi şi ale colegelor mele de şcoală de altădată.

Cînd s-a făcut seară, nu am simțit nici un fel de teamă sau de nelinişte. Repetam în gînd cuvintele ce mă obsedaseră în acea dimineață. Şi revedeam mereu salonul care mă fermecase în vis.

În acea seară nimeni nu m-a chemat la interogatoriu.

M-au lăsat în pace şi a doua zi dimineața.

A treia zi, gardianul intră în încăpere şi îmi spuse:

– Urmează-mă, du-te şi fă o baie.

Această invitație mi s-a părut ciudată, dar l-am urmat cu mult calm. După cum spunea, era zece dimineața. Mi-am făcut baia liniştită căci, cînd am ajuns la uşa băii, gardianul mi-a şoptit la ureche:

– Foloseşte acest prilej şi spală-te bine. Mîine te vei întoarce la muncă. Te voi scula înainte de venirea „lor“, ca să nu te trezeşti cu ei în celulă pe neaşteptate. Dar fii atentă şi închide uşa!

Totul s-a petrecut exact aşa cum spusese gardianul.

Joi dimineața, el a intrat în celulă, m-a scuturat uşor să mă trezească şi mi-a spus:

– Trezeşte-te, dar prefă-te că dormi. E ora patru. Vor fi aici peste treizeci de minute. E mai bine să fii trează ca să nu te sperii, căci vor fi mulți.

– Cum aş putea să vă mulţumesc?

– Nu-i nevoie. Mai sînt şi printre noi oameni cu suflet...

După cum îmi spusese gardianul, cam peste o jumătate de oră intrară brusc în celulă cinci indivizi cu feţe respingătoare.

– Asta-i? întrebă unul dintre ei.

– Da. Ia-o şi condu-o.

Ochelari opaci, scări, culoare... Apoi am simţit aerul răcoros al dimineţii. Odată ajunsă în maşină, m-am lăsat purtată spre necunoscut. Speram că voi fi dusă la muncă. Dar la fel de bine puteau să mă ducă şi spre un loc unde să fiu supusă unui „alt fel de tortură", lucru de care mă temusem atît de mult şi care mă lăsa – acum – cu totul indiferentă.

Cînd mi s-au scos ochelarii opaci, se făcuse dimineaţă de-a binelea. Ne aflam pe drumul ce despărţea barăcile de cotețele de porci. Un val de căldură şi lumină îmi cuprinse sufletul. Mă întorsesem printre prietenele mele.

După ce am fost luată în primire la poartă, am intrat în baracă întocmai ca la mine acasă. Era frig şi mirosea urît. Dar ce importanţă mai avea asta?

M-am aruncat pe pat şi am închis ochii, vrînd să-i mulţumesc lui Iisus că mi-a ascultat rugile. Dar versetul scris pe husa de stofă îmi venea în minte mereu:

El *m-a mîntuit pentru că mă iubeşte*...

Numai atunci am înţeles ce se întîmplase.

Prin acel vis, Iisus voise să-mi spună că mă scăpase de ancheta de care eu mă temeam atîta; că îmi auzise ruga; că mă salvase pentru că mă iubea. Acum înţelegeam sentimentul de siguranţă pe care-l avusesem la trezire şi care nu mă mai părăsise de atunci nici o clipă. Iată de ce pacea revenise în sufletul meu, ce fusese atît de tulburat de ameninţări. Iată de unde izvora dorinţa mea de a mă lăsa în mîinile Sale.

Cu greu mă stăpîneam să nu sar de bucurie prin baracă. Aş fi vrut să-mi urlu fericirea. Acest răspuns atît de prompt la ruga mea şi care – pe deasupra – mi se dădea printr-un verset atît de potrivit, mă umplea de o bucurie de nedescris.

Cînd m-am mai liniştit şi am reflectat la această intervenţie nemijlocită a Mîntuitorului, am surîs uşor şi mi-am spus: „În

marea Sa generozitate, mi-a dat răspunsul Său printr-un vis. Ca să mă avertizeze, El ar fi putut alege orice alt vis. Dar se folosise tocmai de versetul de pe husa de care altădată mă ruşinam şi pe care o ascundeam. Cu cîtă discreţie îmi dădea a înţelege că mă ierta, aşa cum îmi iertase atîtea altele!...

Ca un adevărat prieten, nu voise ca între noi să rămînă vreun lucru tulbure.

Şi, cu toate că altădată cuvintele El *m-a mîntuit pentru că mă iubeşte,* nu avuseseră nici un înţeles pentru sufletul meu rătăcit, cu toate că Îl supărasem roşind de aceste sfinte cuvinte, El îmi aducea la cunoştinţă că mă salvase de groaznica încercare ce mi se pregătea tocmai cu ajutorul lor, spunîndu-mi-le într-un moment cînd Îi cunoşteam iubirea.

*

Pentru că nu se putea munci la cîmp din cauza frigului, a zăpezii şi a gheţii, am fost duse la Ghencea, unde urma să aşteptăm ca vremea să se îmbunătăţească.

Am fost „cazate", la începutul lui februarie, în nişte barăci mizerabile şi întunecoase; eram peste măsură de înghesuite, căci la Ghencea, considerat centru de triere, de tranzit şi de „hibernare", venea un număr mare de femei şi de bărbaţi din toate lagărele aflate în regiune.

Amalgamul acesta, diversitatea „personajelor", limbajul grosolan şi murdăria din barăci nu ne-au înspăimîntat, căci aveam experienţă. Folosind diferite „combinaţii" familiare deţinuţilor, am căutat să rămînem grupate la un loc şi, în mare măsură, am şi izbutit. Am avut bucuria să ne reîntîlnim aici cu cîteva cunoştinţe vechi, pe care le pierdusem din vedere în timpul peregrinărilor noastre prin închisori şi lagăre de muncă. Unele figuri noi, deţinute arestate de curînd, ne-au adus informaţii politice mai proaspete. Ne-am petrecut aceste cîteva săptămîni de inactivitate printre ţigănci şi prinţese, printre criminale odioase şi preacucernice călugăriţe. Deşi stăteam atît de înghesuite, eram fericite că ne puteam odihni puţin trupurile epuizate şi că puteam vorbi liber. La Ghencea nu exista pază decît în exterior. Gardienele nu interveneau decît în cazul certurilor dintre deţinutele de drept comun sau cînd vacarmul era prea mare.

Într-o seară, locotenentul Crăciun, o figură de sinistră amintire, veni printre noi, împreună cu escorta sa, şi strigă:

– Toate cele ce-şi vor auzi numele vor fi eliberate! Îşi vor face bagajele şi se vor înşirui, două cîte două, lîngă uşă. Fără zgomot, fără îngrămădeală, fără comentarii. E-xe-cu-ta-rea!

Apoi trecu la citirea numelor. Cît timp a citit numele celor ce urmau să aibă bucuria de a fi eliberate, liniştea a fost deplină; cuprinse de o adîncă emoţie, ne ţineam pînă şi respiraţia. Numele ajungeau la urechile noastre unul după altul, dar fiecare dintre noi stătea încordată în aşteptarea propriului nume.

Cînd s-a pronunţat numele Sabinei Wurmbrand, am avut impresia că avea să urmeze numele meu. Eram încordată şi tresăream la fiecare nume rostit; dar lista s-a terminat fără ca numele meu să fi fost menţionat; de aceea n-am fost atentă la Binţea şi n-am observat ultimele gesturi pe care le-a făcut în momentul crucial al ieşirii sale din închisoare. În orele ce au urmat, mi se părea că-mi amintesc că figura ei îşi pierduse lumina obişnuită. Ştiind că despărţirea noastră este definitivă, Binţea era – cu siguranţă – atît de tristă, încît a plecat fără un surîs.

Eram bucuroasă că fusese eliberat acest prim lot de deţinute politic. Mă bucuram, ne bucuram toate pentru fiecare dintre noi; eu eram fericită mai ales pentru că Binţea se întorcea la ea acasă, unde aveau nevoie de ea nu numai cei apropiaţi, ci şi un mare număr de credincioşi pentru care ea însemna o adevărată binecuvîntare. Mi-o închipuiam mergînd de la unul la celălalt, aducînd în fiecare cămin cîte un gînd bun şi cîte un cuvînt de încurajare. Mai eram sigură şi că, după ce-i va fi îmbrăţişat pe Mihai, fiul ei, şi pe Alice, se va duce să-i vadă pe părinţii mei... Ce eveniment extraordinar va fi, pentru ei, această apariţie neaşteptată a Sabinei!... Venirea ei le va întări speranţa că mă voi întoarce şi eu acasă.

Acest fapt, ce nu se mai întîmplase în cei patru ani pe care îi petrecusem în detenţie, era comentat în fiecare grup, căpătînd proporţii uriaşe. Fiecare se gîndea cu optimism la eliberarea sa.

– Ne vor da drumul la toate; la birou lucrează o comisie de procurori...

– Vom pleca în grupuri de douăzeci, treizeci, aşa cum au plecat în seara asta...

S-a făcut liniște abia tîrziu, în noapte, cînd un somn binefăcător a potolit tensiunea ce domnise în baracă.

A doua zi de dimineață, cînd m-am trezit din somn și am văzut că Bințea nu mai era lîngă mine, m-am convins că plecarea grupului n-a fost un vis, ci o minunată realitate.

Am așteptat, senină, să sune deșteptarea, moment cînd toată lumea trebuia să coboare de pe scîndurile ce ne foloseau drept paturi, ca să se facă „numărătoarea". Ofițerii de serviciu întîrziau întotdeauna la „numărătoare", dar noi trebuia să-i așteptăm în picioare.

În grupul meu se comentau cu însuflețire evenimentele din ajun.

– Cred că încă mai dorm. Probabil că s-au culcat tîrziu, au stat și-au povestit familiei tot ce li s-a întîmplat...

– Ce bunătăți or fi mîncat...

– În dimineața asta, vor bea o cafea cu pîinea proaspătă, unsă cu unt și cu dulceață...

– Probabil că au făcut o baie bună, caldă...

– Se vor putea îmbrăca cu haine moi. Ce bine se vor simți cu ciorapi de mătase și încălțate cu pantofi ușori...

Fiecare vorbea cu un dram de invidie, dar mai ales cu bucurie.

– Vorbiți și iarăși vorbiți, interveni o veche deținută, dar nu vă întrebați de unde vor lua cafeaua, untul, dulceața... Credeți că-i de-ajuns să bați din palme ca să apară astea pe tavă? Ați uitat cît erați de îngrijorate cînd primeați un pachet și vă întrebați ce sacrificii a trebuit să facă familia ca să vi-l poată trimite?

– Are dreptate, spuse o fată tînără arestată de puțin timp. Nu vă dați seama ce sărăcie este peste tot. Cît privește baia caldă, în majoritatea locuințelor cu încălzire centrală nu se dă apă caldă decît cel mult de două ori pe săptămînă. Situația nu-i atît de roz. Ca să nu mai vorbim de casele ce folosesc, pentru încălzire, numai lemne sau cărbune.

– Oricum o fi, ele sînt libere și ăsta-i lucrul esențial!

După ce am ascultat comentariile din grupul în care mă aflam, am trecut la un altul, de alături, alcătuit din deținute mai vechi și mai noi; pe unele le cunoaștem bine, pe altele mai puțin. Și aici se purta același gen de discuții.

Figurile femeilor erau triste. Cu siguranță că se gîndeau cu îngrijorare la copiii, părinții, soțul sau logodnicul lor. Plecările din ajun le tulburase. Vremea era închisă și, în ciuda faptului că lămpile erau aprinse, baraca rămînea întunecată și tristă.

Printre aceste femei erau unele care vinerea țineau post. Or, ne aflam tocmai într-o zi de vineri. Ca să le dau puțină putere, le-am spus:

– Vreau să vă propun ceva. E vineri și cîteva dintre voi țin post. Ce-ar fi dacă am începe ziua recitînd un psalm? Vreți?

– Da, au răspuns toate, în cor (chiar și cele ce nu-și afișau credința).

– Bine, vă voi recita Psalmul 90.

Cînd am ajuns la versetul al cincilea, Eva Hecht, care se afla printre noi, mă opri brusc și îmi spuse, înroșindu-se la față și cu voce tremurătoare:

– Iartă-mă că te întrerup, dar e minunat. Lasă-mă să-l recit în continuare.

Am stat la îndoială, căci nu știam dacă are vreo noțiune despre religie; nu vorbisem cu ea decît arareori, căci avea o fire închisă și singuratică. Bineînțeles, i-am dat totuși cuvîntul. Și Eva a început să recite:

– *Nu te vei teme nici de grozăviile nopții, nici de săgeata care zboară în timpul zilei, nici de ciuma care se strecoară prin întuneric și nici de moartea ce seceră în plină zi...*

Și ea recită acest psalm extraordinar pînă la sfîrșit, cu o voce din ce în ce mai arzătoare, terminînd astfel:

– *Pentru că el crede în Mine, îl voi izbăvi, îl voi pune în siguranță, pentru că Îmi cunoaște numele. Mă va chema și Eu îl voi mîntui; voi fi alături de el în nefericire. Îl voi scoate din ea și îl voi bucura. Îi voi da zile multe și îl voi ajuta să-mi cunoască zidirea.*

Apoi, se gîndi o clipă și ne spuse extaziată:

– Pentru că Nicole a început să recite acest psalm, vreau să vă spun cum de-l știu și ce înseamnă el pentru mine. Mă aflam, de mai bine de un an, singură într-o celulă. În tot acest timp, fusesem interogată, aproape în fiecare noapte, sub un proiector a cărui lumină mă orbea. Mă simțeam chinuită și secătuită de puteri din

pricina acestei anchete care nu avea nici un sens şi prin care urmăreau să mă silească să mărturisesc lucruri pe care nu le săvîrşisem, căci, la drept vorbind, politica nu mă interesase niciodată. Anchetatorii făcuseră din mine o zdreanță. Singurul lor scop era să-şi bată joc de mine. Îmi era atît de frică încît, cînd mă aflam în fața lor, tremuram ca o frunză şi îi imploram, plîngînd, să mă lase în pace sau să mă omoare. Din pricina proiectorului pe care mi-l puneau în ochi în fiecare noapte, aproape că îmi pierdusem vederea. Simțeam că înnebunesc. De cîteva ori am încercat să-mi deschid venele cu dinții, dar n-am izbutit să mor. De fiecare dată eram dusă la infirmerie, unde medicul şi ajutoarele sale mă luau în rîs, spunînd:

– Crezi că-i aşa de uşor să mori? Aici moartea nu vine decît după ce ai dat toate declarațiile. Întîi declarațiile şi după aia...

Cînd mă puneam pe picioare şi interogatoriul începea din nou, judecătorii de instrucție îşi băteau joc de mine şi îmi spuneau cu cinism:

– Cine te-a pus să-l vorbeşti de rău pe tovarăşul ministru de Interne? Te-ai dus în piață şi-ai spus că el şi tovarăşii din Comitetul Central organizează orgii şi că dimineața, beți morți, joacă jocul lor preferat, bătaia cu portocale...

Le răspundeam:

– Da, recunosc c-am spus asta. Ce vreți, nu-s decît o biată femeie. Am trăit mult printre femei, şi toată lumea ştie că femeilor le place să pălăvrăgească...

– Lasă asta. Ai trăit mult şi printre bărbați, sau – mai curînd – *cu* bărbați, adăuga el, ca să mă jignească.

– Fiecare e liber să-şi ducă viața cum crede de cuviință. Nu-i nevoie să mă jigniți. Da, am avut prieteni, dar nici unul nu e spion, cum vreți să mă siliți să spun.

– Toți, fără nici o excepție, erau nişte burghezi îmbuibați, toți erau în solda americanilor. Tu ai datoria să ne spui care erau relațiile fiecăruia dintre ei cu agenții americani. Altfel, n-o să ieşi de aici niciodată.

Cînd eram în stare să vorbesc, încercam să mă dezvinovățesc.

– Credeți că un spion adevărat îşi dezvăluie secretele unei prietene? Eu cred că nu le spune nici chiar soției lui.

– Nu-i vorba de secretele mari. Dar ştiai care le sînt cunoştinţele, prieteniile, întîlnirile...

– Poate că le-aş fi ştiut dacă, în aceşti ultimi ani, mi-aş fi păstrat prietenii de altădată. Dar o rupsesem cu trecutul. Iubeam pe cineva şi nu mă întîlneam decît cu acest om.

– Dar cine îşi petrecea o bună parte din timp la seratele lui Teohari Georgescu (ministrul de Interne despre care era vorba)? N-ai avut aventuri pe acolo? Şi cînd te duceai la ambasadele occidentale sau cînd doamnele de la aceste ambasade veneau la tine, n-ai folosit acest prilej ca să le vorbeşti şi să le povesteşti cîte ceva?

– Mă chinuiau aşa, noapte după noapte, continuă Eva. Căci situaţia mea era următoarea: aveam o casă de modă, cum poate ştiţi. Aveam o clientelă foarte aleasă. Datorită renumelui de care se bucura casa mea, aveam drept cliente femeile cele mai bogate din Bucureşti şi toate soţiile diplomaţilor. Cînd comuniştii au pierdut puterea, am fost invitată să lucrez pentru înaltele „doamne" comuniste. O aveam drept clientă fidelă pe doamna Teohari Georgescu. Era foarte cochetă şi pretenţioasă şi, la un moment dat, ajunsese să mă considere indispensabilă. De aceea, mă chema adeseori la ea acasă. În acest fel am avut prilejul să văd cum se trăia în acel palat din care proprietarul fusese alungat şi trimis la muncă forţată. Am fost martoră la unele recepţii şi m-am speriat văzînd orgiile cu care se încheiau. Din nefericire am avut slăbiciunea să povestesc cîtorva oameni ce-am văzut aici. Am povestit familiei şi prietenilor mei care, în acel timp, erau nevoiţi, sărmanii, să stea la coadă pentru pîine sau pentru o bucăţică de carne. Căci eu n-am văzut portocale, ciocolată şi delicatese decît în casa lui Teohari.

Acest lucru a ajuns, probabil, la urechile celor interesaţi. Ca să mă facă să tac, m-au arestat. În timpul anchetei, am recunoscut indiscreţiile făcute, care nu erau însă decît o reacţie de revoltă împotriva nedreptăţilor şi privilegiilor celor ce pretindeau că sunt binefăcătorii poporului...

– Cît de tare te-or fi bătut, dacă le-ai spus asta!

– Ce să mai vorbim despre asta? Se înţelege de la sine... După ce m-au lovit bine, au început ancheta despre care v-am vorbit. Între timp, îmi studiaseră toată viaţa şi trecuseră în revistă toţi prietenii şi cunoştiinţele pe care le-aş fi putut avea. Unii dintre

prieteni erau plecați în Occident. Alții putrezeau prin închisori, iar alții mai erau încă liberi. După cum v-am spus, m-au chinuit aproape un an de zile ca să mă forțeze să declar că toți erau spioni în solda americanilor. Voiau chiar să mă oblige să spun că rolul meu era să fac legătura între cei mai mulți dintre ei și puterile străine, acest lucru întîmplîndu-se – probabil – în timpul vizitelor mele la ambasadele unde aveam cliente.

– Îngrozitor! spuse o voce. Ce situație oribilă!

Mă uitam la Eva Hecht și nu înțelegeam de ce ne face, așa, dintr-o dată, asemenea mărturisiri; tocmai ea care, pînă atunci, se mulțumise doar să ne spună „bună ziua" sau să schițeze un surîs, tocmai ea de care adeseori încercasem să mă apropii, sub diferite pretexte, dar nu izbutisem. Nu înțelegeam motivul care o făcuse, dintr-o dată, să-mi relateze atît de amănunțit cazul și obiectul anchetei ei, lucru ce era absolut interzis! Și mai ales să o facă într-un grup unde toate femeile îi erau străine... Este inutil să mai spun cu cît interes ascultau vorbele Evei, așteptînd cu nerăbdare să audă ce urmează. Fascinată de cuvintele ei, mi-o închipuiam cum a fost altădată: o femeie frumoasă, cu trup perfect, cu mers distins și purtînd, în saloanele unde era invitată, rochii somptuoase, la fel de elegante ca acelea pe care le crea pentru altele. Acum ea nu mai era decît umbra vagă a unui trecut bogat în satisfacții și în iluzii trecătoare...

Ofițerul Crăciun și suita lui își făcură apariția ca „să ne numere". Controlă „curățenia" barăcii, ne înjură, și apoi plecă, plin de importanță, însoțit de cei din cortegiul său.

Automat, cercul din jurul Evei se formă din nou. Toată lumea aștepta urmarea poveștii.

Dar Eva, ce-și revenise la realitate, părea stingherită că ne-a spus atîtea. Mi-am dat seama că regretă că ne-a vorbit despre anchetă. Părea îngrijorată.

– Eva, m-ai întrerupt din recitatul psalmului, i-am spus eu, ca s-o ajut. Tot ce ne-ai povestit e foarte interesant, dar explică-ne de ce ai ținut să reciți *tu însăți* acest psalm? Cum de-l știi pe dinafară?

Eva își trase sufletul.

– Nu v-am vorbit degeaba despre suferințele mele. Voiam să vă fac să înțelegeți în ce situație fără ieșire și disperată mă aflam. Eram înnebunită de sutele de nopți de anchetă; vedeam că anche-

tatorii mei, dimpreună cu mine, eram prinşi într-un vîrtej din care urma să ies, într-o zi, complet nebună. Lucrurile nu se puteau sfîrşi altfel; fiecare zi îmi aducea semne clare că-mi pierdeam puterile, dar – mai ales – minţile. Nu mai eram decît o zdreanţă omenească, ce-şi implora judecătorii s-o lase în pace sau s-o omoare. Tremuram, plîngeam şi eram gata să mă arunc în genunchi în faţa lor.

– Şi cum ai izbutit să ieşi din asta? o întrerupse o femeie, curioasă şi tulburată.

– Să „ies" e prea puţin spus, răspunse Eva, surîzînd liniştită. N-am „ieşit" din asta, ci am trăit un adevărat miracol...

Într-o dimineaţă, soarele pătrunse în celula mea; nu-i puteam suporta lumina, căci ochii îmi erau prea obosiţi. Ca să mă apăr de razele ce-mi umpleau celula, m-am întors cu faţa la perete, protejîndu-mi ochii cu mîna. În timp ce stăteam astfel, nu mă gîndeam decît la un singur lucru: „Dacă nu mai pot suporta lumina binefăcătoare a soarelui, înseamnă că sufăr de o boală gravă de ochi". Eram deznădăjduită şi mă uitam întruna spre perete. Deodată mi s-a părut că văd cîteva zgîrieturi semănînd cu nişte litere. La început, am crezut că-i o halucinaţie a ochilor mei bolnavi. Apoi, m-am uitat mai bine şi am început să citesc şi iar să citesc!... Primele cuvinte pe care le-am descifrat erau cele pe care Nicole le-a recitat mai înainte. Inscripţia se oprea acolo unde am întrerupt-o. Dar, cercetînd mai bine peretele, am văzut că după fraza despre care vă vorbesc, era desenată o săgeată ce indica locul unde se afla continuarea textului. În felul acesta am descoperit textul pe care vi l-am recitat. Continuînd să urmăresc săgeata, am ajuns la un fel de explicaţie dată de fiinţa care scrisese textul pe trei din cei patru pereţi. După fiecare text, se afla cîte un comentariu. Spun „fiinţa" care a scris, pentru că, studiind întruna, din ziua aceea, ce scria pe perete, am observat că totul era scrijelit de aceeaşi mînă şi în acelaşi spirit.

În felul ăsta „am citit" şi am înţeles, în străfundul sufletului, cauza reală a ceea ce suferream de mai bine de un an; ea era cu totul alta decît cea de care voiau să mă convingă anchetatorii; înduram consecinţele vieţii mele uşuratice şi ale păcatelor grave pe care le făcusem; ele mă aduseseră în această situaţie. Nu mă gîndisem niciodată că nu aveam dreptul să dispun, după plac, de

viața mea şi de viața altora; am descoperit acest adevăr în celulă. Nu-I adresasem niciodată vreo rugăciune lui Dumnezeu ca să-I cer iertare sau ajutor. Atunci am înțeles că, pentru a ajunge să mă pot ruga cu adevărat, trebuia să mă aflu în tragica situație în care mă aduseseră anchetatorii mei. După ce am citit toată ziua aceea, fără să mă opresc, tot ce am putut găsi pe pereți, şi m-am gîndit, cu seriozitate, la toate lucrurile pe care le descoperisem, am ajuns la concluzia limpede că eram o păcătoasă şi că aveam nevoie de iertarea lui Dumnezeu. Ca să primesc această iertare, trebuia să mă căiesc pentru trecutul meu şi să iau în fața Celui de Sus hotărîrea solemnă de a nu mai continua niciodată viața pe care o dusesem înainte de arestare. Fără vreo ezitare, folosind vorbele ce-mi veneau pe buze şi inspirată de cuvintele pe care le învățasem din inscripția de pe pereți, m-am adresat lui Dumnezeu şi mi-am deschis inima, cu tot ce era putreziciune în ea, în fața Lui. I-am cerut să mă ierte, să mă călăuzească şi să mă ocrotească. L-am rugat să mă ajute să ies din ghearele anchetatorilor şi I-am făgăduit că, atunci cînd voi fi liberă, dacă îmi va îngădui, voi da cu totul alt curs vieții mele.

De îndată, în sufletul meu a coborît pacea. Mi se părea că o Mînă bună îmi atingea fruntea ca să-mi şteargă cutele de pe ea. M-am întors spre gemulețul de unde venea raza de soare. Raza nu mai era, dar sufletul meu se schimbase pentru totdeauna.

– Cît de nepătrunse sînt căile Tale, Doamne! murmură Stela. Tot ce mi-ai spus pare de necrezut şi ca venind dintr-o poveste.

Eva, absorbită de povestire, întrerupse comentariile şi continuă:

– În aceeaşi seară, m-am prezentat în fața anchetatorilor ca şi cum m-aş fi sprijinit de ceva. Stăteam dreaptă şi nu mai plîngeam, căci mă sprijineam pe prezența lui Dumnezeu în inima şi în gîndurile mele. Ştiam că nu mai eram singură şi că „sălăşluiam în casa Celui de Sus". Cînd mi-au pus reflectorul în ochi nu m-am mai strîmbat de durere, iar cînd au început cu întrebările şi batjocurile, n-am mai plîns şi nu le-am mai cerut să mă omoare mai bine decît să mă facă să sufăr atîta.

Unul dintre judecătorii mei a fost mirat de atitudinea mea şi m-a întrebat cu un aer bănuitor:

– Ce s-a întîmplat?

– Nimic, am răspuns eu cu calm.

– Ai luat legătura cu cineva? Ai vorbit cu cineva?

Presupunea că reuşisem, cu ajutorul vreunui gardian, să iau contact cu cineva din afară şi că descoperisem unele lucruri ca, de exemplu, faptul că Teohari Georgescu era el însuşi închis în beciurile Ministerului de Interne, al cărui şef fusese.

– Da, i-am răspuns. Am vorbit cu Dumnezeu.

Acest răspuns a fost de ajuns ca să fiu trimisă pe dată înapoi în celulă.

După acea seară am continuat să-mi cercetez sufletul şi să mă apropii tot mai mult de cele sfinte. Anchetatorii aveau în faţă de fiecare dată un alt personaj. Nefericiţii! În sărăcia sufletului lor, ei nu mai înţelegeau nimic; vedeau doar că starea mea de depresie luase sfîrşit şi că nu mai puteau scoate de la mine nimic. M-au chemat din ce în ce mai rar, m-au considerat bolnavă şi, la mai puţin de o lună de cînd le spusesem că am vorbit cu Dumnezeu, ceea ce era purul adevăr, m-au adus la Ferma Roşia, unde m-am întîlnit cu multe dintre voi.

– Extraordinar! şoptiră, adînc impresionate, cîteva femei.

Celelalte păstrară liniştea, în semn de respect pentru mărturisirea Evei.

Aceasta continuă, cu privirea pierdută ca într-un vis:

– Din dimineaţa fericită cînd am descoperit inscripţiile de pe pereţii celulei, nutresc speranţa că într-o bună zi, cînd ţara noastră va fi cu adevărat liberă, voi putea să-mi pun în aplicare planul. Voi da un anunţ în ziare şi voi cere cu insistenţă ca persoana care, în perioada X, a stat într-o celulă de la Malmaison şi, cu tot riscul, a scris pe pereţi un adevărat curs biblic şi extrase din Sfînta Scriptură să ia legătura cu mine. Sînt convinsă că o voi găsi. Am o soră pe care o ador; dar persoana care a scris pe pereţii celulei de la Malmaison îmi va fi o soră sau un frate mai drag chiar decît adevărata mea soră. O voi iubi ca pe sufletul meu reînnoit; căci datorită ei sau lui m-am schimbat cu totul; acestei fiinţe îi datorez viaţa, vederea, integritatea minţii şi – mai ales – faptul de a fi regăsit o viaţă spirituală. Cînd o voi întîlni, o voi strînge în braţe şi apoi îi voi săruta picioarele. Nimic nu ne va mai despărţi vreodată.

Cum toate privirile erau ațintite asupra Evei, nimeni n-a observat că fața mea era inundată de lacrimi.

După ce Eva a terminat ce avea de zis, fără să mai adaug nimic la relatarea ei, i-am spus, printre hohote de plîns:

– Eva, la Malmaison tu ai stat în celula 24. Nu mai trebuie să dai anunț în ziare, pentru că o ai în fața ta pe aceea pe care, din această clipă, o poți considera ca pe sora ta. Eu sînt aceea care a scris rîndurile despre care ne-ai vorbit. Am făcut-o ca să vin în ajutorul unor oameni care suferă așa cum ai suferit tu. Dumnezeu te-a chemat la El prin mijlocirea unor scrijelituri făcute pe pereți cu un sîmbure de prună. Pentru mine asta este o nouă dovadă că El a ascultat rugile fierbinți pe care I le-am adresat.

Ne-am îmbrățișat și am plîns. Toate femeile care erau de față la această scenă emoționantă plîngeau și ele cu lacrimi fierbinți.

Din acea zi, Eva și cu mine am fost nedespărțite. În tot timpul cît am fost în închisoare, ca și mai tîrziu, în libertate, a existat între noi o prietenie vie.

Povestea vieții ei m-a interesat atît de mult, încît cred că, într-o bună zi, voi putea scrie despre ea. Eva nu se mai află în lumea aceasta, dar ea se găsește – cu siguranță – împreună cu toți cei care, prin suferințele lor, au răspuns la chemarea lui Dumnezeu și se odihnesc acum în pace.

Într-o dimineață, pe cînd eram la Ghencea, am aflat că Stalin murise. Vestea s-a răspîndit fulgerător. Femeile începură să se agite, căci vedeau în acest eveniment o speranță de eliberare. Eu nu luam parte la acest entuziasm general, fiind convinsă că soarta mea se află în mîinile lui Dumnezeu.

La sfîrșitul lunii martie, am fost duse, din nou, să muncim la cîmp. De data asta ne-au trimis la ferma Bragadiru, acolo de unde izbutisem s-o scot pe Bințea.

Munca era foarte grea; era frig și ritmul din ce în ce mai rapid. Dar nu mi-am îngăduit să mă alătur plîngerilor ce veneau din toate părțile. Rugîndu-mă, am izbutit să fac față muncii ce mi se pretindea, întărită de gîndul că Dumnezeu nu cere nimic care să depășească puterile celor ce I se încredințează. Încercam să-mi conving tovarășele de suferință de acest adevăr și le tăiam vorba de îndată ce le auzeam spunînd: „Nu mai pot“.

Într-o seară, m-au luat de la Bragadiru, împreună cu vreo douăzeci de femei considerate a fi cele mai primejdioase, şi m-au dus la închisoarea din Tîrgşor. La Bucureşti se pregătea Festivalul Internaţional al Tineretului şi cei ce răspundeau de lagărele de muncă se temeau ca nu cumva vreunul dintre tinerii participanţi la festival să aibă ideea să dea „o raită“ prin afara oraşului. Ferma noastră se afla chiar lîngă şoseaua principală. Or, vreo douăzeci dintre noi, cele care ştiam limbi străine, am fi putut fi descoperite şi „intervievate“ de „turişti“. Exista riscul ca aceştia să afle de la noi că nu eram condamnate de drept comun, ci deţinute politic, lucru ce nu convenea deloc regimului. Acesta era motivul pentru care „ne-au pus la adăpost“ în închisoarea de la Tîrgşor.

Ca şi clădirea de la Mislea, închisoarea de la Tîrgşor era o veche mînăstire transformată în lagăr de muncă. Aici se confecţionau uniformele puşcăriaşilor. Dat fiind numărul mare al deţinuţilor şi cererea de uniforme în continuă creştere, se lucra fără întrerupere în trei schimburi.

Maşinile de cusut, de provenienţă sovietică, erau atît de greu de manipulat încît, cînd ieşeam din atelier, după opt ore de lucru, ne dureau şalele şi pîntecele. Norma depăşea orice măsură. Dacă se rupea acul sau aveai o pană de maşină, erai trimisă la carceră, unde rămîneai douăzeci şi patru de ore, timp în care nu ţi se dădea nici un fel de hrană. Dar cum să nu se rupă acele, cînd se lucra pe materiale atît de groase şi cu maşini ce nu fuseseră făcute pentru acest gen de pînză?

– Cine ştie cît grîu am dat sovieticilor în schimbul acestor maşini bune de aruncat la gunoi, îmi spunea o prietenă.

Avea dreptate. Dar, exploatate pînă la istovire, noi nu puteam schimba situaţia în nici un fel.

Împreună cu Eva, Ecaterina, Marioara şi Cela, ca şi cu celelalte prietene dragi de la Tîrgşor, ne străduiam să rezistăm. Obosite şi înfometate după cele opt ore de muncă, nu aveam nici măcar dreptul să ne odihnim. Cînd eram de noapte şi ne întorceam dimineaţa în dormitor, ca să ne culcăm, vacarmul pe care-l făceau cele ce lucraseră în schimbul de după-amiază şi avuseseră timp să se odihnească noaptea nu ne lăsa să închidem ochii.

Căci dacă, la atelier, eram separate de deţinutele de drept comun, în dormitor eram la un loc cu toate hoaţele şi criminalele. Asta ducea la o continuă agitaţie. Şi ca să ne chinuie şi mai mult, gardienele îşi „programaseră" muncile la care să ne oblige după-amiază, cînd ne puneau să facem curăţenie, peste tot, în fiecare zi. Curăţenia consta în a scoate saltelele de paie şi aşternuturile în curtea interioară, care era plină de praf. Trebuia să punem saltelele şi aşternuturile pe pămînt, să măturăm dormitorul şi să ungem cu păcură fierăria de la paturi, pentru ca apoi, seara, să aranjăm toate lucrurile la locul lor. Cînd băteam saltelele cu mîinile (nu aveam nimic altceva cu care s-o facem), se ridicau nori de praf. La praful ce ieşea din saltele se adăuga cel din curte. Ne săturasem pînă peste cap să facem treaba asta şi, mai ales, să ne culcăm în asemenea aşternuturi. Însă eram atît de obosite, încît am fi fost fericite dacă am fi putut dormi. Dar îndată după curăţenie se servea masa şi, dacă lucram în schimbul de noapte, trebuia să ne întoarcem în ateliere.

Şederea noastră la Tîrgşor a fost un adevărat iad. Adeseori, în timpul lucrului de noapte, ne prindea somnul. Dar directorul ne spiona sau punea pe cineva să ne spioneze prin marile ferestre ce dădeau în curtea atelierelor şi, dacă vreuna dintre noi era surprinsă dormind sau moţăind, era pe dată trimisă la „carceră". Ca să scăpăm de această groaznică celulă de pedeapsă, vegheam unele asupra altora şi ne străduiam să rămînem treze. După atîţia ani de suferinţe de tot felul, trupurile noastre erau slăbite; îndurasem atîtea, de la torturile anchetei la munca cîmpului, încît eram la capătul puterilor.

Pentru majoritatea femeilor, timpul trecea încet şi greu. Noi, cele ce credeam în Dumnezeu, suferream văzîndu-le pe celelalte cum se încăpăţînează să se afunde în descurajarea care se adăuga stării lor nenorocite de detenţie în condiţii grele.

Într-o noapte de august, mi-a venit rîndul să aduc materialul din magazie. Trebuia să străbat curtea mergînd la cîţiva metri de gardiană. În timp ce mă îndreptam spre atelier, cu un sac de pînză în braţe, a trebuit să-mi dau capul pe spate, căci sacul îmi ajungea pînă la bărbie. Aşa se face că am privit cerul. Era albastru-închis şi presărat cu stele. În timp ce străbăteam cu ochii bolta cerească,

m-am auzit dintr-o dată spunînd, fără să-mi dau seama: „Doamne, nu mai pot!...“ În acea clipă, a căzut o stea...

M-am aşezat din nou la maşina de cusut şi am încercat, în minte, să mă învinuiesc cu asprime că am rostit aceste cuvinte pe care, încă din primele mele zile de detenţie, îmi interzisesem să le pronunţ; mă ferisem întotdeauna de ele, nu le spusesem şi nu le gîndisem niciodată. Şi totuşi iată că, într-o clipă de neatenţie, mi-au ieşit din gură!... Raţiunea mă învinuia. Dar, lucru ciudat, sufletul îmi era liniştit. Nu-l tulbura nici o umbră de tristeţe sau de remuşcare. Toată noaptea n-am făcut decît să analizez ceea ce mi se întîmplase; căutam să înţeleg de ce sufletul îmi era atît de liniştit în timp ce judecata ţinea să mă acuze. Revedeam cerul plin de stele şi păstram pe retină imaginea dîrei luminoase a stelei ce căzuse.

Şi ceva îmi spunea că trăisem un moment cu totul deosebit, poate chiar crucial. Simţeam că rostisem acele vorbe spontan, fără să mă gîndesc la ce spuneam. Ca şi cum o voce lăuntrică voia să mă asigure că mă apropiam de sfîrşit...

După cîteva zile, cînd am intrat în atelier, am auzit cum un gardian îmi strigă numele:

– Lasă totul, du-te în dormitor şi ia-ţi bagajele.

Am schimbat o privire cu Ecaterina, singura cu care vorbisem despre tulburarea pe care o simţisem în noaptea cu steaua căzătoare.

Apoi m-am dus după gardian: ca la orice plecare, fără nici un cuvînt de rămas bun...

Dar privirile fiecăreia erau mai grăitoare decît orice vorbă.

Deşi era noapte, pentru drumul pînă la Bucureşti mi-au pus pe ochi ochelarii negri. Mă aflam într-un *jeep*, în care, împreună cu şoferul, erau trei bărbaţi. Eram atît de obosită încît, după ce am murmurat „Tatăl Nostru“, am adormit şi nu m-am mai trezit decît în faţa unei porţi mari ce s-a deschis înaintea noastră; imediat după aceea, am simţit că urcăm o pantă. Mă aflam, deci, din nou, la Malmaison.

A urmat ritualul pe care l-am descris adeseori; fără să aştept să mi se dea voie să mă culc, m-am aruncat pe pat şi mi-am continuat somnul. A doua zi era duminică. M-am trezit cu un sentiment de uşurare şi de eliberare. Oare era o presimţire?

Luni dimineaţa, spre marea mea surprindere, gardianul mă conduse la un birou. Era aproape ora zece. Un militar pe care nu-l

mai văzusem niciodată mă primi şi mă invită să mă aşez pe scaun. După puţin timp mai veniră încă doi. Nu înţelegeam nimic din ceea ce se petrecea. Prima lor întrebare a fost:

– Rochia de pe tine este singura pe care o ai?

– Da; de multă vreme n-am mai primit nici un pachet de acasă.

– E ruptă şi cîrpită ca vai de lume.

– E adevărat, dar n-aveam cum s-o cîrpesc mai bine.

Apoi a început interogatoriul. De la început, de la prima pagină a dosarului despre care mi se spusese, în casa torturilor, că-l vor distruge.

M-au chemat la interogatoriu în fiecare dimineaţă şi în fiecare seară. Dar de data asta aveam impresia că nu voiau să facă decît o revizie generală a dosarului. Mi se puneau aceleaşi întrebări, la care dădeam aceleaşi răspunsuri ca şi înainte. Cu unele rare excepţii, nici un anchetator nu a insistat pe vreo întrebare.

Cînd mă aflam singură, în celula mea, mă gîndeam la ce puteau însemna toate astea. Cu siguranţă că se pregătea ceva. Oare verificau piesele din dosar în vederea vreunui proces? Tipicul luării „declaraţiilor" nu era cel de la anchetele de dinainte, dar poate că se mulţumeau să prezinte la tribunal dosarul meu, aşa cum era el, adăugînd vreo acuzaţie de la ei sau venind de la altă persoană; voi fi în sfîrşit judecată şi trimisă, cine ştie pentru cît timp, într-o închisoare sau într-un lagăr de muncă. Ideea unei condamnări nu mă speria.

Ancheta a ţinut două săptămîni; apoi, timp de alte două săptămîni, nu m-a mai deranjat nimeni.

Mi s-a dat o mîncare foarte bună, chiar gustoasă. Am început să iau în greutate. Starea de slăbiciune şi violentele dureri de cap mi-au dispărut. Medicul venea să mă vadă de două ori pe săptămînă şi îmi dădea medicamente întăritoare. Pe culoar domnea liniştea. Nu se auzeau nici plînsete şi nici urlete, ca în timpul anchetelor de dinainte. De altfel, aveam impresia că celulele învecinate erau goale; probabil că mă aflam pe un culoar de „privilegiate". În celulă aveam pînă şi o nişă cu un duş, pe care îl foloseam în fiecare zi. Era prea frumos ca să dureze, îmi spuneam eu. Mă îngraşă şi mă refac ca să mă arate la proces.

*

În ziua de 25 septembrie, m-au dus din nou la birou. Cînd mi-au scos ochelarii, am văzut în fața mea şase militari, cu grade înalte. Unii stăteau jos, iar alții în picioare. Printre ei erau doi ofițeri care începuseră anchetarea mea în 1949.

Colonelul care mă anchetase pe atunci îmi spuse cu o voce solemnă:

– Avem o veste bună pentru tine. Astăzi vei fi eliberată.

Simțeam cum totul se învîrteşte în jurul meu, dar încercam să rezist. Ofițerii observară că devenisem, dintr-o dată, palidă.

– Ce s-a întîmplat? Ți-e rău? Vestea te emoționează atît de tare?

– Am de ce să fiu emoționată! E prima veste bună pe care o primesc după arestare.

– Nu-i un motiv să leşini de emoție. Tot timpul ai pretins că eşti nevinovată. Această eliberare nu-i decît urmarea acestei nevinovății, încheie el, cu un surîs ironic pe buze.

– Este adevărat că întotdeauna m-am aşteptat la această concluzie. Dar trebuie să înțelegeți că, după mai bine de patru ani de închisoare, vestea eliberării mele are de ce să mă emoționeze.

– Ți-am spus mereu că, de îndată ce vom putea stabili că eşti nevinovată, te vom elibera.

– Îmi îngădui să fac observația că ați avut nevoie de mult timp ca să ajungeți la această constatare.

– Stai o clipă, interveni un maior. N-am ajuns încă la această concluzie; doar că nu ți-am putut dovedi vinovăția. Acesta este motivul pentru care îți dăm drumul. Dar dacă, în viitor, vom găsi probe împotriva ta, te vom aduce din nou aici.

– În cazul acesta nu am de ce să mă tem.

– Cine ştie? Iată care este impresia noastră: ori eşti cu adevărat nevinovată şi atunci e greşeala noastră că te-am închis; sau ai învîrtit atît de bine lucrurile încît ne-ai dus tot timpul de nas. Timpul va arăta care ipoteză e cea adevărată. Pînă atunci, te anunțăm că, în seara asta, după cină, te vom duce acasă...

Apoi mi-au pus tot felul de întrebări. Fiecare lua dosarul, îl răsfoia şi îmi punea o întrebare. Am înțeles că asta era o tactică: voiau să-mi verifice declarațiile în starea de emoție în care mă

aflam. Aşteptau să fac prima gafă, provocată de nervozitatea pe care mi-o pricinuise vestea eliberării mele apropiate.

Dar eu nu m-am îndepărtat de răspunsurile mele obişnuite, deşi timp de două ore am fost hărţuită cu tot felul de întrebări ce veneau din toate părţile cu o viteză extraordinară, fără să aibă nici o legătură unele cu altele şi obligîndu-mă să mă uit cînd la unul, cînd la altul. Pînă la urmă, cu asta s-au ales. M-au pus să semnez o hîrtie în care scria că nu voi spune nimănui care a fost obiectul cercetărilor şi nici numele celor despre care mi s-au pus întrebări. Am semnat-o. Mi-au cerut adresa unde consideram că mă voi stabili. Am dat adresa unchiului meu, unde ştiam că părinţii mei locuiesc de ani de zile. Apoi am fost condusă din nou în celulă, cu promisiunea că, la ora şase seara, voi fi dusă la mine acasă.

Pînă la ora indicată, timpul s-a scurs îngrozitor de încet. Eram tulburată, neştiind dacă e vorba de un vis sau de realitate. Mi-am pus capul sub apă rece ca să încerc să-mi vin în fire, căci parcă pluteam şi îmi pierdusem cu totul orice control. Mă tot mişcam prin celulă, plîngînd şi rîzînd de bucurie. Îi mulţumeam lui Dumnezeu, pentru ca – apoi – să-mi imaginez convorbirea cu părinţii. Mă pipăiam să văd dacă trăiam cu adevărat. Mă întrebam dacă eram, într-adevăr, trează, dacă nu cumva visam, aşa cum mă vedeam în vis, la mine acasă, împreună cu cei dragi, sau pe punctul de a fi eliberată. Dar, de data asta, totul era real, atît de real încît bucuria mea nu avea margini.

Cu sufletul plin de aşteptare, am lăsat să treacă orele, minutele şi secundele, pînă cînd a venit marele moment cînd s-au deschis porţile închisorii.

Mulţumită lui Dumnezeu, clipa mult aşteptată, în sfîrşit, sosise.

După masa de seară, se deschise uşa şi doi gardieni, ce păreau şi ei bucuroşi, se apropiară de mine şi îmi spuseră cu voce tare:

– Haide, la drum, spre libertate şi noroc!

Bineînţeles că n-au uitat să mă lege totuşi la ochi. Nu mi-au scos ochelarii decît cînd am ajuns la biroul unde fusesem primită la sosirea mea în închisoare, cu patru ani în urmă. Pe masă se afla poşeta mea, cu toate fleacurile ce se aflau în ea, şi o rochie albastră, nouă, care nu-mi aparţinea.

– Ți s-a cumpărat o rochie, îmi spuse ofițerul de serviciu. Nu arăți deloc bine cu asta de pe tine. Du-te şi te îmbracă în cămăruța de alături.

– Vă mulțumesc, am murmurat eu, dar nu era nevoie. Acasă voi găsi cu ce să mă îmbrac.

– Nu trebuie să ajungi acasă la tine în zdrențe.

Am îmbrăcat rochia fără nici o plăcere. A fost prima şi ultima oară cînd am pus-o pe mine.

Mi-au pus ochelarii opaci pe ochi şi m-au urcat într-o limuzină. Maşina coborî uşor mica pantă, pînă la poartă, şi se plimbă apoi în zig-zag prin tot oraşul. Dacă n-ar fi ocolit atîta, aş fi ajuns acasă într-un sfert de oră. Dar poliția aceasta, profund politizată, prefera misterul. Oare îşi închipuiau că nu ştiu unde mă aflu? Poate că da. Oricum, într-un regim comunist, ordinele sînt executate orbeşte şi cu mare strictețe.

– Dacă îmi dați drumul cu adevărat, de ce-mi lăsați ochelarii la ochi? le-am spus cu voce stinsă. Simt mişcarea străzilor. Mi-ar plăcea să văd luminile oraşului.

– Toate la timpul lor, îmi răspunse cel care se afla lîngă mine, pe banchetă.

Într-adevăr, cînd am ajuns în centrul oraşului, la trei minute de casa unchiului meu, o mînă mi-a redat vederea. Străbătînd cu privirea frumosul bulevard al Republicii, m-am simțit cu adevărat liberă.

Inima îmi bătea din ce în ce mai tare, pe măsură ce ne apropiam de casă. Am ajuns în fața ei. Cei trei bărbați din maşină îmi spuseră:

– Noroc!

– Dumnezeu să vă aibă în pază! am răspuns eu cu voce hotărîtă. Nu mai ştiu dacă am mai murmurat şi altceva, dacă i-am jignit sau nu, dar îmi făcusem datoria. Dintr-un salt, am ajuns de la maşină la poarta casei, unde aveam să-i revăd pe toți cei ce-mi erau dragi...

EPILOG

Viața pe care o numim liberă a început pentru mine cu toate greutățile rezervate foștilor deținuți politici.

Căutam de lucru. Eram refuzată peste tot, sub diferite pretexte care nu izbuteau să ascundă adevăratul motiv, „vina“ de a fi făcut închisoare.

Cineva mi-a sugerat să dau lecții de pian şi mi-a adus trei eleve. Faptul că am început să muncesc a fost binevenit. Posibilitatea de a-mi cîştiga cele necesare traiului îmi dădea aripi.

Atunci l-am revăzut pe Sergiu Grossu, fost ziarist, poet şi scriitor, pe care îl cunoscusem în 1948 şi pe care îl auzisem predicînd într-o biserică ortodoxă din Bucureşti. Îmi stîrnise un mare interes atît ca om, cît şi prin activitățile clandestine pe care le ducea, căci era unul dintre conducătorii mişcării ilegale „Oastea Domnului“. Arestarea mea ne-a despărțit pentru mulți ani. Acum, cînd eram liberă, ne întîlneam adeseori şi nu ne-a fost greu să ne dăm seama că ne iubim. În ciuda condițiilor materiale grele, printre care se număra şi lipsa unui domiciliu stabil, ne-am unit viețile pentru totdeauna.

Logodna a avut loc la munte, într-o mică mînăstire din Sinaia, fosta reşedință de vară a familiei regale.

Căsătoria religioasă s-a desfăşurat în condiții triste: unchiul meu era pe moarte, iar tata era grav bolnav. Ceremonia a avut loc într-o bisericuță din cartierul în care locuiau părinții mei. Cîtva timp, ne-am bucurat de ospitalitatea oferită de o veche cunoştință. La puțină vreme după decesul unchiului meu, tata ne-a părăsit şi el. Mama s-a instalat la o prietenă şi ne-a cedat camera în care

trăise cu tata atîția ani de amărăciune, după ce fuseseră dați afară din casa lor.

Prigoana polițienească a devenit și mai dură, mai ales după evenimentele din Ungaria. În 1958-1959 au reînceput arestările. Se deschidea o nouă perioadă de teroare. Dintr-o dată, represiunea a devenit mai feroce și persecuția religioasă se manifesta fără rușine sub protecția înaltelor instanțe ecleziastice care colaborau cu regimul.

Au fost închiși bărbați, femei, adolescenți. Într-o noapte l-au arestat și pe Sergiu. Cît de mult am suferit din pricina acestei arestări, mai ales că știam ce înseamnă să cazi în mîinile „Securității"!

Procesele continuau fără întrerupere. Oameni credincioși și bieți nevinovați ce-și iubeau patria s-au pomenit acuzați de tot felul de delicte, unele mai rușinoase decît altele. Nu lipseau nici dosarele în care oamenii erau acuzați că sînt contrarevoluționari sau spioni în solda imperialiștilor. Țăranii învinuiți de asemenea fapte nici măcar nu înțelegeau despre ce e vorba... Avocații, numiți din oficiu, erau mai curînd acuzatori, iar procurorul cerea pedepse ce depășeau douăzeci de ani.

Ancheta și procesul soțului meu s-au soldat, pentru el, cu o detenție de doisprezece ani de muncă grea.

Dar, din 1962 și pînă în iulie 1964, guvernul a acordat o amnistie generală pentru toți deținuții politici din România. Întoarcerea primelor grupuri stîrni o bucurie fără margini. Aproape din fiecare familie lipsea cîte cineva. Cei care așteptau luară cu asalt gările. Deținuții, în șiruri interminabile, se întoarseră printre cei dragi. Țara nu mai cunoscuse niciodată o asemenea euforie. Căci trebuie să spunem că închisorile au fost golite. Unii deținuți erau în închisori încă din 1941, de pe vremea mareșalului Antonescu; alții fuseseră arestați prin 1944-1945... Mamele, soțiile, soții, copiii nu strîngeau la piept decît niște umbre, niște biete schelete încovoiate ce fuseseră altădată bărbați și femei.

Întoarcerea soțului meu ne-a adus fericire și speranță, deși după eliberare a trebuit să lucreze în posturi inferioare celor la care îi dădeau dreptul diplomele sale universitare. Se obișnuia cu greu cu o muncă ce nu-l interesa și – în afară de asta – trebuia să-și

îngrijească sănătatea şubrezită în timpul de grea sclavie petrecut în Delta Dunării, unde deţinuţii erau puşi să recolteze stuful.

Amnistia n-a adus mare lucru în ceea ce priveşte libertatea religioasă prevăzută de Constituţia ţării. Interzicerea absolută a oricărei adunări şi activităţi religioase îl viza atît pe Sergiu, cît şi pe toţi ceilalţi credincioşi. Lucrul acesta îngreuna atmosfera, căci singurul ideal al soţului meu era acela de a lucra pentru cauza lui Dumnezeu, fapt ce devenise aproape cu neputinţă de realizat.

După cîtva timp, a început să ne muncească gîndul de a părăsi România şi de a ne duce într-o ţară liberă din Occident. Dar a trebuit să aşteptăm cîţiva ani pentru a vedea limpede care este voinţa lui Dumnezeu în privinţa proiectelor noastre.

Nişte prieteni francezi care ne cunoşteau dorinţa încercaseră de mai multe ori, în diferite feluri, să ne ajute să obţinem vize de ieşire pentru noi doi.

Am trecut printr-un moment de descurajare în urma tergiversărilor de la direcţia de paşapoarte, mai ales că, în anii 1968-1969, persoanele care obţineau un paşaport pentru Occident erau numeroase.

Pe acea vreme, ne spuneam că – poate – nu ne este dat să părăsim ţara. Un prieten intim, singurul care ne cunoştea intenţiile, mi-a sugerat să mă adresez unei doamne destul de ciudate, care avea relaţii suspuse în guvern şi – mai ales – „o proptea“ la direcţia de paşapoarte. În acea perioadă, România se bucura de o oarecare liberalizare. În asemenea împrejurări, era firesc ca oamenii să se ocupe de tot felul de afaceri, printre care şi traficul de influenţă.

Discuţia mea cu această doamnă a fost scurtă şi precisă. I-am prezentat demersurile făcute în vederea plecării noastre pentru o perioadă de şase luni (versiunea oficială!) în Franţa şi i-am spus că toate încercările noastre au dat greş. Ea mi-a vorbit direct şi m-a asigurat că ne poate elibera două vize turistice de ieşire, valabile pentru o lună. Pentru cele cinci luni ce mai rămîneau, urma să mă adresez ambasadei române la Paris. Mi-a spus care este preţul pentru demersul ei şi m-a informat că, la începutul lunii martie, trebuia să facă o călătorie în Occident. Dacă suma cerută îi va putea fi vărsată în timpul călătoriei, paşapoartele şi vizele ne vor fi acordate de îndată ce se va întoarce în România, adică la începutul

lui aprilie (1969). Ceva îmi spunea că lucrul e serios, aşa că mi-am încercat norocul. I-am înştiinţat discret pe prietenii mei de la Paris şi ei au făcut cele necesare, adică au dus banii la hotelul în care se instalase doamna cu pricina. De îndată ce aceasta s-a întors în România, am fost chemaţi la biroul de paşapoarte, unde ni s-au înmînat două paşapoarte şi vize turistice pentru treizeci de zile. Viza franceză ne aştepta de cîtva timp. A doua zi, formalităţile fiind făcute, am luat primul avion cu destinaţia Paris şi, pe data de 5 aprilie 1969, am aterizat pe aeroportul Bourget. În Franţa, am cerut azil politic şi am început o viaţă nouă datorită ospitalităţii şi libertăţii pe care ni le-a oferit a doua noastră patrie.

După cîteva luni, prietenul nostru intim a sosit în Occident împreună cu soţia sa. Prin el am aflat vestea uluitoare că ciudata doamnă şi „bărbatul" ei, care avea un post cheie la direcţia generală a paşapoartelor, fugiseră pe neaşteptate din România pentru a se stabili într-o ţară occidentală. Se spunea în România că afacerile şi maşinaţiunile acestui cuplu atrăseseră atenţia autorităţilor. Aflînd despre asta, cei doi fugiseră mai înainte de a fi arestaţi de poliţia secretă.

În afară de prietenul nostru, nimeni, nici măcar membrii familiilor noastre n-au ştiut niciodată despre intenţia noastră de a ne stabili definitiv în lumea liberă. Biata mea mamă s-a stins în 1973, mîngîindu-se, pînă la ultima suflare, cu nădejdea de a ne mai vedea o dată.

Sacrificiul despărţirii de cei dragi şi mai ales această plecare pe furiş vor rămîne, pe viaţă, o rană dureroasă în sufletul nostru.

Ne străduim totuşi să le preschimbăm în ceva bun, ducînd o activitate religioasă intensă şi cu siguranţă ocrotită de Dumnezeu.

NOTE BIOGRAFICE

1919-1943 La 4 iulie 1919, se naşte la Turnu Măgurele Nicolette Valérie Bruteanu, viitoarea publicistă Nicole Valéry, avînd ca părinţi pe Sofia şi pe Francisc Bruteanu, directorul Băncii din localitate. Între înaintaşi are nume ilustre care atestă patriotismul familiei: „Mama, pe numele ei Sofia, era ardeleancă. Bunicul Sofiei îi era unchi lui Iuliu Maniu. Între antecesorii bunicului îl aflăm şi pe Laurenţiu Man, care a fost înnobilat la 1700 de către împăratul Austriei pentru vitejia de care a dat dovadă în lupta contra turcilor, la Zenta, în anul 1697. Tot între rudele mamei dăm de numele iluministului Iosif Mehesi, unul dintre autorii cunoscutului memoriu *Supllex Libellus Valachorum* din 1791. Tot între strămoşii din partea mamei îl mai găsim şi pe Simion Bărnuţiu. Să mai spunem că atmosfera de familie a tuturor acestor moşi şi strămoşi ardeleni a fost dominată mereu de dorinţa de unire a românilor ardeleni cu Ţara, printre ei aflîndu-se şi mulţi dintre Memorandişti.

Tatăl venea de dincoace de Carpaţi, din Principatele Române. Numele său era Francisc-Eufrosin Bruteanu şi s-a născut la 1866 la Tg. Ocna. Aşadar era moldovean. Obîrşia sa nu era mai puţin nobilă – şi cînd spunem nobil ne gîndim în primul rînd la cel animat de dragostea pentru ţară – decît aceea a ardelencei Sofia. Străbunicul lui Francisc-Eufrosin se numea Nicolae Muste, care a trăit prin sec. XVIII, un vestit cronicar căruia Mihail Kogălniceanu îi atribuise *Letopisețul Țării Moldovei* (1662-1729, de la Dabija Vodă la Mihail Racoviţă), sau *Cronica racoviţeană*, aşa cum este cunoscută această cronică de către unii istorici. Foarte posibil ca talentul de scriitor al strămoşului să se fi transmis şi strănepotului, Francisc-Eufrosin, pentru că în tinereţea acestuia îl aflăm preocupat de gazetărie.“ (Cicerone Ionițoiu: *Nicole Valéry-Grossu. O lumină în bezna exilului românesc*. Fundaţia culturală „Memoria“, Bucureşti, 1997, p. 16-17).

Familia se mută la Braşov, unde Nicolette Valérie face şcoala primară. La 5 iulie 1925, se naşte fratele Nicolettei Valérie, Alexandru.

Familia se stabileşte apoi definitiv la Bucureşti, unde Nicolette Valérie urmează cursurile liceului „Ion Heliade Rădulescu“ şi absolvă Conservatorul Regal de muzică, secţia de pian.

Cînd, în 1939, izbucneşte al doilea război mondial, Nicolette Valérie are 20 de ani. Prin unchiul ei Iuliu Maniu, al cărui tînăr secretar era Corneliu Coposu, se

apropie de Partidul Național Țărănesc. După rebeliunea din 21-23 ianuarie 1941, conducerea țării este preluată de Ion Antonescu, ostil grupului Iuliu Maniu.

În timpul celui de-al doilea război mondial, Nicolette Valérie lucrează în clandestinitate alături de Iuliu Maniu.

1944 Nicolette Valérie activează în P.N.Ț., se dedică presei și colaborează îndeosebi la *Dreptatea,* cotidianul P.N.Ț., în care semnează Coleta Bruteanu.

1945 La 6 martie se instalează prin voința lui Stalin primul guvern comunist din istoria țării noastre, guvernul Petru Groza, și începe o campanie de arestări a fruntașilor opoziției.

Ca urmare a colaborării la cotidianul P.N.Ț. și a înrudirii cu Iuliu Maniu, Nicolette Valérie Bruteanu este arestată de securitate în iunie și este implicată în înscenarea organizației „T", prin care se urmărea compromiterea conducătorilor politici. Rezistă mai bine de două luni anchetelor și regimului din vestita închisoare bucureșteană Malmaison, condusă de N.K.V.D. și izbutește să scape de acolo datorită intervenției insistente a unor prieteni americani din Comisia aliată de control. În dimineața cînd este eliberată, la 30 august, aceștia o așteaptă la poarta închisorii cu mașina diplomatică avînd drapel american.

1946 În toamna lui 1946, Nicolette Valérie merge ca agent electoral la P.N.Ț. în satele românești din județul Tîrnava Mare, pentru pregătirea alegerilor din noiembrie.

1948 Prin Traian Dorz află de „Oastea Domnului", mișcare ortodoxă de renaștere spirituală fondată la Sibiu de preotul Iosif Trifa și interzisă în 1949.

1949-1953 După întemnițarea lui Iuliu Maniu și desființarea P.N.Ț.-ului la 24 august 1949, Nicolette Valérie Bruteanu este din nou arestată, fără motiv, în virtutea faptului că numele ei rămăsese pe listele celor care ar fi primejduit siguranța statului. Fără a fi judecată, timp de patru ani, ea cunoaște închisorile și lagărele de muncă forțată Mislea, Canalul, Ferma Roșia, Ghencea, Tîrgșor. Rezistența ei omenească în fața ororilor din infernul închisorilor comuniste a fost susținută de credința și atitudinea ei creștină, fiindcă, după modelul vechilor martiri ai creștinismului, a considerat, cu bucurie, suferința ca pe o încercare destinată celor „aleși" și a perseverat în practicarea principiului iubirii aproapelui. De aceea, în ciuda monstruozității închisorii comuniste, Nicolette Valérie nu disperă, face dovada unei generozități admirabile, găsind în credință forțele necesare rezistenței, și ajunge să se simtă legată afectiv de tovarășele de detenție, pe care izbutește să le antreneze prin credință în lupta împotriva deznădejdii.

Dusă pentru corvoadă drept pedeapsă într-o biserică devenită magazie, Nicolette Valerie descoperă o Biblie, riscă să o ascundă în haine, iar apoi o desface în capitole şi o transformă în „biblioteca“ secretă şi neprețuită a deținutelor.

Eliberată la 25 septembrie 1953, act pe care Nicolette Valerie îl va relata mai tîrziu în lumina Psalmului 90 al lui David, se întoarce acasă şi înfruntă o existență grea, plină de privațiuni alături de familie. Îşi cîştigă existența dînd lecții de pian şi de limbi străine în particular.

În decursul acestor ani, fratele Alexandru (Sandu), cunoscuse şi el închisorile comuniste, fusese eliberat şi se angajase la Filarmonica din Bucureşti.

1956 Are loc revolta din Ungaria.

1957 La 31 martie se logodeşte cu publicistul Sergiu Grossu la mînăstirea Sinaia. Cununia religioasă are loc în bisericuța bucureşteană din cartier la 26 aprilie. Alături de soțul ei, se angajează în lupta clandestină a mişcării ortodoxe „Oastea Domnului“.

Ziaristul şi poetul Sergiu Grossu, născut la 14 noiembrie 1920 în comuna Cubolta, județul Bălți, din Basarabia, absolvă facultatea de filosofie cu mențiunea „Magna cum laudae“ şi filologia modernă cu mențiunea „Cum laudae“, dar refuză să practice profesoratul ca îndoctrinare materialist-dialectică a elevilor şi îşi cîştigă existența vînzînd legume şi fructe, alături de fratele său, în Piața Națiunii şi dînd lecții particulare. Ca urmare, trăieşte într-o locuință modestă, lipsită de lumină electrică. Din 1948, Sergiu Grossu activează în „Oastea Domnului“.

1959 După multe hărțuieli, la 7 martie, Sergiu Grossu este arestat şi condamnat, apoi, la 12 ani de temniță grea, din care execută numai trei, fiind eliberat (în 1962) datorită unui decret de amnistiere.

1964 Prin intermediul unei prietene, Nicolette Valerie este angajată ca secretară la societatea „Groupe Schneider, Paris-Bucureşti“, care avea birourile la hotelul Lido. Pînă în 1968 va fi trimisă de două ori la Paris.

1968 Obține de la Paris o invitație pentru ea şi Sergiu Grossu, privind mai buna organizare a Grupului Schneider de la Bucureşti.

1969 La 5 aprilie, Nicolette Valerie Grossu şi soțul ei reuşesc să plece împreună în Franța, unde cer imediat azil politic.

Înființează repede „Action évangelique pour l'Eglise du silence“ (prin Biserica Tăcerii se înțelegea Biserica asuprită de regimul comunist), urmînd să-şi împlinească astfel ani de-a rîndul chemarea de a-i sprijini pe cei sufe-

rinzi şi persecutaţi de securitate, atît prin organizarea unor conferinţe de informare a opiniei publice, cît mai ales dîndu-şi osteneala să trimită pachete cu medicamente, îmbrăcăminte şi alimente familiilor cu greutăţi materiale ale comunităţilor creştine hărţuite de securitate.

1971 Începînd din luna octombrie, Nicolette Valérie Grossu îşi sprijină soţul în activitatea de editare a revistei *Catacombes*, revistă creştină cu apariţie lunară, difuzată în ţările Europei, în cele două Americi şi în Africa. Considerată un „mesager supraconfesional al Bisericii tăcerii", *Catacombes* aducea la cunoştinţa lumii pătimirile creştinilor părăsiţi sub jugul comunismului ateu, strîngînd în paginile ei colaboratori iluştri, între care: Gabriel Marcel, Virgil Gheorghiu, Vintilă Horia, Pierre Pascal, Alexandr Soljeniţîn, René Tavernier, Richard Wurmbrandt, Gilbert Cesbron, Pierre Debray etc.

Nicolette Valérie Grossu semnează ca publicistă *Nicole Valéry*.

Revista *Catacombes* va continua să apară pînă în decembrie 1992.

1976 Sergiu Grossu şi soţia sa editează timp de un an în limba română *Iisus Biruitorul*, foaie religioasă trimestrială de 4 pagini, pentru a face cunoscută românilor „Oastea Domnului".

În aprilie, apare la cunoscuta editură pariziană Plon cartea *Bénie sois-tu, prison* (*Binecuvîntată fii, închisoare...*), semnată Nicole Valéry-Grossu. Prezentată cu interes în presă (*France soir*, 28 mai 1976, *Sur les pas de Saint-Paul*, nr. 2 din 1976, *Cices*, 15 iunie 1976, *L'homme nouveau*, 20 iunie 1976, *La Croix*, 3 septembrie 1976, *France catholique-ecclesia*, 31 martie 1978 etc.), cartea s-a bucurat de succes, a fost retipărită în 1977, 1978, 1983 şi tradusă în engleză, germană, italiană şi norvegiană.

Autoarea îi va găsi o motivaţie morală în perspectivă religioasă: „În ce mă priveşte, m-am hotărît cu greu să scriu cartea mea: *Bénie sois-tu, prison* (*Binecuvîntată fii, închisoare...*). Dar am socotit mai întîi că sînt datoare Domnului Iisus ca să dau această mărturisire în care am vrut să arăt nelimitata Sa dragoste, ajutorul Lui la nevoie, intervenţia oportună şi sprijinul sufletesc pe care-L acordă celor ce-şi pun întreaga nădejde în El şi numai în El (...) Am căutat ca, o dată cu istorisirea unor momente trăite singură, sau în colectiv, să înjghebez şi un fel de mini-tratat de tehnică spirituală, util oricărui suflet dezorientat..." (apud Cicerone Ioniţoiu, *op.cit.*, p. 100).

1995 În numărul din decembrie, revista *Cuvîntul românesc* din Bucureşti îi publică impresionanta mărturisire din închisoare *Cea mai minunată noapte de Crăciun*, traducere din limba franceză a unui fragment din volumul *Bénie sois-tu, prison*.

1996 În seara zilei de duminică 14 ianuarie, Nicolette Valérie Grossu încetează din viaţă într-un spital din regiunea pariziană, în urma unei grele şi necruţătoare boli.

După ce au stat două zile în Biserica ortodoxă a exilului de la Paris, rămăşiţele pămînteşti au fost aduse în România şi depuse alături de cele ale părinţilor, la Cimitirul Sfînta Vineri. Grupuri din „Oastea Domnului" le-au întîmpinat pe Aeroportul Otopeni şi le-au condus pînă la locul de veci cu imnuri de slavă.

La 24 februarie, în Biserica exilului românesc „Sfinţii Arhangheli Mihail, Gavril şi Rafail" din Paris s-a oficiat parastasul de 40 de zile de la dispariţie, în prezenţa prietenilor şi cunoştinţelor. În acelaşi timp, la Bucureşti, are loc aceeaşi comemorare, la Biserica Sfîntul Silvestru, la care participă şi Sergiu Grossu.

*

Aprecierile făcute la dispariţia publicistei întrunesc calităţile unui portret memorabil, reflectat, de altfel, şi în volumul *Bénie sois-tu, prison*. Astfel, Cicerone Ioniţoiu îi sublinia exemplaritatea existenţei: „Nicolette Valérie a fost un semn al binelui în această lume tulburată de răi şi de rele şi, după cum în temniţă şi-a antrenat colegele de suferinţă spre o ascensiune morală, tot aşa, din veşnicia spre care a cutezat întotdeauna prin faptele sale, rămîne un exemplu luminos pe drumul dăruirii de azi pentru a cîştiga viaţa de mîine" (*Lupta*, nr. 259, 22 ianuarie 1996). În acelaşi timp, poetul Pan M. Vizirescu îi aprecia profundul patriotism ca un dat românesc: „În dînsa se afirma originea de luptă istorică a neînfricaţilor eroi transilvăneni, pe care a manifestat-o în scrisul gazetăresc, o cultură superioară ce-i întărea sentimentul patriotic, o credinţă statornică în geniul neamului său şi dragostea de a-şi afirma cu mîndrie obîrşia sa românească. Era o podoabă, pentru noi, felul cum prezenţa sa ne făcea cunoscuţi printre străini. Puţine reprezentante ale făptuirii şi autenticităţii noastre puteau sta alături de dînsa." (*Gîndirea*, nr. 1-2 din 1996).

1997 Cicerone Ioniţoiu publică volumul *Nicole Valéry-Grossu. O lumină în bezna exilului românesc*, editat de Fundaţia culturală „Memoria" în colecţia „Români din exil care n-au uitat România".

MARIANA IONESCU

CUPRINS

Închisoarea, ca experiență mistică – cuvînt înainte de Ana Blandiana 5

Celula 24 11
De la subsolul Ministerului de Interne la Mislea 63
Tovarășele mele de temniță 91
Descoperirea unei Biblii 107
Percheziția 117
Infernul Canalului Dunăre – Marea Neagră 129
Fiindcă mă iubește, de aceea îl voi izbăvi (P. 90) 155
Epilog 223

Note biografice de Mariana Ionescu 227